Leith

CANDIDATVS RHETORICÆ,

SEV

APTHHONII PROGYMNASMATA.

In meliorem formam, vsumque redacta.

Auctore P. FRANCISCO POMEY, è Societate IESV.

CVNEI, M. DC. LXXIV.

Typis BARTHOLOMÆI STRABELLÆ.

Permissu Superiorum.

CANDIDATIS ELOQVENTIÆ.

QVEMCVNQVE præferatis veste colorem, HVMANIORVM MVSARVM ALVMNI LECTISSIMI, vos Candidatos dicam Eloquentiæ, meum hunc vobis CANDIDATVM RHETORICÆ dedicans. Scitis, prætextam, apud Romanos veteres solitos induere candidam, qui honores in republica peterent; huiusque modi ac coloris insignes habitu, suffragia rogasse in comitiis & prehensasse magistratus. Haud opus est, priscum illum morem, alba cum veste

 innuatis

induatis, vos vt appellem CANDIDATOS. Nihil in vobis, præter ingenij candorem, requiro candidi; solam requiro diligentiam, vt consequamini quod ambitis. Ambitis enim, dissimulare non potestis. & vel atrati (si quis forte vestrum atratus est) quotidie Candidatorum obitis officia. Quid enim aliud, quæso, agitis, dum per Campum non Martium, sed Appollineum, circuncursatis frequentes & assidui, non paucis diebus, sed multis annis? dum Latij Primores, Reique publicæ literariæ Senatores & Consules conuenitis, rogatis, osculamini, deducitis domum, reducitisque in comitia; & fauoris captandi causâ, eorum dicta scriptaque laudibus effertis, prædicatis orationis elegantiam, maiestatem extollitis, splendorem celebratis, sententiarum expeditis pondus, verbaque singula colligitis, memoriæque commendatis? Ambitis, inquam, prehensatione illa continenti & sedulâ, supremam in Reginæ Suadæ curia dignitatem, nec ambitionem tegitis vestram; Nam quid esset, cur tegeretis? In-

hac Republica, virtus est, non crimen, Ambitus; reorum loco sedent, qui non ambiunt; moderatio hic probro vertitur; priuatæque vitæ amor, odium est publici boni: Neque verò verendum est, vt vos de Ambitu quis arguat, arceatque aditu honoris, ad quem vos Parentes educant, & Patria euectos cupit. Ego certè, vestram hoc in genere, ita laudo cupiditatem laudis honestissimæ, vt omni etiam, si quà in his comitijs valeo gratià, velificari omnium votis, meorum sit votorum maximum nec voce hortari solum sed stylo etiam stimulare singulos, vt nullum faciatis prehensandi finem. Idcircò meum hunc vobis CANDIDATVM RHETORICÆ offero qui, vt habet in mandatis, per omnes vos deducat Latinas tribus & Centurias; doceatque, quibus sint verborum vrbanitatibus demerenda suffragia, quà circuitione figurarum, quibus sententiarum officijs, quo ornatu & orationis ambitu, sit ambiendus obtinendusque, quem postulatis, summus honor: denique vobis indicet, quà possitis arte fieri de Candidatis Purpurati, Patritijque de plebeis, & ab humilibus Grā-

maticæ subsellis; sublimia Oratorum suggesta scandere, abiectâque puerili prætexta, inter Patres Patratos Eloquentiæ considere. Hunc igitur, pro ingenitâ vobis comitate humaniter accipite, HVMANIORVM LITERARVM STVDIOSI & studenti vestris commodis ac gloriæ, vicissim. STVDETE: ac studendo, semper VALETE.

LECTO-

LECTORI CANDIDO

QVID corrugas naſum, maleuole? Aphthonius hic non eſt, inquis, ſed liber Rhetoricus: Nec enim de Periodo, Figuris Oratorijs, & Amplificatione, ſomniauit vſquam bonus Aphthonius, Ain' tu? At ego ſomniaui; & meum haud vanum eſſe puto, anileque ſomnium. Quid? Annon faciendi Chrias, vt ſileam de cæteris, Aphthonius præſcripſit artem? Præſcripſit ſanè. Age ſanè, in Chrijs effingendis quid putas eſſe faciendum amabo te? Dictum factùm ve quodpiam, inquis, amplificandum eſt oratione. Dicis quod eſt: At tune id præſtare valeas, ſi tornare neſcis pe-

riodum.

riodum, si Rhetoricarum vsum Figurarum ignoras, nec Anplificandi præcepta calleas? Haut quidem, ais, harum rerum ignarus, id quisquam præstet. At hæc sunt, inquam, quæ idcircò existimaui, Apthonij præmittenda esse præceptionibus. At enim, Aphthonius hic ille non est: Certè non est hic, Aphthonius ille caluus, copularis ac retorridus, sulcatà fronte, barbà hispidà, obsoleto habitu, vultu vultuoso, quem nemo Grammaticus, sine risu, nemo Rhetor, sine indignatione aspectare poterat; adeò negligentià temporum, (malo enim tempora, quàm homines accusare) squalidus, luridus pædore obsitus, macièque deformatus perreptabat, abiectus, contemptusque per academias. At iste, qui nunc primùm prodit in publicum, Iuuenis Aphthonius est, ore venustulus, ornatu comptulus; sermone comis, moribus hilaris, studiosissimus Adolescentium studiorum, Rhetorices in primis Candidatorum peramicus, totusque ad eorum fictus obsequium. Audin' maleuole? At, quid mihi cū maleuolo? Te

hic

hic ſolum cõpello, obſecroque, LECTOR BENEVOLE, æqui bonique conſulas, quod in tui gratiam, ad huius Aphthonij commẽdationem, contuli, penè dixi coactus ac reluctans; Dicam enim ingenuè, non ſtudio inductus meo, ſed iudicio incitatus alieno, huc appuli mentem; ſexque annis ipſis, ob, luctatus multorum poſtulatis (non audeo dicere precibus) ceſſi denique, & poſthabità vtilitati tuæ, commodi mei ratione, à quatuor menſibus, inuitam & renuentem operi adhibui manum. Nunc, priuſquàm te valere iubeam; vnum eſt, alterùm ve, quod te monitum velim. Primum; Elementa Rhetoricæ, me præfixiſſe huic Libro, vt ne quem alium requireres, pro re tam leui. Alterum; ab Aphthonij Progimnaſmatis, exordiri noluiſſe hoc Opuſculum, quòd, ea quæ prioribus ediſſerui, neceſſaria planè ſint, ad eorum, quæ ſecuntur, intelligentiam, & quaſi Loci Communes, vnde non argumenta ſolùm peti poſſint ad Amplificationes & Chrias, ſed diuerſarum rerùm materia multiplex.

Cæterùm, pro tua vel indole, vel ratione ſtudiorum, vndelibet initium legendi aut ſtudendi facias licet; vndecunque enim, & vbique gratificari tibi ſtudeo, Iam Valeſis.

INDEX

TITVLORVM.

ELEMENTA RHETORICÆ, tredecim Capitulis comprehensa.

PROGYMNASMA I.

De Periodo.

PROGYMNASMA II.

De Figuris.

PROGYMNASMA III.

De Amplificatione.

PROGYMNASMA IV.

De Fabula & Narratione generatim.

PROGYMNASMA V.

De Fabula.

PROGYMNASMA VI.

De Narratione.

PROGYMNASMA VII.
De Chria.

PROGYMNASMA VIII.
De Sententia.

PROGYMNASMA IX.
De Ethopœia, ac Thesi.

PROGYMNASMA X.

De Loco Communi, Destructione & Confirmatione, Laude & Vituperio.

ELE-

ELEMENTA RHETORICÆ

CAPVT I.

De Rhetoricæ Natura.

QVID est Rhetorica?

R. Est Ars benè dicendi. Sic appellata, à verbo ῥέω *dico loquor*, ex quo ῥῆμα, vocabulum: & ῥητὸν, *dictum*, *sententia*; vnde ῥήτωρ, *Rhetor*, *Orator*, *Causidicus*; & ῥητορικὴ *Rhetorica*, seu, *Ars oratoria*.

Quid est *Ars*?

R. Facultas est, quæ certis quibusdam præceptis continetur, in vnum finem spectantibus, quæ

si optimè cognita, penitusque perspecta fuerint, nunquam fallunt.

Vndenam orta est Ars?

R. Ex animaduersione Naturæ, seu Eloquentię naturalis: Cùm enim, alij temerè, alij calidiùs dicant; potuerunt notari ea, quæ meliora sunt, ex quibus Ars fieri potuit.

Quid est, *benè dicere*?

R. Est, optimis sententijs, verbisque lectissimis dicere, quod, qui facit, implet Oratoris officium.

Quod est officium Oratoris?

R. Est appositè dicere, ad persuadendum.

Quis est finis Oratoris?

R. est, reipsa persuadere dictione.

Qui non reipsa persuadet dicendo, potestne perfectus Orator dici?

R. Etiam? modò ea proferat, quæ ad persuadendum idonea sunt.

Etenim, mihi non videtur ille perfectus Artifex, qui finem suum non assequitur; atqui Orator ille qui non persuadet dictione, finem non assequitur suum; qui igitur perfectus esse st pote, etsi appositè dicat ad persuadendum?

R. In alijs artibus, verum id quidem est, quod dicis: at in arte Rhetoricæ, non item.

Affer discrimen.

R. Dis-

R. Diſcrimen eſt, quòd finis aliarum artium ſit opus quodpiam externum, ab artificijs voluntate pendens: ſic pendet à ſola voluntate Pictoris, vt imago fiat; & ab Architecti arbitrio, vt domus extruatur: & ita de alijs. At verò, quia finis Oratoris non pendet ſolùm à voluntate dicentis, ſed etiam à voluntate audientis, qui perſuadendus eſt, nulla vnquam ratione perſuaderi ab illo, iſte poterit, niſi velit? quia natura liber eſt, & nemo præter Deum (qui propterea ſolus Orator dici poteſt, vſquequaque perfectiſſimus) ipſius libertati, vim afferre valet.

CAPVT II.

De Rhetoricæ Materia.

QVibus de rebus, ex officio tenetur Orator dicere?

R. Illis de rebus, quæ ſunt materia ſuæ artis.

Quæ eſt Materia cuiuſque artis?

R. Ea eſt, circa quam verſatur Ars, v. g. Medidicinæ Materia, ſunt *morbi*? Picturę Materia, ſunt *colores*; & ſic de alijs; quia circa ea, verſantur & occupantur artes illæ.

Materia verò Rhetoricæ Artis, quænam eſt?

R. Res illæ ſunt, quæ in diſputationem cadere poſſunt.

Quæ ſunt illæ res?

R. Omnia prorsùs, quæ in mundo ſunt: quia nihil omnino eſt, de quo diſputare, Orator non poſſit.

Debet igitur ſcire Orator, naturam, & virtutes, qualitateſque rerum omnium, vt de ſingulis diſſerere queat.

R. Ita eſt; indeque colliges, Artem oratoriam, omnium eſſe præſtantiſſimam; & qui in ea excellant, perpaucos eſſe: callere enim debet Orator, cæteras artes liberales, ac ſcientias, vt ſatisfacere valeat quæſtionibus, quæ de illarum vnaquęque, fieri poſſunt.

CAPVT III.

De Quæſtionibus, ad Rhetoricæ Materiam pertinentibus.

Quotuplex Quæſtio fieri poteſt, de vnaquaque re?

R. Duplex. Alia eſt infinita, quæ *Theſis* Græcè; & *Propoſitum* Latinè dicitur; Alia finita; quæ Gręcè *Hypotheſis*. Latinè *Cauſa* & *Controuerſia* nominatur.

Quid

Quid vocas Quæstionem infinita, seu Thesin?

R. Quæ nullis finita, & adstricta est Adiunctis, seu Circunstantijs; quales sunt, persona, locus, tempus, &c.

Quid vocas Quæstionē finitam, seu Hypothesin?

R. Quæ aliqua Circonstantia definitur, ac terminatur.

Da vtriusque Exemplum.

R. Si quæratur; *Sitne addiscenda Rhetorica ars.* Quæstio illa infinita est; quia generatim id quæritur, nullius mentione facta personæ, vel loci, vel temporis. At si quæram: *Sitne fœminis addiscenda Rhetorica.* Vel; *Sitne addiscenda, ante an post Philosophiam.* Vel; *Sitne addiscenda, in Academijs, an in priuatis ædibus.* Tales Quæstiones finitæ sunt; quia Adiuncta huiusmodi, infinitam illam & Generalem Quæstionem circunscribunt, & Thesin reuocant ad Hypothesin. Hoc est; quod Generale est, contrahunt ad id quod est Particulare.

Quomodo Hypothesis reuocatur ad Thesin?

R. Sumendo id, quod Generale est. v.g. Si laudaturus Diligentiam, excurram in laudem Virtutis, quæ Diligentia genus est: Si vituperaturus Ebrietatem, de Vitij fœditate disputem.

Quæstiones omnes, sunt ne eiusdem rationis?

R. Nequaquam, Alia enim dicitur *Actionis*; cuius

cuius finis est, *Agere.* Vt; *Sitne bellum hæreticis indicendum.* Alia *cognitionis*; cuius finis est, scire tantùm, & cognoscere aliquid Vt; *Cuiusnam mensis die, luna deficiet hoc anno.* Hoc enim cùm inuestigat Rhetor, seu Orator, id solùm agit, vt hoc intelligat.

Cic. 1. de Or. Cur dicis *Rhetor*, *seu Orator*? Duo illa, idemne sunt.

R. Passim pro eodem vsurpantur, tametsi differant.

In quo differunt?

R. In eo, quo *Rhetor* dicatur ille, qui artem oratoriam docet. *Orator* verò sit, qui in iudiciis & concionibus, causam agit. *Declarator* verò, qui aut docendi alios, aut exercendi se gratia, fictam causam agit, vt in veris postea causis sit exercitatior. Vnde Causæ huiuscemodi fictæ ac ludicræ, vulgò *Declamationes*, dicuntur.

CAPVT IV.

De Triplici Causarum Genere.

QVot sunt Causarum Genera, in quibus versari Orator potest?

R. Tria hæc, Iudiciale, Deliberatiuum, & Ex-

Exornatiuum, seu Demonstratiuum, Græcè Epidicticum,

In quas partes diuiditur *Iudiciale* Genus?

R. In duas; Accusationem scilicet, & defensionem.

Quas habet partes, *Deliberatiuum*?

R. Duas; Suasionem & Dissuasionem.

Quæ sunt partes *Demonstratiui* generis?

R. Duæ; Laus, & Vituperatio.

Quale tempus respicit Iudiciale Genus?

R. Præteritum tempus: nemo enim accusari vel defendi potest, nisi, ob, rem quæ iam gesta est.

Qualem tempus spectat Deliberatiuum?

R. Futurum: neque enim deliberamus, nisi de futuris.

Quale verò Demonstratiuum?

R. Non Præsens modò, sed Præteritum. Laudari siquidem, aut vituperari quis potest, vel ob ea, quæ gessit iam, vel quæ gerit.

Quem ob finem accusatur aliquis?

R. Vt puniatur.

Quam ob causam defenditur?

R. Vt nullam subeat pœnam.

Quem finem spectat, qui suadet?

R. Vtilitatem aliquam, ab ea re, quam suadet, emanaturam.

Quid intendit animo, qui dissuadet?

R. Vt detrimentum euitetur.
Quare vituperatio fit?
R. Vt vitij turpitudo abhorreatur.
Quare laudatio instituitur?
R. Vt virtutis honestas ametur.

CAPVT V.

De Partibus Elaquentiæ.

QVæ sunt Eloquentiæ Partes [seu, quod idem est] Quod sunt munera Oratori propria?
R. Quinque sunt. Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio.
Quid est Inuentio?
R. Est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quibus probabile redeatur, quod probare contendit Orator.
Quid est dispositio?
R. Est, rerum inuentarum in ordinem distributio.
Quid est Elocutio?
R. Est, idoneorum verborum ad res inuentas accomodatio.
Quid est Memoria?
R. Est, rerum inuentarum, ac verborum firma recordatio.
Quid

Quid eſt Pronunciatio,

R. Eſt, corporis & vocis ea moderatio, quam res inuentæ, ac verba requirunt.

Quibus rebus comparantur, quinque illæ Partes Eloquentiæ?

R. Quatuor his rebus: Natura, Arte, Exercitatione, Imitatione.

Quid exigit Natura, ad Eloquentiam?

R. Multa, tam ex parte animi, quàm corporis.

Quid requirit ex parte animi?

R. Celeres motus, ad inueniendum, exornandum, & recordandum aptiſſimos.

Quid ex parte corporis poſtulat?

R. Latera firma canoram vocem, ſolutam linguam, oris & totius corporis conformationem.

Quid Ars, ad Eloquentiam confert?

R. Perficit ea, quæ ſunt à Natura.

Quomodo perficit?

R. Primò, dum monet, quo omnia ſint referenda, quæ ad finem nobis propoſitum, ſpectant. 2. Dum indicat, an recta ſint, quæ habentur, à Natura & Studio. 3. Efficit, ne fortuitò dicamus, & vt ſemper parati ſimus.

Quid efficit Exercitatio?

R. Ea perficit & conſeruat, quæ Ars expoliuit in Natura.

Quis Exercitationis modus eſt?

R. Iſte,

R. Iste. Primò sumi debet causa tractanda similis earum, quæ ad Oratorem deferuntur. 2. Non dicatur ex tempore, sed sumatur spatium ad cogitandum, vt accuratiùs dicatur.

Quæ Imitationis vtilitas & ratio est?

R. Vtilitas est maxima, quia sine ea, nemò satis proficere potest. Ratio verò Imitandi, hæc est. Proponatur aliquis summus in arte imitandus, quem tota mente intueamur. Deinde, quæ in eo summa erunt, diligenter conemur exprimere.

CAPVT VI.

DE INVENTIONE, SEV De Locis Oratoriis.

QVid est locus Oratorius?

R. Argumentorum sedes, seu nota, qua indicatur, quod in rebus pervestigare debeat Orator.

Quid est Argumentum?

R. Est probabile inuentum ad faciendam fidem.

Quid est Fides?

R. Firma animi, iis quę dicũtur, credentis Opinio.

Quid

Quid est Opinio?

R. Est imbecilla assentio: Tam Fides autem, quàm opinio, argumentatione gignuntur.

Quid est Argumentatio?

R. Est Explicatio & dilatatio argumenti.

Quotuplex generis Argumenta sunt.

R. Duplicis. Alia *Insita*, seu *Intrinseca*; Alia *Remota*, seu *Extrinseca*, quæ etiam, *Assumpta* dicuntur, & *sine arte*; non quod sine arte tractentur; sed quòd ea non parit Oratoris ars, & quòd foris afferantur.

Quid vocas Argumenta Intrinseca?

R. Ea, quæ petuntur ab loco, qui est in re, qui propterea intrinsecus dicitur.

Quid sunt Extrinseca seu Remota Argumenta?

R. Ea, quæ petuntur ab lolo, qui est extra rem, qui idcircò Extrinsecus appellatur.

Quod sunt Loci Intrinseci?

R. Sexdecim. Definitio, Enumeratio partium, Notatio Coniugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Contraria, Adiuncta, Antecedentia, Consequentia, Repugnantia, Causæ, Effecta, Comparatio.

Quod sunt Loci Extrinseci?

R. Sex. Præiudicia, Fama, Tabulæ, iusiurandum Tormenta, Testes.

CA-

CAPVT VII.

De Locis Intrinsecis.

DEFINITIO.

Qvid est definitio?

R. Est. Oratio, quæ naturam illius rei quæ definitur, explicat.

Quot partes habet Definitio?

R. Duas; Genus, & Differentiam. Genus est aliquid commune, non tantum ipsi rei, quæ definitur, sed etiam multis alijs. Differentia, est aliquid particulare, quod soli rei, quæ difinitur, conuenit.

Da Exemplum.

R. Rhetorica est Ars benè dicendi. *Rhetorica*, res est quæ definitur. *Ars*, est illius Definitionis Genus; quia non tantùm Rhetoricæ, sed etiam Grammaticæ, Picturæ, alijsque Artibus conuenit. *Benè dicendi*, est Differentia; quia, benè dicere, proprium est solius Rhetoricæ.

Proba, à Definitione, Rhetoricam esse artium præclarissimam.

R. *Ars Benè dicendi, est artium præstantissima: Atqui*

qui Rhetorica est Ars benè dicendi: Est igitur omnium præstantissima.

Enumeratio Partium.

Quid est Enumeratio Partium?

R. Est oratio, qua aliquod genus, seu totum, in suas partes distribuitur.

Proba ab hoc loco, Regnum Galliæ, frui summa pace.

R. *Nulla huius Regni Prouincia est, nulla ciuitas, nullum oppidum & pagus est, vbi non tranquillissima pace, Galli potiantur, Igitur Regnum vniuersum, placidissima pace vtitur.*

Notatio, & Coniugata.

Quid est Notatio?

R. Notatio, seu Etymologia, locus est, qui verborum originem & significationem inquirit.

Proba, ex hoc loco Ciceronem, verum fuisse Consulem.

R. *Ille verus est Consul, qui saluti patriæ consulit: Atqui Cicero consuluit saluti patriæ; igitur verus fuit Consul.*

Quid sunt Coniugata?

R. Ea, quæ ab vno orta vocabulo, variè commutantur. Vt, *Pudicitia*, à qua *Pudor*, *pudicus*, *pudicè*, *pudere*, oriuntur.

Fac

Fac argumentum, à Coniugatis.

R. *Christi vitam non imitaris; non igitur es Christianus.* Cæterùm hi duo Loci, sunt omnium sterilissimi.

Genus, & Forma.

Quid est Genus?

R. Est quoddam Totum, plures continens partes, communione quadam sibi similes, specie tamen differentes. Vt, *Virtus*, Genus est, quia complectitur Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam, quæ sunt eius partes, inter se quidem similes, quod earum quælibet, virtus sit; differentes tamen, quia earum natura diuersa est.

Fac argumentum.

R. *Virtutem colit; ergo & Temperantiam. Virtutis est inimicus; ergo non est Prudens. Amat Gallos; ergo & Lugdunenses.*

Quid est Forma, seu Species?

R. Est pars Generi subiecta. Argumentum ita ducitur. *In est in hoc adolescente Castitas; ergo & virtus;* atque ita de alijs.

Similitudo, & Dissimilitudo.

Quid est Similitudo?

R. Est Oratio, quæ traducit rem quampiam, ad aliquid, ex re dispari, simile.

Da

ꝛemplum & Argumentum.

2. *Vt quidam morbo aliquo affecti suauitatem* C'cer.
on sentiunt; sic facinorosi homines, vera lau- 2 Phil.
tum non habent. 115.

Vt Pulchritudo corporis, apta compositione Cic de
orum, oculos & delectat, hoc ipso, quòd in- Offic. 1
omnes partes, cum quodam lepore consentiunt;
ecorum quod elucet in vita, mouet approba-
n eorum, quibuscum viuitur, ordine & con-
ia, & moderatione dictorum omnium atque
rum.

Benificijs aliqui vtuntur, ceu Floribus; tan- Strad.
gratis, quandiu recentibus. de bel. Belg.

Quid est dissimilitudo?

.. Est, quæ ex re aliqua, dissimile colligit.

Da Exemplum & argumentum.

R. *Tot incommoda scelerati perferunt, vt ma-*
gant; Tu nihil tolerare vis, vt sanctè viuas:
, multa sæpè patiuntur, æternum vt sint mise-
Tu æternum vt sit beatus, nihil patiere?

Contraria, seu Opposita.

Quot sunt Contrariorum, seu Oppositorum
rera?

R. Quatuor. 1 Aduersa, quæ inter se maximè
tant; vt, *Virtus & Vitium*. 2. Priuantia, quæ
nt, Habitus, & eius Priuatio; vt, *Vita & Mors*

3. Re-

3. Relata, quæ inter se conferuntur; vt, *Dux* & *Miles*. 4. Negantia, quorum vnum negat aliud; vt, *Pius* & *Impius*.

Quomodo argumenta fiunt à singulis?

R. Hoc modo. 1. Ab Aduersis *Vitium est fœdissimum; igitur, Virtus est pulcherrima.* A Priuantibus. *Mortem timet; ergo amat Vitam.* 3. A relatis. *Dux adit pericula; igitur & Miles adire debet.* 4. A Negantibus. *Modestus est; cur illum ergo dicis Immodestum?*

Adiuncta, seu, res Circunstantes.

Quid sunt Adiuncta?

R. Ea, quæ cum re coniuncta sunt.

Quot sunt Adiunctorum genera?

R. Tria. 1. Adiuncta rei gestæ; Locus, Tempus, Vestitus, Comitatus. 2. Adiuncta Animi; Vitia & Virtutes. 3. Adiuncta Corporis; Pulchritudo, Deformitas, Robur, &c.

Fac Argumentum ab Adiunctis.

R. 1. *Vesperi visus est cum gladio, in loco vbi cædes facta est; Ergo cædis illius auctor est.* 2. *Est incredibili virtute præditus; non ergo fœdus violauit.* 3. *Formosus est puer; Igitur amatur à multis.*

Antecedentia, Consequentia, Repugnantia.

Quid sunt Antecedentia?

R. Sunt

R. Sunt ea, quæ neceſſariò cohærent cum conſeqnentibus; in quo differunt ab Adiunctis, quæ cum illis non neceſſariò coniuncta ſunt.

Affer Argumentum.

R. *Ortus eſt Sol*; *ergo Dies eſt.* Sol enim neceſſariò Diem antececedit.

Quid ſunt Conſequentia?

R. Ea, quæ rem neceſſariò conſequuntur.

Cedo Argumentum.

R. *Cicatricem habet*; *Ergo olim accepit plagam.* Cicatrix enim neceſſariò conſequitur plagam.

Quid ſunt Repugnantia?

R. Sunt ea, quæ nec certa lege, nec numero inter ſe diſſident; in quo, à contrarijs & Diſſimilibus diſcernuntur.

Da Exemplum.

R. *Amat illum, igitur non ei nocuit, non illum læſit, conuitijs non inſectatus eſt.* Repugnat enim, vt qui amat aliquem, ei noceat, illum lædat, &c.

Cauſæ.

Quid eſt Cauſa?

R. Eſt quæ ſua vi efficit id, cuius eſt cauſa. Vt *Vulnus*, cauſa eſt *Mortis*; quia vi ſua mortem parit. *Ignis*, cauſa *ardoris* eſt; quia vi ſua, generat ardorem.

Quot ſunt Cauſarum genera?

R. Quatuor. Finis, Efficiens, Forma, Materia.

Quid est Finis, seu Causa Finalis.

R. Ea est, cuius gratia fit aliquid. Vt Finis hominis est beata vita.

Fac Argumentum.

A. *Homo natus est ad contemplandum & intelligendum; non igitur ad pastum & voluptatem ortus est.*

Quid est Efficiens?

R. Est id, à quo aliquid est. Vt, *Sol* est causa *Diei*; quia illum efficit, toto cœlo luce diffusa.

Fac Argumentum.

R. *Senectus caret epulis; Ergo & vinolentia.* Nam vinolentiam efficiunt pocula frequentia.

Quid est Forma?

R. Est ratio rei, & nota, per quam res est id, Arist.2. quod est, & à rebus alijs distinguitur. Vt, *Animus* Phyl.3. est Hominis *forma*; Est enim causa cur Homo sit, eumque à rebus alijs distinguit.

Duc ab illa Argumentum.

R. *Animus hominis est immortalis: debet igitur ad immortalitatem, æternitatemque beatæ vitæ aspirare.*

Quid est Materia?

R. Est, ex qua, & in qua, res fiunt. Vt marmor, statuæ; Corpus, hominis materia est.

Fac Argumentum.

R. Cor-

R. *Corpus hominis mortale est ; ab eius igitur societate & contagione, immortalis Animus aucandus est.*

Effecta. Comparatio.

Quid sunt Effecta ?

R. Sunt ea, quæ orta sunt de causis. Vt *Dies*, est Effectus *Solis.*

Quot sunt Effectorum genera ?

R. Totidem, quot Causarum : singulis enim Causis, sua respondent Effecta.

Sume ab Effectis Argumentum.

R. *Virtus parit laudem ; igitur sequenda est. Voluptas infamiam gignit ; ergo fugienda.*

Quid est Comparatio ?

R. Est, cum duo vel plura, in aliquo, quod sit eis commune, comparantur. Vt, *Illustriorem quandoque palmam meretur fuga, quam pugna.* Fuga & Pugna comparantur, in *Palma*, quæ vtrique aliquando communis est. Rodul. Agric. l.1.c.25

Quotuplex institui potest comparatio ?

R. Triplex ; 1. A maiori, ad minus. 2. A minori, ad maius. 3. A Pari.

Quomodo ducitur Argumentum, *A maiori* ?

R. Quando adhibetur in comparatione, hæc particula, *multò minùs.* Vt, *si quinque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt* ; multò

B 2 minùs

minùs *duæ po'erunt*. Maior quippe difficultas est, quinque, quàm duas legiones vincere.

Quomodo Argumentum fit, *A Minori*?

R. Quoties adiungitur hæc particula. *Multò magis*. Vt, *Verbera patienter tulit*; multò magis *verba & conuicia perferet*. Minùs enim est verba ferre, quam verbera.

Quomodo sumetur, *A pari*?

R. Cum hæc particula, *Pariter*, vel exprimitur in comparatione, vel suppressa intelligitur. Vt, *Beati omnes, laborum tolerantia, æternam sibi gloriam pepererunt; ijsdem nos pariter, ad tantum honoris fastigium, gradibus, oportet conscendere.*

CAPVT VIII.

De Locis Extrinsecis.

QVid est *Praiudicium*?

R. Est id, quod cùm statutum fuerit, affert iudicaturis exemplum, quod sequantur.

Quomodo fit argumentum à *Praiudicijs*?

R. Si ostendat Orator, id quod contendit, fieri debere; vel quia in similibus causis, aut rebus ad eandem causam pertinentibus, similia iudicia jam lata sunt, vel quia illud ipsum judicium, quod fer-

ri poſcit, iam eſt ab ijſdem, aut ab alijs Iudicibus pronunciatum.

Quomodo fit argumentum à *Fama*?

R. Oſtendendo, id quod in quæſtionem vocatur, ex Communi hominum Sermone, verum eſſe.

Quomodo, à *Tabulis*?

R. Si demonſtretur, id de quo agitur, in publicas Tabulas relatum eſſe, adeoque pro indubitato haberi debere.

Quomodo à *Iureiurando*?

R. Si oſtenderimus, illud idem, cuiuſpiam Iuramento eſſe confirmatum.

Quomodo à *Tormentis*?

R. Demonſtrando, vi tormentorum, expreſſam confeſſionem, vel à reo, vel à conſcijs illius, quæ probanda eſt.

Quomodo à *Teſtibus*?

R. Si idipſum, cuiuſpiam Teſtimonio confirmatum, docuerimus.

CAPVT VII.

De Locis Intrinſecis.

DEFINITIO.

QVid eſt defininio ?

R. Eſt. Oratio, quæ naturam illius rei quæ definitur, explicat.

Quot partes habet Definitio ?

R. Duas ; Genus, & Differentiam. Genus eſt aliquid commune, non tantum ipſi rei ; quæ definitur ; ſed etiam multis alijs. Differentia, eſt aliquid particulare, quod ſoli rei, quæ difinitur, conuenit.

Da Exemplum.

R. Rhetorica eſt Ars benè dicendi. *Rhetorica*, res eſt quæ definitur. *Ars*, eſt illius Definitionis Genus ; quia non tantùm Rhetoricæ, ſed etiam Grammaticæ, Picturæ, alijſque Artibus conuenit. *Benè dicendi*, eſt Differentia ; quia, benè dicere, proprium eſt ſolius Rhetoricæ.

Proba, à Definitione, Rhetoricam eſſe artium præclariſſimam.

R. *Ars Benè dicendi, eſt artium præſtantiſſima :*

Atqui

Atqui Rhetorica est Ars benè dicendi: Est igitur omnium præstantissima.

Enumeratio Partium.

Quid est Enumeratio Partium?

R. Est oratio, qua aliquod genus, seu totum, in suas partes distribuitur.

Proba ab hoc loco, Regnum Galliæ, frui summa pace.

R. *Nulla huius Regni Prouincia est, nulla ciuitas, nullum oppidum & pagus est, vbi non tranquillissima pace, Galli potiantur, Igitur Regnum vniuersum, placidissima pace vtitur.*

Notatio, & Coniugata.

Quid est Notatio?

R. Notatio, seu Etymologia, locus est, qui verborum originem & significationem inquirit.

Proba, ex hoc loco Ciceronem, verum fuisse Consulem.

R. *Ille verus est Consul, qui saluti patriæ consulit: Atqui Cicero consuluit saluti patriæ; igitur verus fuit Consul.*

Quid sunt Coniugata?

R. Ea, quæ ab vno orta vocabulo, variè commutantur. Vt, *Pudicitia*, à qua *Pudor*, *pudicus*, *pudicè*, *pudere*, oriuntur.

Fac

Fac argumentum, à Coniugatis.

R. *Christi vitam non imitaris; non igitur es Christianus.* Cæterùm hi duo Loci, sunt omnium sterilissimi.

Genus, & Forma.

Quid est Genus?

R. Est quoddam Totum, plures continens partes, communione quadam sibi similes, specie tamen differentes. Vt, *Virtus*, Genus est, quia complectitur Prudentiam, Iustitiam, Fortitudinem, Temperantiam, quæ sunt eius partes, inter se quidem similes, quod earum quælibet, virtus sit; differentes tamen, quia earum natura diuersa est.

Fac argumentum.

R. *Virtutem colit; ergo & Temperantiam. Virtutis est inimicus; ergo non est Prudens. Amat Gallos; ergo & Lugdunenses.*

Quid est Forma, seu Species?

R. Est pars Generi subiecta. Argumentum ita ducitur. *In est in hoc adolescente Castitas; ergo & virtus;* atque ita de alijs.

Similitudo, & Dissimilitudo.

Quid est Similitudo?

R. Est Oratio, quæ traducit rem quampiam, ad aliquid, ex re dispari, simile.

Da

Da Exemplum & Argumentum.

R. 1. *Vt quidam morbo aliquo affecti suauitatem cibi non sentiunt; sic facinorosi homines, vera laudis gustum non habent.* Cicer. 2 Phil. 115.

2. *Vt Pulchritudo corporis, apta compositione membrorum, oculos & delectat, hoc ipso, quòd inter se omnes partes, cum quodam lepore consentiunt; sic Decorum quod elucet in vita, mouet approbationem eorum, quibuscum viuitur, ordine & constantia, & moderatione dictorum omnium atque factorum.* Cic de Offic. 1

3. *Beneficijs aliqui vtuntur, ceu Floribus; tandiu gratis, quandiu recentibus.* Strad. de bel. Belg.

Quid est dissimilitudo?

R. Est, quæ ex re aliqua, dissimile colligit.

Da Exemplum & argumentum.

R. *Tot incommoda scelerati perferunt, vt male agant; Tu nihil tolerare vis, vt sanctè viuas: Illi, multa sæpè patiuntur, æternum vt sint miseri; Tu æternum vt sis beatus, nihil patiere?*

Contraria, seu Opposita.

Quot sunt Contrariorum, seu Oppositorum genera?

R. Quatuor. 1 Aduersa, quæ inter se maximè distant; vt, *Virtus* & *Vitium*. 2. Priuantia, quæ sunt, Habitus, & eius Priuatio; vt, *Vita* & *Mors*

3. Re-

3. Relata, quæ inter se conferuntur; vt, *Dux* & *Miles*. 4. Negantia, quorum vnum negat aliud; vt, *Pius* & *Impius*.

Quomodo argumenta fiunt à singulis?

R. Hoc modo. 1. Ab Aduersis *Vitium est fœdissimum; igitur, Virtus est pulcherrima*. A Priuantibus. *Mortem timet; ergo amat Vitam*. 3. A relatis. *Dux adit pericula; igitur & Miles adire debet*. 4. A Negantibus. *Modestus est; cur illum ergo dicis Immodestum?*

Adiuncta, seu, res Circunstantes.

Quid sunt Adiuncta?

R. Ea, quæ cum re coniuncta sunt.

Quot sunt Adiunctorum genera?

R. Tria. 1. Adiuncta rei gestæ; Locus, Tempus, Vestitus, Comitatus. 2. Adiuncta Animi; Vitia & Virtutes. 3. Adiuncta Corporis; Pulchritudo, Deformitas, Robur, &c.

Fac Argumentum ab Adiunctis.

R. 1. *Vesperi visus est cum gladio, in loco vbi cædes facta est; Ergo cædis illius auctor est*. 2. *Est incredibili virtute præditus; non ergo fœdus violauit*. 3. *Formosus est puer; Igitur amatur à multis*.

Antecedentia, Consequentia, Repugnantia.

Quid sunt Antecedentia?

R. Sunt

R. Sunt ea, quæ necessariò cohærent cum consequentibus; in quo differunt ab Adiunctis, quæ cum illis non necessariò coniuncta sunt.

Affer Argumentum.

R. *Ortus est Sol; ergo Dies est.* Sol enim necessariò Diem antececedit.

Quid sunt Consequentia?

R. Ea, quæ rem necessariò consequuntur.

Cedo Argumentum.

R. *Cicatricem habet; Ergo olim accepit plagam.* Cicatrix enim necessariò consequitur plagam.

Quid sunt Repugnantia?

R. Sunt ea, quæ nec certa lege, nec numero inter se dissident; in quo, à contrarijs & Dissimilibus discernuntur.

Da Exemplum.

R. *Amat illum, igitur non ei nocuit, non illum læsit, conuitijs non insectatus est.* Repugnat enim, vt qui amat aliquem, ei noceat, illum lædat, &c.

Causæ.

Quid est Causa?

R. Est quæ sua vi efficit id, cuius est causa. Vt *Vulnus*, causa est *Mortis*; quia vi sua mortem parit. *Ignis*, causa *ardoris* est; quia vi sua, generat ardorem.

Quot sunt Causarum genera?

R. Quatuor. Finis, Efficiens, Forma, Materia.

Quid eſt Finis, ſeu Cauſa Finalis.

R. Ea eſt, cuius gratia fit aliquid. Vt Finis hominis eſt beata vita.

Fac Argumentum.

A. *Homo natus eſt ad contemplandum & intelligendum; non igitur ad paſtum & voluptatem ortus eſt.*

Quid eſt Efficiens?

R. Eſt id, à quo aliquid eſt. Vt, *Sol* eſt cauſa *Diei*; quia illum efficit, toto cœlo luce diffuſa.

Fac Argumentum.

R. *Senectus caret epulis*; *Ergo & vinolentia.* Nam vinolentiam efficiunt pocula frequentia.

Quid eſt Forma?

R. Eſt ratio rei, & nota, per quam res eſt id, Ariſt.2. quod eſt, & à rebus alijs diſtinguitur. Vt, *Animus* Phyſ.3. eſt Hominis *forma*; Eſt enim cauſa cur Homo ſit, eumque à rebus alijs diſtinguit.

Duc ab illa Argumentum.

R. *Animus hominis eſt immortalis: debet igitur ad immortalitatem, æternitatemque beatæ vitæ aſpirare.*

Quid eſt Materia?

R. Eſt, ex qua, & in qua, res ſint. Vt marmor, ſtatuæ; Corpus, hominis materia eſt.

Fac Argumentum.

R. Cor-

R. *Corpus hominis mortale est; ab eius igitur societate & contagione, immortalis Animus auocandus est.*

Effecta. Comparatio.

Quid sunt Effecta?

R. Sunt ea, quæ orta sunt de causis. Vt *Dies*, est Effectus *Solis*.

Quot sunt Effectorum genera?

R. Totidem, quot Causarum: singulis enim Causis, sua respondent Effecta.

Sume ab Effectis Argumentum.

R. *Virtus parit laudem; igitur sequenda est. Voluptas infamiam gignit; ergo fugienda.*

Quid est Comparatio?

R. Est, cum duo vel plura, in aliquo, quod sit eis commune, comparantur. Vt, *Illustriorem quandoque palmam meretur fuga, quam pugna.* Fuga & Pugna comparantur, in *Palma*, quæ vtrique aliquando commun's est. Rodul. Agric. l.1.c.25

Quotuplex institui potest comparatio?

R. Triplex; 1. A maiori, ad minus. 2. A minori, ad maius. 3. A Pari.

Quomodo ducitur Argumentum, *A maiori*?

R. Quando adhibetur in comparatione, hæc particula, *multò minùs*. Vt, *si quinque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt*; multò

minùs *duæ potuerunt*. Maior quippe difficultas est, quinque, quàm duas legiones vincere.

Quomodo Argumentum fit, *A Minori*?

R. Quoties adiungitur hæc particula. *Multò magis*. Vt, *Verbera patienter tulit*; multò magis *verba & conuicia perferet*. Minùs enim est verba ferre, quam verbera.

Quomodo sumetur, *A pari*?

R. Cum hæc particula, *Pariter*, vel exprimitur in comparatione, vel suppressa intelligitur. Vt, *Beati omnes, laborum tolerantia, æternam sibi gloriam pepererunt*; *iisdem nos* pariter, *ad tantum honoris fastigium, gradibus, oportet conscendere.*

CAPVT VIII.

De Locis Extrinsecis.

QVid est *Praiudicium*?

R. Est id, quod cùm statutum fuerit, affert iudicaturis exemplum, quod sequantur.

Quomodo fit argumentum à *Praiudiciis*?

R. Si ostendat Orator, id quod contendit, fieri debere; vel quia in similibus causis, aut rebus ad eandem causam pertinentibus, similia iudicia iam lata sunt, vel quia illud ipsum iudicium, quod fer-

d

ri poſcit, iam eſt ab ijſdem, aut ab alijs Iudicibus pronunciatum.

Quomodo fit argumentum à *Fama*?

R. Oſtendendo, id quod in quæſtionem vocatur, ex Communi hominum Sermone, verum eſſe.

Quomodo, à *Tabulis*?

R. Si demonſtretur, id de quo agitur, in publicas Tabulas relatum eſſe, adeoque pro indubitato haberi debere.

Quomodo à *Iureiurando*?

R. Si oſtenderimus, illud idem, cuiuſpiam Iuramento eſſe confirmatum.

Quomodo à *Tormentis*?

R. Demonſtrando, vi tormentorum, expreſſam eſſe confeſſionem, vel à reo, vel à conſcijs illius rei, quæ probanda eſt.

Quomodo à *Teſtibus*?

R. Si idipſum, cuiuſpiam Teſtimonio confirmari, docuerimus.

CAPVT IX.

DE DISPOSITIONE, SEV *De Partibus Orationis.*

AC PRIMVM DE EXORDIO.

QVod ſunt Partes Orationis?

R. Quatuor. Exordium, Narratio, Confirmatio, & Peroratio. Additur aliquando quinta pars, Confutatio; ſed hæc ad Confirmationem ſpectat, & cum illa ſemper coniuncta eſt.

Quid eſt Exordium?

R. Eſt pars Orationis, animum auditoris idoneè comparans, ad reliquam dictionem.

Quomodo comparatur animus auditoris?

R. Tribus modis, ſi nimirum reddatur beneuolus, attentus, & docilis.

Quomodo reddi poterit *Beneuolus*?

R. Reddetur beneuolus, 1. Si virtutes ipſius commemorentur. 2. Si Orator de ſe demiſsè ac modeſtè lo-

ſtè loquatur. 3. Si Aduerſarijs conflemus inuidiam.

Quomodo reddetur *Attentus* ?

R. Si nos eſſe dicturos promittemus, de rebus magnis, neceſſarijs, & vtilibus.

Quomodo fiet *Docilis* ?

R. Si qua de re ſumus dicturi, oſtendemus.

Qualia eſſe debent Exordia ?

R. 1. Accurata & acuta. 2. Inſtructa ſententijs & apta verbis. 3 Sint ipſi rei, qua de agitur, conuenientia. 4. Ex ijs cauſæ locis peti debent, qui valeant ad leniter alliciendum, & incitandum auditorem.

Quæ ſunt vitioſa Exordia ?

R. Iſta. 1. Vulgare, quod in plures cauſas poteſt accomodari. 2. Commune, quod in contrariam partem cauſæ poteſt conuenire. 3. Commutabile, quod poteſt ab Aduerſario, leuiter mutatum, ex contraria parte duci. 4. Longum, quod pluribus verbis, vltrà quàm ſatis eſt, producitur. 5. Separatum, quod tanquam membrum, ipſi cauſæ non eſt connexum. 6. Tranſlatum, quod aliud conficit, quàm cauſæ genus poſtulat. 7. Contrapræcepta, in quo Exordiorū præcepta non ſeruantur.

De narratione, dicetur ſuo loco fuſiùs. Progymnaſmate 4.

CAPVT X.

De Confirmatione.

QVid est Confirmatio?

R. Est pars Orationis, in qua firmamentã causæ afferuntur.

Quod habet partes?

R. Duas. Prima est, quæ propriè *Confirmatio* dicitur; in qua, ea, quæ pro nobis sunt, firmamus ac stabilimus. Secunda est quæ *Confutatio*, seu *Reprehensio* vocatur; in qua, ea quæ contra nos sunt, refellimus & confutamus: utrumque autem commodè fieri potest, cùm causæ Institutio, seu Status cognoscitur.

Quid est Status?

R. Est Quæstio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur.

Da exemplum.

R. Si Accusator dicat, *Milo insidias fecit.* Defensor contrà, *Milo insidias non fecit.* Ex illa conflictione, oritur hæc quæstio. *An Milo insidias fecerit.* Atque hæc Quæstio, dicitur *Status*; quia in eo, tota causa *stat*, & sistit: dicitur etiam *Iudicatio*, quia in iudicium venit.

Quod

Quod diſcrimen eſt, inter ſtatum & Iudicationem?

R. Quòd *Status* ſit Quæſtio illa iam dicta, nudè ſpectata, ſine ratione & firmamento. *Iudicatio* verò, ſit eadem Quæſtio, quando cum ratione & firmamento coniuncta eſt; quia propriè, de Statu iudicamus, cum eius rationem, & firmamentum audiuimus.

Quid eſt *Ratio*?

R. Quæ affertur à defenſore, ad depellendum crimen, quod in reum confertur.

Quid eſt *Firmamentum*?

R. Quod affertur ab Accuſatore, ad probandum crimen.

Quotuplex eſt Status?

R. Triplex. Primus, An res ſit. Vt, *An Catilina coniurauerit*. 2. Quid ſit res. Vt, *An Cæſar, Tyrannus fuerit, vel Rex*. 3. Quales ſit. Vt, *An Clodij cædes, iuſta & honeſta fuerit*.

Quomodo tractandus eſt Status?

R. Per Argumenta ex locis petita; quæ ita in oratione collocanda ſunt, vt firmiſſima in principio, mediocria in medio, excellentia in extremo loco ponantur.

Per quid, Argumenta, in oratione collocantur?

R. Per Argumentationes.

CAPVT XI.

De Argumentatione.

QVid est Argumentatio?

R. Est fusior argumenti, artificiosaque explicatio.

Quot sunt Argumentationis species?

R. Quatuor. Ratiocinatio, Inductio, Enthymema, Exemplum: quibus addi possunt, Epicherema, Sorites, & Dilemma.

Vnde sumitur, quadruplex huiusmodi Argumentatio?

R. Ex locis Rhetoricis, sumendo res certas aut probabiles, quæ valeant ad conficiendam aliquam Argumentationem.

Quænam res habentur pro Certis?

R. 1. Quæ corporis sensibus percipiuntur. 2. Quæ communi omnium opinione comprobantur. 3. Quæ legibus cautæ, & moribus receptæ sunt. 4. Quæ iam probatæ sunt, & ab aduersarijs concessæ.

Quænam res habentur Probabiles?

R. Eæ, quæ ferè semper accidunt; vt, *Liberos à parentibus amari*: Et, quæ speciem aliquam veritatis habent.

CA-

CAPUT XII.

De Argumentationis Speciebus.

RATIOCINATIO.

QVid est Ratiocinatio?

R. Est Argumentatio perfectissima, suis omnibus constans partibus, certóque inter se ordine connexis. *Syllogismus*, alio nomine vocatur.

Quænam sunt eius partes?

R. Tres præcipuæ. Propositio, Assumptio, Complexio.

Da exemplum.

R. *Omne vitium est fugiendum.* Propositio.
Atqui, Pigritia est vitium: Assumptio.
Igitur, Pigritia est fugienda. Complexio.

Quod si Propositioni subijciatur sua Probatio; & sua item Assumptioni adiungatur Confirmatio; erunt quinque partes, & ex Tripartita, fiet Ratiocinatio Quinquepartita.

Da exemplum.

R. *Omne vitium est fugiendum.* Propositio.
Quia turpe & perniciosum est. Propositionis. Probatio.

Sed

Sed Pigritia vitium est. Assumptio.
Quia rationi aduersatur, & innumera damna creat. Assumptionis. Probatio.
Igitur Pigritia fugienda est. Complexio.

Est ne semper seruandus ordo ille Propositionum?

R. Non; sed eum, ad vitandam satietatem, varijs modis mutare oportet; modò ab Assumptione, modò à Complexione, ducendo initium.

Enthymema.

Quid est Enthymema?

R. Est pars Ratiocinationis, seu Ratiocinatio imperfecta.

Quomodo fit?

R. Tollendo vnam ex primis propositionibus, nimirum, vel propositionem, vel Assumptionem.

Da Exemplum.

R. Ecce. *Pigritia est vitium.*
Igitur fugienda est.

Vel, hoc modo.
Omne vitium fugiendum est.
Igitur Pigritia fugienda est.

Inductio.

Quid est Inductio?

R. Est Oratio, quæ ex multis rebus non dubijs,

hijs, captat assensionem auditorum. Vel; Est Argumentatio, quæ ex pluribus collocationibus, peruenit, quò vult.

Quot modis fit?

R. Duobus. 1 Enumeratione omnium partium sub aliquo genere contentarum.

Da Exemplum.

R. *Prudentia laudanda est, Iustitia laudanda est, itemque Fortitudo & Temperantia. Ergo, omnis virtus laudanda est.*

Quo alio fit modo?

R. Multis comparationibus, per varias interrogationes & responsiones.

Da Exemplum.

R. En. *Quis optimus arborum fructus, nisi qui suauissimus? Quod astrorum primum, nisi quod clarissimum? Quis Equus maximè insignis, nisi qui velocissimus? Ita hominum generosissimus is erit, non qui generis claritate, sed qui virtute maximè præstat.*

Quid in Inductione hac obseruandum?

R. Duo diligenter cauanda sunt. 1. Vt quæ sumuntur, certissima sint. 2. Vt id, cuius confirmandi causa, fit Inductio, sit ijs, quæ sumuntur, simile.

Exemplum.

Quid est exemplum?

R. Est

R. Eſt Inductio Rhetorica, ſeu imperfecta; in qua, ab vno ſimili, argumentamur ad aliud.

Da Exemplum.

R. Do. *Horatius non fuit condemnatus, quòd ſororem necauerit; Ergo, nec Milo condemnandus quòd hominem occiderit.*

Quomodo differt à tribus aliis Argumentationum ſpeciebus?

R. Differt à Ratiocinatione & Enthymemate; quia in iis ſemper aliquid vniuerſale ſumitur aut concluditur; in Exemplo vero aliquid particulare. Differt etiam ab inductione; quia Inductio, à pluribus ſimilibus; Exemplum autem, ab vno tantum ſimili, procedit ad aliud.

Epicherema, Sorites, dilemma.

Quid eſt Epicherema?

R. Eſt breuis Ratiocinatio, cuius omnes partes, in vnam conferuntur. Vt. *Sine cauſa ſeruus dominum accuſet?* Quæ Argumentatio, addendo alias partes, quæ ſubintelligentur, ad ratiocinationẽ educitur. Partes autem ſubintellectæ, in exemplo allato, iſtæ ſunt. *Non debet ſeruus, ſine cauſa dominum accuſare: iſte, hominis huius ſeruus eſt; Ergo, &c.*

Quid eſt Sorites?

R. Eſt Argumentatio quædam generalis, multas parti-

particulares aceruatim conuoluens & amplectens. Vnde Latinè dictus est, Aceruualis. Vt. *Quod est bonum, est expetendum; quod expetendum, approbandum; quod approbandum, laudabile; ergo quod est bonum, erit laudabile.*

Quid est Dilemma?

R. Est Ratiocinatio imperfecta, constans duabus partibus contrariis; quarum vtramlibet concedat aduersarius, reprehenditur. Vt. *Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas; si autem exorabiles, summa lenitas.*

CAPVT XIII.

De Peroratione.

QVid est Peroratio?

R. Est Orationis postrema pars; in qua Orator, id quod tota oratione contendebat, maiori vehementia, euincere & obtinere nititur.

Quod præcipuas habet partes?

R. Duas; Amplificationem & Enumerationem.

Quomodò bene fit Amplificatio, in Peroratione?

R. Primò.

R. Primò. Si moueatur priùs ipse Orator, quàm alios moueat. 2. Si ea ritè obseruentur, quæ de Amplificatione, infra dicemus.

Quomodo fiet Enumeratio ?

R. Si quæ fusè dicta sunt, eorum breuiter repetitio fiat, per capita; ne videatur altera oratio.

Atque hæc de duabus prioribus Rhetoricæ partibus. Inuentione, *&* Dispositione, *dicta sufficiant, ad rudem informationem Tyronum. Quæ pertinent ad tertiam partem, quæ est* Elocutio, *fusiùs explicabuntur deinceps. De duabus vltimis,* Memoria & Pronunciatione, *hoc vnum habeo dicendum, quòd non tam præcepta, quàm vsum & exercitationem desiderent.*

PRO-

PROGYMNASMA I. DE PERIODO.

CAPVT I.

Natura Periodi.

QVID est Periodus ?

R. Periodus Græcè, Latinè Cic.
Circuitus, ſeu Ambitus, & Com- orator.
prehenſio verborum, eſt oratio, 204.
in quodam quaſi orbe incluſa procurrens, quoad inſiſtat in ſingulis perfectis, abſolutiſque ſententiis.

Vel. Periodus eſt Continuatio verborum ac Circumſcriptio, in qua, à primo membro, ſic ſuſpenſa fertur oratio, vt in ipſo tantùm fine conquieſcat.

Quæ ſunt Partes Periodi ?

R. Hæ duæ, Membrum, ſeu *Colon*, Græcè,

& Incisum, seu Cæsum, quod *Comma*, Græci vocant.

Quid est Membrum?

R. Est pars Periodi, perfectam quidem sententiam definiens, non ita tamen absolutum reddens sensum, vt auditor acquiescat, nec expectet subsequentia. Vt. *Si amico laboranti, opem tulisses.*

Quid est Incisum?

R. Est pars Membri, imperfecta sensu. Vt. *In hac iniquitate rerum, in tanta Perturbatione temporum.* Duo incisa sunt, nullum reddentia sensum perfectum; quibus, si tertium hoc Incisum addas, *nemo est*; Membrum efficies, absolutum habens sensum: cui Membro, si addas alterum istud: *quin vbiuis, quàm ibi vbi est, esse malit*; Periodum habebis integram: quia sensus ita perfectus est, vt nihil præterea requiratur. Sed, en tibi aliam periodum non interruptam, ex duabus Membris compositam; singulis Membris, tria Incisa complectentibus.

1. *Quæ soli vbertas, & affluens rerum omnium copia, ad Capuam Pœnos emolliit*; 2. *Eadem, varijs captos voluptatum illecebris, in Græcia Syriaque, Romanos infregit.*

Quid est Periodicè dicere?

R. Est oratione, ita membris distinguere, certisque quibusdam spatiis definire, vt conuersiones

habeat

habeat absolutas; & verborum numerosè cadentium concinnitate, aures impleat audientium, animumque artificiosa sententiarum circumscriptione reficiat, Exemplo esse potest, hæc mea Responsio; nam Periodicè tibi respondi. Contra: Ille non Periodicè loquitur, qui sic negligit orationem, vt dissoluta vagetur ac fluat; saltuatimque, ritu locustarum feratur extra numerum. Talis est, sermo vulgi peruagatus, nullisque adstrictus numeris.

Quid est membratim dicere?

R. Est, orationem proferre, singulis velut hærentem Membris, donec plenius absoluto sensu subsistat: Exempli causa. *Hunc Principem, Natura finxit ad regnum; Virtus, ad pietatem erudiuit; Fortuna formauit ad solium; & dignitas instruxit ad sceptrum.*

Quid est Incisim dicere?

R. Est, crebris Incisis orationem distinguere. Vt, si dicas. *Puerorum negotia, non alia sunt, quàm nugari, garrire, ineptire hàc illàs vagari, lusu ætatem terere cibo potuque infercire ventrem, æqualiculumque distendere.* Item si vitutem Humilitatis laudaturus, hæc proferas?

Germana, ac verè Christiana Humilitas, molestiam amat, latebras occupatur, acquiescit in modicis, ambit despici, abiectione gloriatur, proculcatione triumphat.

Quæ sunt vitia Periodi?

R. Hæc præcipua. 1. Cùm Periodus non satis est numerosa, & belle fluens. 2. Cùm, vt seruiatur numero, inculcantur verba inania & otiosa, quæ sint quasi harmoniæ subsidia, & complementa numerorum. 3. Cùm eodem sæpiùs modo, artificioque, oratio circunfertur; vt si frequentiùs, iisdem sententia pedibus clauditur.

Quæ sunt Virtutes Periodi

R. Virtutibus erit perfecta suis Periodus si vitis careat supra recensitis. Sed audi Tullium. *Neque numerosa*, inquit *esse debet Periodus, vt Poema; ne de industria factum appareat: neque extra numerum, vt sermo vulgi.*

Cicer. Orator 195.

Quid orationi confert Periodus?

R. Vt suauiùs cadat ad aures, molliusque fluat in animum.

Quare suauior est, gratiorque oratio periodica, dissoluta?

R. Ratio petitur, ab ipsarum natura aurium; (quam rationem periodicè sic explico.) Vt enim nihil in horto, magis oculos retinet, quàm arbusculatum, præclaro inter se ordine implicatarum confusa distinctio, quàm exactæ ad libellam ambulationes amœnissimæ, quàm suaueolentium puluillorum descriptiones flexuosæ, quàm directi ad normam, areolarum ordines, & collucentium vbique flosculorum, ad viridantem regulam, odorifera

rifera dispositio: Ita nulla re magis, aures nostræ, quàm numerosâ & ordinata dictione mulcentur.

CAPVT II.

Ars Periodi contexendæ.

QVomodo Periodus componenda est?

R. Vt respondeam tibi ac satisfaciam; Obserua priùs, in Periodo spectari duo posse; *Numerum* scilicet, ac *Dilatationem*; de quibus seorsim agendum nunc est.

De Numero Periodico.

Quid est Numerus in Periodo?

R. Est Rithmus quidam, inquit Aristoles, non exquisitus ille quidem, neque canorus, qualis est in poematis & canticis; sed ita dissimulatus & latens, vt sentiatur tamen, & iucundo fine concludat. Lib. 3. c. 8.

In quo consistit ille Numerus?

R. In eo, vt verba omnia, ita inter se apta, implexaque sint, vt quendam quasi concentum efficiant, datisquo sibi velut manibus, Gratiarum in morem, circunducant chorum. Vel, vt clariùs loquar. Numerus iste pendet à certa quadam syl-

labarum quantitate, & idonea vocum collocatione ac ſtructura, commodaque verborum & ſententiarum diſpoſitione, quæ cohærentem, leniterque fluentem reddat orationem, vt neque claudicet, neque fluctuet, ſed æquabiliter conſtanterque ingrediatur.

Quo pacto conciliabitur orationi Numerus?

R. Primò. Si verborum commiſſura & ſeries, quod monui modò, ita cohæreat, vt nihil ſit, quod offendat aures. Secundò. Si habeatur ratio pedum, quibus inchoanda, ſed maximè, quibus terminanda Periodus eſt. Finitur autem venuſtè Periodus, grauioribus longioribuſque verbis. Vt. a *Eius cadauer, infeliſſimis lignis ſemiuſtulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquiſti.* b *Quid dubitas vitam ſupplicijs ereptam, fugæ ſolitudinique mandare?* c *Miror te, Antoni; quorum vitam emiteris, eorum exitum non perhorreſcere.* d *Negat. Iudicium hominum, in magiſtratibus mandandis, corrumpi voluptatibus oportere*

a Cic. pro Milon. 34. b In Catil. d Pro Mur. 74.

Iiſdemne pedibus, claudenda ſemper Periodus

R. Nequaquam; Eſſet enim vitium non leue vt ſuprà docui, paribus vbique ſpatiis, eodemque modo Periodum circunſcribere. Verùm, ad Numerum illum orationi accerſendum, plus exempla conferunt, quàm præcepta; & aurium iudicium potiùs adhibendum, quàm conſideratio mentis Legendi proinde crebrò & attentè ſcriptores illi

qui

qui hac orationis laude præcelluere : ex hac enim lectione, id assequeris, vt numerum istum periodicum, sensim animo imbibas; sentiasque, *orationem tuam*, vt Tulij verbis vtar, *illorum cantu, quasi colorari.* 2. de Orat. 60.

De Dilatione Periodica.

Quid est Dilatare?

R. Est, cùm aliquid pluribus verbis explicamus, quod paucioribus comprehendi poterat.

Qua ratione, periodicè dilatari aliquid potest?

R. Istud est, in hoc argumento potissimum, quodque artis operam, maximè requirit. Id verò, vt quàm potero breuissimè, dilucideque doceam; Auerte diligenter animum ad ea quæ sequuntur.

1. Omnis propositio, quæ per Periodum dilatanda est, vel continetur vocabulo simplici, vt *Studeo. Ægroto, &c.* [quæ, partes quidem non habent distinctas, cùm vnica exprimantur voce, facilè tamen distribui in partes possunt, quòd multa significent] Vel distinctis constat vocibus, duabus minimum, vt cum dico, *Indocti continentur*: aut tribus, vt in hoc exemplo, *Deus remunerabitur virtutem*: aut pluribus, vt si dicam, *Virtutis cultores, non amicis tantum, sed etiam inimicis, benefaciunt.*

2. Id vbi aduerteris, partes singulas cuiusque propositionis dilatabis, illas explicando, vel, per Synonyma, id est, per varias locutiones eiusdem significationis; vel, per Definitiones, & Effecta, aliosue locos Rhetoricos, vt suo loco fusiùs edisseremus, cum de Amplificatione tractabimus. Nunc verò satis fuerit, paucis exemplis, quæ præcepimus, subiicere sub aspectum.

Sit ergo, nobis facienda Periodus, ex hac vnica voce STVDEO. *Verbum hoc etsi solitarium, Propositionis vicem obtinere potest; quia licet partes non habeat, Adiuncta tamen illius, sunt loco partium. Quæ Adiuncta? Hæc nimirum. 1. Persona, quæ studet. 2. Finis, ob quem studet. 3. Modus, seu Ratio studendi. 4. Materia Studij; seu, Libri, quibus studet. 5. Tempus Studij. Locus posset addi, in quo studetur, sed nihil hic opus est. Ac iam, ab Adiunctis illis, dilatemus vna periodo, adscriptum verbum.*

Studeo.

[*Persona.*] Tametsi, haud inutili opera, multorum spatio annorum, clarissimas Europæ Academias celebrauerim; & in optimarum artium cognitione, processus fecerim non pœnitendos; [*Finis*] maioris tamen intelligentiæ consequendæ gratia; vberiorisque percipiendi ex doctrina fructus; [*Modus*] tam assiduo corporis labore, ea contentione

tione mentis, ac meditatione, [*Materia*] libros omnes, qui venire possint in manus, quantumuis spissos, captuque difficiles, sic euoluo, ita legendo contero; [*Tempus*] vt illud etiam tempus, quod animi relaxioni dari solet, reficiendisque viribus necessariò tribuendum est, in studio literarum, totum sepæ ponam atque consumam.

Fiat iam ex hac duplici voce, INDOCTI CONTEMNVNTVR, *Periodus, vtramque dilatando & explicando per synonyma; primò, quid sit,* Indoctum esse; *deinde quid* contemni; *quæ postquã, varijs locutionibus expressero: periodum texam, primùm quidem simpliciter & affirmando, hoc modo.*

Indocti contemnuntur.

[*Indocti.*] Qui omnium disciplinarum liberalium imperiti, omnisque eruditionis ex pertes, in summa rerum præclarissimarum ignoratione versantur; [*contemnuntur*] postremum vbique gentium, locum obtinent, ab omni prorsùs existimatione inopes; nec despiciuntur solùm ab omnibus, tanquam inutiles ac vani, sed etiam infimam deiecti conditionem mortalium, velut in pistrinum ignorantiæ compinguntur.

Vel per negationem.

[*Indocti*] Qui nulla literarum cognitione præditi, nulla ornati laude scientiarum, nullo eruditionis

R. Primò. Si moueatur priùs ipſe Orator, quàm alios moueat. 2. Si ea ritè obſeruentur, quæ de Amplificatione, infra dicemus.

Quomodo fiet Enumeratio?

R. Si quæ fusè dicta ſunt, eorum breuiter repetitio fiat, per capita; ne videatur altera oratio.

Atque hæc de duabus prioribus Rhetoricæ partibus. Inuentione, *&* Diſpoſitione, *dicta ſufficiant, ad rudem informationem Tyronum. Quæ pertinent ad tertiam partem, quæ eſt* Elocutio, *fuſiùs explicabuntur deinceps. De duabus vltimis*, Memoria & Pronunciatione, *hoc vnum habeo dicendum, quòd non tam præcepta, quàm vſum & exercitationem deſiderent.*

PRO-

PROGYMNASMA I.
DE PERIODO.

CAPVT I.

Natura Periodi.

QVID eſt Periodus?

R. Periodus Græcè, Latinè Circuitus, ſeu Ambitus, & Comprehenſio verborum, eſt oratio, in quodam quaſi orbe incluſa procurrens, quoad inſiſtat in ſingulis perfectis, abſolutiſque ſententiis. Cic. orator. 204.

Vel. Periodus eſt Continuatio verborum ac Circumſcriptio, in qua, à primo membro, ſic ſuſpenſa fertur oratio, vt in ipſo tantùm fine conquieſcat.

Quæ ſunt Partes Periodi?

R. Hæ duæ, Membrum, ſeu *Colon*, Græcè,

& Incisum, seu Cæsum, quod *Comma*, Græci vocant.

Quid est Membrum?

R. Est pars Periodi, perfectam quidem sententiam definiens, non ita tamen absolutum reddens sensum, vt auditor acquiescat, nec expectet subsequentia. Vt. *Si amico laboranti, opem tulisses.*

Quid est Incisum?

R. Est pars Membri, imperfecta sensu. Vt. *In hac iniquitate rerum, in tanta Perturbatione temporum.* Duo incisa sunt, nullum reddentia sensum perfectum; quibus, si tertium hoc Incisum addas, *nemo est*; Membrum efficies, absolutum habens sensum: cui Membro, si addas alterum istud: *quin vbiuis, quàm ibi vbi est, esse malit*; Periodum habebis integram: quia sensus ita perfectus est, vt nihil præterea requiratur. Sed, en tibi aliam periodum non interruptam, ex duobus Membris compositam; singulis Membris, tria Incisa complectentibus,

1. *Quæ soli vbertas, & affluens rerum omnium copia, ad Capuam Pœnos emolliit*; 2. *Eadem, varijs captos voluptatum illecebris, in Græcia Syriaque, Romanos infregit.*

Quid est Periodicè dicere?

R. Est oratione, ita membris distinguere, certisque quibusdam spatiis definire, vt conuersiones habeat

habeat absolutas; & verborum numerosè cadentium concinnitate, aures impleat audientium, animumque artificiosa sententiarum circumscriptione reficiat, Exemplo esse potest, hæc mea Responsio; nam Periodicè tibi respondi. Contra: Ille non Periodicè loquitur, qui sic negligit orationem, vt dissoluta vagetur ac fluat; saltuatimque, ritu locustarum feratur extra numerum. Talis est, sermo vulgi peruagatus, nullisque adstrictus numeris.

Quid est membratim dicere?

R. Est, orationem proferre, singulis velut hærentem Membris, donec plenius absoluto sensu subsistat: Exempli causa. *Hunc Principem, Natura finxit ad regnum; Virtus, ad pietatem erudiuit; Fortuna formauit ad solium; & dignitas instruxit ad sceptrum.*

Quid est Incisim dicere?

R. Est, crebris Incisis orationem distinguere. Vt, si dicas. *Puerorum negotia, non alia sunt, quàm nugari, garrire, ineptire hàc illàs vagari, lusu ætatem terere cibo potuque infercire ventrem, equaliculumque distendere.* Item si vitutem Humilitatis laudaturus, hæc proferas?

Germana, ac verè Christiana Humilitas, molestiam amat, latebras occupatur, acquiescit in medicis, ambit despici, abiectione gloriatur, proculcatione triumphat.

Quæ sunt vitia Periodi?

R. Hæc præcipua. 1. Cùm Periodus non satis est numerosa, & belle fluens. 2. Cùm, vt seruiatur numero, inculcantur verba inania & otiosa, quæ sint quasi harmoniæ subsidia, & complementa numerorum. 3. Cùm eodem sæpiùs modo, artificioque, oratio circunfertur; vt si frequentiùs, iisdem sententia pedibus clauditur.

Quæ sunt Virtutes Periodi?

R. Virtutibus erit perfecta suis Periodus si vitis careat supra recensitis. Sed audi Tullium. *Neque numerosa, inquit esse debet Periodus, vt Poema; ne de industria factum appareat: neque extra numerum, vt sermo vulgi.*

Cicer. Orator 195.

Quid orationi confert Periodus?

R. Vt suauiùs cadat ad aures, molliusque fluat in animum.

Quare suauior est, gratiorque oratio periodica, dissoluta?

R. Ratio petitur, ab ipsarum natura aurium; (quam rationem periodicè sic explico.) Vt enim nihil in horto, magis oculos retinet, quàm arbuscularum, præclaro inter se ordine implicatarum confusa distinctio, quàm exactæ ad libellam ambulationes amœnissimæ, quàm suaueolentium puluillorum descriptiones flexuosæ, quàm directi ad normam, areolarum ordines, & collucentium vbique flosculorum, ad viridantem regulam, odorifera

rifera diſpoſitio: Ita nulla re magis, aures noſtræ, quàm numeroſa & ordinata dictione mulcentur.

CAPVT II.

Ars Periodi contexendæ.

QVomodo Periodus componenda eſt?

R. Vt reſpondeam tibi ac ſatisfaciam; Obſerua priùs, in Periodo ſpectari duo poſſe; *Numerum* ſcilicet, ac *Dilatationem*; de quibus ſeorſim agendum nunc eſt.

De Numero Periodico.

Quid eſt Numerus in Periodo?

R. Eſt Rithmus quidam, inquit Ariſtoles, non exquiſitus ille quidem, neque canorus, qualis eſt in poematis & canticis; ſed ita diſſimulatus & latens, vt ſentiatur tamen, & iucundo fine concludat. Lib. 3. c. 8.

In quo conſiſtit ille Numerus?

R. In eo, vt verba omnia, ita inter ſe apta, implexaque ſint, vt quendam quaſi concentum efficiant, datiſque ſibi velut manibus, Gratiarum in morem, circunducant chorum. Vel, vt clariùs loquar. Numerus iſte pendet à certa quadam ſyl-

labatum quantitate, & idonea vocum collocatione ac structura, commodaque verborum & sententiarum dispositione, quæ cohærentem, leniterque fluentem reddat orationem, vt neque claudicet, neque fluctuet, sed æquabiliter constanterque ingrediatur.

Quo pacto conciliabitur orationi Numerus?

R. Primò. Si verborum commissura & series, quod monui modò, ita cohæreat, vt nihil sit, quod offendat aures. Secundò. Si habeatur ratio pedum, quibus inchoanda, sed maximè, quibus terminanda Periodus est. Finitur autem venustè Periodus, grauioribus longioribusque verbis. Vt. a *Eius cadauer, infelissimis lignis semiustulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti.* b *Quid dubitas vitam supplicijs ereptam, fugæ, solitudinique mandare?* c *Miror te, Antoni; quorum vitam emiseris, eorum exitum non perhorrescere.* d *Negat. Iudicium hominum, in magistratibus mandandis, corrumpi voluptatibus oportere.*

a Cic. pro Milon. 34. b In Catil. d Pro Mur. 74.

Iisdemnè pedibus, claudenda semper Periodus?

R. Nequaquam; Esset enim vitium non leue, vt suprà docui, paribus vbique spatiis, eodemque modo Periodum circunscribere. Verùm, ad Numerum illum orationi accersendum, plus exempla conferunt, quàm præcepta; & aurium iudicium potiùs adhibendum, quàm consideratio mentis. Legendi proinde crebrò & attentè scriptores illi, qui

qui hac orationis laude præcelluere : ex hac enim lectione, id assequeris, vt numerum istum periodicum, sensim animo imbibas; sentiasque, *orationem tuam*, vt Tulij verbis vtar, *illorum cantu, quasi colorari.* 2. de orat. 60.

De Dilatione Periodica.

Quid est Dilatare ?

R. Est, cùm aliquid pluribus verbis explicamus, quod paucioribus comprehendi poterat.

Qua ratione, periodicè dilatari aliquid potest?

R. Istud est, in hoc argumento potissimum, quodque artis operam, maximè requirit. Id verò, vt quàm potero breuissimè, dilucideque docean; Auerte diligenter animum ad ea quæ sequuntur.

1. Omnis propositio, quæ per Periodum dilatanda est, vel continetur vocabulo simplici, vt *Studeo. Ægroto, &c.* [quæ, partes quidem non habent distinctas, cùm vnica exprimantur voce, facilè tamen distribui in partes possunt, quòd multa significent] Vel distinctis constat vocibus, duabus minimum, vt cum dico, *Indocti contemnentur* : aut tribus, vt in hoc exemplo, *Deus remunerabitur virtutem* : aut pluribus, vt si dicam, *Virtutis cultores, non amicis tantum, sed etiam inimicis, benefaciunt.*

2. Id vbi aduerteris, partes singulas cuiusque propositionis dilatabis, illas explicando, vel, per Synonyma, id est, per varias locutiones eiusdem significationis; vel, per Definitiones, & Effecta, aliosue locos Rhetoricos, vt suo loco fusiùs edisseremus, cum de Amplificatione tractabimus. Nunc verò satis fuerit, paucis exemplis, quæ præcepimus, subiicere sub aspectum.

Sit ergo, nobis facienda Periodus, ex hac vnica voce STVDEO. *Verbum hoc etsi solitarium, Propositionis vicem obtinere potest; quia licet partes non habeat, Adiuncta tamen illius, sunt loco partium. Quæ Adiuncta? Hæc nimirum. 1. Persona, quæ studet. 2. Finis, ob quem studet. 3. Modus, seu Ratio studendi. 4. Materia Studij; seu, Libri, quibus studet. 5. Tempus Studij. Locus posset addi, in quo studetur, sed nihil hic opus est. Ac iam, ab Adiunctis illis, dilatemus vna periodo, adscriptum verbum.*

Studeo.

[*Persona.*] Tametsi, haud inutili opera, multorum spatio onnorum, clarissimas Europæ Academias celebrauerim; & in optimarum artium cognitione, processus fecerim non pœnitendos; [*Finis*] maioris tamen intelligentiæ consequendæ gratia; vberiorisque percipiendi ex doctrina fructus; [*Modus*] tam assiduo corporis labore, ea contentione

tione mentis, ac meditatione, [*Materia*] libros omnes, qui venire poſſunt in manus, quantumuis ſpiſſos, captuque difficiles, ſic euoluo, ita legendo contero; [*Tempus*] vt illud etiam tempus, quod animi relaxioni dari ſolet, reficiendiſque viribus neceſſariò tribuendum eſt, in ſtudio literarum, totum ſepæ ponam atque conſumam.

Fiat iam ex hac duplici voce, INDOCTI CONTEMNVNTVR, *Periodus, vtramque dilatando; & explicando per ſynonyma; primò, quid ſit*, Indoctum eſſe; *deinde quid* contemni; *quæ poſtquã, varijs locutionibus expreſſero: periodum texam, primùm quidem ſimpliciter & affirmando, hoc modo.*

Indocti contemnuntur.

[*Indocti.*] Qui omnium diſciplinarum liberalium imperiti, omniſque eruditionis ex pertes, in ſumma rerum præclariſſimarum ignoratione verſantur; [*contemnuntur*] poſtremum vbique gentium, locum obtinent, ab omni prorsùs exiſtimatione inopes; nec deſpiciuntur ſolùm ab omnibus, tanquam inutiles ac vani, ſed etiam infimam deiecti conditionem mortalium, velut in piſtrinum ignorantiæ compinguntur.

Vel per negationem

[*Indocti*] Qui nulla literarum cognitione præditi, nulla ornati laude ſcientiarum, nullo eru-

ditionis

ditionis splendore, decorati sunt, [*contemnuntur*] Ij, nullis etiam insignes honorum titulis, nulla nominis fama nobiles, nulla commendatione præstantes, ad nullos dignitatum gradus, aditum inuenire possunt; nullaque incitati spe adipiscendæ gloriæ, inhonorati ignobilesque viuunt, inglorij contemptique iacent, nullo prorsùs in loco sunt.

Deus renumerabitur virtutem.

Vt ex illis tribus vocabulis, Periodum componas, singula per sententias synonymas, vt in superiori exemplo fecimus, explicanda erunt, hoc fermè modo.

[*Deus*] Supremus rerum omnium Arbiter Deus, huius vniuersitatis, quam ex nihilo condidit, Moderator sapientissimus, cuius nutu reguntur omnia cuius prouidentia temperantur, qui, infinita mentis suæ vi, singulorum hominum facta discutit, æquissimaque lance perpendit: [*remunerabitur*] iustis afficiet præmiis, æternaque mercede immensæ gloriæ compensabit [*Virtutem*] quidquid à nobis præclarè susceptum, quidquid gestum egregiè fuerit; ne leuissima quadem actione, atque etiam cogitatione præterita, quam non exornet immortali laude, & vberrimo, amplissimoque honoris excellentissimi fructu, non coronet, non remuneretur, non cumulet.

Sa-

Sapientes, Amicis & Inimicis benefaciunt.

Quatuor hæ voces, simili ratione exponendæ quatuor sequentis Periodi membra efficiunt.

[*Sapientes*] Qui ex virtutis disciplina, vitam agunt, & mores suos ad eius amussim, regulamque dirigunt, nihilque sibi faciendum putant, nisi quod honestum, præclarum, & cum laude coniunctum est; [*Amicis*] non eos solùm, quos aut studiorum similitudo, aut voluntatum consensio, aut necessitudo mutuis officiis constituta, beneuolos amicosque reddidit, [*Inimicis*] sed illos etiam à quibus oppugnantur & dissident, quos habent aduersarios vehementes, obtrectatoresque maleuolos; [*benefaciunt*] beneficiis ornant, præclaris meritis sibi deuinciunt, omniumque officiorum genere hac significatione beneuolentiæ prosequuntur.

De Particulis, texende Periodo Idoneis.

Non de quauis Periodo, hic sermo est; sed de illis solummodo, quæ duabus constant partibus, Antecedente scilicet, seu Protasi; *& Consequente, seu* Apodosi, *sic inter se nexis, vt, alterum pendeat ab altero. Hanc porrò rationem mutuam inter*

ipsas

ipsas partes, quasdam Coniunctiones inuehunt, quas qui aduerterit leui negotio, Periodum fundet, concinnabitque.

In ijs numerantur, quæ sequuntur. Quanquam, Et si, Quanuis; *quibus respondent in Consequentis* Tamen, Veruntamen, Nihilominùs. *Item ista.* Quemadmodum, Sicut, &c. *quibus opponuntur* Sit, Ita, &c. *Hæc denique.* Non solū: Sed etiam: Quoties: Toties. Qualis: Talis. Vnde: Inde. Quò: Eò. Cùm: Tum: Quantùm: Tantum: Non minùs: Quàm: Si, (*quæ particula, semper vnū significat ab alio pendens & consequens*) *Aliaque eius generis bene multa, è quibus singulis, facile esset, Periodos struere singulas, (vtileque erit, id tyronibus imperare faciendum) sed vna, alteraue à Tullio petitis sufficiunt; quas ideo hic adscribo præ cæteris, quòd omninm absolutissima babeantur. Prima, quadrimembris est; altera, Trimembris.*

Pro Cæcinna 1. Si quantum in agro, desertisque locis, audacia potest; Tantùm in foro, atque in iudiciis, imprudentia valeret: Non minùs, in causa, cederet Cecinna, Æbutij impudentiæ; Quàm, tum in vi facienda, cessit audaciæ.

Pro Cluenti[o]. Si veritate amicitia; fide, societas; pietate, propinquitas colitur: Necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem, fama ac fortunis spoliare conatus est: Vanum se, ac perfidiosum, & impium esse fateatur.

Quid

Quid Trimembrem vocas, quid Quadrimembrem Periodum?

R. *Plus dabo, quàm rogas: Nec enim illud tantùm, exponam tibi modò, sed etiam Exempla subijciam, Periodorum omnis generis: è quibus explis duplex manabit vtilitas. Primùm enim, quod de Numero Periodi audisti iam, tanquam manu exploratum, tenebis. Deinde quasi aliud agendo & per transennam, adumbratam quandam Amplificationis imaginem, intuendam exibebo, dum hac de re, accuratius, suo postea loco, docearis.*

CAPVT III.

Exempla Periodorum, omnis generis.

P*Eriodus multiplex est: Alia dicitur, Quadrimembris, seu* Tetracolos, *quatuor membris constans: Alia, Trimembris, seu* Tricolos, *tria membra complectens: Alia, Bimembris, seu* Dicolos, *duo tantum habens membra: Alia denique, vnius membri esse potest, dicta* Monocolos.

Rursùs, Alia Quadratæ *sunt, seu* Rotundæ, *omnium perfectissimæ; sic dictæ, quòd quaternæ partes, ex quibus construuntur, ita in sese recurrant, rotundissimi orbis instar, vt duo vltima membra, duobus primis, ex æquo respondeant, & à quo-*

à quocunque incipias, suum semper sensum, suam Periodus venustatem, integritatemque retineat. Item; Aliæ, Fusæ, *ac* Volubiles, *quæ pluribus contextæ membris, longoque verborum circuitu decurrentes, quadrigarum in morem; aut leniter fluentis instar amnis, sententiam vehunt. Aliæ demum*, Distinctæ Membris, crebrisque Incisis, *quasi subsilientes, desiliunt per aures in animum. Sed iam ad Exempla; quibus ascribit argumentum dilatandum in ipsa Periodo, ad faciliorem imitationem.*

PERIODI
MEMBRI VNIVS.

Infantium mores, Educatione formantur.

Infantium tenelli mores, sequax eorum ductilisque in omnem partem indoles, cereaque illa quasi teneritudo, & tanquam argillæ, in quascunque figuras, mollitudo formabilis, ad domesticorũ primo velut attractu, veriùs multò, quàm natalium afflatu, influxuque syderum, plerunque finguntur.

Luxus, & Otium, malorum omnium origo.

Luxus & Otium, vitiorum omnium geminæ

Ma-

Mamillæ, continenti fluxu, animis, corporibusque, lacteam pestem instillantes; erumnas acerbissimas, morbos exitiabiles, calamitates sempiternas, miserias innumerabiles, vniuersa denique mala, in humanum genus important.

BIMEMBRES.

Peccati grauitas maxima.

1. Tanta inest peccato vel leuissimo grauitas tanta fœditas, tanta pestis; 2. Vt omnium mortalium salus, & orbis vniuersi conseruatio, vnico sit, vt ita dicam, mendaciolo posthabenda.

Tanquam à facie Colubri fuge peccatum.

1. Tanquam, si immanis, horribilisque Coluber, hianti ore, oculisque igneis, pestem anhelans præsentissimam, toto in te impetu, immineret irruens; 2 Sic, omni contentione mentis ac virium, longè horribilius, immaniusque quouis Colubro & Dracone monstrum, extimesce Peccatum, ac fuge.

TRI-

TRIMEMBRES.

Initium Sapientiæ Timor Domini.

1. Qui veræ laudis incensus desiderio, illustrissimum Sapientiæ decus ambit; 2. nihil, in omni vita, antiquius habere debet, ac potius; 3. quàm vt Æternæ mentis Numen, non tam supplicij metu, quàm religione officij; nullo planè delicto violanda, castè, sanctèque reuereatur, ac timeat.

Vita turpis abominanda.

1. Tametsi, quantùm turpissimis in rebus, homines scelerati, voluptatis hauriunt in hac vita; 2. tantùm multoque etiam plus doloris & cruciatuum, non essent toleraturi in altera; 3. Eorum tamen nefarios mores, exitumque infelicem, perhorrescere deberemus.

QVADRIMEMBRES.

Vinum & mulieres apostatare faciunt Sapientes.

1. Quis hominum, fuit vnquam, aut esse potuit,

tuit, hoc robore animi, atque hac indole virtutis & continentiæ, 2. quem intemperantia gulæ, quem compotationes immodicæ, quem Vinum immoderatè haustum, de statu naturæ, non ignominiosè deiecerit? 3. Aut quis ea præditus altitudine mentis, ea iudicij maturitate, ac sapientiæ laude præcelluit; 4. quem Fœminarum impudicus amor, & ad obscœnas voluptates libidinosa propensio, abductum ab honestatis officio, rationis vsu non spoliarit.

Quid sapientiùs, quàm nihil peccare?

1. Quid est, oro, à recta legum norma, & à communi sapientissimorum hominum viuendi ratione, minùs abhorrens, 2. quàm sic instituere vitam & mores temperare, vt nihil reprehensione dignum appareat? 3. Aut quid magis honestum atque laudabile, sanctissimisque naturæ institutis conuenientius, 4. quàm eum vitæ cursum tenere, eamque sequi agendi regulam, vt nihil in factis nostris, seu dictis, non dignum & imitatione, & admiratione cernatur?

QVADRATÆ, ACROTVNDÆ.

Ingratus.

1. Si tantùm apud te valeret, accepti beneficij

grata recordatio ; 2. quantùm apud me valuit, tibi gratificandi studiosa propensio : 3. Eamdem mihi nunc beneuolentia testareris, aduersante fortuna meis commodis ; 4. quam, olim, rebus mihi ad voluntatem fluentibus, testabaris.

Bona fortunæ, mala.

1. Si quantis abundent malis, fallacia fortunæ Bona, 2. attenta mentis consideratione perpenderes : 3 Quò maiori hactenùs cura, sollecitudineque, illa venatus es ; 4. eò maiori deinceps contemptu respueres, aspernareris, exhorreres.

FVSÆ AC VOLVBILES.

Lugdunensis, inter arma, Felicitas.

1. Quoniam vestro fato, euenisse dicam, Lugdunenses, 2. Vt ardentibus circunquaque bellorum incendijs, & per armorum strepitus, ciuilesque tumultus, serpente lue preliorum, ac iam latè omnia populante, 3. iuncta, illibataque semper extiterit, augusta hæc vestra, fortunatissimaque Ciuitas ; 4. omnique opum genere abundans, delitijsque vitæ sine metu fruens & affluens, in ipsius felicitatis beato sinu, placidissimè conquieuerit.

1. An

1. An, quòd suorum quondam sanctissimorum Martyrum clara victorijs, præsidijsque tuta, totaque etiamnum hodie laurea, sic in medijs fulminibus ridet? 2. An quòd ad supremam euecta regionem gloriæ extraque posita, communium malorum tempestates, secura gaudet; lætàque triumphat, 3. dum firmissimæ quæque vrbes aliæ trepidant, dum prouinciæ circumpositæ, validissimis quauis municæ, propugnaculis, consternantur.

MEMBRATIM CONCISÆ.

Melleæ Apum Prædæ.

Viden, vt direptrices illæ Apes, ac furunculæ, per efflorescentes naturæ thesauros, per nectareas plantarum diuitias, per roseas agrorum gazas, inexplebili rapacitate, velut agmine facto, turmatim volatimque ruunt, rostellatim carpunt, hortulatim sugunt, areolatim hauriunt alueolatim sternunt suspirulatim bibunt, melli ficatim rapiunt, & legionatim prædas important.

En, vt iterùm, ex aluearijs rauco bombo personnantibus, præeunte Duce, strictis aculeis, alisque explicatis, eruptionem faciunt; Areolásque illas, aromatibus salùberrimis pretiosas, suaueolentibus fragantes herbulis, venustissimisque depictas flosculis, circumuolitantes in; obuios

quosque sine lege flores, feroces irruunt, violaria violant, rosæ aurum diripiunt, lilij argentum exportant, thymum fugunt, casiam ebibunt, serpyllum expillant, crocum elorbent, tilias & hyacinthos exhauriunt.

Formicarum mira Indoles.

Formicæ, non dispersæ per agros, errant soliuagæ aliarum more ferarum; sed in quandam reipublicæ societatem coëuntes, conuentus agunt, cœtus celebrant se mutuo honore colunt, se audiunt, se consulunt, sibi obtemperant, se hortantur; iuniores iuuant consiliis, infirmiores robore subleuant pigriores stimulis admonent, laborantes hortatibus vrgent, ægras curant, mortuas efferunt, ætate prouectas singulari reuerentia prosequuntur.

Eas iure diceres, cum hominibus participare rationis vsum; adeò, pro innata sibi sagacitate, rerum causas & principia vident earum progressus, & quasi antecessiones percipiunt, componunt similitudines, ventos præsentiunt, imbres præsagiunt, futura prospiciunt, & subtili consequentium comprehensione cum primis, præsentibus ventura illigant, & præteritis futura connectunt.

CA-

CAPVT V.

Vſus Periodi.

QVomodo vtendum Periodo ?

R. Dicam libenter : habet enim res iſta, multas cautiones : ſed duas ego duntaxat appono breuiter.

Prima. Ipſo dicendi aditu, & orationis exordio fermè adhibentur, Periodi tornatæ elegantiùs, numeroſoque ſententiarum tractu circunductæ, ſuauiterq; cadẽtes; quò nimirũ, inſinuet ſe blandiùs oratio in animũ auditoris, eiuſq; beneuolentiam & attentionẽ ſibi cõciliet: Niſi fortè, genus eſt huiuſmodi, quod iſtam dictionis lenitatem non admitteret.

Secunda cautio eſt; vt, cum vbique, tum hic maximè, habeatur ratio varietatis, ne faſtidium pariatur audientibus, ſi pari ſemper greſſu incedat, pari modo ſubſiſtat oratio. Quapropter curandum eſt, vt modò tractim ducatur, & numeroſè fluat; modo diſtinguatur in membra, modò feratur per inciſa. At, vbi ad Perorationem deuentum eſt, in qua excitandi ſunt motus animorum, non tam verborum, quam ſentiarum; nec tam numeri, quam ponderis, eſt habenda ratio. Ac de his ſatis. Ad alia. Orationis ornamenta veniamus.

PROGYMNASMA II.

DE FIGVRIS.

CAPVT I.

Earum Natura & Diuisio.

QVID sunt in oratione Figuræ?

R. Quod in horto flores, in Cœlo Stellæ, in ore Veneres, in collo Torques, in digito Annuli aurei, & in annulis Gemmæ: Figuris enim Oratio, quibusdam quasi flosculis distincta nitet, & tanquam stellulis conspersa lucet, & ceu gemmis raddiata micat, & coloribus quasi illuminata, monilibusque fulgens pretiosis, pulchrè resplendet.

Quid est Figura?

R. Est conformatio quædam sermonis elegantior, remota à communi sensu & loquendi consuetudine. Itaque, quod præter communem vsum

loquendi

loquendi dixeris, id cum figura dictum putabitur.

Quotuplicis sunt generis?

R. Duplicis. Aliæ dicuntur Figuræ Verborum; Aliæ, Sententiarum, quæ à Græcis dicuntur *Schemata*; Latinè, *Habitus modi, ornatus.*

Quæ vocantur Figuræ Verborum?

R. Eæ, quæ in verbis tantùm habent dignitatem; id est, quæ positæ sunt in sola conformatione Verborum, qua immutata, figuræ pereunt, v.g. *Quid me aspectas? Quid meam fidem imploras?* Figura est, quæ dicitur, Repetitio. Quod si ita immutem verba, *Quid me aspectas? Cur meam fidẽ imploras?* tunc non erit figura eadem, quia non erit repetitio illius particulæ, *Quid*.

Quæ dicuntur Figuræ Sententiarum?

R. Quæ non in verbis solùm, sed in rebus ipsis quandam dignitatem habent; hoc est, quæ ita positæ sunt in sensu ac sententia, vt quibuscunque verbis proferantur, eadem semper figuræ vis ac maiestas seruetur. Sed priusquàm has, illasque figuras explicemus, pauca præmittenda de Tropis.

CAPVT II.

De Tropis.

QVid est Tropus?

R. Est Verborum translatorum vsurpatio.

Vnde hoc nomen ducitur?

R. A voce Græca τρέπω, id est, *verto*. Idcircò, quoties vox aliqua, à propria significatione in alienàm couertitur & transfertur, *Tropus* dicitur.

Quotuplex troporum genus est?

R. Duplex aliud, eorum est, qui in vno verbo; Aliud, eorum, qui in pluribus verbis fiunt.

Quod sunt Tropi in vno Verbo?

R. Septem. Metaphora, Synecdoche, Metonimia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis Matalepsis.

METAPHORA est Translatio verbi, ab vno, cui proprium est, ad aliud, cui non est proprium. Vt, *Homo ardens ira.* Nam *ardens* propriè igni conuenit; & transfertur ad hominem, cui non est proprium; neque enim homo *ardet*, sed ignis.

SYNECDOCHE, est, 1. Cùm pars pro toto ponitur. Vt *puppis*, pro *Naui*. 2. Cùm totum pro parte, vt *fons*, pro *aqua*. 3. Cùm sumitur materia, pro ipsa re, quæ ex illa fit, vt *farrum*; pro *Ense*. 4 Cùm antecedentia, pro consequentibus vsurpantur. Vt *Boues ab agricolis reducuntur*, pro *Nox aduentat*.

METONYMIA, seu Transnominatio, cùm pro effectu, Causa; aut contra, pro causa, effectus ponitur. Vt cùm, *Cererem*, pro *pane*; *Baccum*, pro *vino*, dicimus; quia Ceres, frumenti; & Bac-

& Bacchus, vini inuentores sunt.

ANTONOMASIA, seu Pronominatio, cum aliquid, pro vero rei significatæ nomine sumitur. Vt *Euersor Carthaginis*, pro *Scipione*, qui euertit Carthaginem.

ONOMATOPOEIA, seu Fictio vocis, cùm vox aliqua fingitur, ob similitudinem, quam habet, cum ipsa re significata. Vt *Mugitus*, pro ipso sono, quem boues edunt.

CATACHRESIS, seu Abusio, cùm scilicet abutimur significatione alicuius rei ad aliam significandam. Vt, *Parricida*, de eo qui matrem interfecit, qui propriè *Matricida*, dicendus esset.

METALEPSIS, cum aliqua dictio, aliud à propria sua significatione, ex ijs quæ antecesserunt, significat. Vt.

Post aliquot mea regna videns, mirabor aristas.

Id est, *post aliquot annos*. Nam ex aristis, æstates; ex æstatibus, annos intelligimus.

Quid sunt tropi, qui in pluribus verbis versantur?

R. Quatuor. Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, Hyperbole.

ALLEGORIA est, cùm aliud verbis, aliud sensu, ostenditur. Vt, *Cum magnas subijsset tempestates, rerum omnium naufragium feci*, Hoc est. *Cu magna adijsset pericula, amisit bona omnia.*

PERIPHRASIS, seu Circunlocutio, cùm id pluribus verbis explicatur, quod paucioribus dici poterat. Vt, *Ille, à quo vitam accepisti*, id est. *Tuus pater.*

HYPERBATON, seu Transgressio, cum perturbatur ordo verborum. Vt, *Qua de re*; qua, *De qua re. Mecum*; pro, *Cum me.*

HYPERBOLE, seu Superlatio, aut Excessus, est, cum sententia aliqua fidem excedit, augendæ rei gratia. Vt, *Niue candidior. Anteire cursibus, auras.*

CAPVT III.

De Figuris Verborum.

IN quo hæ Figuræ à Tropis differunt?

R. Quòd Tropi fieri nequeant nisi verbis translatis; at Figuræ Verborum, proprijs verbis constare possunt. Vt *Occidi, occidi hostem patriæ.* Figura est, quæ repetitio dicitur, non tamen Tropus est; quia *Occidi*, verbum proprium est, non translatum.

Quomodo fiunt Figuræ Verborum?

R. Tribus modis. 1. per additionem, cùm scilicet, verbum verbo additur. Vt, *Veniet, veniet* *illud*

Illud tempus. 2. per detractionẽ, cũ detrahitur aliqua vox. Vt, *Parentes, propinquos, amicos prodidit.* Detrahuntur enim coniunctiones. 3. per similitudinem; cùm variæ voces inter se similes ponuntur. Vt, *Hoc vestimenti genus, fœminas non tam ornat, quàm onerat.* Has ternas lustremus Figurarum Classes, & incipiamus à prima.

FIGVRÆ PER ADDITIONEM.

Repetitio.

REPETITIO *figura est cùm ab eadem voce, periodi membra inchoatur.* Vt.

Quem populus Romanus damnauit, quem Senatus damnauit, quem omnium existimatio damnauit, cum vos sententiis vestris absoluetis? 4. ad Herenn.

Vix hostem inuenerat, iam vrgebat; vix pectora viderat, iam terga cædebat.

Accusant ij, qui fortunas eius inuaserunt; causam dicit is, cui nihil præter calamitatem reliquerunt. Accusant ij, qui plagas inflixere; Causam dicit is, qui accepit. Accusant ij, &c.

Conuersio.

CONVERSIO *est, cum ab eodem verbo finiuntur periodi membra.* Vt.

Illud ex te audire cupio, quare, cùm ego te de-

defenderim, non rogatus defenderim, immericum defenderim, periculo meo defenderim, tu, horum omnium immemor, me oppugnas?

Doletis, Ciues optimi, euersa esse vestra templa? illa euertit hæresis. Lugetis, sacra maiorum monumenta, suis spoliata esse ornamentis? spoliauit hæresis. Sacratos homines crudelissimè trucidatos? trucidauit hæresis.

Complexio.

COMPLEXIO, *Repetitionem complectitur & Conuersionem; cùm videlicet oratio, eodem verbo inchoatur & desinit.* Vt.

Quis accusauit: Inimicus. Quis testes produxit? Inimicus. Quis tulit sententiam? Inimicus. Quis irrogauit pœnam? Inimicus.

Qui sunt, quos Deus summè odit? Impudici. Qui sunt, quos etiam in hac vita, diris supplicijs afficit? Impudici. Qui sunt, quos æterni post mortem, cruciatus manent in inferis? Impudici.

Vis, ò Christiane, frænare libidinem? Ora. Vis hostem pudicitiæ frangere? Ora. Vis constantiæ coronam referre? Ora.

Conduplicatio.

CONDVPLICATIO *est, cum idem verbum vel initio, vel in ipso decursu orationis geminatur, affectus exprimendi gratia.* Vt.

Cic. in Catil. Viuis, & viuis, non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.

Bona,

Bona, (miserum me! consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo hæret dolor) Bona, inquam, Cn. Pompeij, fuere acerbissimæ voci subiecta præconis. Cic. 2. Phil.

Nunc etiam audes, in horum conspectum venire, proditor patriæ; proditor inquam, patriæ, venire audes in horum conspectum? 4. ad Herem

Commotus non es, cùm tibi mater, pedes amplexaretur, non es commotus. Ibid.

Traductio.

TRADVCTIO, *quæ & alio nomine dicitur Polyptoton, cùm eadem vox, diuersis locis repetitur, casibus, aut generibus, aut temporibus paulùm immutatis.* Vt.

Ei sum infensus, eius aspectum ferre nequeo, illum auribus oculisque respuo, illo superstite, vitam tranquillam agere non possum.

Gradatio.

GRADATIO, *seu* Climax, *est cùm ab vno ad aliquid fit progressio, aliqua repetendo eorum, quæ iam dicta sunt.* Vt.

Mihi doctrinam diligentia, doctrina gloriam, gloria æmulationem, æmulato sempiternam laudē comparauit. *Sed, de gradatione fusiùs, in Figuris Sententiarum.*

Synonymia.

SYNONYMIA, *est conceruatio multorum verborum, eandem significationem habentium.* Vt.

Cic Catil. Illum tandem aliquando, furentem audacia, inscelus anhelantem, pestem Senatui nefariè molientem, bonis omnibus exitium machinantem, emisimus, eiecimus, eliminauimus. Abijt, excessit, erupit, euasit. Illum redire non sinam, non feram, non patiar.

Cicer. pro Mil. An verò vos soli ignoratis, vos hospites in hac vrbe versamini, vestræ peregrinantur aures.

Polisyntheton.

POLISYNTHETON *est, cùm multa coniunctiones congregantur.* Vt.

Teque tuique similes, tibique charos, & aspernor, & auersor, & execror; nec timeo minas, quas iactas, nec terrent me pericula, quæ denuncias.

Figuræ per Detractionem.

Synecdoche.

SYNECDOCHE, *Figura est in narrationibus vsitatissima; fitque, cùm verbum quoddam reticetur, quod facilè intelligitur.* Vt.

Hic

Hic tumultuari famuli, lugere ancillæ mœrere filij, coniux misera lamentari. *Subauditur*, cœpit, *vel*, cœpere. *Plura exempla. Progymnasma de Narratione, subministrabit.*

Adiunctio.

ADIVNCTIO *est, cùm ad vnum verbum sententiæ plures referuntur.* Vt.

Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Ea flagrat cupiditate, vt illam nec pudor ab infamia, nec pudicitia à stupri fœditate, nec pietas à scelere, nec generis ac familiæ macula, à libidinum turpitudine auocare queat. Cicer. pro Cluent.

Nulla libido ab illius corpore, nulla vis à manibus, nullum flagitium à sceleratissimis eius factis abfuit vnquam.

Non illum auaritia ab instituto cursu, ad prædam aliquam reuocauit, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non denique labor ipse ad quietem. Cicer. pro L. Manil. 40.

Disiunctio.

DISIVNCTIO, *seu* Dissolutio, *cùm demptis coniunctionibus, multa copulantur.* Vt.

Studia literarum; adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfugium ac solatium præbent, delectant domi, non impe- Cicer. pro Arch. 16.

impediunt foris pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Figuræ per similitudinem.

Paronomasia.

PARONOMASIA, *seu* Annominatio, *cùm paululùm immutata verba atque deflexa, in oratione ponuntur:* Vt.

Cum lectum petis, de letho cogita.

Quò quis amantior, eò plerumq; amentior est

Similiter cadens, & desinens.

SIMILITER CADENS *est, cùm duæ vel plures sententiæ seu orationis membra, similiter ijsdem casibus efferuntur.* Vt.

Quid tam commune, quà spiritus viuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eiectis.

Cicer. pro Rosc. 27. SIMILITER DESINENS *est, cùm plures sententiæ, simili modo finiuntur.* Vt.

Cicer. pro L. Manil 48. Tam felix Imperator est, vt eius semper voluntatibus, non modò ciues assenserint, socij obtemperarint, hostes obedierint, sed etiam venti tempestatesque obsecundarint.

Isocolon.

ISOCOLON, *seu* Compar, *cùm varia orationis*

tionis membra constant pari fermè numero syllabarum. Vt.

Tam difficile bellum, pompeius extrema hyeme apparauit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit. Cicer. pro L. Manil.

Non est difficile viatori, per apertam planitiem, nullis sentibus interclusam, nullis fluuiorum anfractibus impeditam, nullis decursibus lubricam, nullis saxetis asperam, sine prolapsione cursitare: At verò, iter celerrimè conficere, dura constratum glacie, alta obsitum niue, cautibus asperum, vepribus inuium, torrentium concursu rutum, non parui laboris est opus.

CAPVT IV.

De Figuris Sententiarum.

His figuris, vt nihil in arte Rhetorica præstabilius, si vsurpentur, ea, qua par est, moderatione ac prudentia; ita nihil ferè putidius, si temerè ac pueriliter adhibeantur. In id vitij non incurres, si quæ de singulis hic apponam, diligentes expenderis: Exempla præsertim, si attentè leges, in quibus, velut in speculo, tum ipsius figuræ naturam; tum multiplicē eius efformandæ rationem, conspicies. Consulto quippe, in eorum quibusdam, multa congero,

quæ certè resecanda ducerem, si alius mihi scopus, quam legentium profectus, propositus esset.

ALLEGORIA.

ALLEGORIA, *nihil aliud est, quàm multiplicata, & continuata Translatio. Tametsi autem Figura hæc, in verbis sita sit, in sententijs tamen dignitatem & locum habere potest ob similitudinis gratiam, quam plerumque continet, & Translationis leporem. Exempla habet duo, Cicero, speciosissima.*

EXEMPLA.

Ratio comitiorum.

Pro Mur- 35. Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tam varias, habere putatis agitationes fluctuũ, quantas perturbationes, & quantos æstus habet Ratio Comitiorum, Dies intermissus vnus, aut nox interposita, sæpè perturbat omnia; & totam opinionem parua nonnunquã commutat aura rumoris.

Magnitudo animi.

Neque tam fui timidus, vt qui in maximis turbinibus

bitibus, ac fluctibus, Reip. nauem gubernalcem, saluamque in portu collocasse, frontis tuæ nubeculam, aut Collegæ tui contaminatum spiritum pertimescerē. Alios ego vidi ventos, alias prospexi animo procellas; aliis impendentibus tempestatibus non cessi; sed vnum me, pro omnium salute obtuli. In Pison 20.

His duobus Exemplis adijciamus tertium, sequentem sententiam exprimens.

Frustra tegitis vestras laudes.

Nequicquam huic honoris Soli, qui collucet in vestris animis, nubem moderationis obijcitis; Iubar illud virtutum irradians, castigatum modestiæ velo amabilius emicat. Frustra, nobilissimo laudum flumini à vestrorum profluente meritorum fontibus, opponitis verecundiæ dissimulationis aggeres, honestique molem pudoris: Quò illas coercetis arctiùs, seruerisque cohibetis, eo magnificentiùs intumescens exondantis gloriæ fluctus; breuique fiet, & reuulsis obicibus, extra vitæ ripas, temporumque limitem sese diffundant & exæstuent, omnemque posteritatem fluxu venerationis dignissimo, gloriosè circunluant.

ANTITHESIS.

ANTITHESIS *figura est, qua verba verbis, aut sententiæ sententijs apposita referuntur.* Vt:

Cic. in Catil. 20. Quis ferre possit, inertes homines, fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebriosos sobriis, dormientes vigilantibus?

Pro M. Fonteio 22. ..Potestis, ignotos notis, iniquos æquis, elienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio & nomini, bonis ac fidelibus socijs, & ciuibus anteferre?

Ex hac parte pugnat pudor, illinc impudicia, hinc petulantia, illinc stuprum; hinc fides; illinc fraudatio, hinc, &c.

His exemplis, adnectamus vnum paulò diffusius, & magis pium.

EXEMPLVM

IESVS INFANS.

Transeamus vsque Bethleem cum pastoribus, & vi-

videamus, & veneremur IESVM in præsepio, & demiremur in Infante, virum, Principem in seruo; Sapientem, in puero; Rectorem orbis, iuris factum alieni. Demiremur, & adoremus Spendorem, tenebris offusum, Potentiam constrictam vinculis, Infinitatem terminis finitam, Immensitatem circunscriptam cunis, balbucientem Sapientiam, Sublimitatem cum humilitate, Fortitudinem cum infirmitate coniunctam; Opificem mundi, puellæ opus; Eum, qui sedet super Cherubin, reclinatum sub brutis animantibus, Qui ambulant super pennas ventorum iacere stratum in spelunca pecorum, Qui terram *a* mari circumdedit, brachijs Mariæ circumdatum. Adoremus, inquam, & stupeamus è Virgine prolem; hoc est, flores ab hyeme, flammas ab aquis, in rubo ignem, rorem in vellere; hoc est, *b* sine radice fructum, sine semine messem, sine fonte riuum, sine trunco Arborem vitæ, Filium sine patre, coniugem sine coniuge, ac denique, Virginem matrem, Monarcham famulum, subditum Regem, hominem Deum.

a *Paronomasia.*

b *Repe titio, & Simite cadens.*

APOSTROPHE.

APOSTROPHE, *Latinè*, Auersio, *est cùm ab auditoribus, quos alloquimur, ab absentem,*

 vel

vel præsentē quempiam, seu viuum, seu mortuum, aut etiam ad res inanimas, sermonem conuertimus quas vel personas quasdam, compellamus. His autem ferè modis, à Tullio petitis, figuratur Apostrophe.

Pro Mil. 86 Vos Albani tumuli, atque luci, vos, inquam, imploro, & obtestor; vosque obrutæ aræ, quas ille substructionum insanis molibus oppressit, tunc vestre religiones viguerunt, vestra vias valuit: Tuque ex tuo edito monte, Latialis Iupiter, aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti.

Pro Domo. 104 O Dij immortales, vos enim hæc audire cupio, impius hic vestra sacra curat? vestrum numen horret? non illudit auctoritati horum omnium?

Pro Milon. 102. Vos, vos appello, fortissimi viri, qui multum pro republica sanguinem effudistis; vos, in viri, & in ciuis inuicti appello periculo, Centuriones, vosque milites, vobis non modò inspectantibus, sed etiam armatis, & huic iudicio præsidentibus, hæc tanta virtus, ex hac vrbe expelletur? exterminabitur? eijcietur?

6. In Verr. 79. Te nunc, Scipio, te inquam lectissimum adolescentem, appello, abs te officium tuum requiro & flagito: cur pro hoc homine pugnas? cur eum defensum esse vis?

EXEM-

E X E M P L A.

Ad supellectilem humani luxus.

Acceptis à Deo beneficijs abutimur, vt eius numen augustissimum, nostris maleficiis offendamus? *c* Quid enim est, quod non vertamus in instrumenta vitiorum? quo non muniamus nobis iter ad crimen? *d* Vos appello. Ædes sumptuosæ, auleis ac picturis illustrate pretiosissimis? Vos, Vasa splendida, vos radiantes auro Abaci; Vos, Thalami argento rutilantes, purpureaque Strata, vos appello; Dicite, quot, in vobis flagitia, quot per vos scelera patrantur? Quot, vobis testibus ac consciis, & quàm nefanda facinora committuntur? &c. *c Interrogatio* *d Repetio.*

Ad B. Virginem vbera.

Virginis mammam, diuinis Infans appetit; *e* purissimum expande gremium, diuina Mater, aperi sinum, profer vbera, papillas admoue, filio exsugendas præbe. Audi Virgo parens, Natique nutibus obsecutura, roseum explicat sinum, dulcitudinis ex promit thesaurum, mammillam ostendit, papillam porrigit, & inserit in os pueri IESV. O rosis, liliisque purius, candidiusque gremium! Stillate, in labella pueri Dei, gemini ambrosiæ *e Expositio, & distinctio.*

Fontes; mellifluæ manate Gemmæ, nectarei fluite Riuuli; effundite argenteæ vrnulæ, quidquid suauitatis vobis ineſt, in ſuauiſſimum Puelli pectus; & implete venas, liquore lacteo, commutando mox in ſanguinem, olim pro ſalute noſtra fundendum.

Ad Ventos.

Iacet in ſtabulo, Regñ Dominus, recens natus; recubat nudus media Hyeme, Virginis filius, in ſpelunca, ventis, niuibuſque peruia, totoque contremiſcit corpuſculo, Deus infans. Ah! Venti, ſi quis vobis fauor ineſt, ſi qua pietas, rigorem remittite; Ah! frigidos, inhibete flatus, ſæui Aquilones: Ah! quæſo alias perflate plagas, Auræ violentæ. Tu Zephyre molliculæ; Tu ſuauicule Fauoni; Vos, Auræ blandulæ, tepentibus, huc aduolate pennulis, halituque dulciculo, obſequio fouete delicato, diuinas Pueri tenelli cunas.

Ad Cineres Sanctorum.

Ingemiſcite, ſi quis modò vobis ſenſus eſt, Cineres ſacri, religioſi Tumuli, Sepulchra ſancta, Monumenta templorum auguſtiſſima, pretioſis veneranda reliquiis, ingemiſcite: Quas enim Aras & Templa pietate ac religione veſtra, conſecraſtis, Ea nunc impij homines ac ſacrilegi polluunt.

Ad

Ad Oculos & Manus.

Supremæ Maiestatis numen offendi miser; diuina mentis æternæ iussa contempsi impudens, sanctissimasque leges per summum sacrilegium violaui. O me scelestrum, vesanum, impium! Colliquescit oculi mei, admissorum dolore facinorum; profundite peremes aquas pœnitudinis; vberrimam lachrymarum vim continenti fluxu profondite; & eluite, si potestis, assiduo & amaro fletu sordes criminum, ad quæ patranda, duces, heu! tam sæpe mihi, & antesignani fuistis.

Vos verò, meæ, ò, rigete manus, effectrices antea & administræ, vltrices mox futuræ tot scelerum: disturbate iam, nefarias molitiones vestras disturbate; *f* plangite quæ fecistis flagitia, flagellis vos instruite ad vindictam, crebrisque ac validis ictibus ferite, tundite, pulsate latera, laniate humeros, concidite pectus, dilacerate corpus vniuersum. *f Dissinctio. Commoratio.*

Ad Astra & Flores.

Mentem illustrate nostram, lucidissima Sidera; cœcitatem, splendore vestro depellite à nostris animis; impiumque torporem, motu micantissimo excitate: Vos enim mentis licet expertia, ad Dei tamen iubentis imperium per statas motuum periodos, indefessa vertigine, & admirabili cum

ritate, ab ortu proprietatis, ad occasum, vicissitudinesque anniuersarias constantissimè conficitis; Nos verò immortalium spe præmiorum inuitati ab eodem supremo Numine, ad conficiendum virtutis iter, hæremus humi, volutamur in cœno vitiorum, ad inanes turpissimasque voluptates adhærescimus.

Verùm habetiores sunt nobis oculi, spectare nequeunt tam altè, nimioque perstringuntur Astrorum fulgore cœlestium: Ergo agitate, g Astra terrestria, camporum Stellæ odoriferæ, scintillantes hortorum Gemmæ, suaueolentia naturæ Monilia, Amœnitates animatæ; odore vestro, nos ad honoris amorem pellicite; foliorum nitore, ad vitæ decus excitate; colorum varietate gratissima, eximiaque pulchritudine, ad laudis studium, ad omne officij genus, ad rerum æternarum contemplationem impellite

g Definitiones.

Ad Colles & Fluuios Lugdunenses.

Extincta sæuientium in Christianos Imperatorū tyrannide, respirare cœpit Ecclesia Lugdunensis: Religiones ipsæ atque Aræ, quas illi omni nefario ritu ac scelere macularant, commouisse se videntur præ gaudio, cùm immanes illas cadere belluas viderunt. Vos Vrbani Tumi, Martyrum quondam cædibus irrigui; vos, imminentes huic verbi Colles sacro sanguine naufragi, vos appello, vobisq; gratu-

gratulor: Oppreſſi diu idolorum ſimulacris, emerſiſtis tandem, & geſtientes nunc lætitia, religioſis virorũ fœminarumque domiciliis inclyti colluceteſque triumphatis.

Vos etiam appello, Fluuij nobiliſſimi, alluentes & preterfluentes hanc vrbem; quorum olim curſum, purpurati Carnifices, mactatis Chriſtianorum cadaueribus retardarunt; cruenta tunc euoluebatis fluctuum volumina turbulenti; nec tam ſanguine, quam ira erubeſcentes ac ſpumei; qui nunc, poſt additos illos orco Tyrannos, limpidi, placidique, vndis in cincinnos ſeſe blandè criſpantibus, exultanti fluxu, tranquillè decurritis in oceanum.

COMMVNICATIO.

COMMVNICATIO *eſt* Exornatio, *qua cauſa noſtra confidentes, aut ipſos conſulimus aduerſarios, aut cum Iudicibus, quid faciendum ſit quidue factum oportuerit, deliberamus.* Vt.

Nunc ego vos conſulo, quid mihi faciendum putetis; id enim conſilij profectò taciti dabitis, quod egomet mihi neceſſariò capiendum intelligo: Tu denique, Labiene, quid faceres, tali in re, ac tem-

tempore; cùm ignauiæ ratio, te in fugam impelleret, Consules ad patriæ salutem vocarent; quam tandem vocem sequi, cuiùs imperio parere potissimum velles?

Pro Quint. 54. Quærò à vobis, Iudices, &c. (hic, quæ res agatur, explicat; posteaque, sit eos consulit.) Quid est, quod hac tandem in re, vobis possit videri; Profectò, si rectè vestram, bonitatem atque prudentia magnoui, non multùm me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri.

EXEMPLVM
De Mundi contemptu.

Adhuc hęres? Etiamnum fluctuas, leuissime Adolescens? needum adduci potes, ad contemptum rerum caducarum? Verùm esto. Nullius sint apud te ponderis, quę hactenus attuli; ęquo animo feram, consilium despici meum: At, te ipse saltem consule: te audi, obsecro, tibi obtempera. Quęro enim, abs te; si te, hinc Regina pulcherrima, omnibus abundans fortunæ bonis, omnibus instructa naturæ dotibus, comiter vocaret ad se, te vt haberet sponsum, Regemque faceret; inde, poterua, fœdaque Meretrix, te impudenter ad turpem inuitaret amplexum;

xum ; & illa quidem adiri non posset, nisi per angustam callem, vepribus impeditum, ac saxis asperum ; ad hanc verò, via duceret amœna & facilis ; Quid tunc amabo faceres ? vtrius tandem vocem sequi, vtri parere potissimùm velles ? Profectò, si bene noui tuam indolem, video quid esses facturus. Exhorreres videlicet, huius aspectum Prostibuli ; & per media senticeta, aduolares ad Reginæ sinum. Cur ergò, id non agis, cùm licet ? cur consilio non vteris tuo ? vocat te Virtus, ad æterna gaudia, & ad diuinos amplexus, obscœna, te, contrà Voluptas, ad ærumnas sempiternas allicit ; & illam aspernaris, ob leuem viæ difficilioris laborem ; & huic te mancipas, quòd iter videas conspersum flosculis. O cæcitatem.

CONCESSIO.

CONCESSIO, Figura *est, cùm videmur, etiam aliquid iniquum, vel pati, vel aduersario concedere, fiduciæ causa ; quòd nimirum, illa etiam parte concessa, nos superiores fore confidamus. Hac autem figura eleganter, & plerumque vtimur, cùm ab vno ad aliud transeundum nobis est.*

Id, exemplo sequenti planum fiet ; in quo, de industria, elegantiores congessi, Concedendi formulas ;

mulas; vt sic, vno sub aspectu subijciam, huius figuræ ideam multiplicem.

EXEMPLVM.

In Adolescentem furunculum.

Pro Quint. 56. Non dubitaui, inquis, quoniam se vltrò & inopianti obtulit occasio, & apertam reperi parentis arcam, aliquot inde aureos educere. Improbè factum: neque enim oblata occasione malè agendi, vti vnquam licet. Verùm, quoniam, tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. At, cur postridie, ad eandem arcam reuersus es? Cur obseratam recludere vncino, es conatus? Cur diu frustra luctatus, seram perfregisti? Non id egi, respondes, maleuolo animo; curiositate inductus quid intùs esset, scrutari volui. O excusationem

4. in Verr. 46. ridiculam! ò curiosum innocentem! At esto, tege nequitiam mendacio; prædare in paternis bonis, capsas exauri, cistas expila, rem omnem familiarem dilapida: Num etiam fratri tuo ad furandum, præferre facem oportuit? Non prætuli, ais: ipse potius exemplo mihi præiuit suo. Tametsi adhuc mentiare, hoc tamen tibi do atque

5. in Verr. 19. concedo. Esto, sit ille tibi hac in te haud absimilis, sit fur, sit malitiosus, si æque ac tu, promptus ad omne facinus: At certè paratum restituere,

quæ

quæ abstulerat, auocare non debuisti : neque enim me latet, quas ei minas intenderis, quæ pericula denunciaris, si redderet. Verùm, fac te, illius; non illum, tua secutum esse vestigia; fac eius impulsu, te tantum nefas perfecisse : Eine, natu minori, & adhuc puero, te iam ætate firma, assentiri decuit? Quid respondebis? 6. in Verr. 19.

CORRECTIO.

CORRECTIO *est, qua verbum aut sententiam retractat & corrigit, vt aliquid addatur, quod rem augeat.* Vt.

Atque hæc, Ciues, Ciues, inquam, si hoc nomine eos appellari fas est, hæc de patria sua cogitant. Pro Muren. 8.

O stultitiam! stultitiamne dicam, an impudentiam singularem! Pro Cœlio. 71.

Quæ fuit igitur, in hoc homine constantia? Constantiam dico : nescio, an meliùs patientiam possem dicere. Pro Ligar 26.

Cui vnquam homini bono, benè dixit vnquã? benè dixit? imò, quem fortem & bonum ciuem, non petulantissimè est insectatus? Pro Sext. 110.

In exercitu comparando, patrimonium suum effudit. Quanquam, non sumus vsi eo verbo, 3. Phil. 3.

quo

quo decuit; non enim effudit sed in salute reip. collocauit.

Pro Rosc. Amer. 134. Quæ conuiuia, fieri putatis, in huiusmodi domo? si domus hæc habenda est potiùs, quam officina nequitiæ, & diuersorium flagitiorum omnium.

Aliis Exemplis hic opus non est, quòd hæc Figura, fieri paucis verbis soleat.

DEPRECATIO.

DEPRECATIO, *Figura est, qua opem alicuius, Dei, aut hominis imploramus. Vt.*

Pro Deiotaro, 8. Hoc nos primùm metu, Cæsar per fidem & constantiam, & clementiam tuam libera, ne desidere in te, vllam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro, hospes hospiti porrexisti; istam, inquam, dexteram, non tam in bellis & in prælijs, quàm in promissis & fide firmiorem.

OBTESTATIO, *Deprecationis genus est cum scilicet, in re graui, aduocamus aliquem, vel hominem, vel Deum, in testimonium veritatis. Vt.*

Pro Sex. 45. Vnum restabat illud, quod forsitan nonnemo vir fortis dixerit: restitisses, repugnasses, mortem pugnans oppetisses. De quo, te, te, inquam, Patria,

tria obtestor, & vos Penates, patriique Dij, me vestrarum sedium templorumque causa, me propter salutem meorum ciuium, quæ mihi semper fuit mea charior vita, dimicationem, cædemque fugisse.

EXEMPLVM.

Ioseph, Fratres Deprecans.

Quid heu! molimini Fratres mei? quid mihi machinamini? occidere me vultis? in puteum, me vultis agere præcipitem? Ah! supplex omnes oro, singulosque, humi prouolutus obsecro. ignoscite: si quid à me, in vos peccatum est inconsiderantia, fecisse pœnitet. O Iuda, ò Ruben, ò Simeon, misereat vos meæ pueritiæ; *a* per parentis nomen, per matris pietatem, per ego vos, illum sinum & vbera, quæ vos aluere, precor; per quidquid sanctum in cœlis est, & in terris sacrum, misello parcite; date veniam fratri, Fratres optimi. Per hæc genua, vos obtestor, quæ teneo, & amplector; per istas manus, quas veneror osculis, lachrymisque rigo, Ah! Parens suauissime, te appello; imploro vestram opem, Cœlites.

a Repetitio.

DISTRIBVTIO.

DISTRIBVTIO, *seu*, Partitio, *est, cùm id quod summatim dici poterat, fusius explicamus, & in suas partes distribuimus.*

EXEMPLA.

Adolescens castus & integer.

a Repetitio. b Disiunctio.

a Lectissimum hunc Adolescentem, non ingenita huic ætati leuitas, à suscepto vitæ consilio reuocauit; b non improborum sodalium blanditiæ, ad voluptates; non locorum in quibus degit, amœnitas, ad delectationem; non, maiorum nobilitas, ad ambitionem; non corporis, ingeniique præstantia, ad arrogantiam; non, aliorum impuritas, ad libidinem; non, amicorum conuictus, ad compotationes intempestiuas; non denique summa rerum omnium affluentis, ad aliquod probrum, infamiamque detraxit.

Vir omni virtute præditus.

Eminet in hoc homine, altitudo animi, in condonan-

donandis offensis, in liberali gratificandi voluntate, in detestandis auaritiæ sordibus, & malorum omnium seminario, cupiditate; neglectisque propriis emolumentis, & commonis, totum se ad aliorum salutem, magnifico, excelsoque animo explicat. Ceruitur in capessendis rebus arduis, magnitudo mentis; in rimandis negotiorum viis, peruestigandisqne quàm aptissimis, mira sagacitas; in generendis, acre concilium; in persequendis, summas inter difficultates, ad extremum vsque constantia. Nihilque est, quod aut non alto quodam aggrediatur animo, aut cautissimis consiliis administret; aut strenuo labore perficiat; vir planè interritus periculis, infractus malis, inuictus aduersis calamitatibus inexpugnabilis, ad labores impiger ad pericula fortis, ad consilia prudens, ad casum fortunamque felix.

DVBITATIO.

DVBITATIO *est, cum hæremus, & ambigimus, quid dicendum, agendumue sit.* Vt.

Quid, si hæc criminatio, abs te, tota per summam fraudem ficta est? quo te nomine appellemus? Improbum? at, etsi nihil esset à te confictum, tamen in cæteris iniuriis, quas innocenti Pro Quint. 56.

intulisti, improbissimus reperiebaris. Num malitiosum? negas. Fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. Audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria & obsoleta sunt: res autem noua & inaudita.

Pro Amerin. 29. Quid primum querar? aut vnde potissimum exordiar? aut quod, aut à quibus auxilium petam? Deorúmne immortalium? Populíne Romani? Vestramne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore, fidem implorem?

Pro Cluentio 4. Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam nescio: Negem, hoc admissum fuisse crimen? Negem, testes auditos esse in senatu? Non est nostri ingenij; vestræ clementiæ est, calamitoso adolescenti subuenire.

Scipio, apud Liui. l. 8 dec. 3. Apud vos, quemadmodum loquar, nec consilium, nec oratio suppeditat; quos nec quo nomine quidem appellare debeam, scio. Ciues? qui à patria vestra desciuistis: An milites? qui imperium, auspiciumque abnuistis. Sacrati? religionem rupistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habitum ciuium agnosco: facta: dicta, consilia, animos hostium video.

4. Æneid. Illustrem habet Dubitationis ideam Virgilius, Didonem ab Ænea derelictam, in deliberatione suspensam ac dubiam, sic inducens.

En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar?

Cæ-

Cæter omitto, quæ tu, si liquerit, consules, & in pudentioris fœminæ Dubitationem, huic annexo.

EXEMPLVM.
Susanna, animi Dubia.

Hæc, non à declamatore ficta, sed ab exclamante matrona, facta Dubitatio est. Priùs tamen, quàm exclamet, attonita hæret, stupenti similis; & quid cogitet, quidue loquatur, nescit infelix. Excitata tandem immenti periculo; Quid agam? inquit; Quò me vertam? Ad quem confugiam? *e* Assensero? in me admisero scelus. Negauero? æternum incurram cum morte dedecus. Proh Superi! quas in angustias adducta sum? Cuius fidem implorabo? A quo auxilium petam? Resistam duobus, vna? impar sum. Confugiam ad preces? quis exaudiat? Clamem? morior. Taceam? inquinor. Fugiam? non licet. Cedam? Ah! perdo, quod mihi multò est charius vità. Sed, quid moror diutiùs misera? Quid dubius vltra fluctuat animus? In vestras, scelesta capita, satiùs est incidere, quàm in Dei manus. Perire præstat, quàm peccare: Necem crimini præfero. His dictis, exclamant Susanna. Acclamant Senes execrandi, accurrunt famuli, &c.

e Subiectio.

EXCLAMATIO.

EXCLAMATIO; *est orationis Elatio, quæ motum animi vehementiorem efficit, reiq; se magnitudinem exprimit, interiectione adhibitâ, nonnunquàm verò suppressâ; ut cùm dicitur* Superi! Miserum me! *Eius huius est, vel ad laudem, vel ad vituperium, vel ad commiserationem, ut patebit exemplo sequenti, in quo concervatas reperies insigniores Exclamandi formulas, usurpatas à Tullio.*

EXEMPLVM.

Innocentia Susannæ damnata.

d Antitheses. *d* PVDOREM accusat impudentia, vitam virtuti Susanna posthabet; puram sceleris mortem mavult oppetere, quàm usura contaminatæ vitæ frui. O castitatem admirabilem, atque omni laude, prædicatione literis, monumentisque decorandam! O fœminam, fortissimis fortiorem viris! O laudem præclarissimam! O facinus omni præconio superius, omniumque sæculorum veneratione dignissimum! O mulieris pudicitiam! O de-

Pro Ligario 6.

cus

ctus incredibile, & præter hanc vnam, in omni vita inauditum!

Non exhorruere, impuri Sene s,minis, precibusque solicitare tantam virtutem; Non reueriti sunt, nefandi, offerre stuprum matronæ integerrimæ passique repulsam, in caput innocentis, crimen conferre. O scelus, ò lutum, ò sordes! ò libidinem effrænatam, & indomitam! &, ò portentum, in vltimas terras amandandum!

Adulterij, insimulatur Castitas; falso circumuenta testimonio Virtus opprimitur, nec declinare valet calumniæ laqueos. O patrij mores! O leges diuinæ! ò ius! ò fas! ò tempora! Huccine omnia reciderunt? O cæcitatem mortalium! ò fallaces hominum cogitationes! è consilia præpostera! *e* Illane Susanna, rea traducitur, cuius nuper eximia laus versabatur in ore omnium? cuius pudorem, ad cœlum exquisitis encomiis efferabant? *f* id futurum putasses, Heroina inuictissima, cùm adspirantem virtuti tuæ, secundissimi rumoris auram videbas? cùm honoris fructum amplissimum referrebas, magnis tuis debitum meritis? O fallacem hominum spem! ò fortunam volucrem, ò inanes nostras cogitationes, *g* quæ in medio spatio sæpè franguntur & corruunt, & ante in ipso cursu obruuntur, quàm portum aspicere potuerant! Quàm citò illa omnia ex lætitia & voluptate, ad luctum & lacrymas defluxerunt!

e Dubitatio.
f Apostrophe.
g Allegor ia.

O de Orat. 7.
Pro Sylla. 91.

h Correctio. *i Hypotyposis.* h Sed qui hic exclamando, tempus consumo? i Rapitur ad supplicium pressa catenis, Castimoniæ Victima; ædibus se omnes effundunt, miserantur afflictæ vicem; Susanna tortoribus stipata, erectis, in cœlum oculis, viam signat imbre lacrymarum. O spectaculum; non modo hominibus, sed tectis ipsis & parietibus luctuosum! *l* Proh Deus immortalis, cur in hominum sceleribus maximis, aut conniues, aut præsentis fraudis pœnas, in tam longum tempus reseruas? *m* Imo non reseruat vlta; liberatur innoxia; retexitur implicatum calumnia facinus execrabile; meritas Senes impudici pœnas luunt. O, qui hæc legimus, ò nos beatos, si fuerimus huius virtutis æmuli! ò conditionem nostram felicem! ò decus illustrissimum! ò fortunatam vitæ rationem!

Pro Cœlio. 95. *l Apostrophe.* *m Correctio.* 1. Catilin.

E X P O L I T I O
seu Commoratio.

EXPOLITIO, *exornatio est, qua, commutatis verbis eadem sententia, variè versatur & affertur, quò gratior, clariorque subiiciatur oculis.*

EXEM-

EXEMPLA.

Virtus vbique pulchra eſt.

Per expolitionem, ita eloquar.

Quid Virtute præclarius? quid ſpecioſius? quæ fucos exoſa, *p* perinde fulget ſqallore obſita, ac radiis redemita gloriæ; cui non minùs venuſtatis ineſt, viliori veſtitæ, panno, quàm dum coruſcat ſplendore purpuræ; quæ tantum Majeſtatis habet in cœno iacens, quantùm ſolio inſidens; quæ iuxta nitet plebio iuncta, ac nupta Principi; nec blandiùs in adoleſcente lectiſſimo, quàm in decrepito, ſtrigoſoque ſene renidet. *p Antitheses.*

Vxor diues quæritur.

Hæc ætate, non tam fœminarum formam conſulunt viri, quàm crumenam; *q* & oneratas malunt, quàm ornatus; parumque curant, quibus deformentur naturæ vitiis, modo ſint inſtructæ magnis diuitiis. Adeò, vel in nuptiis ipſis, non tam de nuptiali thalamo, quàm de theſauro laboratur; tædiſque iugalibus arca potiùs quæritur, quàm coniux; pluriſque fit aureæ dotis fulgor, quam decoris; & argenti ſplendor, quàm generis; & copioſo cenſu ſponſa diuers, ſit ſenſus licet expers, iudiciique vacua, quàm ſapiens *q Paronomasia.*

& bene morata, si fuerit dotata malè.

Extingueretur memoria nominis nostri, si nullæ essent Literæ.

r *Adiun-ctio, & Similiter cadens.*

O vita hominum fluxa, caduca, volucris, fugax, & in mortem præceps, r nisi fluxam Literæ figerent, volucrem sisterent, fugacem retinerent, sustinerent præcipitem, caducam immortalitate donarent. Extingueretur, heu! fama nostra, simul cum corpore; eodem cum ossibus tumulo, præclarè factorum recordatio conderetur; deflueret in cineres nomen nominisque memoria opprimeretur ruina vitæ; & in obliuionis auras, gloria illa, quam tot sudoribus aucupamur, tenuissimi vaporis in modum euanesceret. Non euanescit autem, sed solida totaque perstat, nec vllo dierum allisu, aut concursu annorum, labefactari conuellique potest; Sed potiùs, Eboris instar quod assiduo contactu, nitorem contrahit, ætatum consequentium perpetuo velut affrictu, splendidior existit, beneficio Literarum.

Diuitum Luxus, à Luctus Pauperum.

Antithefes crebra.

Quanta hodie, [declamabat non ita pridem in diuites, Cato quidam Tragicus] Quanta illorum, hominum natio est, qui seruire se crederent, nisi in alios dominarentur; nec se, vt homines haberi potarent, nisi colerentur vt Dij; nec felicitatem

spera-

ſperarent ſatis cumulatam ſe poſſe conſequi, niſi quam creaſſet aliorum miſeria. Luxum facit Locupletum, Luctus inopum; illorum riſus parricida, ab iſtorum lachrymis oritur; & vnius cupiditatem, multorum egeſtas temperare nequit. Sericæ veſtes illæ, quas induimus, ſunt potiùs plebeiorum ſpolia, quàm Bombycum; & illa noſtra purpura, non tantum murice, ſed etiam miſerorum cruore tincta, polybapha dici magis debet, quàm dibapha. Monilia, non ornarent ſatis, gemmea licèt atque aurea, niſi ſplendorem ſuum, ab integrarum ſquallore familiarum accerſerent; nec armillæ decorarent brachia matronarum nobilium, niſi catenis, manus infelices conſtrigerentur. Torques iſtos, quos geſtamus, quàm multos torquere creditis? Certè negare non poſſumus, quin plurimorum patrimonia, ſæpè pendeant ab vnius collo; & nudentur innumeri, vt vnus pretioſiùs veſtiatur. Quid iam de menſis noſtris dicam? quid de indigniſſima fame pauperum, inter epulas noſtras nata? Iis demùm cibis acquieſcimus diuites, quos inopum ſudor condiuit; & palato tantùm arrident, qui emuntur illorum ſanguine.

GRA-

GRADATIO.

GRADATIO, *seu* Auxesis, *seu*, Augmentum *non tantùm Figura verborum est, sed etiam sententiarum; in qua sequens oratio, semper addit aliquid, ad praecedentem.* Vt.

Pro Quinc. 95. Miserum est, exturbari fortunis omnibus; miserius est, iniuria: Acerbum est, ab aliquo circumueniri: acerbius est, à propinquo: Calamitosum est, bonis euerti; calamitosius, cum dedecore: funestum est, &c.

7. Verr. 169. Facinus est, vinciri ciuem Romanum; scelus, verberari; propè parricidium, necare; quid dicam, in crucem tollere?

EXEMPLVM.

Symeon Stylita.

a Allegoria. a Hac Gradationis figura, quibusdam quasi gradibus, diuinis, diuini huius hominis Columnam scandamus, & ab eius cacumine, conetur euadere oratio, in fastigium summae virtutis; & laudum

laudum verticem, quem ille superauit, attingere. *o* At, quis attingat? Quis altitudinem tantam metiatur animo? quæ mens, quæ cogitatio, quæ facultas illuc adrepet, quo se Simeon extulit? Lustremus saltem, si minùs eò euehere se potest, d'cendi vis, lustremus, inquam, numerando, virtutum gradus, per quos, sublimem illam sanctimoniæ Columnam ascendit. Principio, eius veluti fundamenta iacturus, in semetipse descendens, nihilum reputauit despexitque suum; Ex hac despicientia, exarsit odium implacabile, & crucis amor ac cruciatuum: *t* Ex hoc amaro capite, dimanarunt riui perennes delitiarum cœlestium: Has quò propiùs à fonte liquidioresque potaret, erexit animum supra humana omnia: Neque id satis esse ratus, erexit & corpus, prærumptæ rupis celso in vertice, domicilio posito. Iacere tamen adhuc sibi visus, humique serpere, Columnam excitauit, triginta sex altam cubitos, fixitque super illa sedem; *u* Quid dico, sedē? non in illa sedit, ne se deprimeret, sed semper stetit: Et ne, vel sic, nimis hæsisse terræ, credi posset, eiusque quàm minimam posset, partem, contingeret: vno tantùm in pede annum vnum inuictus perstitit. Inuictum, iure dixi: vt enim hunc vicisse scias; etiam post mortem, in eodem hæsit vestigio: exanimisque, in statione manens, stetit in gradu, Miles [illegible], verè statarius.

o Correctio. Interrogatio. Redditio.

Allegoria.

t Allegoria.

u Correctio.

HYPO-

HYPOTYPOSIS.

HYPOTIPOSIS, *Figura est, qua, res quæpiam, sic verbis exprimitur, vt non tam audiri, vel legi, quàm geri, & oculis vsurpari videatur. Differt autem* Hypotiposis *ab* Ethopœia, *quòd hæc tota sit in exprimendis animi motibus, illa verò corpus delineet potiùs, quàm mentem.* Vt.

7. in ver.105 Hæc posteaquàm acta sunt, procedit iste; inflammatus scelere, furore, crudelitate, in forum venit. Nauarchos vocari iubet; qui nihil metuerent, suspicarentur nihil, statim accurrunt. Iste hominibus miseris inocentibusque, iniici catenas imperat: implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare, &c.

Ibid. 141. Hæ cùm maximè loqueretur, sex lictores circunsistunt valentissimi, & ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi; cædunt acerrimè virgis. Eorum vnus, conuerso bacillo, oculos misero tundere vehementissimè cœpit. Itaque, illi, cum sanguis, os, oculosque complesset, concidit.

2. Philipp. 104. Personabant omnia vocibus ebriorum; natabant pauimenta vino; madebant parietes; ingenui pueri cum meritoriis, scorta, inter matres familias versabantur.

Vi-

Videor mihi hanc vrbem videre, arcem omnium gentium, subito incendio concidentem: Cerno animo sepultam patriam, miserosatque insepultos aceruos ciuium: Versatur mihi ante oculos, aspectus Cethegi, & furor in vestra cæde bacchantis.

E X E M P L V M.

Parricida.

Furiis actus Adolescens, pugionem arripit, sub veste addit egreditur domo, grandæuum parentem, paulò antea in villam digressum, insequitur furore amens, *a* inflammatus odio; perque occultos & compendiarios calles præuertens, facilè assequitur. Vt videt filium Senex stricto gladio irruentem, hæret attonitus; & mulus, cui insidebat, hæret pariter, quasi consternatus. At ille, scelus anhelans, descende, inquit, delire senex, descende capularis; quin desilis statim, deuota diris victima? Hic, pater, quasi afflatus fulmine, stupet immotus & exanguis; & loqui volentem, vox deficit. Denique tergiuersantem filius exturbat iumento, obtortoque collo raptat in fossam proximam. Interea, patri misero, quam stupor ademerat, restitui vocem timor; &, Quis, inquit, fili, te furor in parentem incitat? Hoccine apud

a Metaphora.

te com-

te commeritus tu.n, quòd vitam dedi: Ment'ris, repon t ille, non dedisti vitam, exitium mihi contrà creasti, sempiternum: Meministi, tuis me præstigiis adductum à cœnobio semel atque i rerum? pestiferis blanditiis tu s & incantamentis, abstractum à religiosa vita; reuocatum ad mundi sordes? per te perij miser; tu per me vicissim æquũ est vt pereas, impie. Hæc dicens guttur ferro transfigit, laceratque grandi plaga; ac demùm conscenso equo, fugit parricida Filius.

IMPRECATIO.

IMPRECATIO est, *Execratio quædam, quà malè alicui imprecamur.* Vt.

33. Philip. 48. Quin tu abis in malam rem, malamque cruciatum?

Pro Deiot. Dij te perdant, fugitiue; ita non modò nequam & improbus, sed fatuus & amens es.

31. Deus te infeliciter, aut vt melius precer, te restituat sanitati malè sane Blitero; ita, de re omnium præclarissima, stultè sentis.

Hæc de hac figura sufficiant, neque enim illius, nisi perraro est vsus.

INTERPRETATIO.

INTERPRETATIO, *Figura est, qua, ductum aut factum alicuius, iusta sententiam & mentem nostram interpretamur. Interpretemur nos, Epaminondæ Thebanorum Ducis, verba vltima, hoc exemplo.*

EXEMPLVM.

Facta nostra, Filij nostri sunt.

Audite, quibus verbis, Epaminondas, lethifero transfixus telo, moriens, orbitatem soletur suam. *d* Orbus, inquit, morior, viri Thebani, qui lectum circunstatis meum, non tamen sine liberis; vobis enim relinquo filiam. At illi, quam tu nobis, inquiunt, quam filiam reliquis, Imperator inclyte? Pugnam Leuctricam, respondet ille, qua patriæ fregi hostem: hæc mea Filia est, quæ parentem non sinet totum interire. *d Sermocinatio.*

O Immortalitate dignus, parens, & digna proles! ò digna immortalitate sententia *e*, Hisque sunt Filij verè nostri, Facta palmaria, quæ ge- *e Interpretatio.*

f Allegoria. rimus *f* hæc germana ſoboles, caſtiſſimaque procreatio, non gremio, concepta, ſed animo; non humi, ſed honoris excepta ſinu; quæ in cunis iam adulta, non eget fortunæ mammis, vt alatur; nec ætatem poſcit, vt creſcat; nec robur virium requirit, vt adoleſcat, In flore quippe iam matura eſt, quia virtutis abſolutæ fructus eſt, nec balbutit infans, vel in ipſa ſua infantia, quia vix dum nata, parentis laudes ſui loquitur, ipſinſque repreſentat, non ſpeciem externam ſed indolem, animumque reddit ipſum, meritaque præcedat, ereptamque morti memoriam, futuris ætatibus præbet intuendam, colendamque proponit poſteris. Degenerare, hi non poſſunt à virtute paterna Filij; ſed ſicut, quod aiebat ille, non,

Imbellem feroces,
Horat. *Progenerant Aquilæ Columbam.*

g Antitheta. Sic magnæ res, non niſi à magnanimis geruntur: *g* Cùm contra in procreatione liberorum, haud rarò fiat vt parentes fama eximij, natos plerunque turpes, & magni pumilos, & caſti fœdos, probique ſuſcipiant improbos.

INTERROGATIO.

INTERROGATIO, *figura eſt, qua aſſumitur, non quærendi, ſed inſtandi & vrgendi cauſa ad*

varios

varios animi motus ciendos, opportuna, & vsitatissima; cum nulla figura sit, quæ per interrogationem non possit exprimi. Selectiora hæc, apud Tullium, Exempla sunt.

b Quid enim, Tubero tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus, ille mucro petebat? Qui sensus erat tuorum armorum? Quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? Quid cupiebas? Quid optabas? — Pro Ligario 19. *b Expolitio seu Commoratio.*

c Quid ego illorum dierum epulas, quid cum tuis sordidissimis gregibus, intemperantissimas perpotationes prædicem? Quis te illis diebus sobriũ, quis agentem aliquid, quod esset libero dignum, quis denique in publico vidit? &c. — *c Repetitio.* In pison.

Stipulatus es? vbi? quo die? quo tempore? quo præsente? Quis spopondisse me dicit? Nemo.

Piratam vinum tenuisti; quem ad finem? quamobrem? quam ob causam? quo exemplo? cur tandiu? etiamne priuatus? etiamne reus? etiamne penè damnatus? — P. o Comœdo 13.

Ex quibus intelligis, huiusmodi minutis, crebrisque interrogatiunculis, vrgeri vehementius aduersarium, & quasi densa telorum grandine obrui.

EXEMPLVM.

In Cainum, fratris interfectorem.

Quò, quò te agis, scelerate? Ex quo loco te prori- — *b Repetitio.*

proripis? *h* Cur solus? Cur sine fratre? Cur no reducis, quem abduxeras? vbi ille est? quo eum loco reliquisti? Scelestе, non respondens? nihil dicis, non loqueris? Vnde triste hoc, inusitatumque silentium? Vnde hic oris pallor, & efferata frons, & capitis iactatio, totiusque agitatio corporis? Dic, inquam, barbare, quod concepisti nefas? quod in te admisisti facinus? quo te impiasti flagitio? quid sibi vult, in tuas vestes, hic respersus cruor? quid hæc manuum trepidatio? quid clamor ille tacitus, quem exaudio? Clamat enim haustus terra sanguis, quem effudisti: An non tui, sanguis est fratris, quem per inauditum scelus, modò trucidasti?

IRONIA.

IRONIA *est, cùm aliud planè dicimus quàm verba significare videntur. Ita Tullius, de Verre, homine crudelissimo, cùm virum honestissimum, innocentissimumque tempestate perfrigida, in medio foro, nudum, religari iussisset, virgis cædendum, vt omnes quidem, qui aderant huic spectaculo, existimabant.*

6. in Var. 68 Fefellit, inquit, hæc homines opinio; virgis iste cæderet sine causa, socium populi Romani, atque

atque amicum? Non vsque eò est improbus; non omnia in eo vno sunt vitia: nunquam fuit crudelis, leniter hominem, clementerque accepit, &c.

Sed stulti sumus, qui Africanum, Pompeium, nosmetipsos, cum publio Clodio conferre audeamus. Tolerabilia fuerunt illa: P. Clodij mortem, æquo animo nemo ferre potest. *l* Luget senatus mœret equester ordo, tota ciuitas confecta senio est, squallent municipia, afflictantur coloniæ: agri denique ipsi, tam beneficium, tam singularem, tam mansuetum ciuem desiderant. *Hæc de hominis sceleratissimi morte, idem Tullius.*

l Partiũ distributio. Pro Milone, 20. vide &. Quint. 39. Pro Domo sua. 104.

EXEMPLVM.

Lutheri laus Ironica.

Adesdum, mortalium Humanissime, Luthere sancte: ades, inquam, Suauissime bipedum, reipublicæ Christianæ illustre Decus, magnum virtutis. Specimen, absolutum moderationis Exemplar. Partem hic aliquam tuorum meritorum recensere, mihi animus est; tametsi, ne animo quidem assequi valeam, quod aliquar. Quid erubescis, verecundia virginali, vir amplissime? Quid abnuis? vel inuito, at non immerenti laudes impertiar.

l Partitiũ corporis Enumeratio. *m Repetitio.*

l Os habuisti succi plenum ac sanguinis; præpingues lucentesque genas natiuo illuminatio minio: *m* Quid splendidius ad decorem? Tibi grandes erant auriculę & scintillantes; oculi, nasusque non vulgaris; nullaque pudoris nubecula, infuscata frons; labra, vini spirantia odorem, & referentia colorem malida semper atque roscida: Quid ad dignitatem præstantius? Et pectus tibi fuit peramplum & mammosum, crassi lacerti, excelsæ scapulæ, collum adipale, venter obesus, prominensque in modum dolioli, membra singula mirè carnosa, & ad iustum exæquata modum; Quid ad maiestatem augustius?

n Trãsitio & Gradatio.

n Sed hæc leuia sunt: si cum eximiis comparentur animi dotibus, quibus ad maximam laudem sic effloruisti, vt admirabili quadam fatorum benignitate, saluti publicæ, virtutum dignitati, religionis propagationi, natus esse videreris.

o Laudum Enumeratio, per Interrogationẽ, Repetitionẽ, & Antitheta.

o Quis enim te religiosior fuit vnquam aut esse potuit, vel tum maximè, cum deserto cœnobio, detractoque per summam pietatem cucullo, homines innumerabiles, ab seuera vitæ ratione, ad hilaritatem, ad compotationes, ad epulas, ad rerum omnium licentiam, traducebas oratione & exemplo? Quis temperantior, vel cùm in popinis assiduus, exauriebas immania pocula, ebriusque vociferabaris è suggestu, eructans spurcis sermonibus, pietatem & continentiã. Quis comior commodiorque, tum etiam, cùm

sanctissi-

ſanctiſſimos homines, proſcindebas maledictis? Quis modeſtior, vel dum verbis magnificis, ne dicam arrogantibus, te omnibus anteponebas? Quis caſtior, vel dum voluptabaris in cœno turpiſſimarum voluptatum, nefariiſque libidinibus dares operam? Nuptias iunxiſti quidem Sacerdos; verum eſt; *p* at cum ſacrata virgine. Cauponas & lupanaria freguentaſti; ita eſt; ſed quæ nimirum conuerteres in academias pudoris, & gymnaſia caſtitatis. Summa tibi cum Dæmone interceſſit familiaritas; videlicet, vt pace cum illo facta, faciliùs amplificares Chriſti cultum. *q* O virum ſanctum! ò pium ac pudicum hominem! ò religioſiſſimum Sacerdotem! *r* Nefarie, deterrime omnium mortalium, debacchator conſceleratiſſime, tunc audes his flagitiis, his libidinibus, hac turpitudine & audacia, Catholicæ religionis dicere vindicem? &c.

p Correctio.

q Exclamatio ironica.

r Obiurgatio ſeu Increpatio.

Præterire non poſſum Ironiam illam mirabilem ac diuinam, quam habet Tullius, in Piſonem; quaque, haud ſcio an afferri quidquid poſſit, vel leporem elegantius, vel maieſtatem præſtantius. Negauerat Piſo, quò ignauiam ſuam, pudoremque tegeret, quod cæterorum more imperatorum non obtenuiſſet honorem Triumphi; negauerat, inquam, ſe Triumphi cupidum vnquam fuiſſe, contemuere ſe honorem illum, dixerat; quam eius vocem reprehendens Cicero, pro dignitate illum iactat, exa-

a num. 58. ad 63. *gitatque, prolixa, illustrique Ironia, quam ut imitari discas faciliùs, exprimere hic illam ad examussim conatus sum, & quàm accurratissimè potui.*

IRONIA.

In Religiosæ vitæ, vituperatores.

Audiamus callidos istos è caupona Philosophos, non tam verbis, quàm ructibus, Religiosæ vitæ rationem explodentes. Aiunt vile hoc esse vitæ genus, abiectum, naturæque repugnas; quòd hominem natura liberum, & sui iuris, arbitrio mancipet alieno, perpetuoque velut addictum carceri, non omni solum voluptate priuet, ac vitæ commodis, sed etiam inerti labore, conficiat, vigiliis, ieiuniisque frangat, irrogatis atque etiam susceptis sponte pœnis crudelissimè torqueat, peneque adigat ad violentam sibi mortem inferendam.

O grauem, argutamque Philosophiam! Quàm doleo, præclari Doctores, quòd tam subtilem maturiùs non exprompseritis sapientiam, priusquàm innumerabiles viri fæminæque, omniũ conditionum & ætatum, contemptissimam istam viuendi conditionem amplecterentur! neque enim integrum est, magnis Ecclesiæ Doctoribus, Basilio, Gregorio, Hieronimo, Chrisostomo, & Augostino, consiliis iam vti vestris. Errarunt illi,

Congeries Exemplorum.

non

non gustarant hanc vestram Philosophiam : hanc enim, imprudentes & inconsultissimi homines, austerioris ignobilisque vitæ rationem tenuerunt. Bruno, Parisiensis Academiæ lumen, pudet me tui; quid est, quod relicto celeberrimæ vrbis splendore, confectisque studiis, præruptarum, inuiarumq; rupium horrendas solitudines petiisti? Antoni, Benedicte, Dominice, cur non hos audistis tam doctos homines, tam eruditos, tam præstantes, priusquam in istum errorem inducereimini. O stulti Epiphanij, Damasceni, Hilariones, Cælestini, & Eucherij! O amentem Franciscum & ignatium! ò nullius consilij Albertum, Thomam, Bonauenturam, Ludouicum; qui aspernati voluptatum illecebras, & perniciosa rerum fluxarum blandimenta, ad religiosa claustra conuolarunt, amplexaturi Christi crucem! Sed quoniam præterita mutare non possumus, quid cessant inanes homuli, hæc præclara præcepta dare sapientientiæ, adolescentibus innumeris, qui de hoc ineundo seuerioris vitæ genere, dies noctesque cogitant Feruntur enim, mihi credite, omni contentione mentis, ad cœnobia; ardent cupiditate incredibili Christianæ seruitutis subeundi iugum : non didicerunt videlicet, eadem quæ vos. Ergo agite, illos adite, meditamini, quibus verbis, incessam illorum cupiditatem comprimis atq; restinguatis. Valebitis, apud leuissimos adolescen-

tulos, viri moderati & conſtantes; apud ignaros, experti ac periti: Diceris enim: vt eſtis homines ad perſuadeneum perfecti: Quid eſt, Adoleſcentes lectiſſimi, quòd vos, horrida hæc, feraliſque Religio tantopere delectet? quòd tanto animi ardore, ad ea feramini, in quibus homines errore ducuntur? quæ ſuperi negligunt? quæ Deus nec rebuirit, nec curat? neque enim vitam hominibus largitus eſt, vt accerſeremus incommoda, lethiferaque nobis mala pareremus. Quid verò habet tandem, iſte Religioſæ vitæ ſtatus? Quid ſibi volunt vota illa ſolemnia? quid hiſpidus & obſolatus habitus? quid ſolitudo, ac ſilentium? quid mendicatio? quid caſtigatio corporis frenquenſq; ieiunium? Inania ſunt hæc, mihi credite, deliria ſomniantium, ac tetriculamenta puerorum, verberibus in ſua corpora ſæuire, ambite laborem, latebras aucupari, honores ſpernere, abiectione gloriari: quibus ex rebus, nihil eſt, quod ad oblectationem animi, ſolidamque felicitatem referre poſſitis. Quin nos aſpicitis? quin exemplum noſtrum ſequimini? quin ſectamini fugientis vitæ liquidiſſimas voluptates, & indulgetis genio, animoque obſequimini, delituſque delicata membra fouetis? Hac vos oratione, non dubito, quin illos, iam pedem in cœnobia inferentes, poſſitis reuocare, & ad paternes domos adducere. O tenebræ! ò cœnum! ò ſordes! ò temeritatem, incredibilemque

lemque dementiam! Lotharius Imperator, abdicaris supremæ dignitatis insignibus, ad humilem hanc, contemptamque, vt vocatis, vitæ conditionem se abiecit, captans ab honoris proculcatione gloriam, & ab obscuritate loci, verum splendorem nominis: Carolomannus, Carolo Martello progenitus, Austrasiæ & Sueuiæ Rex, rerum gestarum gloria clarus, pedum pastoritium sceptro, vilemque cucullum coronæ aureæ præposuit: Eandem non dubitauit insistere viam Pipinus Italiæ Rex, Caroli Magni filius natu maximus: Eandem capesciuere Veremundus Castellæ, Ramirus Aragoniæ, Sigibertus, Chenredus, Inas, Elteredus Angliæ Reges: Eandem Augustissimæ Reginæ, Theodora, Cunegundes, Agnes, Elizabetha, Radegundes, Batilda, aliæque Principes ac Heroinę, inierunt: vos, oculatissimi æstimatiores, sapientiores quàm Lotharij, prudentiores quàm Pipini, generosiores quàm Carolomanni, abundantiores consilio, eruditione, ingenio, & prudentia, quàm Gregorij, quam Basilij, quàm alij omnes, qui implerunt orbem terrarum, virtutum meritis & doctrinæ gloria, ea contemnitis, quæ illi idiotæ [sic enim eos appellabitis] præclara duxerunt.

LICEN-

LICENTIA.

LICENTIA, *figura est, qua vtitur orator cùm ea quæ grauia dictu sunt, aui periculosa, magna libertate dicturum se profitetur.* Vt.

Pro Sylla. 33. Attende iam Torquate, quàm ego non defugiã auctoritatem consulatus mei; maxima voce, vt omnes exaudire possint, dico, semperque dicam; Adestote omnes animis, qui adestis corporibus; erigite mentes aures que vestras, & me de inuidiosis rebus, vt ille putat, dicentem attendite. Ego Consul, &c.

o.Philip, 8. Vos, Patres Conscripti, [graue dictu est, sed dicendum tamen] vos, inquam, Sulpitium vita priuastis, &c.

Postremò, [erumpat enim aliquando, vera, & me digna vox) si ad eorum voluntatem, dicta factaque nostra referuntur, optanda mors est, &c.

EXEMPLVM

a Congeries Synonymorum

Ad Reginam Lusitaniæ S.Elizabethã.

a Coronam deposuisti, Regina illustrissima, abiecisti sceptrum, exuisti purpuram, regnum abdicasti,

exanctorasti sacramento subditos, supremo gloriæ throno descendisti, admirationem mouisti populis omnibus, expectatione suspensis, quò demùm euasura sit virtus tam inusitata, tam diuina, tam incredibilis. Etsi enim sit illud quod fecisti, longè maximum, vt illud vix cuiusquam mens & cogitatio capere possit: longè tamen maiora à te expectantur. Atque vt dicam liberè, quod sentio, imò, quod sentit Christianus orbis vniuersus, Tibi iam non est integrum, quidquam moliri cæteris commune Heroinis ac Regibus. Audaciùs fortè loquor, quàm deceat; vereor, si pergam, vt transilire videar modestiæ fines, & temeritatis subeam notam: Dicam tamen, vt cœpi, aperteque proferam meas cogitationes. Sustinere ac tueri non potes, ò Reginarum maxima, quam concitasti expectationem summæ virtutis, nisi facinus hoc tuum, post hominum memoriam, clarissimum, præclarioribus deinceps illustres factis: & nouis, miraculum commẽdes, miraculis, Hanc tibi ipsa legem ac necessitatem imposuisti, vt tecum certes, teipsam vincas, tibi dominere, coronamque imponas tuo nomini, quàm nec vis, vlla nec fatum, atque adeo, ne tu ipsa quidem, vt maximè velis, eripere tibi possis.

PRÆTERITIO.

PRÆTERITIO, *Figura est, quæ fit, cum profitemur nos præterire, aut nescire, aut nolle dicere quod tum maximè dicimus. Sunt enim quædam minus honesta, aut nimis communia, aut leuiora, quæ non nisi obiter perstringenda sunt.*

2. Philip. 47. Sed iam stupra & flagitia omittam: sunt quædam, quæ honeste non possum dicere; tu autem eò liberior, quòd ea in te admisisti, quæ à verecundo inimico audire non potes.

1. in Verr. 41. Nefarias eius libidines commemorare deterreor; simul illorum calamitatem commemorando augere noto, quibus liberos, coniugesque, suas integras ab istius petulantia conseruare, non licitum fuit.

3. In Verr. 32. Nihil ille à me, de pueritiæ suæ flagitijs audiet, nihil ex illa impura adolescentia sua: omnia præteribo, quæ mihi dictu turpia videbuntur; neque solùm, quid istum audire, sed etiam quid me deceat dicere, considerabo.

Ibid. Sileatur de nocturnis eius bacchationibus; lenonum & aleatorum nulla mentio fiat; damna & dedecora prætereantur.

5. In Verr. 106. Nihil de illius luxuria loquor, nihil de singulari ne-

ri nequitia ac turpitudine; tantùm de quæstu & lucro dicam.

Mitto iniuriam illam, mitto nefarias nuptias, mitto expulsam matrimonio filiam; nihil de eius cupiditate queror.

Omnia vetera prætermittam; vnum illud illustre, notumque omnibus subiiciam. Pro Alētio 188.

Possem multa dicere de liberalitate, de eius abstinentia, de cæteris virtutibus: sed mihi ante oculos obuersatur Reip. dignitas, quæ me ad sese rapit, hæc minora relinquere hortatur. 7. in Verr. 34.

Est aliud præteritionis genus aculeatum & ironicum, quoties insectandus nobis est aliquis: hoc ferè modo. Pro Sextio. 7.

E X E M P L V M.

In sceleratum hominem.

Non sum tibi ita inimicus, vt tua omnia hic facinora criminaque detegam, exponamque singulatim, quibus vitam flagitiis inquinaris; quàm sæpe probrum castis, labem integris infamiam bonis, intuleris; quàm fueris in propinquos sceleratus, in amicos perfidus, in patriam impius. Hæc omnia præteribo, tui parentis gratia, cuius fui olim studiosus, nec vllo modo à me quisquam

audiet, te, domum tui expilaſſe patrui, interfeciſſe patruelem, ſuſtuliſſe veneno auiam, matrem non ſemel verberaſſe; hæc, inquam, non dicam; inuoluam potiùs æterno ſilentio.

ALIVD.

Eiuſdem Argumenti.

Pudore deterreor, Auditores, nec ganeonis huius impudici ſordibus, inficere orationem meam, & veſtras aures audeo. Vereor, vt videar parum honeſtè loqui, ſi quæ inhoneſtè fecit, ſubiiciam, tacebo ergo illa omnia. Neque etiam memorabo, qua impudentia, nuper in alienas ædes irruens, ſuis ſtipatus aſſeclis, exturbarit domo ſua dominum, paratas epulas abligurierit, lances, pocula, cæteraquæ vaſa proiecerit in vicum per feneſtrã, menſas euerterit, pauimenta vino reſperſerit, facibuſque lecto ſubiectis, temulentus prodierit foras: Hæc, inquam prætermittam, ne veſtros animos offendam, & pudori meo vim inferam.

OCCVPATIO.

OCCVPATIO, *Figura eſt, per quam ea quæ ab aduerſariis, aut ab ipſis Auditoribus. obii-*

cipoſ-

possunt prauertimus, vltroque rationem facti, dictiue reddimus. Hanc autem Exornationem, his ferè formulis concinnamus.

Quæret quispiam; cur respondit non interrogatus? Quid igitur? debuitne suo silentio fateri confictum crimen?

At enim; quæ causa fuit, quòd id temporis, domi remaneret? Remansit, quia comparari sibi illo die, insidias nouerat.

At, etiam sunt qui dicant, cedendum esse tempori; præferendam quandoque esse honori vitam, Quis hamens hoc dixit vnquam? Quis adeo rationis expers, hoc asserere audeat?

Verùm, intelligo, quid opponi possit; seuerius non esse agendum cum adolescentibus, ætati indulgendum. Itane verò, si admissis libidini habenis, feratur in omne nefas, adolescentia; indulgendum est?

Video, quid dicturus sis; coactus, inquies, hoc crimen patraui. Quis coegit? Quis afferre vim potuit voluntati tuæ?

Atque etiam, iactare audebis, liberalitatem in illo esse summam O Deus Immortalis! Hoccine est liberalem esse, collectum per multos annos patrimonium, vno die, in lustris ac popinis profundere?

Sed audiamus Tullium, hac Exornatione depellentem, quod ab iudicibus obiici poterat; ipso statim

orationis exordio, (nam in Exordiis maximè, huiusmodi Figura locum habet, ac præsertim in causis Iudicialibus, ad euellendas ex animis Iudicii suspiciones, quæ rero nocere possent) vt sic semoto obice liberiùs in causam inuebatur.

Pro Sex, Rosc. Amerino. 1. Credo ego vos Iudices, mirari, quid sit, quòd cùm tot summi oratores; hominesque nobilissimi sedeant; ego potissimùm surrexerim, is, qui neque ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum iis, qui sedeant, comparandus. *Deinde causas affert, cur ad dicendū accesserit, reliquo Exordio.*

Eodem ferè modo suam Diuinationem, in Verrem auspicatur, dum instituti sui causam redditurus, cur præter morem, & contra quàm, viri grauis officium postulare videbatur, se ad accusandū contulerit, sic agit.

1. in verr. 1. Si quis vestrum, aut eorum qui adsunt; fortè miratur, me, qui tot annos, in causis iudiciisque publicis ita sim versatus; vt defenderim multos, læserin neminem, subitò nunc mutata voluntate, ad accusandum descenderim; is, si mei consilij causam, rationemque cognouerit, vna, & id quod facio probabit, & in hac causa profectò neminem præponendum esse mihi actorem putabit. *Tum rationes subijcit, quæ illum ad id impulere.*

Pro Cœlio. 39. *Idem, Cœlium defendens, sic amolitur quod sibi obijcit,*

Dicet aliquis; hæc igitur est tua disciplina? sic tu in-

tu instituis adolescentes? ob hanc causam, tibi hunc puerum parens commendauit, & tradidit, vt in amore, & voluptatibus adolescentiam suam collocaret, & hanc tu vitam, & studia defenderes? *Tum deinde respondet sibi, multa de voluptate disputans.*

Sed longè præclariùs, in Verrem agnes, occupat, infirmatque ea, quæ respondere poterat Hortensius, Verris Patronus.

Quid agam? *inquit*, quo accusationis meæ rationem conferam? quo me vertam? ad omnes 7. in verr. 2.
enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen Imperatoris, opponitur. Noui locum, video vbi se iacturus sit Hortensius: belli pericula, tempora reip. imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur à vobis, ne patiamini, talem imperatorem, populo Romano, Siculorum testimoniis eripi., neue obteri laudem imperatoriam, criminibus auaritiæ, velitis.

His addamus vnum adhuc Exemplum.

E X E M P L V M.

De malè moratis Adolescentibus.

Post enumerata mala, quæ in Scolis committi solent, à malis Auditoribus; vt probarem, nul-

lam, eorum præceptores, in iis docendis, percipere voluptatem; sic occupo, quæ contra afferri possunt.

Expolitio seu, Congerie. Sententiarum

At dices; non omnes eo more viuunt Adolescentes: non omnes libidini parent, genioque liberaliori se mancipant; nec volutantur omnes, in turpissimo cœno vitiorum: Sunt etiam, qui landem florent; Emergunt aliqui è luto voluptatũ, in quod, lubricante gressu deciderant: & videre licet non paucos hac indole virtutis & continentiæ, qui per ætatis abrupta & decliuia, sustineant sese, statumque seruent, nec officij loco moueantur. Sanè ita est: sunt hac tempestantia & moderatione naturæ non multi quidem, sed tamen aliqui. At, demus esse plurimos: An propterea obire suum potest munus cum voluptate pius Doctor, si vel vnum alterumue de suis sciet esse discipulis improbum, sceleribus obstrictum, capitalem Numinis hostem, Cæli terræque odium, futurum, nisi resipiscat, vltricium flammarum immortale pabulum? Quid? mœrorem acerbissimum dissimulare nequiit Diuinus Magister, cum è duodenis, quos habebat, malum vnum esse Discipulum comperit; Et nos tot inter nefarios, sacrilegosque, animi lætitiam præferemus? Contabescit dolore Pastor, qui vnam de centenis ouem aberrasse cognoscit à caula: Et aliquam, nos gaudij partem capiemus, tam multis de grege nostro deerrantibus ab honesti via, tam multis à tartareo Lupo fœdè laceratis? &c.

PRO-

PROSOPOPOEIA.

PROSOPOPOEIA. *Est persona Effictio, qua rebus mortuis ac sensus expertibus, sermonem accommodamus; aut cum absentes tanquam præsentes, vita functos tanquam spirantes ac loquentes inducimus. His autem formulus, figurari fermè solet hæc Exornatio.*

Existat ex ipsa familia alicuis, ac potissimum cæcus ille, qui profectò si extiterit, sic aget, & sic loquetur. Mulier, quid tibi cum hoc adolescente, &c. Pro Cœlio. 23

Existat ergò ille vir, parumper cogitatione vestra, quoniam re non potest, vt conspiciatis eum mentibus, quem oculis non potestis. Annon ita loquetur? Pro Balbo. 44.

Qu populus, si tecum congrediatur, & vna voce si loqui possit, hæc dicat. Ego tibi illum non antepofui, &c. Pro Plãci.

Etenim si mecum patria, si cuncta Ilalia, si omnis republica loquatur; Marce Tulli, quid agis? Tùne eum exire patieris, &c. 1. in Catil. 27.

Patria tua, tecum, Catilina sic agit, & quodammodo tacita loquitur. Nullum, iam tot annos, facinus, nisi per te, &c. Ibid. 18

Tull.in Anton. Quòd si nunc ille Brutu- reuiuiscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac vteretur oratione? Ego Reges eieci; vos tyrannos introducitis. Ego, &c.

EXEMPLA.

Prosopopœia.

LINGVÆ EXCISÆ.

Lingua hac, illius est Adolescentis Christiani, qui tyranni iussu, in horto amœnissimo, super herbam Floribus pictam reclinatus, constrictusque, introducta meretricis in os impudens, pracisam mordicus linquam expuit. Porrò qeamuis excisa sit hac Lingua, format tamen in verba voces, sicque vos Adolescentes, alloquitur.

Adeste, mollitie lanquidi, fracti confectique voluptatibus, huc adeste, huc Effœminati, aures animosque adaite. Illud ipsum os intuemini, quo expulsa sum; dentes, quidus exsecta: spiritum illum, quo vibrata diuinam, illam vim, qua eiecta immissaque, fui in os luxuriosæ mulierculæ. Eius, vt impura, purissimum Os meum, respueret oscula, suam me Linquam expuit, cruentari morsu malens, quàm suauio pollui; puchroque vulnere fœdari, quàm turpi complexu; & sanguine rube-

re;

re, quàm admissi, pudore flagitij; & elingue, mutumque reddi, quàm obscœnum. At, nequaquam id futurum est vnquam, meum, ò crudele iuxta, piumque Os; Elingue quidem deinceps eris, at non mutum; tametsi enim loqui sine me nequeas, eloquar ego tamen sine te, tuasque prædicabo sine voce laudes, & celebrabo pudicitiam. Vtque me vox, spiritusque deficiant, & præstare tibi non valeam officium Linguæ; Calamus fiam, agitaboque me, in hoc florulento gramine, & cruore à meo vulnere, in terram stillante, purpureos pingam characteres, nulla obliuione delendos, scribamque in auditum facinus nunquam nisi cum admiratione legendum.

PROSOPOPOEIA

Anni proximè Elapsi.

Reuocemus lapsū retrò tempus, si possumus; & tanquam è communi rerum caducarum sepulchro, excitemus Annum ab inferis, quem próximè vidimus lamentabiliter expirasse. Lamētaretur enim, hisque verbis nos obiurgaret, si loqui posset.

Amentes, inconsulti, stupidiores pecudibus homines, Quæ malùm, vos, intemperiæ transuersos agunt? Siccine, momenta temporis, quo ni-

hil pretiosus est, effluere sinitis? Sic horas, sic dies & menses, ipsosque etiam annos, ignauè stolideque collocatis? O stultitiam incredibilem! Annus ego, qui nuper abij, quem nuper obiistis tam negligenter, concessus vobis singulari Dei beneficio fueram, vt ope mea, exiguis mortalis huius vitæ laboribus, immortalem gloriæ fructum referretis; Et tamen, consumpsistis me, proh pudor! quibus in rebus? dicamne? vix audeo; dicendum tamen, quando mihi etsi mortuo, loquendi facultas tribuitur; in nugis, heu! in otio, in puerilibus ineptiis: me consumpsistis, per summam incogitantiam & inertiam Leuiora hæc sunt me insuper turpissimarum luto libidinum conspurcastis, atque in omni flagitiorum dedecore volutatum, raptatumque per scelera, miserabiliter contriuistis. Egimus annum, inquitis, faustum prosperumque: vobis ipsi meam iacturam, vestramque perniciem, quæ vecordia vestra aut impudentia est, gratulamini. Egistis sanè me, scelesti, at quònam tandem? dicite; quæ ad loca? quæ ad flagitia me adegistis & egistis? ad geneas, ad lustra, ad effusas libidines, ad omne nefas. Hæccine verò illa est, malè sana capita, gratulationis materies, vt quem viuum adhibuistis annum tam turpiter, de mea indignissima morte gaudeatis

PRO-

PROSOPOPOEIA.

Lecti & Lucernæ.

Lectus & Lucerna inducuntur à Luciano, accusantes apud Rhadamantum inferorum Iudicem, Megapenthen Tyrannum, Lacidæ filium. Quod ille impiè, ridiculeque finxit, fingamus nos piè: & vtrumque peccatori obducamus, testem suorum criminum. In Dialog. mort. Cataplas.

Lectum illum, impure ganeo, quem tot maculasti flagitiis, audies olim, coram diuino Iudice, de te conquerentem: Nunc illum audi, te accusantem apud te, & accusationem extimesce.

Quid agis, impudice? inquit Lectus] Quid scelerate, cogitas? Ideòne viuis, vt postquam pergræcatus es ad multum noctem, supra me, vinolentus stertas, teque volutes, ad multam lucem? Ideòne stratus tibi, instructusque sum, me vt sordibus inficias tuis, & testem me atque administrũ esse cogas tuarum turpitudinum? O lutum! ò fœtorem! ò spurcitiem execrandam! Aperiamne, quæ operire flagitia soleo? at meorum erubescit candor linteorum; pudetque dicere, quæ facere non pudet impudentem.

Dic tu, Lucerna; profer in lucem, quæ Lectus tegit, reticetque.

O tenebræ! [inquit Lucerna] Cur me caligine inuolutam non oppressistis, ne luce mea iter aperire cogerer, ad horrenda crimina contaminatissimi tenebrionis. O quoties accensam me dolui! quoties extinctam me volui! maximè, cùm obsecundante libidini nocte, inuita me, sed tamen fauente, eò ferebatur plenus stupri ac sceleris helluo, quò impellebat insana cupiditas. Aderam, heu me! cùm aliorum pudicitię insidiaretur; Aderam suffusa rubore, & spectabam maligno lumine, cùm per effrenatam licentiam, omnia pudoris naturæque ornamenta perfringeret, cum spumaret ex ore fœtus, cùm incensus furore & amentia, turpitudinem anhelaret.

PROSOPOPOEIA.

Bonorum, quibus humo vtitur

Resiste, ò quisquis es, qui nimio rerum creatarum amore flagras: paucis te volunt Bona illa quæ possides; aures præbe paulisper, illorum querelis, dum tecum, de te sic expostulant.

Quid agis, amens? quo inflammata cupiditate raperis? quid in nostros amplexus lutulentus ruis?

Ah!

Ah! furorem inhibe tantiſper; formoſa ſumus, tu deformis; nos nitida, tu ſordidus; omnibus nos perfecta numeris, omni tu vitiorum labe, turpis; nos denique Bona, tu malus es. Si vis, tuis nos famulari commodis, & obſequi votis, & neceſſitati ſeruire, & velificari delitiis, vtiliaque tibi eſſe ac bona; eſto etiam tu tibi ipſe bonus: Nos, ſi bonos cupis habere famulos, te viciſſim dominum quidem cupimus habere, ſed bonum. Ex S. Auguſt

Sic tecum agunt, quæ amas vitæ bona, homo inconſideratiſſime; his te interpellant, obſecrantque vocibus: quibus ſi occludis aures; nudi ſaltem, quas ad Deum, Dominumque tuum, querimonias deferunt:

Effector rerum omnium præpotens, & ſapientiſſime moderator; Quouſque nos, Bona tua, quæ feciſti, & quæ laudaſti, vt *valde bona*, ſeruire patieris tam malis dominis? Cur ancillas pulcherrimas, fœdiſſimorum hominum ſeruitio mancipaſti? Ideone, ſplendorem nobis inſeruiſti, ac prætium, vt obſcœnis, viliſſimiſque homunculis & mulierculis, elegantiam dignitatemque conciliaremus? Ideone voluiſti nos eſſe Bona, vt amaremur dontaxat à malis, vt à ſolis poſſiderem improbis?

RE-

RETICENTIA.

RETICENTIA *eadem fermè figura est, quæ* Præteritio, Ἀποσιώπησις, *Græcè dicta; cùm scilicet, dictis quibusdam, sermo abrumpitur; neque perficitur, quod dici cœptum erat. Vt.*

4. ad Heren. 41. Tu istud ausus es dicere, homo omnium mortalium: quæro, quonam te digno moribus tuis, appellem nomine.

Ibid. 13. Tu, istud nunc audes dicere; qui nuper alienę domui: non ausim dicere, ne cum te digna dixero, me indignum quippiam dixisse videar.

1. Æn. Huc pertinet illud Virginalium, de Neptuno.

Iam Cœlum, terramque, meo sine numine, Venti,
Miscere, & tantas audetis tollere moles?
Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

SERMOCINATIO.

SERMOCINATIO, *seu Dialogismus, est ficta personarum colloquutio; siue solus vnus loquatur,*

tur, siue plures inducantur simul colloquentes.

Exemplum habet illustrissimum Cicero, quo probat, credibile non esse virum honestissimum esse mentitum: Illud omitto, quia paulo longius; & aliud subdo, in argumento venustiori figuratū. Orat. Comœdo, 48.

EXEMPLVM.

Assentio ludificata.

Mercator locuples, non auro minùs, quàm ætate grauis, filiam, habebat nubilem & vnicam. Eam cùm nuptui tradidisset adolescenti nobili, pro dote, bona sua donat omnia. Peractis nuptiis, gratulantur sibi noui coniuges, inspiratam felicitatem; illa, quòd viro nupserit, illustri genere; hic quòd duxerit vxorem bene nummatam. At non item gratulatur sibi senex; angitur contrà intimis sensibus, dementiamque deflet suam; haberi se ludibrio, secum ipse queritur, se contemni indignum in modum, à Filia, Generoque; sic, vt ne aspectu quidem dignentur obuium. Nec abiicit tamen spem omnem leuandæ ægritudinis. Consilium hoc iniit callidum. Amicum adit, quem posteaquàm salutauit, quo in loco suæ sint res, docet; & quid excogitarit simul aperit. Ac, nummos, inquit, in hanc rem, mihi non paucos cōmoda, in paucos

dies.

dies. Libenter, inquit ille: En, desume ex hac capsula, quantum voles Summam iste capit non leuem, domumque redit plenus spei maximæ. Vix ingressus cubiculum, Generum audit suum, scalas domus ascendentem; abdit se in suum, conclaue Senex; vtque tinnitu pretioso inescet hominem, effundit aureos in mensam, & numerare nummos alta voce, claroque sono incipit. Ad sonitum monetalem, accurrit ille, auscultat pro foribus, miratur, inhiat. Denique egreditur senex; cui iste; Vnde, inquit, mi pater, tam densus tibi defluxit imber aureus? Quota, respondet, hæc summa est, ex iis quæ debentur mihi? hanc à debitore recepi hodie, mutuò daturus ex amicis meis cuipiam. E vestigio, vxorem ille adit, &, O nos amentes, inquit, nimiumque credulos! vetulus noster, etiamnum affluit auro: At illa; Quid ais? auro affluit? saxo ad nos breui totum refluat, quantumcumque est, non si arcem, eius arca vertatur, impressionem sustineat. Nec plura; ad patrem deuolat, vultum ad blanditias componit, nectarea tota fit, melleis verbis & osculis parentem salutat; Vt vales, inquit, mi parens optime, mea faustitas aurea, & felicitatis aurora, ò mæ vitæ gaudium. Ille dolum, dolo excipiens, valeo, inquit; te aduenisse gaudeo, id temporis; volo enim testamentum concere, teq; scribere hæredem summæ cuiuspiam. Beas me, inquit

inquit illa; at cur me id celaras, pater, filiam tuam, tui obseruatissimam, quæ te, his oculis, plus amo? Nimirum, ait senex, non omnia sunt quouis euulganda tempore; Tabellionem accerse protinus: Accersitur; facit ille testamentum; summo deinceps honore colitur; moritur demùm; sumptuoso effertur funere; aperto testamento, patet fraus; seque delusos dolent, dolosi coniuges.

SVBIECTIO.

SVBIECTIO, *Figura est, qua orator, vel interrogat seipsum, & respondet sibi; vel cùm aliū interrogat, expectat responsum, sed aliud de suo addit. Vide, quàm multifariè fingi possit, in his exemplis, vel à Tullio petitis, vel ad eius imitationem compositis.*

Quam afferes excusationem absentiæ tuæ? Fuisse te morbo impeditum? at valebas, vt cum optimè: Negotiis distentum? ac ludendo contriuisti diem totum.

Quare venenum dare vellet? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? Cicer. p. o Cœlio.

Tu meam domum, religiosam facere potuisti? Æqua mente? qua inuaseras? qua manu? qua disturba- De Harusp. 33.

tas? qua voce? qua incendi iusseras? qua lege? quam non scripseras? &c.

Non appellabitur hostis reipublicæ, qui leges violarit? tu recedisti: qui Senatus authoritatem contempserit? tu oppressisti: qui seditiones fouerit? tu excitasti.

Quis virtutes indagauit, vitiamque expulit? annon vitæ Philosophia dux? Quis dissipatos homines in societatem vitæ conuocauit? nonne Philosophiæ disciplina? Quis vrbes peperit? leges inuenit? nonne magistra morum Philosophia?

Quanta est, Deus immortalis! humanæ mentis pernicitas! quàm celeres ingenij motus! Vis peruada terras ac maria; iam peruasit. Iubes, in cœlum euolet? iam euolauit. Cupis detinere? non potes. Quos enim obices obiicies? pone terræ molē; penetrebit: oppone oceanum; transiliet: mundum ipsum vniuersum obiice; momento superabit vniuersa.

Vide Cicer. pro L. Manil. 61. Quid tam nouum & inusitatum, quàm puerum duodennem, omnes omnium poetarum tenere fabulas? tenet accuratè, Rhetoricæ disciplinam callere penitùs? penitùs callet: Dialecticæ argutias, & Iurisprudentiæ tricas dicicisse? primè didicit. Quid tam incredibile, quàm id ætatis adolescentulum, Latinam, Græcam, Hebraicamque linguam, habere probè prospectas cognitasque; habet cognitas. Quid denique tam admirabile,

bile, quàm eo tempore, quo alij vix loqui expedite sciunt, de Philosophiæ arcanis, & Theologiæ mysteriis, quorum celeberrimo cœtu doctissimorum hominum, cum laude disputare? aduersantium petitiones eludere? palmam referre? disputauit, elusit, retulit.

Quonam pacto hunc rem defendes? Auaritiæ crimina, frugalitatis laude deprecaberis? at nemo illo nequior, nemo libidinosior extitit. An dices, virum esse fortem? at homo inertior, ignauiorque proferri non potest. At mores commodi: quis contumacior? quis superbior? At hæc, sine cuiusquam malo: quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior vnquam fuit? Vide 1. in verr. 491.

Dilatemus exempla duo: in laudem Eloquentiæ, & Geographiæ.

Laus Eloquentiæ.

Hanc artium Reginam, ipsamet Figura Subiectio laudat, sic eam alloquens.

Sisto me, Regina flaxamina, subiectissima tibi figura Subiectio; vt si quid vsquam est, quod tuæ nondum potestati fortè subiecerim, id totum nunc tuis pedibus accidens, subiiciam tibi, atque submittam. Subiiciant se quoque mecum, Artes omnes, Disciplinæ, Scientiæ, Facultates; nihilque possidere se, profitentur, quod tibi non subiectum velint. Triumpha igitur, ingeniorum Imperatrix,

ratrix, & voluntatis humanæ Domina, quòd nihil ſit, quod non planè perfecteque ſubieceris. Etenim, quid nunc eſt, quod tuis viribus ſe opponat? An procax hominum in omne nefas effuſiſſimorum proteruia? at eam reprimis An effrænatæ cupiditates ac libidines? at eas frangis. An inueniliter exultans ſuperbia? at coerces. An audacia improborum; at cohibes. Flagitioſorum furores? at exarmas. Conſceleratorum conatus; non refutas eos ſolùm, ſed rides. Quid? Homines fortè pertinaciter obfirmari, reſiſtent tibi? an non expugnas! Feri & agreſtes? nonne mitigas? Immanes ac barbari? annon eorum naturam verſas, mentem torques, mores immutas, commoues animum, & in omnem partem conuertis?

Laus Geographiæ.

Cum ſimus omnes ſic à natura comparati, vt loca, in quibus nunquam fuimus, adeundi, miro deſiderio teneamur; quid meliùs cupiditatem hac in parte noſtram explere poteſt, quam diſciplina Geographiæ? aut quæ vſquam regio eſt, quò per hanc Artem nobiliſſimam, liberè pergendi poteſtas non fiat? Vis longè, lateque patentes terrarum tractus, tempore breuiſſimo peragrare? iam peragraſti: excelſa montium iuga conſcendere? iam concendiſti: agros oppidis collucentes, littora diſtrincta villis & vrbibus, perluſtrare? iam perluſtraſti,

lustrasti Optas steriles peruadere, mutasque solitudines Africæ ? Expetis vsurpare oculis, gemmeas Indici maris oras, aut amœnissimas Amenicæ regiones, auri, argentique venis prædiuites ? Hæc omnia, dum loquor, si tantisper ad Geographiam te conuertas, peruasisti, intuitus es; obiisti.

SVSTENTATIO.

SVSTENTATIO *figura est, qua suspensos tenemus aliquandiu audientium animos, alia minora recensentes, & reticentes, donec tandem, id, quod quasi animo conditum seruabatur, exponimus. Adhiberi autem solet hac Exornatio, cum explicaturi sumus aliquid inusitatum, admirabile, aut inexpectatum; nisi si fortè quis iocari velit, aut mouere risum, vt fecit Martialis, hoc Epigrammate.*

Quod conuiuaris sine me tam sæpè, Luperce,
inueni noceam, qua ratione, tibi.
Irascar, licet vsque voces, mittasque, rogesque:
Quid facies ? inquis: quid faciam ? veniam.

Qua porrò ratione, fieri hac figura debeat, praclaro te docebit exemplo, Tullius, his verbis insectans infamem Verris auaritiam.

 Cau-

7. in Verr. 10 Causa dicta, serui damnati sunt. Quod Deinde? quid censetis? furtum fortassè, aut prædam expectatis aliquam: nolite vsquequaque eadem quærere; in metu belli, furandi qui locus esse po-post? Etiamsi qua fuit in hac re occasio prætermissa est. Tunc potuit, nummorum aliquit auferre, cum accusati sunt: at verò iam damnatis seruis, quæ prædandi potest esse ratio? produci ad supplicium necesse est; itaque producuntur, & ad palum alligantur. Etiamnon mihi expectare videmini, Iudices, quid deinde factum fit; quòd iste nihil vnquam fecit, sine aliquo quæstu, atque præda. Qui in eiusmodi re, fieri potuit? quod commodum est? Expectate facinus, quàm vultis improbum, vincam tamen expectationem omnium. *Tum subijcit, quo pacto, Verres, pecunia corruptus, reos solui iusserit. Subijciamus & nos, alias eiusdem Exornationem ideas.*

EXEMPLA.

Honor doctis exhibitus.

Audite, quanto fuerint olim in pretio literæ; quibus homines doctos honoribus ornarint, non ipsi modo Reges, sed Tyranni. Platonem Syracusas venientem, excepit Dionysius tyrannus; at

qua-

qua pompa? quo apparatu? qua humanitatis magnificentia, & significatione beneuolentiæ? Expectatis hic forsan, ei vias fuisse cylindro æquatas, vt Caligulæ? aberratis: aureis persperſas ramentis, vt Commodo? hallucinamini: floribus constratas, vt Heliogabalo; nihil minus. Quid igitur? accipite, atque suspicite. Platonem ipsum, aureis vehentem quadrigis, aurigans ipse Dionysius in vrbem triumphabundus introduxit. O splendorem literarum eximium! ò illustrissimum doctrinæ decus! (*nam huic figuræ, Exclamatio aptè subnectitur*).

Imperatoris Ignauia.

Ducis huius inuictissimi magnitudinem animi, incredibilemque generositatem demiramini. Videdere, quantum finitimis populis terroris iniecerit; qua fortitudine ingerit prælium quanta felicitate debellarit. Audierat, per exploratores, hostẽ celeritate vsum, aliquot loca, improuiso aduẽtu cepisse, iamq; oppugnari, regni munitissimum oppidum. Ad eum repellendum, colligit totum robur imperij: quis ei victoriam non despondeat? Conscribit numerosũ exercitum: quis non pertimescat? Vim tormentorum maximam rotat: quid formidolosius? Copias explicat, buccinæ concrepant, tympanorum ac bombardarum horrifico strepitu, omnia latè loca personant: quis obsidionem soluendam non

crederet? Denique magnis itineribus contendit ad illud oppidum, cum vniuerso exercitu. Quid deinde sequitur? vbi in conspectum venit, viditque è stationibus suis erumpentes armatorum globos, accingentium se ad certamen, illicò receptui cani imperat, ipse admissis equo calcaribus, primus omnium arripit fugam. O præclarum Imperatorē, non tantum cum Scipionibus & Alexandris conferendum, sed etiam, si superis placet, anteponendum!

Iracundæ fœminæ facinus.

Hæc nuper fœmina, ancillulam cùm ferire vellet, idque non posset commodè, quòd manus haberet impeditas, (tenebat enim altera speculum, altera gemmeum torquem & armillas aureas) quid illam fecisse putatis? Speculum illud, dicet aliquis, in eius caput impactum, fortè commitit: nequaquam, nam pretiosius erat, quàm vt tam leui de causa frangeretur. Quid? num pede, illam percussit aut cubito? nimis hoc vsitatum est, cuiuis de vulgo mulierum. An probris, conuiciisque lacerauit? & illud etiam nimis est vulgare. Quid igitur facere potuit? neque enim alia videtur esse ratio explendæ iracundiæ, aut doloris vlciscendi. Imò alia est, sed insolita ac noua. Nimirum dentibus rem agere instititit. Ain tu, dentitibus? quonam verò modò? dicam; accipite. Puellam quæ à tergo erat, eius vt capillos comeret,

ret, coram venire iubet; paret illa: tum verò, humanissima hæc mulier, in eius hos, rostro plusquàm canino irruens, nasum impetit, miseramq; denasasset dubio procul, nisi auertens opportunè ancilla vultum, pro naso obtulisset aurem, quam furia penè totam mordicùs abstulit. O nequitiam inauditam!

Impudicæ Fœminæ flagitium.

Fingite animo facinus, quàm vultis horrendũ & execrabile; cogitate, quidquid immanitatis & turpitudinis, ad omnem intemperantiam erudita, moliri solet impudentia: vincet huius fœminæ flagitium cogitatione vestram. Nolite hic proinde refricare memoriam parricidiorum, incestuum, sacrilegiorum, quæ aut ab historicis conscripta, aut à poetis ficta, vel legistis, vel audiistis. Leviora illa simul omnia videbuntur, tametsi grauissima, si cum hoc vno componantur, quo vobis expositurus modò sum. Quod illud autem facinus tam abominandum? horreo dicere; pudore stupet animus, torpet lingua, hæret oratio, nec verba suppetunt, quæ id satis explicent. Loquatur ipsa mulier nefanda; scelus nobis suum aperiat, minùs enim erubescet dicere, quod non erubuit patrare. Audite illam, simulque cognoscite, quo furore serpat, effusa libido, cum semel admissa est; quàm difficile coerceri, reprimique possit tar-

tarea lues, cum medullas penetrauit intimas, totumque animum peruasit. Ego, inquit, insana cum flagrarem cupiditate, nec amori nefario obsequeretur fortuna, &c. *neque enim inficienda charta est, narratione tam horrendi flagitij.*

TRANSITIO.

TRANSITIO, *non tam figura est, quàm quidam veluti figurarum nexus, quo fit, vt aptè inter se copulata orationis membra concinnè cohæreant; efficiantque vnum quasi corpus. Dicitur autem Transitio, quòd per illam ab vna sermonis parte, transeatur ad illam; quòd, qua ratione sit præstandum, non tam præceptis, quam vsu & lectione condiscendum est. Moneo tantùm, nullam rem fermè esse, in qua; oratoris ingenium, industriamque magis eluceat, quam in his Transitionibus; easque omnium illustrissimas vulgò conceri, quæ orationis partes, ita delicatè committunt, vt ipsa commissura vix appareant. En tibi nonnullas de vsitatioribus, connectendi formulas; & primùm particulas quasdam huic rei inseruientes.*

Ad hæc, illud etiam cosiderandum nobis est.

Adde his; Accedit his; Accedit ad hoc; Huc accedit, quæ ille gessit in exercitu.

Huc

Huc pertinet; Eodem pertinet: His finitimum est: Huic proximum est, illud, &c. Ad hunc ordinem referendum est, quod domi contigit.

Iam verò quid referam? &c. Age verò, explicemus nunc, &c. Quid? quòd suos etiam incessit?

Nihil iam dico, de illo scelere. Omitto domesticas eius sordes. Nam illud quid attinet commemorare;

Sed hæc de particulis connectentibus nunc; ad quasdam transitiones transeamus, è variis Rhetorica locis deductas.

Sed hæc, vtcunque ignoscenda; illud quis ferat!

Audistis grauissima, sed audietis grauiora.

Sed hæc priuatim, nunc quæ publicè gesta sunt, videamus.

Sed hæc Iuuenis peccauit, nunc senis virtutes audietis.

Quid his immoror? ad id quod est huius causæ caput, festinet oratio.

Habes quid in illum contulerim beneficiorum; nunc quam gratiam mihi retulerit, accipe.

Sed hæc vetera; illud autem recens, Cæsarem meo consilio interfectum. Phil. 2. 25.

Sed ne fortè ex multis rebus gestis M. Antonij, rem vnam pulcherrimam transiliat oratio, ad Lu- Ibid. 84.

percalia veniamus. Non dissimulat Patres Conscri-
pti, apparet esse commotum; sudat pallet.

Ibid. Sed arrogantiam hominijs, insolentiamque cognoscite.

Ibid. 16. At etiam ausus es; quid autem est, quod tu non audeas?

Pro Sextio. 13. Ad eius Tribunatum, qui ad sese iam dudum vocat, & quodammodo absorbet orationem meã, contento studio, cursuque veniamus.

Phil. 2. 20. Sed nimis multa de nugis, ad maiora veniamus.

Sed nos pariter nimis multa de his Figuris; ad aliam huius Libelli partem veniamus, & de Amplificatione iam differamus.

PRO-

PROGYMNASMA III.

DE

AMPLIFICATIONE.

AMPLIFICATIONIS nomine, non hic ego cum Cicerone intelligo, grauiorem quandam Affirmationem, quæ motu animorum, conciliat in dicendo fidem, & quæ non nisi ad magnas, grauesque causas adhibetur; hæc enim Tyronum, quos informare volumus, captum excedunt: Sed cũ Isocrate, Artẽ illam intelligo, qua ex paruis, ampla, (vnde *Amplificationis* nomen deductum est) ex angustiis, extensa & lata, (ex quo *Dilatatio* nuncupatur) ex coactis compressisque, diffusa & explicata fiunt; vnde etiam, rei *Explicatio* dici potest. Atque hoc ipsum est, quod hic explicandum suscepi, quodque vt ordinatè fiat, Trifariam hoc Progymnasma diuidam: ac primùm Præcepta quædam sed pauca: tum Rationem Amplificandi; denique Exempla quædam Amplificationem proponam.

PARS

PARS I.

Amplificationis Præcepta.

I. AMPLIFICARE, non eſt, inani Verborum exaggeratione, rem augere ſupra modum, eique plus attribuere, quàm veritas concedit: Alioqui non video, quid diſcriminis eſſe poſſit, inter Amplificandum & mentiendum. Sed

II. Amplificare quidpiam dicimus, quoties ea, quæ inſunt in ipſa re, aut affinitatem habent cum illa, expromimus dicendo, ſubircimuſque ſub aſpectum. Sic, ſuas Propola merces Amplificare dici poteſt, cùm quæ habet variis in ciſtellis recondita, conuoluta, & complicata, euoluit, & diſponit ornatim ſingula, exponitque in Officina, ſuo quæque loco: Similites Orator dilatare dicitur aliquid, cum eius partes omnes, alias aliis inſertas ac permixtas explicat, vt ſingulæ appareant, & ſuum ab aliis ſegregatæ, ſeorſim obtineat locum Quod planiùs vt fiat, Aduerte.

III. Nullum eſſe argumenti genus nullum ſententiam, propoſitionem nullam, quæ, cum ſit

quoddam totum, seu physicum, seu morale, partes non habeat suas, vel physicas & veras morales, hoc est, cogitatione distinctas. Primi generis partes habet hæc propositio. ORBEM PERAGRAVIT VNIVERSVM. Orbis enim, veris partibus constat, terra scilicet ac mari, prouinciis, regnis, variis regionibus. Secundi generis partes habet ista. CAINVS FRATREM INTERFECIT. Nam execrandi huius facinoris partes, saltem animo distingui inter se possunt; Adiuncta nimirum singula, quas vulgò *Circonstantias* dicimus cuiusmodi sunt, Persona, locus, tempus, instrumentum, finis, &c. quæ huic scelari, sunt loco partium. Obserua porrò.

IV. Cuiuis pronum esse, *veras* ac naturales partes totius cuiuspiam inuenire, quòd nimirum cadant sub oculos; At, quas *Morales* diximus, non ita facile deprehenduntur; quippe quæ ab ingenio nostro pendeat, & mentis acie, quasi producantur. Itaque requiritur ratio quædam, qua faciliùs inuestigari, & inueniri queant: Hanc verò rationem docet Rhetoricæ ars; quam tibi vt hoc loco tradam, verbis paucissimis, aduerte.

V. Præcipuos quosque Rhetoricæ locos, vnde Amplificationes petuntur, reduci posse ad locum vnum illum qui *Enumeratio*, seu, *Distributio partium* appellatur; Quæcumque enim Amplificationes fiunt à locis singulis, nihil aliud sunt, quàm

Enume-

Enumeratione; vel Definitionum, vel Adiunctorum, vel Antecedentium & Consequentium, vel Contrarium & Repugnantium, vel Similitudinum & Exemplorum, &c. quæ Definitiones, Adiuncta, Antecedentia, aliaque id genus, nihil sunt, nisi Partes illius Compositi, seu Propositionis, quam amplificandam suscepimus. Id, vt pateat vel ipsis puerulis, luce clarius, superesse tantum videtur, vt

VI Exempla quædam breuissima, ad dictorum confirmationem adducam. Sit igitur hæc dilatanda propositio.

Flores obtectant.

Ab Enumeratione Definitionum.

Nihil dicam de verbo. oblectant; *solum eius Nominatiuum*, Flores *dilatabo*, à *Florum Definitionibus, quæ sunt tanquam Partes illius nominis.*

Flores, exquisitissima naturæ omnium parentis Ornamenta, Ocelli hortorum exanimes, odorifera telluris Astra molles; vineque Gemmæ, nectareæ roris & mellis Officinæ, Nympharum Decor & amores, Sedes Gratiarum, Blandimenta Cupidinum, amœnitatum omnium, illecebrarumque puriorum picturatæ Pyxidulæ, oculos, odoratumque, incredibili delectatione demulcent.

Rem-

Rempublicam conseruauit Cicero.

Ab Enumeratione Partium.

Cùm perditissimorum hominum nefarios conatus repressit in consulatu, audaciamque refutauit, M. T. Ciceronis summa vigilantia, & diuina dicendi vis; Senatus auctoritatem debilitatem ac propè oppressam erexit, Patritiorum ordinem amplissimum amisso splendori reddidit, Equites Romanos asseruit in libertatem, Plebem vindicauit ab seruitute crudelissima, Ignem ab Ædibus prohibuit, sacrilegia & rapinas arcuit ab Aris & Templis, à Mœnibus ruinam auertit, tyrannidem repulit à Curia, vim à Fœminibus, ferrum à Viris, calamitatem propulsauit ab omnibus, peste præsentissima Italiam liberauit, Remp. denique vniuersam iam præcipitantem, & in certum ruentem exitium, inuicto robore sustinuit, mirabili solertia excitauit, & in pristinum summæ dignitatis gradum restituit.

Vides ibi recensitas Partes Reip. singulas.

Iudas prodidit Christum.

Ab Enumeratione Adiunctorum.

Partes illius propositionis, hæc Adiuncta sunt.

Quis

Quis *prodidit*; Quem, Quibus, & Cur *prodidit*, Quibus auxiliis, Quomodo, Vbi, & Quando *prodidit. Ex quibus omnibus in vnam collectis longiorem periodum, proditionem illam sic expones.*

[*Quis*] Immanis ille furcifer ac latro, tetrum illud horribileque hominis monstrum ex omni scelere concretum, ex omni coagulatum malitia, vilissimus ille, detestabilisque seruus, homuncio, transfuga; [*Quem*] Ducem, Dominum ac Deum suum, omnis sanctimoniæ fontem, omnis Thesaurum sapientiæ, huius vniuersitatis Effectorem summumque Arbitrum; [*Vbi*] in horto diuini dudùm ipsius vestigiis, precibus ac lachrymis, nunc etiam fuso humi sanguine, recens consecrato; [*Quando*] hac eadem nocte, qua post celebratam cum illo cœnam, lutulentos eius pedes, Christus ipse abluerat, & exerserat; [*Cur*] œstro auaritiæ percitus, turpissima pecuniæ cupiditate stimulatus incensus; [*Quomodo*] non aperta vi sed dolo irruens, non denuncians palam bellum sed pacem simulans, ficta salutatione, pestilenti complexu, atroci osculo, [*Quibus*] nefandæ carnificum cohorti, quibus stipatus erat & infensissimis inimicis, eius vitæ iam diu insidiantibus, per inauditam execrabilemque perfidiam, vinciendum, excruciandum, ac contrucidandum obiecit.

Mitto

Mitto hic enumerare locos alios: Ex his enim tribus Exemplis, satis perspicuum fieri puto, quod supra dixi; videlicet, omnia Amplificationum capita, ac vnam Enumerationem Partium referri posse: Alia qui volet Exempla, suo loco inueniet bene multa, omnisque generis.

PARS II.

Amplificandi Ratio.

SEQVITVR iam, vt post Præcepta, Amplificationis Vsum docearis; qua videlicet ratione, quoduis argumentum dilatare debeas, facilique negotiò possis. Hæc Rhetoricæ Pars est, vt omnium præstantissima, maximeque necessaria, ita etiam difficillima, Meum est, difficultates amouere, aut certè minuere, quod spero me consecuturum, si à me dicenda modò, diligenter perpenderis.

Ad Amplificationem duo reqiruntur, Materia & Forma: hoc est, ipsæ Res seu Argumenta, quibus ad aliquid probandum vtimur; & Modus seu ratio, qua res illæ & argumenta pertrahantur.

§. I.

PRIMVS MODVS.

Inueniendi Argementa.

Per Locos Rhetoricos.

PRimus hic Modus communis eſt & vſitatus; cùm ſcilicet, conquiruntur Argumenta, in Locis Rhetoricis, in quibus nimirum, tanquam in quibuſdam pyxidibus includuntur. Qemadmodum autem pyxidibus, naitheciiſque adſcribi ſolent earum rerum nomina, quas continent; ita hi loci, quibuſdam notis indicant, quid in quoque Loco quæri oporteat. v. g. hæc nota, ſeu epigraphe, *à Definitione*, oſtendit, inquirendas eſſe illo loco, Definitiones rerum, quibus de agitur. *A notatione nominis*, inueſtigandam eſſe, quid rerum illarum nomina ſignificent. *A distributione partium*; quibus partibus illæ conſtent; & ſi de aliis.

Obſeruanda porrò duo ſunt. Primùm; Ex his locis alios eſſe exiles plerunque, macros ſterileſq; è quibus, vel nullæ, vel exiguæ rationes peti poſſunt; cuiuſmodi ſunt, *A notatione nominis, & à*

iugatis : alios feraces vberes, fœcundos argumentis, quales sunt *Ab Effectibus*, *à Contrario*, *ab Enumeratione partium*, &c. Secundum. Non ex omnibus locis, ad quiduis probandum, erui argumenta posse? Qui enim loci, ad rem vnam confirmandam sunt perutiles; ad aliam probandã, inutiles erunt: Quod enim de ipso soli ingenio vulgò aiunt.

—— *Non omnis, fert omnia, tellus.*

Virg. 1. Geor. Sic, non omnis Locus, cuius argumento, rationes suppeditat. Itaque, quod in agriculturę arte, faciendum esse monet Poeta, vt cosideremus.

Et quid quaque ferat regio, & quid quaque recuset

Propterea quòd.

Hic segetes, illic veniunt feliciùs vuæ:
Arborei fœtus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina.

Idem in hac arte curandum est, & indagandum, qui Loci, Argumento, quod suscepisti, conuenientiores sint, & qui minùs idonei, vt his omissis, diligentiùs excutias illos.

Ac iam Exemplo ostendamus vnico, qua ratione, à singulis Locis Rhetoricę, Argumenta duci debeant.

CASTITAS.

Castitatem, Virtutum pulcherrimam, adeoque amabi-

amabilissimam, *à Locis illis communibus breuissimè sic euinco.*

A Definitione.

Castitas, virtutum Nitor, vitæ Decus, Lux honestatis, cœlestis elegantiæ Fons, puriorisque formæ formosa Frons, amorem vestrum, Adolescentes, ac venerationem efflagitat, (*Vides hic Definitiones Castitatis, vide iam Partes, in quibus illa relucet.*

A Partium Enumeratione.

a Quid enim dignius amore vestro? Oculorum aciem, in eius oculos aduertite; quid splendidius; frontem suscipite; quid serenius? videte genas quid suauius? cernite sinum; quid pudicum magis? Caput, collum brachia, manus, totius demùm corporis speciem, gabitumque intuemini? quid, oro, speciosius, cadere sub aspectum potest.

a Interrogatio, Repetioni coniuncta.

A Notatione nominis.

Vel ipsum Castitatis nomen, quod dico, prædicat; (*Castitas à castigando dicta*) cùm enim castiget illa, coerceat, emendetque procliuitates vitiorum; partes insuper corporis singulas, ad iustum sic exęquat modum, nulla vt formæ absolutior, nulla species castigatior esse

queat, pulchritudine Castitatis.

A Coniugatis.

b Apostrophe. *b* Ergo, qui hanc ambitis laudem castimoniæ, castam agite vitam, castè vos vbique gerite, nihil nisi castum, nisi pudicum verset animus, lingua proferat? manus moliatur, (*Castimonia, castè, castam, coniugata sunt.*)

A Genere & forma.

Magna quidem species Virtutis ac dignitas est; eximium hominis decus & gloria: At illius speciei nitor, dignitatisque claritas, & illius gloriæ splendor, annon est Castitas? (*Virtus est genus, Castitas est forma seu species sub illo contenta.*)

A Simili.

Certè, vt cæteros vincit flores candore ac decore Lilium; vt Stellas fulgore obscurat suo, Luna: sic pulchritudine videtur Castitas, cæteris virtutibus anteire. (*Similitudo patet.*)

A Dissimili.

c Paronomasia. Vtque nihil est *c* cœno voluptatum turpius ac contemptius; ita isto Virtutum cœlo, nihil augustius existit atque præstantius. (*Cœnum ac Cœlum, dissimilia*)

A Cau-

A Causa.

In hoc Cœlo, ceu in Throno suo sedet, Virgo Deus, castissimarum Procreator Mentium; [*en causa Efficiens,*] quæ tametsi terrenis corporibus copulatæ [*en Materialis*] ab omni tamen contagione sensum remotæ, labis prorsus expertes sunt, [*en Formalis*] quò puriorē in se perfectioremq; Diuini Numinis imaginem repræsentent, (*en Finalis.*)

Ab Effectu.

Et verò repræsentat, Æternæ Mentis supremam potentiam Casta mens, vt cæteras sileam eius laudes; cùm, quod Deus semel effecit, nunquam non facit Castitas, illæsum præstans animum, non tantùm corpus, medios inter ignes impuræ fornacis, furentibus exæstuantis libidinum flammis. [*Effectus ille Castitatis est admirandus.*]

A Contrario.

Iis nempè flammis, quas obscœna Cupiditas excitat, fouet, alit, incendit; vt quantum ab hoc vitio, detrimenti manat, ac turpitudinis, tantùm ab hac virtute in nos commodorum & honestatis, profluere fateamur [*Illa Cupiditas obscœna, Castitati contraria est.*]

Ab Antecedentibus, Concomitantibus, Consequentibus.

Quidni verò id gloriosè fateremur, in eius

gratiam? quam comitantur virtutes innumeræ; antecedit nulla; quam exquisitissimæ gratiarum dotes exornant, quam pretiosissima animi bona, & ornamenta consequuntur, & in cuius vnius sinum, munera simul omnia confluunt, quæ singulas seorsim illustrant. [*Clara hic sunt omnia.*]

Ab Exemplo.

Testis est, Regina Virginum, cui Castimoniæ decor incomparabilis, tantùm gratiæ, tantùm maiestatis aspersit, ipsum vt Opificem suum, & Effectorem mundi Deum, tradu traduxerit in sui amorem & admirationem, purissimoque sinu concluserit [*Exemplum est Dei Mater.*

A Comparatione.

Incomparabilem dixi decorem Castitatis; nam, quod cum illa comparem, nihil occurrit vsquam: Imò, plurimæ sese mihi virtutes offerunt, quas ei componam; ita est. Sed nullam ex iis vnam reperio, quæ pulchritudinis laude, Castimoniæ, virtutum amabilissimæ, non concedat.

Habes hic Oratiunculam ab omnibus contextam locis Rhetoricis; è quibus singulis, singula ita duxi argumenta, itaque inter se connexui, vt vnum quasi corpus efficiant; cui pro Exordio esse potest, primus definitionis Locus; & pro Peroratione, Locus; Comparationis vltimus.

§. II.

§. II.

SECVNDVS MODVS.

Inueniendi argumenta.

Per Adiectiua Nomina.

MOdus hic, à nemine quod sciam, indicatus, nihil quidem speciosum, ipsa fronte præsefert; spero tamen fore, vt fatearis, nihil in hoc genere vberius & accommodatius tradi posse. Aduerte modò animum.

Nihil est eorum, quæ in disputationem cadere possunt, quod bonum, vel malum non sit; quod laude dignum non censeatur, aut vituperationi obnoxium. Illud, tu, cuiuscumque sit generis, si confirmare voles Argumentis prope innumeris, habeto inpromptu, *Adiectiua nomina*, quæ vituperium, vitiumue significant: Ac tum, singula inspice, & eorum sensum perpende; miraberis, tot ferè tibi Argumenta obiici, pene non cogitanti, quot Adiectiua sumpseris. Id verò, antequam declarem fusiùs, operæ pretium fuerit, hic altexere, præcipuorum Adiectiuorum Nomi-

rum Indicem, tum eorum, quæ boni, tum eorum, quæ mali cuiuspiam significationem habent. Addam etiam, quæ in vtramque partem accipi possunt, & tam laudi, quàm vituperio communia sunt Adiiciam & Substantiua quædam, è quibus item vt ex Adiectiuis, rationes deduci queant.

INDEX

Adiectiuorum Nominum, Ad Amplificandum aptissimus.

Adiectiua Laudis.

Admirabilis.
Amabilis.
Argenteus.
Aureus.
Augustus.
Beatus.
Bellus.
Blandus.
Bonus.
Candidus.
Castus.
Celebrandus.
Charus.
Clarus.
Clemens.
Comis.
Commodus.
Constans.
Contentus.
Desiderabilis.
Diligens.
Diuinus.
Doctus.
Dulcis.
Elegans.
Egregius.
Excelsus.
Faustus.
Floridus.
Fortis.
Gemmeus,
Generosus.
Gloriosus.

Gratus,

Gratus.
Hilaris.
Honestus.
Honoratus.
Humanus.
Illustris.
Innocens.
Iustus.
Laudabilis.
Magnificus.
Mansuetus.
Modestus.
Nobilis.

Obediens.
Officiosus.
Ornatus.
Perfectus.
Pius.
Politus.
Potens.
Præclarus,
Pudicus.
Pulcher.
Rarus.
Rectus.
Sacer.

Salubris.
Sanctus.
Sanus.
Sapiens.
Serenus.
Splendidus.
Suauis.
Sublimis.
Tranquillus.
Venerandus.
Verus.
Vigilans.
Vtilis.

Substantiua Laudis.

Adamas.
Agnus.
Ara.
Astrum.
Cœlum.
Consolatio.
Cor.
Corona.
Crystallus.
Decus.
Delectatio.

Flos.
Gratia.
Laurus.
Lux.
Odor.
Pax.
Præmium.
Purpura.
Quies.
Radius.
Ratio.

Rex.
Regnum.
Religio.
Ros.
Salus.
Sceptrum.
Sol.
Templum.
Thesaurus.
Victoria.
Vita.

Ad-

Adiectiua Vituperij.

Accusandus.
Amarus.
Arrogans.
Asper.
Atrox.
Austerus.
Barbarus.
Caducus.
Cæcus.
Callidus.
Captiuus.
Contagiosus.
Contemptus.
Corruptus.
Crudelis.
Damnosus.
Deformis.
Demens.
Deplorandus.
Desperatus.
Durus.
Effœminatus.
Effrenatus.
Egens.
Fallax.
Ferreus.
Ferus.
Flagitiosus.
Fœdus.
Fœtidus.
Funestus.
Furax.
Furiosus.
Horridus.
Ignarus.
Ignauus.
Immodestus.
Improbus.
Imprudens.
Impurus.
Inanis.
Incommodus.
Infamis.
Infaustus.
Infidelis.
Ingratus.
Iniustus.
Insidiosus.
Insolens.
Intemperans.
Intolerabilis.
Inutilis.
Lethifer.
Luxuriosus.
Malus.
Miser.
Molestus.
Mutabilis.
Nocens.
Obscurus.
Odiosus.
Parcus.
Paruus.
Pauidus.
Periculosus.
Piger.
Putridus.
Rebellis.
Rudis.
Sacrilegus.
Seuerus.
Sordidus.

Stupi-

Stupidus.	*Timidus.*	*Veneficus.*
Tardus.	*Turpis.*	*Venenosus.*
Temerarius.	*Vanus.*	*Vilis.*

Substantiua Vituperij.

Aculeus.	*Culpa.*	*Morbus.*
Bellua.	*Dæmon.*	*Mors.*
Bellum.	*Damnum.*	*Odium.*
Bustum.	*Dedecus.*	*Pecus.*
Cadauer.	*Dolor.*	*Seditio.*
Calamitas.	*Fœx.*	*Serpens.*
Carcer.	*Fames.*	*Seruitus.*
Catena.	*Fel.*	*Spina.*
Cœnum.	*Fœditas.*	*Strages.*
Colluuies.	*Gurges.*	*Stultitia.*
Crimen.	*Insidiæ.*	*Tyrannis.*

Adiectiua Communia.

Absconditus.	*Amicus.*	*Auidus.*
Abundans.	*Aptus.*	*Bellicosus.*
Aduersarius.	*Ardens.*	*Calidus.*
Æternus.	*Armatus.*	*Celer.*
Afflictus.	*Audax.*	*Credibilis.*

Dece-

Deceptus.	*Liber.*	*Primus.*
Delicatus.	*Longus.*	*Priuatus.*
Facilis.	*Lugubris.*	*Robustus.*
Fertilis.	*Magnus.*	*Seuerus.*
Fœcundus.	*Mœstus.*	*Similis.*
Immensus.	*Necessarius.*	*Solidus.*
Immortalis.	*Niger.*	*Tener.*
Incensus.	*Nouus.*	*Tristis.*
Indignus.	*Nudus.*	*Vacuus,*
Insatiabilis.	*Patiens.*	*Venalis.*
Insignis.	*Perseuerans.*	*Vnus.*
Leuis.	*Plenus.*	*Vulgaris.*

Substantiua Communia.

Arbor.	*Collectio.*	*Labor.*
Ars.	*Columna.*	*Lac.*
Arx.	*Compendium.*	*Lex.*
Aula.	*Cuna.*	*Opinio.*
Basis.	*Cura.*	*Orbis.*
Calor.	*Delitiæ.*	*Pondus.*
Canalis.	*Fama.*	*Radix.*
Campus.	*Fax.*	*Rumor.*
Cardo.	*Flamma.*	*Speculum.*
Causa.	*Fons.*	*Via.*
Clauis.	*Fornax.*	*Voluptas.*

Ex his nominibus Adiectiuis, præcipua hæc sunt triginta.

Ad

Ad Laudem.

Beatus.	*Honeſtus.*	*Potens.*
Bonus.	*Iucundus.*	*Pulcher.*
Fortis.	*Iuſtus.*	*Sublimis.*
Glorioſus.	*Nobilis.*	*Vtilis.*

Ad Vituperium.

Fallax.	*Iniuſtus.*	*Moleſtus.*
Fœdus.	*Inutilis.*	*Turpis.*
Incommodus.	*Miſer.*	*Vanus.*
Inconſtans.	*Malus.*	*Vilis.*

Communia.

Abundans.	*Difficilis.*	*Magnus.*
Facilis.	*Neceſſarius.*	*Paruus.*

Vſum nunc à me requiris huius Indicis : accipe. Ponamus, orationem tibi de Pace, ſcribendam eſſe. Quid facto opus ?

1. Colligenda ſunt ea omnia, quæ ad illius lau-

dem.

dem conferre possunt. Id assequer
mo negotio, percurrendo vel oc
ria, [si memoritar comprehensu
illum, quod momenti esse duco n
rendo, inquam, *Adiectiua* illa *Lau*
per se laudanda & expetenda sit] r
tiua lustrando, illis Adiectiuis a
sumendo, quæ magis argumento
omissis.

2. Si hæc non sufficient, indaga
Etiua communis significationis ;
erues, quæ conuenientiora videbi

3. Si necdum illa satis erunt, & :
loco [qui locus ad probandum vali
cem commendare voles; Expend
Substantiua Vituperij, vt ostendas
malis illis omnibus, quæ per huius
significantur.

4. Quod obseruandum dixi, si
uis alia res laudanda sit? idem pro
moneo, si Bellum, aliudue quid
randum. At, amabo, quàm multa
Indice, tibi subministratum iri Ar
credas, nisi id oculis vsurpes tuis,
nu. Sit ergò, Exempli gratia, lau

VIRGINIT

Laudum Iliadem, & rationum

ditabit. Index suprà scriptus, singula eius vocabula excutere si noris, hoc pacto.

Per Adiectiua Laudis.

ADMIRABILIS. Virginitate, quid admirabilius, quæ hominem Angelo simillimum reddit? quæ mediis in flammis, illibatas seruat ab igne, niues, &c.

AMABILIS. Virginitatis propria hæc laus est; vt enim nulla pulchrior, ita nec amabilior vlla est virtus. Huius amore, pellectus in terras ipse Deus est, in Virginis gremium, &c.

ARGENTEVS. Sordet Argenti nitor, & obscurus eius est candor, hunc si Virgineo candori conferas; adeo blandè fulget, pretiosè radiat, amabiliter adblanditur.

AVREVS. Quod in metallis Aurum, hoc inter virtutes Virginitas: Eas enim splendore vincit, pretio superat, decore antecellit.

Per Substantiua Laudis.

ADAMAS. Si Gemmæ sunt virtutes, quibus æternæ gloriæ diadema texitur; annon Virginitatem, omnium longè præclarissimam, illarum Reginam, & quasi Adamantem esse dices?

AGNVS. Agnum illum cœlestem sine macula, sequuntur Virgines, quocunque ierit; ad eiusque nuptias & amplexum, eas præcipuè vocari, quis ignorat?

ARA. Cor nostrum Ara est, fragrans thure suauioribus, d igne semper ardens, modò hun custodiat Vestalis Virginitas.

ASTRVM. Sublime à terra e ximum, lucidissimum, incorrup ratum nubecula: Quid Virginit

Per Adiectiua Com

ABSCONDITVS. Verè Thesau tus, in agro humani corporis a seruemus ergò pari curâ, quà tl si paterent bona, quæ abscon casto sinu!

Abundans. Abundat Virgo, bonorum cœlestium, perennibus delitiis abundat sempiternis

Aduersarius. Qui Aduersarius eum pariter necesse est, aduersar virtutis hostem, honestatis inim

Eternus. Voluptates æternas, rissimas, hæc virtus percipit: c setur, obscœnas respuat, vanas & caducas aspernetur.

Per Substantiua Co

Arbor. Fœlix Arbor ac ferax Paradiso Dei consita, quàm su

effundit! quàm nectareos, quàm generosos, egregiique saporis fructus producit!

Ars. Hac Arte mirabili, quæ non fiunt miracula! E spinis, lilia leguntur? Niues in igne durant? A corrupta radice, incorrupti fructus progerminant.

Arx. Hanc Arcem, quàm multi, quàm feroces, quam importuni & scelerati hostes obsident! ea expugnata, conclamatum est. Amitti potest, recuperari nunquam potest.

Aula. Aula Cœlestis est, hominis Animus, religionis laude præstantis: sed hanc Aulam Virginitas, pretiosissimo meritorum apparatu adornat.

His ita explicatis, hos iam restat, vt ea, quæ hic attexo, attendas, consideresque diligenter.

I. Noluisse me totum lustrare Indicem, quod *perfacile* fuisset; verùm, ex hac particula, cuius iudicandum relinquere, quàm leui negotio, reliqua nomina, eidem argumento attribui possint; simulque docere, quà ratione id fieri oporteat.

II. Noluisse quoque, ex Adiectiuis illis & Substantiuis, ea seligere, quæ Virginitati magis propria videntur, qualia essent inter Adiectiua, *Clarus, Constans, Fortis, Gloriosus, nobilis, Ornatus, Pius, Pulcher, Rarus, Sacer Vtilis*, & alia plurima: Et inter Substantiua. *Cor, Crystallus,*

Decus, *Flos*, *Laurus*, *Lux*, *Ros*, *Sol*, & reliqua omnia, quæ annotaui: sed ea, quæ primo loco occurrerunt; vt hinc.

III. Aduertas, si Nomina illa, à me sumpta, tametsi disparata pleraque videantur, nec multum argumento suscepto congrua, non tamen inutitia fuere; quid de aliis conuenientioribus cogitandum sit.

IV. Neque mihi fuisse consilium, afferre omnia, quæ de quaternis illis Nominibus Virginitati attributis dici potuissent: sed indicare tantùm obiter, & quasi quoddam specimen inspiciendum exhibere, quo pacto, præscripto Indice Tyrones vti debeant. Nam hoc nomen, verbi gratia, *Admirabilis*, non vni tantùm lineæ; sed paginis implendis materiam sufficeret, si res, & locus postularet. Idem de cæteris dico.

V. Accidere posse, vt Nomina illa omnia conuenire nequeant, cuiuis argumento, ideo seligenda esse aptiora. Monui autem iam antea, Nomina Vituperij, per contrariorum oppositionem, magno vsui esse posse, ad laudem; & vicissim Nomina Laudis, ad vituperationem rei cuiuslibet.

VI. Præfatum Indicem, adiumento fore non Tyronibus tantùm, sed etiam peritioribus: His quidem, longè vtilissimum, vt qui lectione & vsu, magnam eruditionis supellectilem collegerunt, ipso Indice, ceu claue depromendam: Illis

autem,

autem, non vtilem modò, sed necessarium; quia etsi nondum sibi comparare potuerint, illam rerum copiam; multa tamen suggerentur, inter recensendum illa Nomina quæ alioqui nunquam, aut certè non sine magno labore, ipsis obiecta essent.

VII. Denique, quod in hoc, de Virginitate, argumento feci; in alia quauis materia, posse præstari. Sed de his, satis.

§. III.

TERTIVS MODVS

Inueniendi Argumenta.

Ex iis quæ cadunt sub oculos.

TAntò, Tertius iste Modus facilior est quàm secundus, quantò secundus facilior, quàm primus, est: neque enim hic Indice aut memoria opus, sed sòlum oculis. Ergò age, Corporis ac mentis oculos modò aperi, & Modum istum percepisti. Ac.

Primò, reuoca in memoriam, quæ proximæ de secundo Modo diximus: videlicet, quæcunque in questionem venire possunt, reduci posse

ad duo capita, vel ad *Laudem*, (quà voce, tam iucundum & vtile, quàm honestum intelligo; quidquid enim vtilitatem parit aut voluptatem honestam, laudem meretur eo nomine) vel ad *Vituperium*; quo pariter vocabulo, omnia quæ molestiam aut damnum quodpiam afferunt, comprehendo.

Secundò. Id vbi aduerteris, vbicunque locorum eris, circunfer oculos, & quæcunque se aspectui obiicient, considera. Sic enim habeto, nihil eorum fore, modò intendas periter animi aciem, nec, quod aiunt, vigilans dormias; nihil inquam, fermè eorum fore, quæ intueberis, ex quo argumentum deducere statim non possis, sine vlla prorsùs contentione mentis.

Tertiò. Rèstat solummodò, exemplum vnum afferam, quo fiat, quod dico, meridianà luce clarius. Laudanda sit Doctrina, simulque vituperanda Ignorantia (quod de *Doctrina* dicam, idem de quauis re laudabili; & quod de *Ignorantia*, id ipsum de mala qualibet re, dictum puta.) Ac iam responde. Esne domi, an rure? Domi sum. Quid in domo cernis? Cerno *Gradus*, *Ianuam*, *Mensam*, *Abacum*, *Aulæa*, *Sedilia*, *Lectum*, *Tabulas*, *Candelabra*, *Speculum*, *Fenestras*. Vis, ex omnibus his, argumenta petere, tum ad Doctrinæ laudem, tum ad vituperationem Ignorantiæ? Singulorum vsum & finem attende, eaque

ad tuum institutum accommoda, in hunc fere modum.

Gradus. *Doctrinæ* opera, quibusdam quasi gradibus, ad culmen honoris, ad gloriæ fastigium peruenitur. *Ignorantia*, suos etiam habet gradus quibus deuoluitur homo ad infimam conditionem mortalium.

Ianua. *Doctrina*, virtuti Ianuam patefacit; *Ignorantia*, vitiis omnibus Aditum præbet.

Mensa. *Doctrina*, Mensam instruit cognitione rerum præclarissimarum; quibus, tanquam cibis, exquisitissimis, animus reficitur. *Ignorantia* verò, ceu fame acerbissimà, laborat humana mens.

Abacus. *Doctrina*, instar Abaci auro argentoque cælato ornati, ornamentum hominis est præcipium; Doctrinæ siquidem beneficio, in illius mente, pretiosa scientiarum vasa resplendent; &c. At *Ignorans*, vilis, pauper, inhonoratus, & abiectus est, &c.

Aurea. *Doctrina* velut Aulæis sumptuosis, magnificisque peristromatis, vestitur & decoratur animus; qui per *Ignorantiam*, quasi nudus paries, & inornatus, deformatusque contemnitur.

Sedilia. *Doctrinæ* ope, Sedet homo velut in solio Iudex ac Rex, de rebus omnibus sententiam ferens. *Ignarus*, humi iacet, nec erigere se potest, ac belluarum in morem, pronus in

 terram

terram, in cœno vitiorum ſæpè ſe volutat.

Lectus. *Doctrina.* Lectus eſt, in quo ſuauiter quieſcit animus; cuius quietis expers, *Ignarus* eſt.

Tabulæ, ſeu Imagines. *Doctrina*, Pictura eſt, omnia menti, ſumma cum voluptate repræſentans; eius Imaginibus inſignitur & illuſtratur animus: Hoc omni ornamento caret *Ignoras*.

Candelabra. *Doctrina*, eruditam, multiplicemque parit lucem, idemque præſtat in huius vitæ tenebris, quod noctu Candelabra argentea, cereis inſtructa lucentibus. *Ignorans*, perpetua eſt caligine circunfuſus.

Speculum. *Doctrina.* in Speculo, quæcunque obiiciuntur menti noſtræ, tam quæ à fronte, quàm quæ à tergo ſunt, hoc eſt, futura iuxtà, ac præterita, clariſſimè cernimus; noſque, quod caput eſt, eiuſdem beneficio cognoſcimus, & contemplamur. *Ignorans*, ne illa quidem videt, quæ vſurpat oculis, nihilque minùs nouit, quàm ſeipſum.

Feneſtra. *Doctrina* menti eſt, quod ædibus Feneſtræ: per illam, non ſecus ac per iſtas, illuminantur interiora, & exteriora proſpiciuntur. *Ignorans*, foris ac domi, talpa eſt. *Sic de aliis philoſophari licebit, ſi lubeat.*

Egrediamur iam domo, & rus petamus. Circunſpice item, quæ obuerſantur oculis. Quid

vides?

vides? *Cœlum* video ac *Solem*, *Montes* quoque, *Campos*, *Vias*, *Prata*, *Arbores*, *Flores*, *Fontem Fluuium*, *Segetes*, *Feras*, *Aues*. Vis adhuc, ab his rebus, rationes varias inuenire? Inuestiga singularum naturam, qualitates, effecta, vsum, finem; statimque non pauca tibi argumenta suggerent, in hunc ferè modum.

Cœlum. *Doctrina* illustratur hominis animus, vt syderibus Cœlum. *Ignorantia*, atras menti nubes obducit.

Sol. *Doctrina*, hoc mentibus est, quod Sol est oculis: vtque mundus, inter aspectabilia, vitæ ac mentis expertia, nihil habet Sole, siue ad speciem clarius, siue ad dignitatem præstantius, siue ad vtilitatem melius; sic inter vniuersa quæcunque non modò sub oculos; sed etiam sub cogitationem cadunt, obtinet Doctrina principatum. *Ignorantis* animus, mundus est sine Sole, ac lucis expers.

Mons. *Doctrinæ* opera, assurgit homo, supra id omne quod caducum & obnoxium est tempestatum & fortunæ iniuriis; indeque, tanquam è specula, cuncta securus despicit, &c. quantum autem planities, & valles infimas, excelsissimi Montes supereminent, tantùm Eruditi, *Indoctos* antecellunt.

Acer. *Doctrina*, Ager est, virtutum omnis generis fundens fruges, si sapienter excolatur.

Ignorantis animus, nihil nisi carduos, noxiasque plantas effert.

Via. *Doctrina*, ad immortalitatem nominis certissima & compendiara Via est: *Ignorantia* verò, ad ærumnas, ad dedecus Viam sternit.

Pratum. *Doctrina*, instar Prati, quod herbescenti veriditate amœnissimè conuestitum, floribusque distinctum varij coloris, mirificè pascit oculos; multiplici rerum intelligentia, pascit mentem. Quid simile ab *Ignorantia* expectari potest?

Arbor. *Doctrina*, quam ferax, quàm felix Arbor? quales, quantosque parit fructus; sed quàm multos; quis enumeret? *Ignorantis* animus, infelix, sterilis, quid, oro, producit?

Flores. *Doctrinæ* flores, quam suauem exhalant existimationis odorem! quàm omnibus iucundi ac mirabiles accidunt! Nihil Floribus habet natura pulchrius; nihil habet homo, Doctrina præclarius. *Ignorantia.*, non Floribus, sed vepribus abundat.

Fons. *Doctrina*, Fontis instar limpidissimi, sedat gloriæ sitim, laudis ardorem temperat, leni vndarum fluxu mentem rigat. Contra, quod Hortus sine Fonte, hoc Animus est *sine scientia*

Flumen, *Doctrinæ* laude, homo circunfluens, tanquam piscosissimum Flumen, patiensque nauigiorum, quantis, quæso, redundat commodis! quàm

quàm varias, in omnem vitæ partem, vtilitates inuehit! quàm multiplices opportunitatum fluctus euoluit. *Ignorantia*, & quoduis vitium, si Flumina dicenda sunt, exundant extra rationis alueum, officiique ripas; innumerasque strages important.

Segetes. *Doctrina*, auream laudum Segetem profundit: *Ignorantia*, in syluam dirarum veprium insanà fertilitate luxuriat.

Feræ. *Doctrina* mitigat ferociam; nihil humanius homine *Docto*: *Ignorante*, nihil agrestius, nihil quod Ferinos mores, magis redoleat.

Aues. *Doctrina*, subnixa pennis nostra mens, nubes superuolat, transcendit astra, cœlos peruadit: *Tolle Doctrinam*; alas incidisti; repat necesse est, more serpentium.

Quid multis; nihil fermè occurret oculis, ex quo, si non omnino plumbeum ingenium tibi est, non aliquid eruas, ad id amplificandum, quod pertractas. Erit autem Exercitatio non inutilis, nec iniucunda, inter ambulandum, subinde ex obuiis rebus argumenta, ad hoc exemplum, trahere, quibus sententiam, quam tibi in hunc finem, proposueris, illustres & amplifices.

CAPVT. II.

Ars tractandi, & Illustrandi Argumenta & Rationes inuentas.

NEquaquam sat's est, inquit Tullius inuenire quid dicas, nisi id inuentum tractare possis.
2. Orat 76 Hoc nunc explicemus vltimum; nam Inueniendi argumenta & rationes, quæ sunt Amplificationis materia, hactenus edocui, quantum in me fuit; superest igitur, vt Artem tractandi argumenta illa quæ inuenisti, tibi non tam præceptis quàm Exemplis explicem. Illud certè in hac Disciplina, in qua versamur, præcipuum ac summum est.

Quid verò, illud est, quod hic quærimus? In quo sita est Ars hæc tranctandi Argumenta? In eo vtique, vt, quam rationem, Rhetorices ignarus ac rudis, inornate & incultè proferet: tu, mi Candidate, eleganter, politè, illuminatè, splendidè, luculenter efferas.

In quo consistit, inquies, orationis ille splendor & elegantia? verbo dicam; in vsu Figurarum: quem vsum spero te percepturum haud difficulter,

si quæ sequuntur, accurate legeris & perpenderis.

Porrò, vt triplicem explicui Modum inueniendi Argumenta, triplicem quoque eadem Argumenta tractandi & exornandi Modum aperiam. Primus erit, *per Figuras insigniores*. Secundus, *per omnes Casus*. Tertius, *per omnia Tempora*. De Primo; illud haud ex vano dicere possum, nihil esse, in hoc opusculo toto, vel melius, vel vtilius: nec dubito, quin quiuis tyro, ingenio quantumuis mediocri, perlectis diligenter, perceptisque iis, quæ Modus ille continet, non possit quamlibet sententiam, ornatè, variis modis explicare. De duobus Modis vltimis, vt non inficior, minuta illa esse quæ afferam, neque iis quæ primus habet, æquiparanda; ita non inutilia fore nouitiis arbitror, si non contemnentur.

§. I.

PRIMVS MODVS

Tractandi Argumenta.

Per Figuras illustriores.

AD Exemplum, hanc vnicam tractare placet, atque illustrare sententiam.

Peccatum

Peccatum fugiendum eſt, Quia innumeras in hac vita pœnas affert, & æternas in altera.

Accipe, quàm multipliciter, Rhetoricæ beneficio, exprimi poſſit illa Propoſitio.

1. Simpliciter, ac ſine Exornatione.

Peccatum inſectari debemus immortali odio & vel ipſius vmbram exhorreſcere; propterea, quòq innumeras in hac vita parit ærumnas; & in altera, cruciatus afferre ſolet ſempiternos.

2. Per Interrogationem ſimplicem.

Quid peccato deteſtabilius? quid magis eſt abominandum? Nonne illud eſt, quod doloribus in hac vita corpus, angoribuſque mentem afficit inæternoque poſt mortem ſupplicio vtrumque implacabiliter excarnificatum diſcruciat?

3. Per Interrogationem obiurgatoriam.

Quid agis, amens? quid moliris, ſcelerate? Quid eſt, quod tot flagitiis corpus animumque contaminas? An neſcis, innumerabiles à peccato miſerias inuehi? An ignoras, illam vnam originem eſſe malorum omnium?

4. Per Interrogationem, ab exemplis.

Quis te ò Beatarum Mentium Dux quondam

dam, Princepsque Lucifer; Quis, inquam, te, vnà cum tuis assèclis, ab altissima cœli regione, præcipitem egit in tartarum? Dic tu, mortalium, mortisque Parens infortunatissime? Quis te, à felissima supremaque vitæ conditione, in infimam deturbauit? Nonne Peccatum est?

5. Per Apostrophen, ad ipsum Peccatum.

O Peccatum exitiosum! ò maximum vnicumque malum; cum fœdum adeò, turpeque sis, cur te non auersamur? Cùm summam, æternamque nobis perniciem crees, quamobrem te admittimus!

6. Per Apostrophen, ad Peccantes, generatim.

O Cæli, ò inconsideratissimi, ò dementiores pecudibus homines, qui tam leui de causa toties, tamque immania scelera patratis! Quid? vosne latet, quàm horrenda vos pœna maneat, quantam malorum vim, in vestrum caput accersatis!

7. Per Apostrophen, ad Peccantes. speciatim.

Quàm verè, sapienterque dici solet, Ignorantem esse quicunque peccat? nescire illum quid agat, quibus se malis implicet! Ita est profectò: Nescis, Impure, nescis, quò tua te nefaria libido rapiat: Nescis, Auare, nescis, quos ad scopulos

pulos te allisura sit cupiditas opum; Ignoras, Helluo, quam te in charybdim infortuniorum immergas: Ignoras, homo Vanissime, praealtis verticibus, praecipitia esse proxima, & in altum plerosque tolli, quò lapsu foediore ruant.

8. Per Apostrophen & Deprecationem ad Deum.

Te Deus, Optime Maxime, per infinitam tuam illam in humanum genus benignitatem, oro, obsecroque, immeritis licet, veniam tribue: Excaecat miseros dementia, furor de potestate mentis deiicit, abripiuntur aestu cupiditatum, peccati grauitatem minimè sentiunt, nec quàm foedis se maculis inficiant, vident; nec quàm impiè diuinum tuum numen offendant, aduertunt satis; nec quàm horrendis se poenis obstringant, insani cogitant.

9. Per Apostrophen, & Imprecationem, ad Deum.

O Sancte Deus, aspernantur impij tuum Numen, tua sacra contemnunt, religionem violant. Quò vsque tantam impudentiam malitiámque patiere? Quò vsque abutentur scelesti patientià tuà? Quin poenas maturè reposcis, tot flagitiis debitas? Leuia ducunt, quae in hac vita tolerant; morte atroci plecte perditos, aeternis obrue catenis rebelles.

belles, sempiternis conſceleratos ſupplicis mulcta.

10. *Per Communicationem.*

Si imminentem à tergo carnificem videres, ſtricto ferro, manuque iam elatâ paratum, tibi ceruices amputare, ſimul ac eſſet quippiam contra honeſti leges, à te commiſſum: quid ageres tum? quidquamne tale perpetrares? Atqui, cùm immineat tibi æterna mors, magnis te quotidie criminibus inquinas.

11. *Per Exclamationem.*

O amentiam mortalium! ò ſtultitiam incredibilem, omnium lachrymis, gemitibuſque deplorandam! Turpem momenti voluptatem dolor excipit nunquam finiendus: hoc illi ſciunt, hoc fatentur, hoc prædicant; & peccant tamen, & flagitia flagitijs cumulant.

12. *Per Præteritionem.*

Vt te à peccando deterream; non hic ego mala enumerabo omnia, quæ culpam conſequuntur; quis enim illa, vel cogitatione recenſeat; Silebo dolores corporis, angores mentis, terrores ſtimuloſque conſcientiæ, fraudumque cruciatus: hæc, inquam, præteribo mala omnia, quòd tametſi grauiſſima, finem habitura ſint aliquando. Æterna

solùm inferorum supplicia commemorabo, quibus torqueberis indesinenter, nisi resipiscas.

13. *Per Hipotyposin malorum huius vitæ.*

Enumera, si potes, partem malorum minimam, quæ parit Peccatum: Cerne ardentes bello regiones, hæc excitauit Peccatum incendia: Vide exhaustas regiones incolis, quas lues absumpsit; hanc induxit luem Peccatum: Aspice lamentabili strage depastos vrbium ciues, quos intestina odia, in mutuam perniciem armarunt; hæc odia mouit Peccatum: Intuere, quantis morborum cruciamentis, quot ærumnis obruitur hominum genus: hæc damna omnia Peccatum inuehit.

14 *Per Hypotyposin malorum alterius vitæ.*

Non te mouent, ærumnarum fluctus immanes in consceleratorum caput redundantes, dum huius adhuc fruuntur vsurà lucis; Descende cogitatione in tartarum: Cerne ignes illos, rotas illas & verbera; cerne voragines præaltas, & sine fundo fossas, mephitim exhalantes intolerabilem, sulphureamque flammam atro mistam fumo, horribiliter euomentes: Aspice, vt lanientur isti, vt torrentur alij, vt discerpuntur illi, vt omnes incredibiliter cruciantur. Peccatum est quod tan-

tis

tis illos tormentis addixit.

15. *Per Subiectionem, ab effectis.*

Si nondum te, tartarei huiusce monstri fœditas terret, at saltem exhorrescere, quæ mala progignit. Quid enim turbas mouet, seditiones excitat, bella generat: nonne Peccatum? Quid dolores infert, quid mentis ægritudines, quid morbos, quid cruciatus, quid cædes innumeras? nonne Peccatum? Quid naufragia nauigantibus, quid pestilentiam vrbibus, quid agris vastitatem, quid rebus extremam perniciem, quid mortalibus denique omnibus, mortem sempiternam, ærumnisque plenam importat? annon mentiar, nisi peccatum esse dixero?

16. *Per Subiectionem, ab Adiunctis.*

Quò te ages, infelix, post conceptum, patratumqne facinus? quo te recipies, vt fugias sequentem pœnam? quem in locum te abdes, quò furiæ ardentibus tædis armatæ te non insectentur? non exagitent? Discedes in desertissimas solitudines? te ibi lancinabit acerbius, scelerum tuorum conscientia: Venies in publicum? ardebunt in te odia omnium bonorum. Quem appellabis, qui propulset à tuo capite, imminentem pestem? Amicos? improborum amicus nemo, nisi improbus: Affines? quos dedecorasti: Propinquos?

quibus labem aspersisti ; Parentes ; quos affecisti maculis æternæ infamiæ ? Ad bonos , beatosque Genios te conuertes ; exhorrent tuum conspectum : Ad ipsum Deum ? quem offendisti ; qui pœnas breui , à te infinitas repetet.

17. *Per Subiectionem , A Definitione.*

Quod malum ? quod morbi genus ? quæ calamitas ? quod infortunium esse potest , quod non effluat à peccato ? Plagas times ? Torror est : lacerationes formidas ? Ferrum est : incendia metuis ? Flamma est : naufragia pertimescis ? Pelagus est semper exæstuans : Vitam amas ? ah ! Mors est, Infelicitas summa, Exitium extremum, terribilis Infernus est.

18. *Per Prosopopœiam.*

Dictis meis fidem non adhibes ? Audi quid vociferentur homines illi , quos , vel in hac vita, conscientia malefactorum diuexat vel qui suppliciis nunquam terminandis torquentur in altera. Peccata sunt , inquiunt , à nobis commissa , quæ nos excruciant ; hæ sunt furiæ , quæ nos quiescere non sinunt ; hi carnifices , qui nos , dies noctesque dilaniant ; hæ flammæ , quibus vrimur ; hi stimuli , quibus fodicamur ; hæc verbera, quibus laceramur ; hæ rotæ , quibus miserabilem in modum distrahimur.

19. Per

19. *Per Antitheses.*

Exultas, miser, excilisque præ gaudio, vel dum te sceleribus obstringis; vinctus es, & triumphum agis? conceptam in præcordiis mortem contines, & sectaris vitæ delitias; paratur tibi mala crux, & rides? impendet capiti suprema calamitas, nec moueris; discedit tuos ante pedes terra horrendo hiatu, & in barathrum lætus insilis. O cæcitatem!

20. *Per Antitheses, à Comparatione.*

Age, scelerate, age, facinorose; confer voluptatem quam peccando percipis, cum dolore, quem patrato scelere hauris: Euanescit illa puncto temporis; iste diuturnus, & nisi vitam emendes, sempiternus futurus est: Illa, vnam solummodo exterioremque corporis partem, fallaci titillatione demulcet; hic intimas ossium medullas permeat; denique stat illa foris; hic totum peruadit hominem, nec corpus torquet modo, sed animum angit acerbiùs, æternumque cruciat.

21. *Per Concessionem.*

Esto, sit ita, vt dicis; insint flagitiis illecebræ, quæ blandè animum & corpus deuinciant: At, catenarum, quibus vtrumque opprimit, nonne grauitatem sentis? Oscula quæ libat scelerata vo-

 luptas,

luptas, delicata sunt molliaque; fateor: At, quos simul infigit vngues, quæ vulnera infligit, eane tu grata, eane suauia esse dices? Non iniucundè canunt Syrenes fraudulentæ: ita èst: At, quàm crudeliter à cantu sæuiant, nunquid aduertis.

22. *Per Distributionem.*

Illecebrosum quidem est peccatum, ad voluptatem; sed crudelissimum est ad pœnam, execrandum ad ignominiam, turpissimum ad fœditatem, formidabile ad terrorem, intolerabile ad patientiam, æternum ad diuturnitatem. Et deinde illud in se admittere quis audeat? eo delectari? in illo viuere? cum illo mori.

23. *Per Distributionem per Increpationem.*

Mortalium nequissimi, ecquando fecietis peccandi finem? nullumme statueris improbissimæ libidini modum? Nullanè vos turpitudinem satietas capiet? Ecquæ vos ratio ab insania, aut ab impuditia pudor, aut ab effrænata licentia timor, aut à scelere pietas, aut à decore honestas reuocabit? Nullanè vnquam libido à vestro corpore, nullanè vis à manibus, nullumne flagitium, à turpissimis sceleratissimisque factis aberit vnquam.

24. *Per Dubitationem & Gradationem.*

Quo

Quo te nomine appellem ; Noxa exitabilis; Morbum, morbis omnibus acerbior es : Pestem, te nulla pestis tetrior ac præsentior : Incendium? aliquid es perniciosius: Feram immanem? immanior existis : Depopulationem? quænam tecum depopulatio conferatur? Voraginem horrendam, immensamque! leue est : mortem calamitosissimam, parum est illud quoque : An illa simul omnia te esse dicam? nec satis illud erit etiam, vt enim hæc simul omnia in vnum mala confluant, corpori duntaxat perniciem inferunt : Tu grassaris in animum. Et quamuis ad animum illa peruenirent, finem tamen haberent aliquando? Tu nullum cruciandi finem facis.

25. *Per Gradationem & Interrogationem.*

Vbinam tandem aliquando subsisses, Culpa pestilens? quo demum in gradu malorum hærebis? Dolore corpus conficis : annon id satis est : non est satis. Caliginem offundis menti, labefactas iudicij vim, frangis ingenij vires, hebetasque aciem : de statu naturæ totum hominem deiicis? quò vltrà serpes? Etiam mortem affers teterrimam, scio, ac video : At, sit mors saltem malorum postremum : non erit : vltra mortem quoque, Peccatum, immortale malum desæuiet.

26. *Per Ironiam.*

Immitis, iniuriusque sum, qui innocentissimorum hominum delitiis officiam, qui importunâ oratione, voluptates turbem liquidas, quibus se immercere. Sinamus eos per otium frui conquisitis tanto labore commodis: oblectent se vino, stupris, ganeis, cædibus, rapinis. Vos oblectate, per me licet, delicatula capita? volutate vos in cœno libidinum, obsequimini genio, indulgere cupiditati: Nihil inde mali timendum vobis est: huius vitæ voluptas, æternum est paritura gaudium: præsentes delitias, excipiet felicitas nullis temporum limitibus terminanda, spen bonam habere.

27. *Per Expolitionem à simili.*

Videte stultitiam peccantium: vt carius celeriusque pereant, suis sibi sumptibus accersunt malorum vltimum, venenum misent, diluuntque proprio sanguine: poculaque inaurant, quò amabilius, auidiusque exsorbeant mortem: Domos ipsimet suas suffodiunt, quibus obruantur: pyras extruunt, in quibus ardeant: nectunt laqueos queis se interimant, momentaneas ancupantur voluptates, vt semper duraturis doloribus crucientur.

28 *Per Synonyma, à Dissimili.*

Quis satis miretur, inconsiderantiamne dicam nostram, an dementiam: qui ob inane lucrum rei leuissimæ, nulliusque pretij curis vigiliisque atterimus vitam: qui fluxam voluptatem, multorum eminus annorum labore, vnumque diem, vt viuere beatos liceat, totam consumimus ærumnis ætatem. Vt verò æterna deuitemus damna, vt immortale fugiamus dedecus, ne à peccando quidem abstinemus.

29. *Per Deprecationem.*

Quò, quò ruitis infelices? Ah! per salutem vestram precor, absistite. Præruptâ, lubricaque in crepidine versamini, præalti præcipitij, quid occlusis luminibus, impetuque malesano, præcipites itis? Aperite, oro vos atque obtestor, per quidquid vobis charum est, aperite oculos, ac circumspicite tantisper, quàm horribilia vos mala circunstent.

30. *Per Cohortationem.*

Detestamini ergò, Adolescentes, abhorrete, morte peius & inferno, culpam omnem, occasiones peccandi declinate, omni animi solertia, omni contentione mentis ac virium. Id vnum spectent cogitationes vestræ omnes, vt præstetis

vos immunes à noxa, vt deuiteris delicta, quælibet, vt puram ab omni labe vitam, illibatamque traducatis, cùm obscurum iam vobis esse no possit, innumerabiles ærumnas, æternaque mala peccantibus impendere.

Plura dicere in hanc sententiam, haud est necesse: satis enim iam opinor, intelligis quid facere deinceps possis ac debeas, quoties sententia tibi quædam amplificanda proponetur, quàm vario nimirum stylo ac forma, quàm eleganti. Figurarũ contextu, illustrare illam oporteat. Priusquam tamem, à Præceptis, ad Exempla transeo, haud inutile, credo, fuerit, subnectere hoc loco, Rationem aliam dilatandæ sententiæ, per omnes casus.

§. II.

ALTER MODVS.

Explicandæ Sentiæ.

Per omnes Casus.

MInuta est, vt dixi iam, non tamen spernenda hæc dilatandi Ratio, cum scilicet, per omnes Casus, circunfertur vox illa, quæ Propositionis materia est. Vnum sufficiet Exemplum breuissimum, ad rem declarandam.

Sit

Sic hæc explicanda propositio.

Modeſtia, amabiliſſima Virtus eſt.

Sit à ſingulis caſibus, illam exponam.

Nominatiuus. Modeſtia, virtutum omnium longè pulcherrima, præclariſſimaque, tot fulget radiis, tot veneribus adblanditur, nihil vt amabilius fingi queat.

Genitiuus. Modeſtiæ tam gratus ac ſuauis eſt decor, tam auguſta, blandaque ſpecies; vt ſenſus omnis expertem ac rationis, eum eſſe neceſſe ſit, qui eius amore non ardeat.

Datiuus. Modeſtiæ vni conueniunt vniuerſa, quæ ſingulas commendant virtutes: ſic, vt ex omnibus aliis, vna illa virtus facta ſictaque eſſe videatur.

Accuſatiuus. Modeſtiam, tot dotes commendant eximiæ, vt mortalium fœdiſſimus ac dementiſſimus ſit habendus, qui eam non coluerit, non amarit.

Vocatiuus. O Modeſtia, ò virtus cœlo purior, Sole micantior? Quis te, vel de ſola facie nouit, tuique deſiderio non incenditur.

Ablatiuus. A Modeſtia, omnis honeſti decor efflorescit, omnis decori flos emanat, puriſſimæque flammæ fulgor omnis exoritur. Quis illam non ergo colat, non ambiat? non complectatur?

tur ? Quis eam , dictis suis omnibus ac factis, gestu habituque non exprimat.

§. III.

TERTIVS MODVS
Dilatandæ sententiæ,

Per omnia Tempora.

DIuersitate illa casuum , quibus vnum, idemque nomen dilatari posse diximus , adductus sum ad inuestigandum , essetne perinde opportunum , ad Amplificationem propositionis , in qua , non *Nomen* , vt in illo secundo Modo, vbi Modestiam modò laudabamus , sed *Verbum* aliquod foret explicandum varietatem sequi *Modorum* ac *Temporum*. Experiri volui , & prima, quæ occurrit animo , Propositio ista fuit , quam solemus in amicorum officiosa salutatione , crebrò vsurpare. *Addictus sum tibi seruus* : seu quod idem est , *Optimè tibi cupio* : aut breuius dicam te Diligo. Duas igitur voculas illas , per omnia omnium Modorum Tempora , ita circunduxi : quo operæ fructu , arbitrari tibi licet.

TE

TE DILIGO.

Possem, huius verbi Nominatiuum, *Ego* eiusque casum, *Te* dilatare, si opus esset. v. g. Ego, *quem tam multis beneficiis obstrinxisti, in quem tam eximia, à te, ornamenta profecta sunt cui, omnibus in rebus gratificari soles, &c.* Te *virorum omnium humanissimum, clarissimumque, omni virtutum genere cumulatissimum, decus & ornamentum huius prouinciæ*, &c. Sed nihil opus est: verbum illud vnum, Diligo, explicare placet, hoc modo.

A Presenti Tempore.

Ex animo, intimoque sensu, te, mihi charissime Amice, diligo vt oculos meos, aut si quid oculis charius est. Scio quidem amari te à multis, (quæ tua est, de omnibus bene merendi facilitas) omnes tamen in amore vinco, neminique prorsus concedo. Quia verò, perpetua quasi catena beneficiorum, amabilique nexu, me tibi obligatum esse profiteor: tuæ in me beneuolentiæ respondeo vicissim, quantum in me est, tuà causâ cupio, quantum parentis mei causâ volo, meæque curæ ac cogitationes ad te referuntur omnes, & in te, tuisque rebus consumuntur.

Imperfectum.

Erant

Erant mihi olim multi in intimis, arctissimo nexu deuincti : familiaritatem fouebat illam, studiorum similitudo, necessitudoque mutuis officiis constituta : fateor, amabamus inter nos vehementer amicitiæ vinculo ita copulati, nihil vt coniunctius esse posset.

Perfectum.

At postquam ab iis me fortuna distraxit, mihique fecit tui copiam, laxari sensim animaduerti, veteris illius amicitiæ vinculum, deleuit è memoria, illorum olim familiarium priscas imagines, imago tui, præteritam obscurauit beneuolentiam, præsentiæ tuæ splendor illustrissimus, non secus ac exoriente Sole, Stellarum fulgor euanescit: non quòd contempserim, quod aliàs amore dignum iudicaui, sed quòd, quæcunque sparsa in singulos amaueram, collecta in te vno, sum demiratus vniuersa.

Plusquam Perfectum.

At verò, multa quidem ac præclara de te, fama & auditione acceperam; audieram ex iis, quibus familiariter vtebaris, te omnibus naturæ donis exornatum adeo liberaliter fuisse, vt nemo esse putaretur, qui tecum vllo modo componi posset: sed victam esse longeque superatam cognoui, cum te primum vidi, opinionem illam, quam de te concitaras,

citaras, egoque conceperam: itaque inflammari me sensi studio tui iam præsentis, quem vel absentem, incognitumque mile dilexeram, nulla vt deinceps ad amorem, meum, accessio fieri posse videatur.

Futurum.

Quare hærebis tu mihi semper in medullis, singulari te in perpetuum beneuolentia complectar, nullum in te colendo, atque honestando locum aut tempus, nullum studij & obseruantiæ genus prætermittam: in tua dignitate, omnem meam curam, industriamque figam & locabo, omnem operam ad honorem tuum, omnem diligentiam conferam, summique beneficij loco ponam, si qua in re tibi gratificari potero.

Imperatiuus.

Impera proinde, quæ tibi gratia videbuntur: quæ tuo animo arriserint, sine vlla exceptione manda: tua mihi voluntas, lex erit atque norma. Quiduis præcipe, quibus efficiam; Iube, ad remotissimas eam mundi plagas, ibo: iube, me tuâ causâ spoliem bonis omnibus, spoliabo, iube profundam pro te sanguinem.

Optatiuus.

O vtinam, talem ex me requiras amoris notam. vt

vt fundendus mihi ſit pro te ſanguis! vt tam illuſtri ſignificatione, perſpicuum tibi eſſe poſſit, meum erga te ſtudium ò, ſi adeò honorifica ſe mihi daret occaſio, tibi aperiendi animum meum! quàm me felicem, fortunatumque iudicarem!

Subiunctiui Præſens.

Nam quid eſt, quod tui gratià non ſuſcipiam, non exequar? non exhauriam, cum mihi ipſe ſis æquè charus, atque ego ipſe mihi eſſe poſſum? Quid eſſe queat tam arduum, tamque difficile, quod te iubente non aggrediar, conſtantiſſimeque conficiam.

Imperfectum.

Currerem, ſi iuberes ad deſertiſſimas orbis oras, vaſtiſſima obirem, aquarum, terrarumque ſpatia, excelſiſſimarum rupium iuga ſuperarem, labores acerbiſſimos quoſque non pertimeſcerem, diſcrimina omnia imperterritus ſubirem, ipſam denique mortem non reformidarem, neque vererer vllo modo, me, vt quiſquam, vel obſequendi ſtudio, vel obtemperandi celeritate antecederet.

Perfectum.

Eſto, fuerint, qui ob amicos, multa cupierint, multa fecerint, multa pertulerint: illorum nomina, venerata ſit antiquitas, ipſorumque fidem atque

atque constantiam, eximis testatam, expressamque monumentis, transmiserit ad consequentes annos, suspiciendam posteris.

Plusquam Perfectum.

Audebo dicere, concessissent mihi profectò ij omnes, si animum perspicere meum potuissent, amoris palmam, seque, gloriosè victos à me, vel inuiti non abnuissent.

Futurum.

Quid ita? quia sic ego in te animatus sum, vt postquam meæ erga te beneuotentiæ testandæ causâ, perfecero, quidquid illi, amore licet incitati vehementissimo, pro suis amicis præstitere, aut præstare conati sunt nihil me fecisse tamen putaturus sim, quandiu aduertero, superesse adhuc quidpiam, quod tui gratiâ nauare possim.

Infinitiuus.

Ita est, tametsi vires omnes meas, in te ornando, consumam, mèque continenti labore angam atque conficiam, vix vllam tuorum meritorum partem, assecutum me esse credam, neque putabo vnquam, meo me satisfecisse, vel amori, vel muneri.

PARS III.

AMPLIFICATIONVM EXEMPLA.

A Varijs

RHETORICÆ LOCIS AC FIGVRIS.

PRÆTER *eas Amplificationes, quas habes in Progymnasmate de Figuris(quot enim Figurarum illustriorum, quæ* Sententiarum *dicuntur, Exempla dedi, tot Amplificationum Exempla sunt) placet hoc loco proferre non paucas, à Locis ductas Oratorijs, varijsque decoratas Figurarum ornamentis; vt eadem oper à: huiusmodi Locorum vsum addicas, & quo pacto, ex ijs Amplificationes peti debeant.*

CAPVT

CAPVT I.

AMPLIFICATIONES,

A Definitionibus conglobatis.

AMPLIFICATIO *fieri dicitur* à Definitionibus conglobatis., *cùm eiusdem rei, varia Definitiones, vnum in locum congeruntur vnde alio nomine:* Congeries, *seu* Frequentatio definitionum, *vocatur hic locus Ita Cicero; non satis habuit, dixisse* incensam esse Curiam, *adiecit definitiones Curiæ plurimas.* fromil 91.

Curiam, *inquit*, incendi, quo, quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput vrbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab vniuerso populo Romano concessam vni ordini, indamnari, exscindi, funestari?

Huic Exemplo veteri, addamus noua.

Virtus Laus.

a Polysyntheta. Virtutum commendare si cupis, illam esse dices, animi Animam nostri, *a* cordisque Corculum, & vitæ decus, honestique germen, ac decori florem, mentisque puriores delicias, æternique radium Solis, & felicitatis auroram, & immortalitatis parentem, perennemque fontem bonorum omnium.

Modestiæ Præconium.

Hac virtute, quid quæso pulchrius, atque adeò, quid amabilius fingi potest? Est quippe, animi facies amœna, *b* pignus probitatis, nitor morum, pudicitiæ munimentum, *c* mutum elogium, animæ pictura, taciti hominis commendatio eloquens, humanæ societatis lumen & decus, rapax charitatis illecebra, sedes honoris, vestis virtutum omnium, omnibus nota gentibus & grata lingua, neminique barbara, cunctisque iucundissima.

b Dissolutit.

c Antithesis

Pulchritudinis excellentia.

Laert in arist.

Non hic ego, plebeiam illam ac vulgarem Pulchritudinem delineo, quam Euripides appellauit, omnis infelicitatis originem; quam vocauit Theophrastus, Tacitam fraudem, quam Theocritus, Pestem nuncupauit eburneam; quam Comicus,

micus, Calamitatem omnium acerbissimam esse dixit, sed patritiam, regiam, sacram, plenamque mysterij Formam loquor, cœleste superum Munus, Parelium diuinitatis, Speculum diuinæ speciei politissimum, expressam Numinis Effigiem, Radium ex æterni luminis fonte delibatum; & gratiarum omnium, quas cæteris in rebus, supremus Artifex expressit, Collectionem perfectissimam, absolutissimumque Compendium. σωπῶντα ἀπαγγέλλει εὐφρωτική ζημία. Max. Tyr. diss. 11. de Amore.

Puerorum & Scholarum in quibus docentur, Encomium.

Pueris, laudem optas imperiri; Dic, Spem illos esse humani generis, *d.* Fulcimenta Familiarum, rerumque publicarum Subsidia, Amorumque Delicias, Corculaque Virtutum, vitæ Gemmas, & Oculos orbis, terræ Stellulas, cœlique Flosculos, & Regulos mundi Hæredesque æternitatis, germanosque Christi Fratres, & Filios Dei

d Metaphora.

Dic, Scholas, in quibus eos, cum literarum rudimentis, religionis elementa & morum precepta docemus, aliud nihil esse, *c* quam secretos Regis æterni Horculos, roseo fulgentes rubore verecundiæ, candidisque pudicitiæ liliis pulchrè radiantes; selectatum esse Seminaria stirpium, & elegantiarum Puluinos, vrbanitatumque Areolas, Fontesque honestatis limpidos, & speciosas humanitatis

c Allegoria.

Virtus Laus.

a Polysyntheta. Virtutum commendare si cupis, illam esse dices, animi Animam nostri, *a* cordisque Corculum, & vitæ decus, honestique germen, ac decori florem, mentisque puriores delicias, æterniq; radium Solis, & felicitatis auroram, & immortalitatis parentem, perennemque fontem bonorum omnium.

Modestiæ Præconium.

Hac virtute, quid quæso pulchrius, atque adeò, quid amabilius fingi potest? Est quippe, animi facies amœna, *b* pignus probitatis, nitor morum, pudicitiæ munimentum, *c* mutum elogium, animæ pictura, taciti hominis commendatio eloquens; humanæ societatis lumen & decus, rapax charitatis illecebra, sedes honoris, vestis virtutum omnium, omnibus nota gentibus & grata lingua, neminique barbara, cunctisque iucundissima.

b Dissolutit.

c Antithesis

Pulchritudinis excellentia.

Laert in arist.

Non hic ego, plebeiam illam ac vulgarem Pulchritudinem delineo, quam Euripides appellauit, omnis infelicitatis originem; quam vocauit Theophrastus, Tacitam fraudem, quam Theocritus, Pestem nuncupauit eburneam; quam Comicus,

micus, Calamitatem omnium acerbissimam esse dixit, sed patritiam, regiam, sacram, plenamque mysterij Formam loquor, cœleste superum Munus, Parelium diuinitatis, Speculum diuinæ speciei politissimum, expressam Numinis Effigiem, Radium ex æterni luminis fonte delibatum; & gratiarum omnium, quas cæteris in rebus, supremus Artifex expressit, Collectionem perfectissimam, absolutissimumque Compendium.

συντακτα απαραχευφαστικ ζημια.

Max. Tyr. diss. 11. de Amore.

Puerorum & Scholarum in quibus docentur, Encomium.

Pueris, laudem optas imperiri; Dic, Spem illos esse humani generis, *d.* Fulcimenta Familiarum, rerumque publicarum Subsidia, Amorumque Delicias, Corculaque Virtutum, vitæ Gemmas, & Oculos orbis, terræ Stellulas, cœlique Flosculos, & Regulos mundi Hæredesque æternitatis, germanosque Christi Fratres, & Filios Dei

d Metaphora.

Dic, Scholas, in quibus eos, cum literarum rudimentis, religionis elementa & morum precepta docemus, aliud nihil esse, *c* quam secretos Regis æterni Horculos, roseo fulgentes rubore verecundiæ, candidisque pudicitiæ liliis pulchrè radiantes; selectatum esse Seminaria stirpium, & elegantiarum Puluinos, vrbanitatumque Areolas, Fontesque honestatis limpidos, & speciosas humanitatis

c Allegoria.

manitatis Officinas, & Emporia sacra, pretiosioribus auro mercimonis, terris cœloque celeberrima.

Barbæ Commendatio.

f Definitiones Allegoricæ.

Aduersus barbatos, instinctu nescio quo, reuerentiam adhibemus, docti videlicet à natura, haud aliud esse Barbam, *f* quam Authoritatis Insigne, de mento pendulum, quàm Vexillum reconditoris Prudentiæ, foris explicatum; quàm natium oris humani Diadema, de crine, textile; quàm progerminantem è genarum molli solo, Sapientiæ Lauream; Sertumque floreum vernantis ætatis, maturorum fructum indicem, quos virilis producit autumnitas: nihil, inquam, aliud esse pilos huiusmodi, præter erumpentes Fibras iudicij, *g* mentisque Radices in mento iactas: aut promicantes extra cutem; Solis animati Radios, qui lucet in celebri Cœlo.

g. Paronomasia.

Inuidiæ Pictura.

Quid est Inuidia? O vitium abominabile! Audi, quid sit. Inuidia est *h* malum genitum à bono; Caligo est, à splendore oriens; à pulchritudine, nata Deformitas: à risu, Lachryma fluens. Riuus est fellis, à fonte mellis, progerminans, è planta honestatis, nequitiæ Fructus, proprius ab aliena lætitia, Dolor: Calamitas domestica, ab externa gloria manans, intestinum Infortunium, quod

h. Antitheia frequẽtata

quod fortuna creauit prospera? Vmbra est non corporum, sed animorum: Ægritudo voluntaria, Crux fixa maleuolis, & necessarius virtutis Hostis.

Caluini Elogium.

Quæris à me, quid hoc hominis fuerit, quem hic depingo: Dicam? Non homo sed simulacrum fuit hominis, bonorum odium, Dux improborum, perditorum magister, ganeorum antesignanus, sceleratorum coriphæus, fraudum peritus artifex, dolorum fabricator pessimus: Helluo sacrilegus & infamis, gurges vitiorum, sentina turpitudinis, vorago nequitiarum, cloaca fœdissimarum libidinum, Christianæ reip. pestis religionis labes, vitæ pernicies, ruita virtutum, disciplinæ clades, malorum disserminator, orbis incendium, mundi portentum, naturæ dedecus, luxuriosus scurra, lenoque impurissimus, plenus stupri, plenus furoris & flagitij, plenus inconsideratissimæ temeritatis: atque vt verbo dicam, infernum Monstrum. *i Metapherica definitiones.*

quo tartara nunquam

Effudere, Deo irato, truculentius vllum.

Ex his exemplis colligis, definitiones huiusmodi conglobatas, tum ad laudandum, tum ad vituperandum peridoneas esse.

A

A Definitione mista.

Quando versamur in hoc Definitionis loco, non prius ad alium, transferre orationem placet, quàm duplicem Amplificationis ideam, omnium facilè præclarissimam, quæ à Definitione peti possint, exposuero. Vtramque habet Cicero; cuius verba ita proferam, vt ea tantùm quæ ad artificium pertinent, relictis aliis, sim allaturus, quò scilicet clarior & procliuior earum imitatio tyronibus proponatur.

Quid sit Consul.

In Pison. 23. *Consulem describit Tullius, vt ostendat, Pisonem, eo nomine indignum esse; primùm* per Negationem, *explicando* quid non sit Consul, *his verbis.*

Tu etiam mentionem facies consulatus tui? aut te fuisse Romæ consulem, dicere audebis? Quid: tu in lictoribus, in toga & prætexta, esse consulatum putas, his tu ornamentis & insignibus, consulatum declarari putas? (*Deinde, per Affirmationem, quid sit, esse Consulem*) Animo, Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate vigilantia, curâ, toto denique munere consulatus.

tus. (*Tum ingerit pugnam contrariorum*) Ego Consulem esse putem, qui senatum esse in republica, non putauit? & sine eo consilio, consulem numerem, sine quo, Romæ, ne Reges quidem esse potuerunt? (*addere poteris, eorum loco, quæ fusius persequitur* (Consulem, eum esse putem, qui patriæ conseruatorem eiecit, qui euersione legum, vexauit rempublicam, qui auaritia, libidine, crudelitate, ciues sceleratissimos superauit? &c. Qui latrones igitur, si quidem vos Consules? Qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis: Non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum, tantam personam, tam grauem, tam seueram.

Quid sit Populus Romanus.

Hæc item Amplificatio, Definitione *constat*, per negationem & affirmationem. *Sed hoc habet peculiare quod media inseritur* Ironia. *Describit ergo primum Cicero*, Quid non sit populus Romanus, *sic.*

An tu populum Romanum esse illum putas, qui constat ex iis, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, vt vim afferant magistratibus: vt ob- Pro Domo sua 89.

 sideant

ſideant ſenatum optent quotidie cædem, incendia, rapinas? (*deinde addit, ironicam exclamationem*) O ſpeciem, dignitatemque populi Romani, quam nationes extere, quam gentes vltimæ pertimeſcunt, multitudinem hominum, ex ſeruis conductis, ex facinoroſis, ex egentibus congregatam! (*tum ſubiicit, quid ſit.*) Illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidiſti tum, cum etiam tibi contra ſenatus authoritatem, dicendi poteſtas fuit. Ille, ille Populus eſt, dominus regum, victor atque imperator omnium gentium, quem illo clariſſimo die, ſcelerate, vidiſti tum, cum omnes principes ciuitatis, omnes ordinum, atque ætatum omnium, ſuffragium, ſe, non de ciuis, ſed de ciuitatis ſalute, ferre cenſebant.

Ad vtriuſque imitationum exempli, definire poteris, quid ſit Chriſtianus, quid Rex, quid Pater, quid Diſcipulus, quid Miles, aliaque eius generis.

CAPVT

CAPVT II.

AMPLIFICATIONES,

A Partium Enumeratione.

Hic locus ad amplificandum, est omnium aptissimus, cum ad illum, alij fermè omnes reuocari queant, vt superius ostensum est, nihilque ferè sit quod in partes suas non distribui facilè possit. En exempla.

Pulcherrimæ Heroinæ Laus.

Ipsius commendare posset pulchritudinem, tribus hisce verbis.

Eximio Decore fulget.

Quæ tria verba, à singularum partium enumeratione, sic amplifico.

I. Quis fulgor, superi! quæ maiestas, quæ venustas oris, quæ membrorum omnium dignitas! Quam festiuè sedent, colluduntque, in illa fron-

Repetitionum congeries, te veneres! Quam blandè rident, volitantque Gratiæ, per floridissimam genarum planitiem! vt lepores adblandiuntur oculis! vt coralli relucent in labris! vt liguſtra ſplendent in collo! vt ſinus argentei nitor, pretiosè, pureque rutilat! Illæ manus, quàm factæ ad ſceptrum! Ille capitis vertex, quàm venerandus ad coronam! Oris ille decor, pectoriſque decus, quam ad delicias; amoremque rapax! Motus ille omnis & habitus, quam liberalis & elegans, plenuſque dignitatis, ac laude dignus!

Virtutis pulchritudo, nunquam marceſcit.

Fingam, Virtutem habere corpus, eaſque ſic enumerabo partes, in quibus præcipuè decor ineſt.

Quid formæ venuſtate vanius: quid fragilius? quæ floris inſtar, tenui liueſcit afflatu, caſuque leuiſſimo defluit; & vergente in ſenium vitâ, momento citius contabeſcit.

Tuus verò Decor, ò Pulchra Virtus, nunquam non virens atque vernans, vbique florens & amabilis, omni ætate gratus atque mirabilis, neque langueſcit morbo, neque flacceſcit ægritudine, nec labore corrumpitur, nec violatur annis, nec vetuſtate defloreſcit.

Tua illa Genarum lilia, purpureis miſta roſis, nunquam marceſcunt: Illæ pudoris flammulæ ab

tuo

tuo vultu venustissimo promicantes, extingui nequeunt: Niues illæ Oris purissimæ, nullo cupiditatum æstu tabescunt, Nec obscurantur mœroris nube, gemini Oculorum soles, nec inflectuntur aduersis, Arcus triumphales Superciliorum illis impositi: Nec deliciis soluitur, Pectoris illibata glacies, nec mœstitiæ rugis inaratur, nitidissimæ Frontis crystallus.

Senex deformis.

Turpissima est, *inquis*, huius Senis, & tetra species. *At ego, enumerando partes corporis singulas, tuam illam phrasin, ita diffundam.*

Quis non exhorreat, Senem *r* illum retorridum, cadauerosum, capularem, scapulas habentem arcuatas in fornicem, hiantesque & aridas fauces, oculosque lippitudine riguos, fœtidasque nares, buccasque fluentes, dentesque tremulos, nasumque simum, suscaramque frontem, recuruumque mentum, genasque luridas, auriculasque flaccidas, aduncasque manus, falcatosque pedes, pectusque pulicibus scatens, caputque cimicibus putens.

r Polysyntheton.

Veram Laudem, sola Virtus parit.

Hanc sententiam, ab Grammatico prolatam, sic Rhetor explicabit.

Non satis est, vacare culpa, qui laudem prehensas?

Virtus Laus.

a Polysyntheta.

Virtutum commendare si cupis, illam esse dices, animi Animam nostri, *a* cordisque Corculum, & vitæ decus, honestique germen, ac decori florem, mentisque puriores delicias, æternique radium Solis, & felicitatis auroram, & immortalitatis parentem, perennemque fontem bonorum omnium.

Modestiæ Praconium.

b Dissolutit.

c Antithesis

Hac virtute, quid quæso pulchrius, atque adeò, quid amabilius fingi potest? Est quippe, animi facies amœna, *b* pignus probitatis, nitor morum, pudicitiæ munimentum, *c* mutum elogium, animæ pictura, taciti hominis commendatio eloquens, humanæ societatis lumen & decus, rapax charitatis illecebra, sedes honoris, vestis virtutum omnium, omnibus nota gentibus & grata lingua, neminique barbara, cunctisque iucundissima.

Pulchritudinis excellentia.

Laert in arist.

Non hic ego, plebeiam illam ac vulgarem Pulchritudinem delineo, quam Euripides appellauit, omnis infelicitatis originem; quam vocauit Theophrastus, Tacitam fraudem, quam Theocritus, Pestem nuncupauit eburneam; quam Comicus,

micus, Calamitatem omnium acerbissimam esse σωπτῶ
dixit, sed patritiam, regiam, sacram, plenam τα απ
que mysterij Formam loquor, cœleste superum ατχ εγ
Munus, Parelium diuinitatis, Speculum diuinæ ςφαυτι
speciei politissimum, expressam Numinis Effi- νκ ζη-
giem, Radium ex æterni luminis fonte delibatum; μια.
& gratiarum omnium, quas cæteris in rebus, supremus Artifex expressit, Collectionem perfectissimam, absolutissimumque Compendium. Max. Tyr. diss. 11. de Amore.

Puerorum & Scholarum in quibus docentur, Encomium.

Pueris, laudem optas imperiri; Dic, Spem illos esse humani generis, *d.* Fulcimenta Familiarum, rerumque publicarum Subsidia, Amorumque Delicias, Corculaque Virtutum, vitæ Gemmas, & Oculos orbis, terræ Stellulas, cœlique Flosculos, & Regulos mundi Hæredesque æternitatis, germanosque Christi Fratres, & Filios Dei *d Metaphora.*

Dic, Scholas, in quibus eos, cum literarum rudimentis, religionis elementa & morum precepta docemus, aliud nihil esse, *c* quam secretos Regis æterni Horculos, roseo fulgentes rubore verecundiæ, candidisque pudicitiæ liliis pulchrè radiantes; selectarum esse Seminaria stirpium, & elegantiarum Puluinos, vrbanitatumque Areolas, Fontesque honestatis limpidos, & speciosas hu- *c Allegoria.*

quod fortuna creauit prospera? Vmbra est non corporum, sed animorum: Ægritudo voluntaria, Crux fixa maleuolis, & necessarius virtutis Hostis.

Caluini Elogium.

Quæris à me, quid hoc hominis fuerit, quem hic depingo: Dicam? Non homo sed simulacrum fuit hominis, bonorum odium, Dux improborum, perditorum magister, ganeorum antesignanus, sceleratorum coriphæus, fraudum peritus artifex, dolorum fabricator pessimus: Helluo sacrilegus & infamis, gurges vitiorum, sentina turpitudinis, vorago nequitiarum, cloaca fœdissimarum libidinum, Christianæ reip. pestis religionis labes, vitæ pernicies, ruina virtutum, disciplinæ clades, malorum disseminator, orbis incendium, mundi portentum, naturæ dedecus, luxuriosus scurra, lenoque impurissimus, plenus stupri, plenus furoris & flagitij, plenus inconsideratissimæ temeritatis: atque vt verbo dicam, infernum Monstrum.

i Metaphorica definitiones.

quo tartara nunquam

Effudere, Deo irato, truculentius vllum.

Ex his exemplis colligis, definitiones huiusmodi conglobatas, tum ad laudandum, tum ad vituperandum peridoneas esse.

A Definitione mista.

Quando versamur in hoc Definitionis loco, non prius ad alium, transferre orationem placet; quàm duplicem Amplificationis ideam, omnium facilè præclarissimam, quæ à Definitione peti possint, exposuero. Vtramque habet Cicero; cuius verba ita proferam, vt ea tantùm quæ ad artificium pertinent, relictis aliis, sim allaturus, quò scilicet clarior & proclivior earum imitatio tyronibus proponatur.

Quid sit Consul.

In Pison.23. *Consulem describit Tullius, vt ostendat, Pisonem, eo nomine indignum esse; primùm* per Negationem, *explicando* quid non sit Consul, *his verbis.*

Tu etiam mentionem facies consulatus tui? aut te fuisse Romæ consulem, dicere audebis? Quid: tu in lictoribus, in toga & prætexta, esse consulatum putas, his tu ornamentis & insignibus, consulatum declarari putas? (*Eniam, per Affirmationem, quid sit, esse Consulem*) Animo, Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate vigilantia, curà, toto denique munere consulatus.

tus. (*Tum ingerit pugnam contrariorum*) Ego Consulem esse putem, qui senatum esse in republica, non putauit? & sine eo consilio, consulem numerem, sine quo, Romæ, ne Reges quidem esse potuerunt?(*addere poteris, eorum loco, quæ fusius persequitur*)(Consulem, eum esse putem, qui patriæ conseruatorem eiecit, qui euersione legum, vexauit rempublicam, qui auaritia, libidine, crudelitate, ciues sceleratissimos superauit? &c. Qui latrones igitur, si quidem vos Consules? Qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis: Non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum, tantam personam, tam grauem, tam seueram.

Quid sit Populus Romanus.

Hæc item Amplificatio, Definitione *constat*, per negationem & affirmationem. *Sed hoc habet peculiare quod media inseritur* Ironia. *Describit ergo primum Cicero*, Quid non sit populus Romanus, *sic.*

An tu populum Romanum esse illum putas, qui constat ex iis, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, vt vim afferant magistratibus: vt ob- ProDomo sua 89.

 sideant

sideant senatum optent quotidie cædem, incendia, rapinas? (*deinde addit, ironicam exclamationem*) O speciem, dignitatemque populi Romani, quam nationes extere, quam gentes vltimæ pertimescunt, multitudinem hominum, ex seruis conductis, ex facinorosis, ex egentibus congregatam! (*tum subiicit, quid sit.*) Illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidisti tum, cum etiam, tibi contra senatus authoritatem, dicendi potestas fuit. Ille, ille Populus est, dominus regum, victor atque imperator omnium gentium, quem illo clarissimo die, scelerate, vidisti tum, cum omnes principes ciuitatis, omnes ordinum, atque ætatum omnium, suffragium, se, non de ciuis, sed de ciuitatis salute, ferre censebant.

Ad vtriusque imitationum exempli, definire poteris, quid sit Christianus, quid Rex, quid Pater, quid Discipulus, quid Miles, aliaque eius generis.

CAPVT

CAPVT II.

AMPLIFICATIONES,

A Partium Enumeratione.

Hic locus ad amplificandum, est omnium aptissimus, cum ad illum, alij fermè omnes reuocari queant, vt superius ostensum est, nihilque ferè sit quod in partes suas non distribui facilè possit. En exempla.

Pulcherrimæ Heroinæ Laus.

Ipsius commendare posset pulchritudinem, tribus hisce verbis.

Eximio Decore fulget.

Quæ tria verba, à singularum partium enumeratione, sic amplifico.

I. Quis fulgor, superi! quæ maiestas, quæ venustas oris, quæ membrorum omnium dignitas! Quam festiuè sedent, colluduntque, in illa fron-

vt fundendus mihi ſit pro te ſanguis! vt tam illuſtri ſignificatione, perſpicuum tibi eſſe poſſit, meum erga te ſtudium ò, ſi adeò honorifica ſe mihi daret occaſio, tibi aperiendi animum meum! quàm me felicem, fortunatumque iudicarem!

Subiunctiui Præſens.

Nam quid eſt, quod tui gratià non ſuſcipiam, non exequar? non exhauriam, cum mihi ipſe ſis æquè charus, atque ego ipſe mihi eſſe poſſum? Quid eſſe queat tam arduum, tamque difficile, quod te iubente non aggrediar, conſtantiſſimeque conficiam.

Imperfectum.

Currerem, ſi iuberes ad deſertiſſimas orbis oras, vaſtiſſima obirem, aquarum, terrarumque ſpatia, excelſiſſimarum rupium iuga ſuperarem, labores acerbiſſimos quoſque non pertimeſcerem, diſcrimina omnia imperterritus ſubirem, ipſam denique mortem non reformidarem, neque vererer vllo modo, me, vt quiſquam, vel obſequendi ſtudio, vel obtemperandi celeritate antecederet.

Perfectum.

Eſto, fuerint, qui ob amicos, multa cupierint, multa fecerint, multa pertulerint: illorum nomina, venerata ſit antiquitas, ipſorumque fidem

atque

atque constantiam, eximis testatam, expressamque monumentis, transmiserit ad consequentes annos, suspiciendam posteris.

Plusquam Perfectum.

Audebo dicere, concessissent mihi profectò ij omnes, si animum perspicere meum potuissent, amoris palmam, seque, gloriosè victos à me, vel inuiti non abnuissent.

Futurum.

Quid ita? quia sic ego in te animatus sum, vt postquam meæ erga te beneuotentiæ testandæ causà, perfecero, quidquid illi, amore licet incitati vehementissimo, pro suis amicis præstitere, aut præstare conati sunt nihil me fecisse tamen puturus sim, quandiu aduertero, superesse adhuc quidpiam, quod tui gratià nauare possim.

Infinitiuus.

Ita est, tametsi vires omnes meas, in te ornando, consumam, mèque continenti labore angam atque conficiam, vix vllam tuorum meritorum partem, assecutum me esse credam, neque putabo vnquam, meo me satisfecisse, vel amori, vel muneri.

CAPVT I.

AMPLIFICATIONES,

A Definitionibus conglobatis.

AMPLIFICATIO *fieri dicitur* à Definitionibus conglobatis., *cùm eiusdem rei, varia Definitiones, vnum in locum congeruntur vnde alio nomine:* Congeries, *seu* Frequentatio definitionum, *vocatur hic locus Ita Cicero; non satis habuit, dixisse* incensam esse Curiam, *adiecit definitiones Curia plurimas.* *fromil 91.*

Curiam, *inquit*, incendi, quo, quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput vrbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab vniuerso populo Romano concessam vni ordini, inflammari, exscindi, funestari?

Huic Exemplo veteri, addamus noua.

Virtus Laus.

a Polysyntheta.

Virtutum commendare si cupis, illam esse dices, animi Animam nostri, *a* cordisque Corculum, & vitæ decus, honestique germen, ac decori florem, mentisque puriores delicias, æternique radium Solis, & felicitatis auroram, & immortalitatis parentem, perennemque fontem bonorum omnium.

Modestiæ Præconium.

b Dissolutit.

c Antithesis

Hac virtute, quid quæso pulchrius, atque adeò, quid amabilius fingi potest? Est quippe, animi facies amœna, *b* pignus probitatis, nitor morum, pudicitiæ munimentum, *c* mutum elogium, animæ pictura, taciti hominis commendatio eloquens, humanæ societatis lumen & decus, rapax charitatis illecebra, sedes honoris, vestis virtutum omnium, omnibus nota gentibus & grata lingua, neminique barbara, cunctisque iucundissima.

Pulchritudinis excellentia.

Laert in arist.

Non hic ego, plebeiam illam ac vulgarem Pulchritudinem delineo, quam Euripides appellauit, omnis infelicitatis originem; quam vocauit Theophrastus, Tacitam fraudem, quam Theocritus, Pestem nuncupauit eburneam; quam Comicus,

micus, Calamitatem omnium acerbissimam esse dixit, sed patritiam, regiam, sacram, plenamque mysterij Formam loquor, cœleste superum Munus, Parelium diuinitatis, Speculum diuinæ speciei politissimum, expressam Numinis Effigiem, Radium ex æterni luminis fonte delibatum; & gratiarum omnium, quas cæteris in rebus, supremus Artifex expressit, Collectionem perfectissimam, absolutissimumque Compendium. συντωτα απ α τ ευ ςφαντι νκ ζημια. Max. Tyr. diss. 11. de Amore.

Puerorum & Scholarum in quibus docentur, Encomium.

Pueris, laudem optas imperiri; Dic, Spem illos esse humani generis, *d.* Fulcimenta Familiarum, rerumque publicarum Subsidia, Amorumque Delicias, Corculaque Virtutum, vitæ Gemmas, & Oculos orbis, terræ Stellulas, cœlique Flosculos, & Regulos mundi Hæredesque æternitatis, germanosque Christi Fratres, & Filios Dei *d Metaphora.*

Dic, Scholas, in quibus eos, cum literarum rudimentis, religionis elementa & morum precepta docemus, aliud nihil esse, *c* quam secretos Regis æterni Horculos, roseo fulgentes rubore verecundiæ, candidisque pudicitiæ liliis pulchrè radiantes; selectarum esse Seminaria stirpium, & elegantiarum Puluinos, vrbanitatumque Areolas, Fontesque honestatis limpidos, & speciosas hu- *c Allegoria.*

manitatis Officinas, & Emporia ſacra, pretioſioribus auro mercimonis, terris cœloque celeberrima.

Barbæ Commendatio.

f Definitiones Allegoricæ.

Aduerſus barbatos, inſtinctu neſcio quo, reuerentiam adhibemus, docti videlicet à natura, haud aliud eſſe Barbam, *f* quam Authoritatis Inſigne, de mento pendulum, quàm Vexillum reconditoris Prudentiæ, foris explicatum; quàm natium oris humani Diadema, de crine, textile; quàm progerminantem è genarum molli ſolo, Sapientiæ Lauream; Sertumque floreum vernantis ætatis, maturorum fructum indicem, quos virilis producit autumnitas: nihil, inquam, aliud eſſe pilos huiuſmodi, præter erumpentes Fibras iudicij, *g* mentiſque Radices in mento iactas: aut promicantes extra cutem, Solis animati Radios, qui lucet in celebri Cœlo.

g. Paronomasia.

Inuidiæ Pictura.

h. Antitheia frequẽtata

Quid eſt Inuidia? O vitium abominabile! Audi, quid ſit. Inuidia eſt *h* malum genitum à bono; Caligo eſt, à ſplendore oriens; à pulchritudine, nata Deformitas: à riſu, Lachryma fluens. Riuus eſt fellis, à fonte mellis, progerminans, è planta honeſtatis, nequitiæ Fructus, proprius ab aliena lætitia, Dolor: Calamitas domeſtica, ab externa gloria manans, inteſtinum Infortunium, quod

quod fortuna creauit prospera? Vmbra est non corporum, sed animorum: Ægritudo voluntaria, Crux fixa maleuolis, & necessarius virtutis Hostis.

Caluini Elogium.

Quæris à me, quid hoc hominis fuerit, quem hic depingo: Dicam? Non homo sed simulacrum fuit hominis, bonorum odium, Dux improborum, perditorum magister, ganeorum antesignanus, sceleratorum coriphæus, fraudum peritus artifex, dolorum fabricator pessimus: Helluo sacrilegus & infamis, gurges vitiorum, sentina turpitudinis, vorago nequitiarum, cloaca fœdissimarum libidinum, Christianæ reip. pestis religionis labes, vitæ pernicies, ruita virtutum, disciplinæ clades, malorum disseminator, orbis incendium, mundi portentum, naturæ dedecus, luxuriosus scurra, lenoque impurissimus, plenus stupri, plenus furoris & flagitij, plenus inconsideratissimæ temeritatis: atque vt verbo dicam, infernum Monstrum. *i Metaphericæ definitiones.*

quo tartara nunquam

Essudere, Deo irato, truculentius vllum.

Ex his exemplis colligis, definitiones huiusmodi conglobatas, tum ad laudandum, tum ad vituperandum peridoneas esse.

A

Erant mihi olim multi in intimis, arctiſſimo nexu deuincti: familiaritatem fouebat illam, ſtudiorum ſimilitudo, neceſſitudoque mutuis officiis conſtituta: fateor, amabamus inter nos vehementer amicitiæ vinculo ita copulati, nihil vt coniunctius eſſe poſſet.

Perfectum.

At poſtquam ab iis me fortuna diſtraxit, mihique fecit tui copiam, laxari ſenſim animaduerti, veteris illius amicitiæ vinculum, deſeuit è memoria, illorum olim familiarium priſcas imagines, imago tui, præteritam obſcurauit beneuolentiam, præſentiæ tuæ ſplendor illuſtriſſimus, non ſecus ac exoriente Sole, Stellarum fulgor euaneſcit: non quòd contempſerim, quod aliàs amore dignum iudicaui, ſed quòd, quæcunque ſparſa in ſingulos amaueram, collecta in te vno, ſum demiratus vniuerſa.

Pluſquam Perfectum.

At verò, multa quidem ac præclara de te, fama & auditione acceperam; audieram ex iis, quibus familiariter vtebaris, te omnibus naturæ donis exornatum adeo liberaliter fuiſſe, vt nemo eſſe putaretur, qui tecum vllo modo componi poſſet: ſed victam eſſe longeque ſuperatam cognoui, cum te primum vidi, opinionem illam, quam de te concitaras,

citaras, egoque conceperam: itaque inflammari me sensi studio tui iam præsentis, quem vel absentem, incognitumque mile dilexeram, nulla vt deinceps ad amorem, meum, accessio fieri posse videatur.

Futurum.

Quare hærebis tu mihi semper in medullis, singulari te in perpetuum beneuolentia complectar, nullum in te colendo, atque honestando locum aut tempus, nullum studij & obseruantiæ genus prætermittam: in tua dignitate, omnem meam curam, industriamque figam & locabo, omnem operam ad honorem tuum, omnem diligentiam conferam, summique beneficij loco ponam, si qua in re tibi gratificari potero.

Imperatiuus.

Impera proinde, quæ tibi gratia videbuntur: quæ tuo animo arriserint, sine vlla exceptione manda: tua mihi voluntas, lex erit atque norma. Quiduis præcipe, quibus efficiam; Iube, ad remotissimas eam mundi plagas, ibo: iube, me tuà causâ spoliem bonis omnibus, spoliabo, iube profundam pro te sanguinem.

Optatiuus.

O vtinam, talem ex me requiras amoris notam.

vt

vt fundendus mihi sit pro te sanguis! vt tam illustri significatione, perspicuum tibi esse possit, meum erga te studium ò, si adeò honorifica se mihi daret occasio, tibi aperiendi animum meum! quàm me felicem, fortunatumque iudicarem!

Subiunctiui Præsens.

Nam quid est, quod tui gratià non suscipiam, non exequar? non exhauriam, cum mihi ipse sis æquè charus, atque ego ipse mihi esse possum? Quid esse queat tam arduum, tamque difficile, quod te iubente non aggrediar, constantissimeque conficiam.

Imperfectum.

Currerem, si iuberes ad desertissimas orbis oras, vastissima obirem, aquarum, terrarumque spatia, excelsissimarum rupium iuga superarem, labores acerbissimos quosque non pertimescerem, discrimina omnia imperterritus subirem, ipsam denique mortem non reformidarem, neque vererer vllo modo, me, vt quisquam, vel obsequendi studio, vel obtemperandi celeritate antecederet.

Perfectum.

Esto, fuerint, qui ob amicos, multa cupierint, multa fecerint, multa pertulerint: illorum nomina, venerata sit antiquitas, ipsorumque fidem

atque

atque conſtantiam, eximis teſtatam, expreſſamque monumentis, tranſmiſerit ad conſequentes annos, ſuſpiciendam poſteris.

Pluſquam Perfectum.

Audebo dicere, conceſſiſſent mihi profectò ij omnes, ſi animum perſpicere meum potuiſſent, amoris palmam, ſeque, gloriosè victos à me, vel inuiti non abnuiſſent.

Futurum.

Quid ita? quia ſic ego in te animatus ſum, vt poſtquam meæ erga te beneuolentiæ teſtandæ causâ, perfecero, quidquid illi, amore licet incitati vehementiſſimo, pro ſuis amicis præſtitere, aut præſtare conati ſunt nihil me feciſſe tamen putaturus ſim, quandiu aduertero, ſupereſſe adhuc quidpiam, quod tui gratiâ nauare poſſim.

Infinitiuus.

Ita eſt, tametſi vires omnes meas, in te ornando, conſumam, mèque continenti labore angam atque conficiam, vix vllam tuorum meritorum partem, aſſecutum me eſſe credam, neque putabo vnquam, meo me ſatisfeciſſe, vel amori, vel muneri.

CAPVT I.

AMPLIFICATIONES,

A Definitionibus conglobatis.

AMPLIFICATIO *fieri dicitur* à Definitionibus conglobatis., *cùm eiusdem rei, variæ Definitiones, vnum in locum congeruntur vnde alio nomine:* Congeries, *seu* Frequentatio definitionum, *vocatur hic locus Ita Cicero; non satis habuit, dixisse* incensam esse Curiam, *adiecit definitiones Curiæ plurimas.* *fromil 91.*

Curiam, *inquit*, incendi, quo, quid miserius, quid acerbius, quid luctuosius vidimus? Templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput vrbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab vniuerso populo Romano concessam vni ordini, inflammari, exscindi, funestari?

Huic Exemplo veteri, addamus noua.

Virtus Laus.

a Polysyntheta. Virtutum commendare si cupis, illam esse dices, animi Animam nostri, *a* cordisque Corculum, & vitæ decus, honestique germen, ac decori florem, mentisque puriores delicias, æterniq; radium Solis, & felicitatis auroram, & immortalitatis parentem, perennemque fontem bonorum omnium.

Modestiæ Præconium.

Hac virtute, quid quæso pulchrius, atque adeò, quid amabilius fingi potest? Est quippe, animi facies amœna, *b* pignus probitatis, nitor morum, pudicitiæ munimentum, *c* mutum elogium, animæ pictura, taciti hominis commendatio eloquens, humanæ societatis lumen & decus, rapax charitatis illecebra, sedes honoris, vestis virtutum omnium, omnibus nota gentibus & grata lingua, neminique barbara, cunctisque iucundissima.

b Dissolutit.

c Antithesis

Pulchritudinis excellentia.

Laert in arist.

Non hic ego, plebeiam illam ac vulgarem Pulchritudinem delineo, quam Euripides appellauit, omnis infelicitatis originem; quam vocauit Theophrastus, Tacitam fraudem, quam Theocritus, Pestem nuncupauit eburneam; quam Comicus,

micus, Calamitatem omnium acerbissimam esse dixit, sed patritiam, regiam, sacram, plenam que mysterij Formam loquor, cœleste superum Munus, Parelium diuinitatis, Speculum diuinæ speciei politissimum, expressam Numinis Effigiem, Radium ex æterni luminis fonte delibatum; & gratiarum omnium, quas cæteris in rebus, supremus Artifex expressit, Collectionem perfectissimam, absolutissimumque Compendium.

συντετα απαιτεχ φρᾳντικ ζημια.

Max. Tyr. diss. 11. de Amore.

Puerorum & Scholarum in quibus docentur, Encomium.

Pueris, laudem optas imperiri; Dic, Spem illos esse humani generis, *d*. Fulcimenta Familiarum, rerumque publicarum Subsidia, Amorumque Delicias, Corculaque Virtutum, vitæ Gemmas, & Oculos orbis, terræ Stellulas, cœlique Flosculos, & Regulos mundi Hæredesque æternitatis, germanosque Christi Fratres, & Filios Dei

d Metaphora.

Dic, Scholas, in quibus eos, cum literarum rudimentis, religionis elementa & morum precepta docemus, aliud nihil esse, *c* quam secretos Regis æterni Horculos, roseo fulgentes rubore verecundiæ, candidisque pudicitiæ liliis pulchrè radiantes; selectatum esse Seminaria stirpium, & elegantiarum Puluinos, vrbanitatumque Areolas, Fontesque honestatis limpidos, & speciosas humanitatis

c Allegoria.

quod fortuna creauit prospera? Vmbra est non corporum, sed animorum: Ægritudo voluntaria, Crux fixa maleuolis, & necessarius virtutis Hostis.

Caluini Elogium.

Quæris à me, quid hoc hominis fuerit, quem hic depingo: Dicam? Non homo sed simulacrum fuit hominis, bonorum odium, Dux improborum, perditorum magister, ganeorum antesignanus, sceleratorum coriphæus, fraudum peritus artifex, dolorum fabricator pessimus: Helluo sacrilegus & infamis, gurges vitiorum, sentina turpitudinis, vorago nequitiarum, cloaca fœdissimarum libidinum, Christianæ reip. pestis religionis labes, vitæ pernicies, ruita virtutum, disciplinæ clades, malorum disserminator, orbis incendium, mundi portentum, naturæ dedecus, luxuriosus scurra, lenoque impurissimus, plenus stupri, plenus furoris & flagitij, plenus inconsideratissimæ temeritatis: atque vt verbo dicam, infernum Monstrum. *i Metaphericæ definitiones.*

quo tartara nunquam

Effudere, Deo irato, truculentius vllum.

Ex his exemplis colligis, definitiones huiusmodi conglobatas, tum ad laudandum, tum ad vituperandum peridoneas esse.

A

A Definitione mista.

Quando versamur in hoc Definitionis loco, non prius ad alium, transferre orationem placet; quàm duplicem Amplificationis ideam, omnium facilè præclarissimam, quæ à Definitione peti possint, ex posuero. Vtramque habet Cicero; cuius verba ita proferam, vt ea tantùm quæ ad artificium pertinent, relictis aliis, sim allaturus, quò scilicet clarior & procliuior earum imitatio tyronibus proponatur.

Quid sit Consul.

In Pison. 23. *Consulem describit Tullius, vt ostendat, Pisonem, eo nomine indignum esse; primùm* per Negationem, *explicando* quid non sit Consul, *his verbis.*

Tu etiam mentionem facies consulatus tui? aut te fuisse Romæ consulem, dicere audebis? Quid: tu in lictoribus, in toga & prætexta, esse consulatum putas, his tu ornamentis & insignibus, consulatum declarari putas? (*Eniam, per Affirmationem, quid sit, esse Consulem*) Animo, Consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate vigilantia, curà, toto denique munere consulatus.

tus. (*Tum ingerit pugnam contrariorum*) Ego Consulem esse putem, qui senatum esse in republica, non putauit? & sine eo consilio, consulem numerem, sine quo, Romæ, ne Reges quidem esse potuerunt?(*addere poteris, eorum loco, quæ fusius persequitur*) Consulem, eum esse putem, qui patriæ conseruatorem eiecit, qui euersione legum, vexauit rempublicam, qui auaritia, libidine, crudelitate, ciues sceleratissimos superauit? &c. Qui latrones igitur, si quidem vos Consules? Qui prædones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominabuntur? Magnum nomen est, magna species, magna dignitas, magna maiestas consulis: Non capiunt angustiæ pectoris tui, non recipit leuitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenij sustinet, non insolentia rerum secundarum, tantam personam, tam grauem, tam seueram.

Quid sit Populus Romanus.

Hæc item Amplificatio, Definitione *constat*, per negationem & affirmationem. *Sed hoc habet peculiare quod media inseritur* Ironia. *Describit ergo primum Cicero*, Quid non sit populus Romanus, *sic.*

An tu populum Romanum esse illum putas, qui constat ex iis, qui mercede conducuntur, qui impelluntur, vt vim afferant magistratibus: vt ob- Pro Domo sua 89.

sideant senatum optent quotidie cædem, incendia, rapinas? (*deinde addit, ironicam exclamationem*) O speciem, dignitatemque populi Romani, quam nationes extere, quam gentes vltimæ pertimescunt, multitudinem hominum, ex seruis conductis, ex facinorosis, ex egentibus congregatam! (*tum subiicit, quid sit.*) Illa fuit pulchritudo populi Romani, illa forma, quam in campo vidisti tum, cum etiam, tibi contra senatus authoritatem, dicendi potestas fuit. Ille, ille Populus est, dominus regum, victor atque imperator omnium gentium, quem illo clarissimo die, scelerate, vidisti tum, cum omnes principes ciuitatis, omnes ordinum, atque ætatum omnium, suffragium, se, non de ciuis, sed de ciuitatis salute, ferre censebant.

Ad vtriusque imitationum exempli, definire poteris, quid sit Christianus, quid Rex, quid Pater, quid Discipulus, quid Miles, aliaque eius generis.

CAPVT

CAPVT II.

AMPLIFICATIONES,

A Partium Enumeratione.

H*Ic locus ad amplificandum, est omnium aptissimus, cum ad illum, alij fermè omnes reuocari queant, vt superius ostensum est, nihilque ferè sit quod in partes suas non distribui facilè possit. En exempla.*

Pulcherrimæ Heroinæ Laus.

Ipsius commendare posset pulchritudinem, tribus hisce verbis.

Eximio Decore fulget.

Quæ tria verba, à singularum partium enumeratione, sic amplifico.

I. Quis fulgor, superi! quæ maiestas, quæ venustas oris, quæ membrorum omnium dignitas! Quam festiuè sedent, colluduntque, in illa fron-

i Repetionum congeries, te veneres! Quam blandè rident, volitantque Gratiæ, per floridissimam genarum planitiem! vt lepores adblandiuntur oculis! vt coralli relucent in labris! vt ligustra splendent in collo! vt sinus argentei nitor, pretiosè, pureque rutilat! Illæ manus, quàm factæ ad sceptrum! Ille capitis vertex, quàm venerandus ad coronam! Oris ille decor, pectorisque decus, quam ad delicias; amoremque rapax! Motus ille omnis & habitus, quam liberalis & elegans, plenusque dignitatis, ac laude dignus!

Virtutis pulchritudo, nunquam marcescit.

Fingam, Virtutem habere corpus, easque sic enumerabo partes, in quibus præcipuè decor inest.

Quid formæ venustate vanius: quid fragilius? quæ floris instar, tenui liuescit afflatu, casuque leuissimo defluit, & vergente in senium vità, momento citius contabescit.

Tuus verò Decor, ò Pulchra Virtus, nunquam non virens atque vernans, vbique florens & amabilis, omni ætate gratus atque mirabilis, neque languescit morbo, neque flaccescit ægritudine, nec labore corrumpitur, nec violatur annis, nec vetustate deflorescit

Tua illa Genarum lilia, purpureis mista rosis, nunquam marcescunt: Illæ pudoris flammulæ ab tuo

tuo vultu venustissimo promicantes, extingui nequeunt: Niues illæ Oris purissimæ, nullo cupiditatum æstu tabescunt, Nec obscurantur mœroris nube, gemini Oculorum soles, nec inflectuntur aduersis, Arcus triumphales Superciliorum illis impositi: Nec deliciis soluitur, Pectoris illibata glacies, nec mœstitiæ rugis inaratur, nitidissimæ Frontis crystallus.

Senex deformis.

Turpissima est, *inquis*, huius Senis, & tetra species. *At ego, enumerando partes corporis singulas, tuam illam phrasin, ita diffundam.*

Quis non exhorreat, Senem r illum retorridum, cadauerosum, capularem, scapulas habentem arcuatas in fornicem, hiantesque & aridas fauces, oculosque lippitudine riguos, fœtidasque nares, buccasque fluentes, dentesque tremulos, nasumque simum, fuscatamque frontem, recuruumque mentum, genasque luridas, auriculasque flaccidas, aduncasque manus, falcatosque pedes, pectusque pulicibus scatens, caputque cimicibus putens.

r Polysyntheton.

Veram Laudem, sola Virtus parit.

Hanc sententiam, ab Grammatico prolatam, sic Rhetor explicabit.

Non satis est, vacare culpa, qui laudem prehensas?

ratis toto cœlo, ſtolidi, vel dum in cœlum tenditis. Ad ſuperos non itur gradibus lapideis ſed honoris. Cœlum ſi cogitatis, factis laude dignis, erigite Virtutum monumenta ſublimia, non ſubſtructiones inſanas. Vna eſt, ad aſtra via, vera Virtus, hæc terram cœlo nectit, hominesque ſyderibus inſerit. Illam ſequimini, qui adſpiratis ad cœleſtia? Illam peramente, qui flagratis amore vitæ, Illam amplectimini, quorum oculos, animosque tenet, formæ venuſtas? Hanc adite, qui auro inhiatis? Ei ſeruite, honorum candidati: Hanc prenſate, quibus vitæ placet honeſtas: Virtute, nihil eſt honeſtius, ac nobilius, nihil pulchrius & præſtantius, nihil pretioſius & diuinius.

Honori omnes ſeruiunt.

Vocem illam, Omnes, *ſic expone.*

Honori, ſubdunt ſceptra, Reges, Honori ſubmittunt vexilla, Duces; ſuas ei palmas & lauros, Victores ac Triumphatores ſubiiciunt, Ei Præſules, infulas; Antiſtites tiaras conſecrant, artes omnes ac ſcientiæ, ſuas illi elucubrationes inſcribunt, dedicantque? in Honore quærendo, curas omnes, ſtudia, cogitationes, vigilias, vniuerſi figunt & locant.

Sine Virtute, nihil glorioſum.

Vocabulum hoc, Nihil *ita dilatabis.*

Quid

decorem, omnes componit motus, ad dignitatem: omnes concinnat partes ad harmoniam, ad honestatis leges, omnia membra perfectissimè dirigit. Vigorem ingenerat menti, ardorem pectori instillat, veneres aspergit in ore, afflat honores oculis, illigat labiis lepores, collo decus effundit, genis, pudoris flammulas, capillis venustatem, fronti speciem, capiti maiestatem, absolutæ demum, per vniuersum corpus, radios pulchritudinis, floridissimè circumfundit. *Distributio.*

CAPVT III.

AMPLIFICATIONES Ab Effectis.

AD hunc locum transferri possunt Exempla proximè superiora; nam in eorum quibusdam, ac præsertim in postremo omnium, tam enumerantur Effectus, quàm in sequentibus istis.

Vitij, & Virtutis effecta.

Nulla, *inquies*, mala sunt, quæ non exoriantur, à pestilenti fonte vitiorum? nulla bona, quæ virtus non afferat.

Benè, sed nimis exiliter: Expone, quæ mala illa sunt, & quæ bona.

a Repetitio. Inde vitij delinea fœditatem, quòd rationi aduersetur, *a* quòd contaminet animum, quòd diuinum Numen offendat, quod auctorem suum, *b Dissolutio, & Distinctio* diris excruciet modis, *b* angore stimulet, curis exedat, metu percellat, furiis lanciniet, suppliciis torqueat, exanimetque doloribus maximis, nullo sermone satis explicandis. Tum, quod leges, quòd instituta, quòd fœdera, cæteraque humanæ societatis sanctissima iura violet, *c* peruertat, labe- *c Synonyma.* factet, exscindat, perdat, extinguat. Denique, *d* quod pestem repuspublicis, prouinciis calamitatem, perniciem regnis, vrbibus exitium, familiis *d Adiunctio* damna innumera, singulis denique vniuersum malorum agmen importet.

e Antitheta. Virtutum autem si ornare cupis: dic illam esse, *e* quæ mœstos recreat, ægros reficit, iacentes erigit, excitat afflictos, miserosque beat: Quæ splendorem rebus obscuris, vilibus pretium, abiectis dignitatem, vulgaribus honorem, humilibus excelsitatem, contemptis commendationem accersit, omnibusque venerationem conciliat.

Geographiæ laus.

Mira sunt, quæ facimus, Geographia beneficio; quam artem si laudare cupis, conuersa in illam oratione, eius Effecta, *sic recensere poteris.*

fO

f O artium præclarissima, *g* quibus te literarum monumentis extollemus, quà prædicatione cele brabimus, quo tibi laudem genere, pro tuis in nos beneficiis, grates referemus? Nostris enim vt seruias oblectationibus & emolumentis, facis mundi compendium, *h* omnia omnibus loca locis conseris, remotas regiones proximis implicas, exterisque ac disiunctissimis, nostras innectis.! Per te coercentur tempestatum vicissitudines, dispersa congregantur, admouentur distantia, immota transuehuntur, concluduntur in puncto montes, exiguisque lineis flumina ingentia terminantur. Per te, Asiam atque Africam, transferimus in Europam, orbem, in nouo, lustramus veterem: Australes plagas in Septentrione, Orientem in occidente, & vicissim Occidentem in oriente, sine vlla tamen ordinis perturbatione obimus. Tua opera, quæ miracula, sed iam sine miraculo, patrantur? figitur, fluminum lapsus, firmantur quæ natura fluunt: sistitur, quod semper voluitur, quod globosum est, explicatur, retinetur, quod stare nescit, quodque non nisi suis libratum fundamentis sustineri potest, aliena via nutuque, ac sine fundamentis consistit.

f *Apostrophe*
g *Dubitatio*
h *Hiperbaton.*
i *Antitheses*

ADOLESCENTIVM,

In spernendis rebus caducis,

Summa Virtus.

Vestra, (ita loqueretur, rudis Rhetor) vestra virtus, Adolescentes lectissimi, in hoc summa est, quòd contemptis, rerum humanarum illecebris, per summam pietatis & castimoniæ laudem, aspernamini vitæ delitias, & in religiosa claustra conceditis.

At peritus, idem argumentum, hoc modo diffundet.

I Dubitatio & Allegoria in Repetitio, & Metaphora.

I Quid de multiplici virtutum fructu, Adolescentes, referam quas in Musarum viridariis, nisi generoso, felicique partu profunditis? m Vbi floret amoenius, quàm in vobis, germana pietas? vbi purior ardet diuinæ flamma charitatis? Vbi castimoniæ candor initescit pulchrior? Vbi rerum cœlestium cultus ardentior, & in supremum Numen, religio maior?

Fusa volubilesque Periodi n Allegoria, à Bello ducta.

Num vos estis, vt ab hac vna laudum particula, colligatur genus vniuersum, qui animo, laboribus non inuicto minus, quam voluptatibus inexpugnabili, perniciosa rerum fluxarum blandimenta reiicientes, colonias quotannis ducitis, è Collegiis nostris, in nouas, cœlestesq; plagas? Ibique n conuersis armis in ipsa rebellantis naturæ viscera, fractis, domitisque cupiditatibus improbis, compresso intestinarum perturbationum tumultu, reuulso pestilentium illecebrarum vallo, quibus

hominum

hominum vita cingitur? misso denique, sub Religiosæ vitæ iugum, Mundo ipso toto, quantumuis tumido victoriis, erigitis trophæa gloriæ, tantò altiora, quantò abiectius vos ipsi deprimitis hoc magis conspicua, quò magis in obscuro latent; tantò splendiora, quantò remotiora sunt à luce; opimisque spoliis, eò grauiora, quò nudam magis, ab exitiosis fortunæ commodis, spoliatioremque initis vitæ rationem: p Ibique, per subactos, calcatosque vitiorum cuneos vestrorum currus triumphorum agitis, ascensum super astra molientes: Ibique vestigia virtutum relinquitis, non impressa leuiter, ad exigui prædicationem temporis, sed fixa firmiter, ad memoriam sæculorum omnium sempiternum: Ibique, ea præclarè, fortiterque suscipitis, exituque felici terminatis, *q* quæ diuinis decoranda laudibus, ad cœlum præconiis efferenda, immortalitatis donanda præmio, *r* stuporem mortalibus afferunt, Immortalibus admirationem, vobis decus nunquam intermoriturum, ipsique Deo, æternæ gratulationis materiam.

o *Antitheses.*

p *Repetitio.*

q *Synonyma.*

r *Distributio & Aliunctio.*

LAVDIS AMOR, Quid Efficiat.

Nos laudis amor, *inquies*, à vitiis auocat, & ad omnem virtutem impellit.

Vis, duo illa Effecta, dilatem? ipsamque Laudem

dem compellem, velut Rebinam *quandam præpotentem?*

ſ Apoſtrophe t Allegoria à Cootugio petita.

ſ Tu ipſa es, ò caſtiſſima, fœcundaque Laus, t cuius amore, complexuque puriſſimo grauidati, facta illuſtria, hoc eſt, innumeros hæredes gloriæ, nominiſque noſtri, progignimus: probroſà cæteroqui virtutum ſteliritate laboraturi, aut inſana vitiorum luxurie, u niſi nos auulſos ab vberibus voluptatum: inuitares ad immortalis vitæ decus, erudires ad diſciplinam, corroborares ad laborem, firmares ad pericula, interritos ad omnem caſum, euentumque redderes, nec aduerſis minùs infractos, quàm proſperis præſtares inuictos.

u Diſiunctio & diſtributio.

x Similitudo & Allegoria

Itaque, x non ſecus ac per abſentiam Solis, nocturnaſque tenebras, vniuerſa natura torpet; exoriente verò die, excuſſo ſopore, ſuſcitantur omnia; ſic te, ò Sydus noſtrum, ſic noſtris dum te ſubducis oculis nec nos illuminas inglorij iacemus & inertes, pigro torpore languidi, indecora quete deſides, mollitie inhoneſta fracti, fœdoque implicati, & oppreſſi ſomno ſtertimus ignobiles, ſine nomine, ſine honore At ſimul exoreris noſtra Lux, quid non in orbe præſtas? quid in nobis, non efficis? Ad primores diuinæ tuæ formæ radios euigilat derepente humana Mens, Diſciplinæ velut deſiliunt è lecto, Artes ſe foris explicant, Virtutes quaſi domo egrediuntur

untur, in publicumque prodeunt, veniuntque in lucem, vt à te vires ac decus hauriant, & quidquid per illas suscipimus, tuo beneficio coronetur.

Quid enim est, quod non aggrediamur hortatu tuo, quod non perpetremus, te auspice? Armisne gerenda res? z Tu manibus arma ministras, & neruis robur addis, oculisque ardorem, animisque generositatem ingeneras, pectoribusque fortitudinem; Tu pericula submoues, laboremque lenis & leuas, viamque sternis ad victoriam, & munis iter ad triumphum, palmisque obseris vias, & arcus excitas honoris, erigisque trophæa gloriæ, laureasque texis coronas, Victorum capitibus imponendas. *y Subiectio z Distributio. a Polysyntheton.*

Nomenne aliquod, decusque, pacis artibus colligere iuuat? *b* Quis id assequeretur sine te, ò præclara Laus? Quis publicæ rei nauaret operam; miserorum causam susciperet? discrimina subiret pro salute ciuium; Quis literarum laboribus addiceret vitam? Quis ætatem, discendo, docendoque tereret; Quis vexaret studiis animum? Quis nondum natos occupaturus beneficiis, ingenij monumenta sui, continenti meditatione, assiduisque perfecta vigiliis, transmittere curaret ad posteros, *c* nisi Laudem cogitaremus, nisi spectaremus id præmi? , nisi ad hoc honoris centrum, consilia nostra confluerent; nisi ad illam virtutum *b Repetitio. c Expolitio seu commoratio Allegorica.*

Solis Occasum Consequentia.

e Cerne, vt occidente die, quasi *f* natura omnis esset extincta, sepultaque tenebris, amicitur veste funebri mundus; vt accensæ micant toto æthere funestæ faces, vt cœlum quod manè, præ lætitia, collinquiescebat in rorem melleum, serò soluitur in noxium fletum; vt euanescit orbis pulchritudo, vt obsolescit splendor vrbium, camporumque amœnitas, *g* & plantarum viror & florem decor, & totius telluris honor, vt triste silenlium cuncta tenent, dum solæ Naturæ, soli Bubones, Vespertiliones, ac Ranæ infestant omnia ferali cantu, subilis horrisonis, infaustis stridoribus, & coaxationibus malè ominosis. Interea cæteras animantes stupor ac pauor occupat, *h* volucres gemunt in nidulis, pecudes latitant in antris, feræ fremuor in cauernis, & homines iacent in lectis, oppressi sommo, sopere obruti, &c.

e *Hypotyposis.* f *Allegoria à gunere petitia.* g *Similiter cadens.* h *Ascolon.*

Conditionum Æqualitatem, Consequentia.

Si nullum esset potentiæ, uullum dignitatis & authoritatis discrimen, sed æqualiter omnes idonea bonorum copià fruerentur (quod futurum fuisse præstabilius Thales censebat) quid sequetetur? hoc nimium, vt cum pares essent omnes futuri:

futuri, opibus & potentia, reperiretur nemo, qui audaciam improborum posset reprimere, compescere furorem, libidinem, ac petulantiam coercere *i* Atque ita, volitarent passim homines illi, quos immanis, accerbaque natura ad flagitia stimulat, amentia incensi, inflammati libidine, audatia terribiles, & quò furor impelleret, quò cupiditas incitaret, eo sine vllo formidinis sensu continuò raperentur. *l* Nam quid est, quod tunc nefarios illorum conatus, posset frangere? pœnarum timor? at, quis irrogaret? Leges? at quis ferret aut tueretur; Mulctæ irrogatio, at, quis diceret? quis solueret?

i Hypotyposis.

l Subiectio.

Hoc certè iam habemus, vt latebras quærant, qui peccare volunt, lucem fugiant, opportunitates aucupentur, suppliciorum quippe metu, & legum vinculis irretiti tenentur, & iudicia reformidant eorum, qui authoritate præstant; qui si non essent, quid esset, cur scelerati homines sua vitia tegerent? flagitia occultarent, aliorum vitæ ac pudicitiæ insidiarentur? Quin potius propositâ sibi certa impunitatis spe; quam maximam esse peccandi illecebram, nemo nescit, *m* ruerent in scelus præcipites, in omni flagitiorum cœno volutarentur, & perfractis per summam licentiam, pudoris ac naturæ repagulis, non modò, non tenebras quærerent, & integumenta suorum criminum, sed in turpissimis ac nequissimis rebus

m Expolitio. & gradatio.

fie-

frequentissima celebritate, & clarissima luce lætarentur.

Volatum Consequentia, si Alatus esset Homo.

Longè beatiorem fore mortalium vitam si essemus omnes pennis instructi, satis indicat, communis illa omnium volandi cupiditas & publica vox- *n* O vtinam, inquiunt, alatus nunc essem! O si darentur pennæ mihi! fecissent superi! similiter atque aues, volare nunc possem! *n Synonymia.*

Quid enim faceres, quæret aliquis, si aliger esses? Rogas? Quid verò facere non possem? *o* Nobilissimas orbis vniuersi partes percurrerem, prouincias obirem, lustrarem regiones & oppida, tranarem fluuios, flecterem promontoria, maria transmitterem, immensa terrarum, aquarumque spatia, celeritate admirabili, incredibilique delectamento peruolarem. *o Similiter cadens & desines*

Quid præterea? *p* Ambularem, quo liberet? pedem inferrem, quò placeret? omnibus me locis præsentem sisterem; peruaderem infestas barbaris oras sine metu; obsessas hostibus munitiones perrumperem sine formidine; & per inuias solitudines, per vastos syluarum recessus, per abrupta montium iuga, difficilesque aditus, *q* elusis custodibus, irrisis vigilibus, neglectis præsidiis, contemptis excubiis, arces castella, turres, propugnacula, *p Isocolon.* *Enumeratio partium.* *q Similiter cadentia*

nacula, ciuitates tutus inuaderem, securus adirem.

Transitio. r Atque hæc quidem, si in exteris placet peregrinari regionibus? nam si domi remanere delectat, nec eas aues imitari quæ certis tempestatibus vertunt solum, non minor sanè, imo liquidior existet voluptas, tum maximè, cùm relaxandi animi gratià, nos ad volatilem deambulationem, cum familiaribus, conferemus. Tunc enim, modo leni alarum remigio, amicos salutatum per vrbem volitabimus; modò podiis insidentes, aut mœnianis, aut fenestris ædium, inspicere poterimus, quæ fiunt in conclauibus & cubiculis, quà delectatione haud scio, an vlla esse possit in vita limpidor, Nunc vbi remiserit hyemis inclementia, impellente Zephyro, & vocante aura, in hortos & viridaria confluemus; ibique florescentibus insistentes arborum ramis, aut cum Lucinis canemus, in amœno secessu, sub vmbella frondium? aut inter vepreta, tonsilesque syluas, cum passeribus, aliisque auiculis colludemus, quo, quid ad sensuum, animique oblectationem iucundius?

ſTransitio. ſ Sed hæc ad voluptatem; quid commoda memorem à volatu prouenientia? Fac enim hominem alatum esse, quantam tunc, Deus immortalis! Vtilitatum messem, colliget! Sanè in Crerentibus licet labyrinthis, difficultatumque mæandris inextricabilibus, includatur cum Dædalo;

t Repetitio.

inde

inde alarum beneficio, euadet liber cum eodem, & velocitate mirabili, *t* quò illum vocabunt negotia, quò incitabit amor, quò spes impellet, quò rapiet cupiditas, quò feret innata propensio, nullo labore, nullis impendiis, nulla commeatus comparandi curà, iniquitate locorum nulla prohibente viam, aut retardante peregrinationis consilium siue animi molestia, aut corporis defatigatione, peruolabit.

CAPVT V.

AMPLIFICATIONES,

Ab Adjunctis.

ANtonij vomitum amplificat Tullius, ab Adiunctis Personæ, loci temporis, circunstantium: his verbis.

Tu istis faucibus, istis lateribus, istà gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini, in Hippiæ nuptiis exhauseras, vt tibi necesse esset, in populi Romani conspectu, vomere postridie. *u* O rem, non modò visu fœdam, sed etiam auditu! Si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret; In

a Phiipp. 62.

u Exclamatio.

In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens Magister Equitum, qui ructare turpe esset, is vomens, frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal impleuit.

Puerorum, mala Indoles.

Quæ iucunditas animi, in Puerorum cultores ac magistros respergi potest, à quorum videlicet stoliditate peruicaci, nihil nisi minis exprimitur? Qui bestiolarum in morem, nihil aliud ambiunt, quàm quod blanditur oculis, aut arridet palato, aut sensum alium, quapiam delectatione permulcet? x Qui animum, in ea perpetuò cogitatione defixum habent, vt mentem nugis obruant, in gluuiem cupediis expleant, ridicula venentur, papiliones aucupentur, iocis incumbant, ineptiis indulgeant, dies noctesque leuissimis oblectatiunculis conterant? Qui rota figulari mobiliores, stare loco nesciunt, mente vagi, animo volucres, ingenio plumei, linguà lubrici, indole petulci, motu turbulenti, assueti tripudiis, passim palantes, concursantes, subsilientes, seseque in omnem partem, nullo non loco ac tempore, turbinis instar agitantes? Qui leuitate ipsa leuiores amant hodie, cràs odere, nunc blandiuntur, postpaulò obmurmurant: rident modo placidè, ac derepente torue plorant; & quem manè suauiantur, vesperi

x *Similiter cadens & desinens.*

peri, si vires iuuaret audacia, vnguibus appeterent, dentibusque furibundi dilaniarent?

y Nihil dico de sordibus: nam quid puero negligentius? Trade illi prætextam auro splendidam? luto mox reddet inquinatam. Mitto socordiam, nam quid vecordius; Propone sceptrum, sceptro præponet calculos, & post habebit nucibus coronam. Stuporem prætereo: nam quid stolidius? Doce, quid sit honestum, surdo canis? enarra fabellam, aures arrigit illico.

y Prateritios Interrogationi iuncta.

ADOLESCENTIVM,

Praclara, in Scholis, Indoles.

At vobis, Adolescentes vrbanissimi, *z* quid solertius? quid comius? quid ingeniosius? quid magis illecebrosum, & magis adblandiens? Vos, *a* Musarum amores, Parnassi Christiani decus, Reip. nostræ lumina, Gymnasiorum estis ornamenta, Cœlique huius eruditione fulgentis, lucidissima sydera. Vos specie venusti, elegantia liberales, ornatu comptuli, omnium pellicitis oculos & corda; & quorum beneuolentiam, *b* staturę dignitate, splendore frontis, capillorum cincinnis, apta corporis habitudine, membrorumque omnium, concinnè inter se, lepideque nexorum pulcherrima conformatione colligitis, pulchriorum decore laudum, animique commendatione

z Interrogatio. & Repetitio.

a Definitiones.

b Enumeratio partium.

nobiliori, penè cogitis ad obſequium.

c Antiteſes. c Vos, non importuni, vt illi puſiones, ſed feſtiui? non inepti, ſed commodi; non inſulſi, ſed vrbanitate conditi; non ſordidi, ſed lauti non ſtupidi, sed argutiſſimi, *d* quo genere officij, veſtros non demeremini præceptores? quæ non præbetis argumenta, veſtræ in illos obſeruantiæ? quam ſtudij ſignificationem non adhibetis? Vt illos colitis! vt amplectimini! vt dicto eſtis audientes! vt nos ad illorum mores, nutumque fingitis! *e* Letitiamne illi præſeferunt? adridetis. Doloremne? vna doletis. Ornatène dicunt? applauditis. Appoſitène docent; laudibus effertis. Acutene diſſerunt; ſine fine mimini. Quid multa? *f* ſummo studio paretis iubentibus, obſecundatis adhortantibus, fertis obiurgantes, redamatis amantes, abſentibus gratum præſtatis, memoremque animum, præſentibus exhibetis venerationem ac reuerentiam.

d Repetitio,

e Subiectio.

Similiter cadens & Definẽs

Gloria, Virtutem æternitati conſecrat.

g Alegoria. g Simul ac puriſſimo Gloriæ amore fœcundatus animus noſter egregium quodpiam concepit, peperitque facinus, in lucem editum ſuſtollit illicò, ipſamet Gloria, ne iaceat humi, gremioque ſuſceptum fouet, nectareoque lecte paſcit, exornatque tandiu, comit, illuſtrat, expolit, quo ad

ſæculorum

ſæculorum oculos omnium, in ſui admirationem conuertat. *h* Nec illud ſatis habet; etenim ne qua vetuſtas, ſuæ rugas obducat ſoboli, ſed ad omnes ætates, recens illius pulcritudo, integraque perueniat, quid agere ſolita eſt? Celeberrimarum artium pulſat fores, obit officinas, ſolertiam explorat, laceſſit induſtriam, opem requirit, conſumit operam, vt ſui etiam poſt Alumini mortem, eius imago vultus, animique viuat in ære, ſpiret in marmore, ſcintilet in auro, vibret in argento, fingatur in ſtatuas, formetur in effigies, exprimatur in icones, in ſimulacra figuretur. Necdum contenta mutam eius imaginem, poſteris demirandam tradere; Ipſummet, literarum ſubſidio, tanquam excitatum ab inferis, omnibus ſiſtit locis, ætatibuſque repræſentat omnibus, ſeu loquentem faciens quæcumque dixit ſapienter, ſeu facientem inducens, quæ geſſit eximiè, ſicque impoſitum literato, vitalique currui, aurigante hiſtoria, præeunte fama, comitante honore, per remotiſſimos locorum tractus, ordineſque temporum, rediuiuum atque triumphabundum circunducit.

h *Gradatio.*

Expoſitio.

CAPVT II.

AMPLIFICATIONES,

A Contrariorum Frequentatione.

EST Contrariorum, seu Antithetorum frequentatio, cum multa sibi aduersantia congeruntur. Mirabilem habet Tullius Amplificationem ab hoc loco ductam, cum describens ea, quæ in Varronis Villa fiebant ab Antonio, homine impurissimo, ita loquitur.

2 Phil. 104.

At quam multos dies, in ea villa turpissimè es perbacchatus? Ab hora tertia, bibebatur, ludebatur, vomebatur. O tecta ipsa misera, quàm dispari domino, (quanquam quomodo iste dominus?) sed tamen, quam à dispari tenebantur! Studiorum enim suorum, Marcus Varro voluit esse illud; non libidinum diuersorium. Quæ in illa villa, ante dicebantur? quæ cogitabantur? quæ literis mandabantur? iura populi Romani, monumenta maiorum, omnis sapientiæ ratio omnisque doctrina. At verò te inquilino, (non enim domino) personabant omnia vocibus ebriorum,

natabant

natabant pauimenta vino, madebant parietes; ingenui pueri, cum meritoriis, scorta, inter matresfamilias versabantur.

Nuptiæ Infelices.

Lectissimæ non rarò Virgines, castimoniæ laude claræ, viris nubunt spurcissimis, seu vi coactæ, seu delinitæ blanditiis, seu muneribus irretitæ; atque ita fit, vt in eadem sæpè domo diuersentur pudor & impudentia, honestas & obscœnitas, libido & modestia, deformitas & pulchritudo, virtus & vitium.

Sed hæc, de infelicitate nubentium; ad parientium calamitatem stylum conuertamus.

Matres miseræ.

i *Paronomasia.*

Ea est miseria humanæ sortis, vt mutatis in feretrum cunis, prius sæpè soboles *i* pereat, quam pariat mater, eiusque tumens vterus, fiat proli non rarò tumulus; Atque etiam versa vice, oriente filio, haud infrequenter parens occidat: tenebrisque condat oculos, dum suos aperit in lucem puer; papillisque lacte manantibus, lethalibus madeant lachrymis pupillæ: tantumque abest, alienam vt seruet vitam parens, vt amittat propriam, adeo non subducens morti natum, vt morituro præeat, & aperiat secuturo sepulchum prior,

In Iudam proditorem.

l *Antitheses.* Perche, scelerate proditor, perge, *l* quo cœpisti pede, Caput generi humani perdere, pestem pestem moliri in Auctorem vitæ, Ludis adornate conuiuium, purissima carne Agni sanctissimi, Solem mittere in lethales vmbras, veritatem tradere vinctam, in manus calumniæ: & triginta argenteis, per inhumanitatem planè ferream: sacrum humani generis Redemptorem, emptoribus sacrilegis vendere. O excæcate, qui solum vt *m* loculos consulas, oculos habes. O impudentissime Nundinator, & ò ex auaritia Prodige, qui inuentum in horto thesaurum omnis sapientiæ, non abscondisti, illum vt tibi emeres, sed potius, vt perderes, prodidisti.

m *Paronomasia.*

Pulchritudo Fallax.

n *Interrogatio Antithesi demista.* Ita est: tota ex fallaciis, fraudibusque concreta Pulchritudo est. *n* Quam sæpè siquidem, scabros, asperosque mores, polita delicataque pelle conuestit; Quàm sæpe formosa facie, cohonestat deformes animos: turpissimisque mentibus, liberale prætendit velum? *o* Quoties fraudulentius grassans in perniciem nostram, dum Rosæ instar, foliorum purpura blandè fulgurat, spinarum oculeos, in aspicientes contorquet? *p* Quoties, è castissima faciei glacie, obscœnior flamma concepta est? &

o *Repetitio.*

p *Allegoria.*

è lucis intuitu ab ore radiantis ; impudica nubes libidinis extitit, fœdaque caligo prorupit? Quam multi quotidie, peruerso rerum ordine, cæcutiunt ab alienis oculis, turbantur ad serenæ formę conspectum, impallescunt ad eius ruborem, q & frontis pudorem excutiunt. dum frontis honores aspiciunt & impudentiores existunt, quò magis pudorem mirantur. Nimirum, lucet illa quidem, sed vrit, floret, sed pungit: r lenocinatur & latrocinatur, eodemque momento rapit oculos, & eripit mentem: vt quo quis ipsius amantior est, eò videatur amentior.

q Similiter desinens.

r Paronomasia.

Pulchritudo potens.

Iam, si Pulchritudinem laudare placet, eiusque amplificare, potentiam; sic eloqueris.

Illa est, quæ corporeo, fragilique throno insidens, secura dominatur in animos, & quantumuis ab omni sensum contagione remotos, suis legibus obnoxios reddit. Illa est, s quæ lepore suo pertinacissimos flectit, quæ ignibus suis inflammat frigidissimos, quæ lautitia gratiarum, ferreos emollit, humanitate frangit barbaros, mitigat vrbanitate agrestes, suauitate feros domat, solo aspectu, stupidissimos excitat ad sui venerationem & obsequium.

s Antitheses, & Paronomasia crebra.

Tyrannidem exerceri diceres, adeò cuncta sibi sine lege subiicit, nisi amorum potius, bella ge-

reret, quam armorum iure, si insidiis, non illecebris grassaretur: si tela inficeret veneno, & non ambrosia: vulneraret spinis, non rosis; & sagittæ, quas ad cor adigit, aliunde mitterentur, quàm ab arcu oculorum.

Tyrannum crederes, si spicula non essent oscula, si delitiis non tormentis, gratia non torroribus, nectare non cruore non laqueis sed lenociniis, voluptate non clade, leporibus non machinis, veneribus non vulneribus nos illa non adoriretur; & faces alias vibraret, quàm quas accendit amor; & hostem, quem oppugnat, non conuerteret in amplexum potius quam in fugam.

t Distinctio. Pugnat siquidem Virago illa victrix animorum, t pugnat in otio, vincit in pace, triumphat oculis, tacendo tonat, aspectu fulgurat, & vno, non dicam impetu, sed intuitu, pectus inuadit, cor obsidet, expugnat animum, sibique tributarium facit. Quid? quod sine voce loquitur, sine vi, vim affert, sine catenis allicit, sine præstigiis immutat mentem; & vidisse, & vicisse est; & visam esse, triumphasse.

u Euripid. Scholiast. x Testis Helena, u testis Phryna x, testes innumeri; sed tamen, illa iam palo alligata atque obruenda lapidibus, oculorum fulgure, delictorum manibus lapides excussit. Hæc manifesti comperta criminis, iamque multis præiudiciis irretita,

simul

ſimul ac diſciſſâ veſte aperuit ſinum, præcluſit ora iudicum, & pro ſe perorante forma, cunctorum ſententiis abſoluta eſt. Vt vel inde verum fieret, quod lyricus poeta y, de hac eximia naturæ dote ingeniosè cecinit; fuiſſe videlicet Pulchritudinem mortalibus à natura datam, z vt ea lancearum, ſcutorumque loco vterentur; ferrumque, atque ignem vincere, qui decore præſtat.

Plutarch. in Hiperide.

y Anacr. Od. 2.

z Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν, ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων.

CAPVT VII.

AMPLIFICATIONES,

Ab Exemplorum frequentatione.

EXEMPLORVM *Frequentatio eſt, cum multa coacervantur Exempla, quibus probetur quod propoſitum eſt. Terna ſufficient Exempla, circa vnum & idem argumentum, videlicet in laudem Laudis; cuius prima ſit laus, quod,*

Laudem omnes ambiunt.

Innumeri, Laudem proci circunſtant; illam quicunque conſpexere, depereunt, & aſpernantur vniuerſa, vt eius fruantur amplexibus. Theſauros

ſauros nempe inexhauſtos habet, quibus ſuos mactet clientes, æternumque beet. *a* Fallor, non vſus ſum, voce, qua decuit: ei Theſauri nulli ſunt, verum Theſaurus ipſa eſt, non auri, ſed decoris, non argenti ſed gloriæ, non gemmarum ſed honeſtatis, non ſuppellectilis prætioſæ, ſed nominis, æternæ que famæ.

a Correctio.

Theſaurus eſt, non abditus, ſed palam obuius, cunctiſque parens, at paucis notus, nec niſi ſapientibus. Theſaurus eſt, quem Philoſophi vt reperiant, *b* quæ myſteria non explorant? quæ non peruadunt adyta? que ſecreta non penetrant? quas non mouent queſtiones ac controuerſitas? Quem vt nanciſcantur Eruditi, quæ volumina non euoluunt? quas bibliothecas non obeunt? quibus laboribus, vigiliiſque non ſe torquent? Quem ſibi, vt Bellicoſi comparent, quas non committunt pugnas, non edunt ſtrages, non pariunt victorias, non referunt coronas?

b Repetitio & Interrogatio.

Hoc Theſauro, Crates vt potiretur, proiecit opes; vt illo Cato adoraretur, profudit ſanguinem vt Brutus illum poſſideret, prodegit vitam; vt obtineret *c* philoſophus ille doliaris, contempſit omnia. Illum vt ſcrutaretur Curtius, ſe immiſit in horrendum terræ hiatum; vt Decij adipiſcerentur, deuouere ſe pro ſalute patriæ; vt inueniret, ad exquiſita profectus eſt ſupplicia Regulus; vt Codrus detegeret, perſonam texit regiam, nudauitque pectus hoſtium telis. Illius cupiditate in-

c Diogenes.

d Repetitio.

cenſus, *d* ſibi Zopyrus nares exſecuit, ſibi oculos Democritus eruit, ſibi linguam præcidit Zeno, ſibi manum combuſſit Sceuola, ſibi Lucretia transfixit pectus, ſibi mortem innumerabiles conſciuere. *e Apoſtrophe*

Laus, Animorum Vmbra, fugientes ſequitur.

Teſtes, Paradoxi huius, vos appello, Heroes Eccleſiæ celeberrimi, Religionis Chriſtianæ Lumina; vos, Laudem reſpuiſtis aſpernati eſtis, fugiſtis, ita eſt; At fugientes ſecuta Laus eſt, & comprehendit; latitantes inueſtigauit detexitque; abditos indagauit, totique patefecit orbi.

Te illa prodidit, Alexi, diliteſcentem ſub ſcalas paternæ domus, iidemque ſcalarum gradibus, quibus ad abiectiſſimam vitæ rationem deſcenderas, in cœlum fecit vt aſcenderes. Tibi detraxit, Alegandet, obſcuram Carbonarij perſonam quam indueras, excuſſaque fuligine, albentem reluctanti ſtolam induit, lucentemque carbunculis impoſuit mitram. Te illa perſonatum, ignotumque, Nicolae, conſpicuum reddidit. Te fugientem, Ambroſi, retraxit ex fuga. Te abſconditum, produxit palam, Magne Gregori, illuſtrauitque luce gloriæ nunquam intermorituræ.

At tu, Ignati, quid veſtes fruſtra mutas, quid te mendicorum gregibus inſeris? quid ſub Man-

resana rupe oblitescis, & barbam fœdum in modum, capillosque sinis excrescere, vt famam minuas, vt laudes obteras, vt ostentationem deuites, & *pulchrum* illuc *digito monstrari*, effugias, Nihil agis, Vir sanctissime, nihil agis: Te digito vel inuitum monstrabit Laus, perque omnia mundi loca, temporumque spatia, spirantem tuarum virtutum effigiem, Fama circunferens, voce ab omnibus exaudienda posteris, dicet, *Hic est. f* Hic est, virtutum sator, vitiorum domitor, expulsor ignorantiæ, pietatis assertor, profligator hæresum, dæmonum victor, orci terror, ac mundi stupor. Hic est, *g unus* ille, *homo*, qui *cunctando*, certandoque pariter, cum Romanæ Sedis hoste, publicam *restituit rem.* qui *h* orbi scelerum mole laboranti, nutantique suppósuit humeros, labantemque solus sustinuisse visus est, & erexisse *i* claudicando. Hic est, *l* cui suum debent Templa nitorem, Cœnobia celebritatem, splendorem Academiæ, Artes optimæ dignitatum institutionem Iuuentus, Familiæ nobilissimæ, vitæ sanctimoniam; decus religionis illibatæ, Vrbes, Prouinciæ, Regina, Europa tota, atque adeo, Orbis terrarum, quam late patet, vniuersis. Hic est, quem in irritum petiere inuidi, horruere impij, odore scelesti, oppugnant hæretici quem Boni contra colunt, Sapientes prædicant, honorant Populi mirantur Optimates suspiciunt Principes,

f *Definitiones conglobate ab Effectis*

g *Allusio ad Fabiũ Maximum* h *& Herculem.*

i *Non nihil enim claudicauit Ignatius ex vulnere. Repetitio.*

l *Enumerat. partiũ.*

Reges

Reges venerantur, gentes florentiſſimæ reuerentur; quem omnes amant, omnes obſeruant, omnes ornant, & ſatis dignè nemo laudat.

Laus ſola parit Immortalitatem.

m Nonne viuunt, in noſtris animis, viuentque memoria ſæculorum omnium, homines illi, quos ob eximia facinora, quæ patrarunt, prima retro ſuſpexit ætas, venturaque porrò, cum admiratione ſuſpicit: viget ſanè illorum fama multis teſtata, expreſſaque, rectè factorum monumentis; *n* At cuius beneficio? Nonne Laudis? Adepti ſunt gloriam ſempiternam Duces generoſiſſimi, & vel ab ipſa morte quam attulerunt hoſtibus aut oppetierunt ipſi fortiter pro incolumitate reipublicæ, aut defenſione virtutis, peperere ſibi vitam nulla diuturnitate circunſcribendam: At cui hoc decus acceptum referent? Nonne Laudi.

m Interrogatio

n Subiectio.

o Quis nomen ſubtraxit veſtrum edacitati temporis, illuſtres fori Reges, Oratores eximij? Quis rapacitati mortis, veſtrum eximit, entheati, ingenioſique Poetæ? Quis meliorem veſtri partem è communi ſeruauit incendio, Philoſophorum Coriphæi? Nonne Laus? Et vos, qui vel ingenij claritate nobiles, vel rerum gerendarum prudentia celebres, excelluiſtis inter omnes, ceu, ſtellas inter, Luna minores; quæ res effecit, dicite, vt Nulla ſit tam ſurda, aut tam muta poſteritas, quæ de

o Apoſtrophe cum Interrogatione.

vestræ, per omnes latè mundi plagas, ætatesque, disseminasset existimationem virtutis, & super astra nomen extulisset.

CAPVT VIII.

AMPLIFICATIONES,

A Comparatione.

LOCVS, *hic, tum maximè Amplificationi subseruit, cum multa inter se, per comparationem opponuntur, ideoque ad Contrariorum locum reduci potest. Terna similiter Exempla, vt proximè superiori fecimus, adnectam ad commune item, idemque argumentum pertinentia. Comparabo nimirum interis 1. Puerorum & Adolescentium indolem. 2. Virorumque Magistros item compenam. 3. Instituetur denique contentio, inter eas res, quas doceri, solent in scholis; Quod Argumentum idcirco sæpius retracto, quod personis, quæ frequentius vsurà sunt in his elucubrationibus, conueniat magis.*

Pueritia, & Adolescentia.

Compa-

Comparantur.

p Apostrophe Definitiones.

q O Adolescentia feralis ætas, funestissima vitæ pars; quantum nostris Academiis obes, obfutura es obfuisti. Tu, innocentiæ profligatrix. Tu expugnatrix pudicitiæ, Tu nostrorum pernicies alumnorum, musarum labes, morum corruptela virtutum pestis, scholarum calamitas, disciplinarum liberaliorum exitium. Tu frutesta nostra depopularis, excuris viridaria, violaria violas, rosceta ita vastras, vt floribus euulsis, tristes nobis relinquas spinarum reliquias, dum colligendarum frugum tempestatem adesse commodam putabamus.

q Allegoria ab Agricultura.

Ita enim profecto se res habet. q Prima fronte Adolescentia, frugibus per cipiendis idonea videtur ætas, aptior certè quidem, quàm Puerilis, quod setus est. Non enim solum amœnitate florum, cultura Puerorum iucundior est quàm Adolescentium, verum etiam vbertate frugum vberior.

Est quippe Adolescentis ingenium, ferax quidem, sed infelix *Ager*, densionrum in syluam dirarum veprium *fruticans*; ad quem, sationi commodæ præparandum, quantum operæ, Deus immortalis! in euellendis nocentibus pestiferisque plantis cupiditatum, quibus vernans ætas illa syluescit, coercendaque insana illa peruersarum,

quibus

qui bus progerminat, animi affectionum luxurie, quantum necesse est nauare negotij! At Puerilis animus instar *Humi subacta atque pura*, quæ nunquam recusat cultoris imperium, parato semper; mollitoque gremio, sparsum à præceptore semen excipit, spontanesque fundens nunquam sine vsura reddit, quod accepit.

Accedit ad hæc, Puerorum mira docilitas; Adultorum verò pene intractabilis indoles. r Illi enim tanqnam *Arbulusque*, in suum semper ordinem directæ, si tantisper deflectant à liena, molli digito diriguntur & flectuntur in quanuis partem sine vi: Hos contra iam obduratos annis *stipites*, carneosque *truncos*, si semel tortuosi & abnormes excreuerint, quæ ratio corrigat? quæ manus inflectat; quæ solertia restituat in pristinum statum.

r *Allegoria, ab arboribus*

Illos, f mollioris instar. *Argillæ* in quaslibet trahit figuras Plastes perita manus, cereosque fingit, atque refingit animos; & sedens, placidusque, ductilem ac sequacem in omnes partes indolem, labore nullo tractat, nutuque temperat, & vnque perpolit: At istos, asperitate *saxeos*, obstinatione *marmoros*, quis effermet in statuas; quis animet in viros? quis scabris splendorem accersat, nisi insitam peruicacissimæ duritiem mentis, obsistentem scalpi conaribus, summa contentione brachiorum, assiduaque malleorum repetitione

f *Allegoria, ab statuariu.*

&

& agitatione perfringat.

t *Allegoria, à Pictura*

t Illi, veluti *pura Tabula*, nihil habent, quod penicillum remoretur, coloresque respuant: Hi, ceu *Tela* atramento *illita*, oppletæque puluere, artificis frustrantur industriam, & operam misere corrumpunt.

u *Allegoria, à Pyxidibus & vocis.*

u Puellos, cum aspicis, quid aliud, quam Alabastra, quàm Pyxides eburneas intuleris, nullodum imbutas odere malo, vacuum, nitidumque sinum molliter explicantes infundendis à Magistro suauissimis, saluberrimisque liquoribus, Adolescentes autem cum cernis; quid quæso vides? non aures dicere: nec ego item. Si auderem tamen, me sæpè Dolia videre dicerem, ita plerique vino madent; aut spumantes esculentis Ollas, ita ore, animoque sunt hianti atque imminenti, ad omnes genus intemperantiæ, aut Lebetes atros spurcissimosque Cacabos, ita nigrore obliti fœdissimarum voluptatum, ad libidinis ignes exæstuant. Sed hæc, vt dixi, attingere non audeo.

PRÆCEPTORES,
Puerorum, & Adolescentium. Comparantur.

Quàm læta, quàm amœna est, felicissimi Præceptores, Puerilis prouincia, quæ vobis obtigit, vestræque charitati commissa est Vestra secùs, quàm impedita,

pedita, quàm molesta, quàm plena negotij, grauiorum Doctores artium.

Vos, purissimo stipati grege puerorum, Pastorum instar, *Angellos* regitis, expertes cornuum, illibato vellere nitidos, gestiente naturâ ludibundos & alacres, innoxioque dente, saluberimas Latinorum noualium plantas, per florulenta Musarum viridaria, depascentes: Vos *Verueces* plerunque scabiosos, Caprosque turpes, vitiis olidos, petulcos, petulantes, barbigeros, atque cornigeros agitis in vberrima solidiorum pascua scientiarum, impudenti, ingratoque cornu arietantes, & ipsum sæpè ferientes Custodem gregis. *Pastoris officio ducta.*

Vos iucundissimè circumuolitantes *Passerculos* & suauiculos sine felle *Columbulos*, tenerrimosque sine vngue *Pullos*, sub geminas pietatis & eruditionis alas colligitis, semsimque ad volandum excitatis, ad veræ laudis apicem: Vos verò, *Miluos*, *Accipitres Struthiocamelos* leuiora dicam; vos *Palumbos*, vos *Anates*, atque *Pullastros* pretiosis doctrinæ granis, magno labore alitis, qui vestris deinde beneficiis saginati maledico subinde rostro, vnguibusque impiis in ipsos sæpe Nutritios, ac Progenitores insiliunt. *Allegoria ab Auium educatione.*

Vestras ego dum Scholas cogitatione perlustro, Pueritiæ Cultores Beati, mihi in *Hortulo* quodam versari videmini; elegantissimè consito, per venustis collucente flosculis mira herbularum varietate. *Allegoria, ab Hortis & Cultis.*

 rietate.

reret, quam armorum iure, si insidiis, non illecebris grassaretur: si tela inficeret veneno, & non ambrosia: vulneraret spinis, non rosis; & sagittæ, quas ad cor adigit, aliunde mitterentur, quàm ab arcu oculorum.

Tyrannum crederes, si spicula non essent oscula, si delitiis non tormentis, gratia non terroribus, nectare non cruore non laqueis sed lenociniis, voluptate non clade, leporibus non machinis, veneribus non vulneribus nos illa non adoriretur; & faces alias vibraret, quàm quas accendit amor, & hostem, quem oppugnat, non conuerteret in amplexum potius quam in fugam.

t Dissuasio. Pugnat siquidem Virago illa victrix animorum, t pugnat in otio, vincit in pace, triumphat oculis, tacendo tonat, aspectu fulgurat, & vno, non dicam impetu, sed intuitu, pectus inuadit, cor obsidet, expugnat animum, sibique tributarium facit. Quid? quod sine voce loquitur, sine vi, vim affert, sine catenis allicit, sine præstigiis immutat mentem; & vidisse, & vicisse est; & visam esse, triumphasse.

u Euripid. Scholiast. x Testis Helena, u testis Phryna x, testes innumeri; sed tamen, illa iam palo alligata atque obruenda lapidibus, oculorum fulgure, delictorum manibus lapides excussit. Hæc manifesti comperta criminis, iamque multis præiudiciis irretita,

simul

simul ac discissa veste aperuit sinum, præclusit ora Iudicum, & pro se perorante forma, cunctorum sententiis absoluta est. Vt vel inde verum fieret, quod lyricus poeta y, de hac eximia naturæ dote ingeniosè cecinit; fuisse videlicet Pulchritudinem mortalibus à natura datam, z vt ea lancearum, scutorumque loco vterentur; ferrumque, atque ignem vincere, qui decore præstat.

Plutarch. in Hiperide.

y Anacr. Od. 2.

z Ἀντ' ἀσπίδων ἁπασῶν, ἀντ' ἐγχέων ἁπάντων.

CAPVT VII.

AMPLIFICATIONES,

Ab Exemplorum frequentatione.

EXEMPLORVM *Frequentatio est, cum multa coacervantur Exempla, quibus probetur quod propositum est. Terna sufficient Exempla, circa vnum & idem argumentum, videlicet in laudem Laudis; cuius prima sit laus, quod,*

Laudem omnes ambiunt.

Innumeri, Laudem proci circunstant; illam quicunque conspexere, depereunt, & aspernantur vniuersa, vt eius fruantur amplexibus. The-

sauros nempe inexhaustos habet, quibus suos mactet clientes, æternumque beet. *a* Fallor, non vsus sum, voce, qua decuit: ei Thesauri nulli sunt, verum Thesaurus ipsa est, non auri, sed decoris, non argenti sed gloriæ, non gemmarum sed honestatis, non suppellectilis prætiosæ, sed nominis, æternæ que famæ.

a Correctio.

Thesaurus est, non abditus, sed palam obuius, cunctisque parens, at paucis notus, nec nisi sapientibus. Thesaurus est, quem Philosophi vt reperiant, *b* quæ mysteria non explorant? quæ non peruadunt adyta? que secreta non penetrant? quas non mouent questiones ac controuersitas? Quem vt nanciscantur Eruditi, quæ volumina non euoluunt? quas bibliothecas non obeunt? quibus laboribus, vigiliisque non se torquent? Quem sibi, vt Bellicosi comparent, quas non committunt pugnas, non edunt strages, non pariunt victorias, non referunt coronas?

b Repetitio & Interrogatio.

Hoc Thesauro, Crates vt potiretur, proiecit opes; vt illo Cato adoraretur, profudit sanguinem vt Brutus illum possideret, prodegit vitam; vt obtineret *c* philosophus ille doliaris, contempsit omnia. Illum vt scrutaretur Curtius, se immisit in horrendum terræ hiatum; vt Decij adipiscerentur, deuouere se pro salute patriæ; vt inueniret, ad exquisita profectus est supplicia Regulus; vt Codrus detegeret, personam texit regiam, nudauitque pectus hostium telis. Illius cupiditate in-

c Diogenes.

d Repetitio.

census, *d* sibi Zopyrus nares exsecuit, sibi eculos Democritus eruit, sibi linguam præcidit Zeno, sibi manum combussit Sceuola, sibi Lucretia transfixit pectus, sibi mortem innumerabiles consciuere. *e Apostrophe*

Laus, Animorum Vmbra, fugientes sequitur.

Testes, Paradoxi huius, vos appello, Heroes Ecclesiæ celeberrimi, Religionis Christianæ Lumina; vos, Laudem respuistis aspernati estis, fugistis, ita est; At fugientes secura Laus est, & comprehendit; latitantes inuestigauit detexitque; abditos indagauit, totique patefecit orbi.

Te illa prodidit, Alexi, dilitescentem sub scalas paternæ domus, iidemque scalarum gradibus, quibus ad abiectissimam vitæ rationem descenderas, in cœlum fecit vt ascenderes. Tibi detraxit, Alegandet, obscuram Carbonarij personam quam indueras, excussaque fuligine, albentem reluctanti stolam inducit, lucentemque carbunculis imposuit mittam. Te illa personatum, ignotumque, Nicolae, conspicuum reddidit. Te fugientem, Ambrosi, retraxit ex fuga. Te absconditum, produxit palam, Magne Gregori, illustrauitque luce gloriæ nunquam intermoriturae.

At tu, Ignati, quid vestes frustra mutas, quid te mendicorum gregibus inseris? quid sub Man-

resana rupe oblitescis, & barbam fœdum in modum, capillosque sinis excrescere, vt famam minuas, vt laudes obteras, vt ostentationem deuites, & *pulchrum* illuc *digito monstrari*, effugias, Nihil agis, Vir sanctissime, nihil agis: Te digito vel inuitum monstrabit Laus, perque omnia mundi loca, temporumque spatia, spirantem tuarum virtutum effigiem, Fama circunferens, voce ab omnibus exaudienda posteris, dicet, *Hic est. f* Hic est, virtutum sator, vitiorum domitor, expulsor ignorantiæ, pietatis assertor, profligator hæresum, dæmonum victor, orci terror, ac mundi stupor. Hic est, *g unus* ille, *homo*, qui *cunctando*, certandoque pariter, cum Romanæ Sedis hoste, publicam *restituit rem*. qui *h* orbi sceleru m mole laboranti, nutantique suppòsuit humeros, labantemque solus sustinuisse visus est, & erexisse *i* claudicando. Hic est, *l* cui suum debent Templa nitorem, Cœnobia celebritatem, splendorem Academiæ, Artes optimæ dignitatum institutionem Iuuentus, Familiæ nobilissimæ, vitæ sanctimoniam; decus religionis illibatæ, Vrbes, Prouinciæ, Regina, Europa tota, atque adeo, Orbis terrarum, quam late patet, vniuersis. Hic est, quem in irritum petiere inuidi, horruere impij, odore scelesti, oppugnant hæretici quem Boni contra colunt, Sapientes prædicant, honorant Populi mirantur Optimates suspiciunt Principes,

f Definitiones conglobatæ ab Effectis

g Allusio ad Fabiũ Maximum h *& Herculem.*

i Nonnihil enim claudicauit Ignatius ex vulnere. Repetitio.

l Enumerat. partiũ.

Reges venerantur, gentes florentissimæ reuerentur; quem omnes amant, omnes obseruant, omnes ornant, & satis dignè nemo laudat.

Laus sola parit Immortalitatem.

m Nonne viuunt, in nostris animis, viuentque memoria sæculorum omnium, homines illi, quos ob eximia facinora, quæ patrarunt, prima retro suspexit ætas, venturaque porrò, cum admiratione suspicit: viget sanè illorum fama multis testata, expressaque, rectè factorum monumentis; n At cuius beneficio? Nonne Laudis? Adepti sunt gloriam sempiternam Duces generosissimi, & vel ab ipsa morte quam attulerunt hostibus aut oppetierunt ipsi fortiter pro incolumitate reipublicæ, aut defensione virtutis, peperere sibi vitam nulla diuturnitate circunscribendam: At cui hoc decus acceptum referent? Nonne Laudi.

m Interrogatio

n Subiectio.

o Quis nomen subtraxit vestrum edacitati temporis, illustres fori Reges, Oratores eximij? Quis rapacitati mortis, vestrum eximit, entheati, ingeniosique Poetę? Quis meliolem vestri partem è communi seruauit incendio, Philosophorum Coriphæi? Nonne Laus? Et vos, qui vel ingenij claritate nobiles, vel rerum gerendarum prudentia celebres, excelluistis inter omnes, ceu, stellas inter, Luna minores; quæ res effecit, dicite, vt Nulla sit tam surda, aut tam muta posteritas, quæ de

o Apostrophe cum Interrogatione.

vestræ, per omnes latè mundi plagas, ætatesque, disseminasset existimationem virtutis, & super astra nomen extulisset.

CAPVT VIII.

AMPLIFICATIONES,

A Comparatione.

LOCVS, *hic, tum maximè Amplificationi subseruit, cum multa inter se, per comparationem opponuntur, ideoque ad Contrariorum locum reduci potest. Terna similiter Exempla, vt proximè superiori fecimus, adnectam ad commune item, idemque argumentum pertinentia. Comparabo nimirum interis* 1. *Puerorum & Adolescentium indolem.* 2. *Virorumque Magistros item compenam.* 3. *Instituetur denique contentio, inter eas res, quas doceri, solent in scholis; Quod Argumentum idcirco sæpius retracto, quod personis, quæ frequentius vsurà sunt in his elucubrationibus, conueniat magis.*

Pueritia, & Adolescentia.

Compa-

Comparantur.

p Apostrophe Definitiones. p O Adoleſcentia feralis ætas, funeſtiſſima vitæ pars; quantum noſtris Academiis obes, obfutura es obfuiſti. Tu, innocentiæ profligatrix. Tu expugnatrix pudicitiæ, Tu noſtrorum pernicies alumnorum, muſarum labes, morum corruptela virtutum peſtis, ſcholarum calamitas, diſciplinarum liberaliorum exitium. Tu fruteſta noſtra depopularis, excuris viridaria, violaria violas, roſeta ita vaſtras, vt floribus euulſis, triſtes nobis relinquas ſpinarum reliquias, dum colligendarum frugum tempeſtatem adeſſe commodam putabamus.

Ita enim profectò ſe res habet. q Prima fronte Adoleſcentia, frugibus per cipiendis idonea videtur ætas, aptior certè quidem, quàm Puerilis, quod ſetus eſt. Non enim ſolum amœnitate florum, cultura Puerorum iucundior eſt, quàm Adoleſcentium, verum etiam vbertate frugum vtilior.

q Allegoria ab Agricultura.

Eſt quippe Adoleſcentis ingenium, ferax quidem, ſed infelix *Ager*, denſionrum in ſyluam dirarum veprium *fruticans*; ad quem, ſationi commodæ præparandum, quantum operæ, Deus immortalis! in euellendis nocentibus peſtiferiſque plantis cupiditatum, quibus vernans ætas illa ſyluescit, coercendaque inſana illa peruerſarum,

quibus

qui bus progerminat, animi affectionum luxuries, quantum necesse est nauare negotij! At Puerilis animus instar *Humi subactæ atque puræ*, quæ nunquam recusat cultoris imperium, parato semper; mollitoque gremio, sparsum à præceptore semen excipit, spontaneſque fundens nunquam sine vsura reddit, quod accepit.

Accedit ad hæc, Puerorum mira docilitas; Adultorum verò pene intractabilis indoles. r Illi enim tanquam *Arbulusque*, in suum semper ordinem directæ, si tantisper deflectant à liena, molli digito diriguntur & flectuntur in quamuis partem sine vi: Hos contra iam obduratos annis *stipites*, carneosque *truncos*, si semel tortuosi & abnormes excreuerint, quæ ratio corrigat? quæ manus inflectat; quæ solertia restituat in pristinum statum.

r *Allegoria, ab arboribus*

Illos, ſ mollioris instar. *Argillæ* in quaslibet trahit figuras Plastes perita manus, cereosque fingit, atque refingit animos; & sedens, placidusque, ductilem ac sequacem in omnes partes indolem, labore nullo tractat, nutuque temperat, & vnque perpolit: At istos, asperitate *saxeos*, obstinatione *marmoros*, quis effermet in statuas; quis animet in viros? quis scabris splendorem accersat, nisi insitam peruicacissimæ duritiem mentis, obsistentem scalpi conaribus, summa contentione brachiorum, assiduaque malleorum repetitione

ſ *Allegoria, ab statuariu.*

&

pedita, quàm molesta, quàm plena negotij, grauiorum Doctores artium.

Vos, purissimo stipati grege puerorum, Pastorum instar, *Angellos* regitis, expertes cornuum, illibato vellere nitidos, gestiente naturâ ludibundos & alacres, innoxioque dente, saluberrimas Latinorum noualium plantas, per florulenta Musarum viridaria, depascentes: Vos *Verueces* plerunque scabiosos, Caprosque turpes, vitiis olidos, petulcos, petulantes, barbigeros, atque cornigeros agitis in vberrima solidiorum pascua scientiarum, impudenti, ingratoque cornu arietantes, & ipsum sæpè ferientes Custodem gregis. *Pastoris officio ductia.*

Vos iucundissimè circumuolitantes *Passerculos* & suauiculos sine felle *Columbulos*, tenerrimosque sine vngue *Pullos*, sub geminas pietatis & eruditionis alas colligitis, semsimque ad volandum excitatis, ad veræ laudis apicem: Vos verò, *Miluos*, *Accipitres Struthiocamelos* leuiora dicam; vos *Palumbos*, vos *Anates*, atque *Pullastros* pretiosis doctrinæ granis, magno labore alitis, qui vestris deinde beneficiis saginati maledico subinde rostro, vnguibusque impiis in ipsos sæpe Nutritios, ac Progenitores insiliunt. *Allegoria ab Auium educatione.*

Vestras ego dum Scholas cogitatione perlustro, Pueritiæ Cultores Beati, mihi in *Horulo* quodam versari videmini; elegantissimè consito, per venustis collucente flosculis mira herbularum va- *Allegoria, ab Hortis & Cyltuis.*

 rietate.

rietate picturato, in quo si quis exauditur garritus, si quod murmur excipitur, garritus est gratissimus Auicularum, & riuulorum lene murmur, lapillis occursantibus obloquentium, aut tenet Agnorum balatus, aut blandæ quærimoniæ Turturum, aut gemebundæ voces Columborum: Vestras autem dum oculis animoque pererro Exedras, Tutores Iuuentutis infelices, non Scholas, sed *Syluas*, (date veniam si paulò liberius loquar) *Syluas*, inquam cernere me puto, senticetis asperas, monstris infestas, ferisque infames: vbi haud infrequenter tumultuantur Onagri, & Vulpes obganniunt, & Molossi latrant, grunniuntque Sues, Anguesque venenati sibilant; In quibus, vt planius dicam, Nebulones audaculi blaterant, proterui ringunt, delicati torpent, ignaui iacent, somnolenti oscitant, fœtent obscœni, tument arrogantes, vani sese iactant, se insolentes efferunt, seditiosi turbas cient, & iurgiosi rixas mouent.

DISCIPLINÆ,

Pueris & Adolescentibus tradi solitæ,

Comparantur.

Ad ea veniamus, quæ Pueris & Adolescentibus condiscenda præscribi solent, quantumque inter se discrepent, ex mutua vtrarumque rerum contentione, colligamus.

Illis

Illis Grammaticæ quiſquilias, putidaſque rudimentorum minutias explanamus; qua videlicet ratione, ſint maritanda verba verbis, & nominibus illiganda nomina, & propaganda coniugio phraſium, & copulatione particularem, familia vocabulorum; Iſtis, Eloquentiæ diuinam vim aperimus, æternæ Sapientiæ veneranda placita patefacimus, auguſtiora rerum adyta arcanaque naturæ pentiora, ſub aſpectum ſubiicimus, & in propatulo collocamus.

Illos docemus, quo verba modo inflectenda ſint; Hos, quo modo à vitiis deflectendum. Illos quo pacto nomen; Hos, qua ratione, culpam declinent. A nobis diſcunt illi, vocum; Iſti, morum Concordiam. Senos illi nominum; innumeros iſti, humanæ vitæ Caſus examinant. De litterarum, illi Elementis balbutiunt; Iſti, de mundi Elementis peracutè philoſophantur. Illorum denique linguam acuimus; Iſtorum efformamus animos: Illi, ne inquinatè dicant; Iſti, ne inquinatè viuant, dicantque bene, & melius agant.

PROGYMNASMA IV.

DE FABVLA

ET NARRATIONE

GENERATIM.

QVIA *Narratio est quoddam qu* *genus*, Fabulam & Historiam, *ta* *quā partes complectens, seorsim e* *plicanda esse duxi, quæ non min* *Fabulam spectant, quam Narrat* *nem. Virtutes enim, vt mox dicam, & Ornamen* *quæ vulgò, Historicæ ac veræ Narrationi tribu* *tur; & Fabulæ quoque, quæ fabulosa Narratio* *attribui debere, nemo neget, vt ex arte fiat. I* *quæ, ea hoc breui Progymnasmate exponimus, q* *tam Fabulæ, quàm Narrationi conueniunt.*

CAPVT

CAPVT I.

Virtutes Narrationis generatim sumptæ.

QVæ sunt Virtutes Narrationis generatim sumptæ, hoc est, seu veræ, seu fictæ ac fabulosæ

R. Hæ quatuor; Breuitas, Perspicuitas, Probabilitas, & Suauitas.

Quo pacto erit Breuis Narratio?

R. Si nihil afferatur, quod sit superfluum?

Profer Exemplum.

R. En. *Cū ensem, quem adolescens ille suspenderat in quodam domus suæ angulo, arripuisset, illum strinxit, & inimicum insectatus est, tandemque comprehensum percussit, atque interfecit.* Hæc Narratio nugatoria est, & ineptè longior. Breuis esset, ac melior, si ita disieres. *Arrepto gladio fugientem assecutus inimicum interemit.*

Quomodo reddetur Perspicua?

R. Perspicua, seu Clara existet, si verbis vsitatis propijsque constet: si vitetur, rerum & personarum nimia mnltitudo; si longiores omittantur, verborum ac sententiarum circuitus: si denique tollatur omnis ambiguitas.

Da exẽplũ, in quo appareat hæc Ambiguita
R. Do. *Cum constaret, Priuignum occidisse Vi*
cum domi suæ dormientem, ad Iudicem, eius non
delatum est: Quid obscurius? Nam quæso, vter
interfecto & interfectus? Et illa domus, cuius e
Priuigni, an Vitrici? vaticinare.

Qua ratione fiet Probabilis Narratio?

R. Probabilis reddetur, seu credibilis, ac v
similis, si nihil contra decorũ peccabitur; hoc e
si nihil dicetur, quod non conueniat personis ac
bus; nihil, quod loco ac tempori non cõgru

Prome Exemplum.

R: Si diceret quis, *Pictorem se vidisse, vir*
orbatum oculo, præclaras imagines coloribus ex
mere solitum. Careret illa Narratio, probabilit
id enim fidem superat.

Quomodo Suauis erit?

R. Primò. Si verbis veteris elegantibus, nit
lectis, & sonantibus, ipsique rei que narratur, m
mè congruis, Secundò. Si in ipso Narrati
decursu, Expectationes concitabuntur, Si M
animi interponentur, vt lætitiæ, metus, iracun
&c. si Colloquentes personas induxeris; si de
Exitus occurrent inopinati, ac felices; quo
audienti, vel legenti, accidere iucundius nihil p

Declara id Exemplo quodam.

R. Non Exemplum erit, sed Exempli parti
de morte Ciceronis. *Popilius, ad lecticam*

Cice

Cicero vehebatur, approperans, stare iubet Lecticarios, extractumque Ciceronem obtruncat. Hæc Narratio insuauis est; ei Suauitas concil abitur, si motus quosdam, & colloquia inseres, hoc modo. *Vt eminùs lecticam Ciceronis, aspexit Popillius, ad illam citato cursu contendit, stipatus, vt erat, armatorum militum globo; atque, vox potuit, clamans, manumque protendens, State, inquit, Lecticarij famuli. Exterriti parent illi; Lecticam milites cingunt: Tum minaci voce Popillius; Vbi herus vester? Vbi Cicero? Qui audiens se nominari, seque vnum peti; proferte lectica caput, & Popilium irato vultu intuens, En, inquit, feri carnifex, hoc caput amputa, & ad Antonium defer. Ille nihil conctatus, gladio quem tenebat, ceruices abscindit.* Narratio ista, nonne prima illa suauior est, ac venustior?

CAPVT II.

Ornamenta Narrationis.

QVæ sunt Narrationis Ornamenta?

R. Ea, sine quibus, nuda, simplex, incompta, & iniucunda Narratio est.

Quotuplicis sunt generis.

R. Duplicis ? Alia sunt in verbis posita : Alia in sententiis.

Ornamenta, in verbis posita.

Quænam illa sunt Ornamenta, quæ in verbis sita sunt.

R Hæc, præ cæteris.

Primum.

Verba hæc, *inquit, ait*, & si quæ similia sunt, aptè reliquæ dictioni alligantur; quod fit, cùm nec initio nec in fine sententiæ ponuntur , sed post vnum, alterumue verbum, hoc modo.

Tum eius mater : Non sum, inquit, nescia, vnde venias; id de odore, satis intelligo . Cum ille, è caupona, se venire fassus esset. Censesne, inquit, tantum dedecus me laturam diutiùs ? Quid enim commisi mali ? reponit ille. At Mater : ò impudentem ! inquit; etiam quærit, quid mali commiserit furcifer . Hic filius, conuicio exasperatus ; Mène, ait, habes, mater, famuli loco ? Cui illa ; Non famuli, respondet, sed nequissimi mancipij, Siccine verò, inquit, tu matrem colis ?

Habes in hoc exemplo, omnes fermè connectendi particulas, quoties colloquia, in Narrationibus fieri necesse est: Aduertendum, tamen, his

vocibus, *ait*, *inquit*, & similibus, plerumque præmitti participia. Vt.

Cæterùm, Imperator, sicut curru eminebat, dextrà, læuàque, ad circunstantium agmina, oculos, manusque circunferens; *Adeste, inquit, Milites, erigite animos, victoria nostra est.* Ergo *primos ordines, ut pulchrè sedebat in equo, obequitans Alexander, simulque ad confertos cuneos*, protendens *manus, certandum, incurit, Commilitones,*

Secundum.

Præsens tempus, pro præterito, in Narrationibus, eleganter vsurpatur. Vt.

Philodamus regat Rubrium, ut quos ei commodum sit, ad cenam vocet. Ille suos familiares inuitat; Maturè veniunt, discumbitur fit sermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur; hospes hortatur, poscunt maioribus poculis; celebratur, omnium sermone, lætitiaque conuiuium. Cicer 3 in Vert. 65.

Cum mulierem adijsset, rogat, domum illam sibi vendat; negat illa primum: at ille vrget. Quid multa? Emit homo cupidus & diues; præsentem numerat pecuniam; eàdem die, supellectilem importari imperat, iubet conduci bajulos, & carrucas.

Obserua, in hoc vltimo exemplo, Nominatiui verbo postpositi elegantiam, his verbis.

Emit homo cupidus ac diues. Dicas similiter; *Vendit mulier callida & auara. Simulat vafer adolescens*

Quartum.

Participia & verba eiusdem temporis, nonnunquam scitè conglobantur. Vt.

Quid memorem, ille bello, euersa ædes, direptum ærarium, expilata templa, exinanitas vrbes, exhaustam prouinciam, villas incensas, abacta pecora, &c.

Quid non agebat? quid non moliebatur, vt id honoris consequeretur? Ibat, redibat, circuibat, concursabat, prehensabat blandè obuios, hos salutationibus, illos amplexibus, alios fatigabat osculis, nunquam cessabat, nunquam quiescebat.

Huc referri possunt, Obliquæ orationes, quæ multùm quoque venustatis, Narrationi efferunt. Sic Liuius, vbi narrauit, Fabios, Romanorum nobilissimo, eiusdem nominis ac familiæ, trecetos sese obtulisse, ad pellendum hostem à castro quod inuaserat, hæc subiungit. lib. 2. Dec. 1.

Hic verò populus Romanus, tollere in cœlū Fabiā gente (Subaud. cœpit) *irent faustis auibus, in hostes imperij, apponerēt se aleæ & periculo omni, gererent bella reip: Si plures tales familiæ existerent, nullos breui Romanis hostes fore. In huiusmodi locutionibus, subintelligitur hoc verbū.* Hortari eos cępit *populus, vt irēt, vt se opponerēt, &c.*

ORNAMENTA IN SENTENTIIS POSITA.

Quænam illa Ornamenta sunt, quæ in sententijs consistere dicis?

R. Sunt Figuræ quædam nobiliores, quæ si suo ponantur loco, narrationem mirum quantum illustrem reddunt. Hæ verò ferè adhiberi solent.

HYPOTYPOSIS Vt. *Inflamatus irà egreditur domo; ardebant oculi, emicabat ab hore furor, horrebant capilli, &c.*

DVBITATIO. *Quid aget misera? quam se in partem confert? ad quem confugiat? cuius opem implorat? Patris? in vincula coniectus est. Fratrum? abducti sunt in seruitutem. Propinquorum? aufugere omnes.*

SVSPENTIO *Quid deinde factum censetis? Captam esse puellam illecebris, nullo modo. Cessisse minis? non cessit. Vim passam esse? non est passa. Quid igitur facere potuit, Columba imbellis, inter vngues Accipitris? Dicam, audite. Excisam sibi linguam, in os impudici expuit; quo ille telo ictus, victusque, cessit loco.*

COMMVNICATIO. *Qui hæc legis, quid quæso ageres, si eius loco esses? Quid consilij caperes.* Vel. *Quæro à vobis, qui hæc auditis, si vestra res in eo essent loco; quid vobis agendum esse censeretis? Fugam aripere, inquiet aliquis, nec resistere audere:*

At

At hic adolescẽs restitit, certamen iniit, aduersarium armatum inermis abiecit.

EXCLAMATIO *Filiam exturbauit nuptiali thalamo, & Genero nupsit. O mulieris scelus incredibile! O libidinem inauditam! non timuisse hominum famam? non dedecus æternum? non furiarum ardentes tædas.*

PROGYM.

PROGYMNASMA V.

DE

FABVLA.

HACTENVS *Narrationem spectauimus generatim acceptam, prout scilicet, res tam fictas, quàm veras explicat. Cum res sunt fictæ,* Fabulà *dicitur; cum veræ,* Narratio *propriè nuncupatur.* De illa primùm, tum de ista agendum videtur, vt institutum ab Aphthonio, seruemus ordinem.

CAPVT I.

FABVLÆ DEFINITIO, AC NOMINA,

QVid est Fabulà?

R. Est sermo falsus, veritatem effingens hoc

hoc est? Falsa quidem & ficta Narratio est? at sub fabuloso verborum cortice, veritas semper latet aliqua, & vtilis sensus.

Quas Appellationes vulgò sortita est?

R. Varias: Nam modò *Sybaritica*, modò *Cilix*, modò *Cypria* dicitur.

Vnde *Sybaritica* nomen traxit?

R. Quòd Sybaritæ, Græciæ populi, effœminati ac molles, fabulosis, parumque pudicis sermonibus obtectarentur. Eos certè nonnulli scribunt, delitijs immersos, luxuque diffluentes, adeo exhorruisse vel vmbram laboris, & cuiuscunque leuioris incommodi, vt nullum opificium admitterent in verbes, quod cum strepitu exerceretur; imò, edicto cauisse, ne quis Gallos Gallinaceos intra vrbem aleret, quod eorum cantu, abrumperetur dormientium somnus. Athen. lib.22.

Cur *Cilix* vocata est?

R. Quòd Cilicet Asiæ populi, ob corruptos mores, fabularum vanitate pascerentur, anilibusque commentis; ita mendaciis assueti, vt in prouerbij locum abierit, Κίλιξ οὐ ῥᾳδίως ἀληθεύει, *Cilix, haud facilè verum dicit.*

Quare *Cypria* dicta?

R. Propterea quòd Cyprios, Cyprum insulam incolentes, Fabulatores magno in loco essent, & magnus Fabularum vsus,

Quamobrem *Æsopica* appellata est?

R

R. Quid rogas, quod neminem latet; Qu
Erasmenim nescit, Æsopum, omnium ingeniosissim
in Adagi scripsisse fabulas? easque teri solitas omnium m
nibus; sic, vt haberetur ille olim ignauissimu
qui eas non didicisset. Ex quo etiam natum ill
adagium. *Ne Æsopum quidem triuisti.*

CAPVT II.

FABVLÆ *Varietas.*

Qvot sunt genera Fabularum?

R. *Varia. Aliæ siquidem dicuntur* Rat
nales, *aliæ* Morales, *aliæ* Mixtæ.

Quid vocas Rationales *Fabulas.*

R. *Illas, quibus quidpiam fingimus ab hom*
dictum vel factum, quod re vera neque dict
nec factum fuit.

Fabula ratio-nalis.

Da Exemplum aliquod.

R. *Libens dabo.* Medicus ægrotum curabat; qu
deinde mortuum, cum efferri videret ad sepul
ram, si vnio, inquiebat clamans, hic abstinuis
in morbo, nequaquam obiisset. Coi circumstan
propincui, Næ tu, responderunt, vulte sap
qui post mortem, morbo præscribas medicina

Nempe

Nempe, ſuccurrendum eſt laboranti, cum tempus eſt.

Quas dicis Morales *Fabulas.*

R. *Quæ morem, ſeu, naturam & indolem belluarum exprimunt, valentque ad hominum mores informandos.* Affabulatio.

Da Exemplum.

En breuiſſimum. In theatro, cum inueniſſet aliquando Vulpes, perſonæ laruam; O præclarum inquit, caput, ſi celebrum haberet! Fabula Moralis.

Quæ fabula in illos conuenit, quibus honorem & gloriam fortuna conceſſit, quibus item eximiam corporis ſpeciem natura tribuit, ſenſum verò communem abſtulit.

Quæ vocantur Mixtæ.

R. *Quæ ex Rationali & Morali compacta ſunt; id eſt, in quibus homines cum belluis ſermocinari finguntur.* Affabutatio.

Cedo Exemplum.

R, Muſtela ab homine prehenſa, cum inſtantem necem effugere vellet: Ah! quæſo, inquit, mi homo, parce; cur necare me vis, quæ tibi Muribus purgo domum; Id tu, reſpondit ille, mea cauſa ſi præſtares, ac non potius tua gratum accideret, quod facis, veniamque darem ſupplici At quod Mures occidis, vt gulæ tuæ ſeruias, & quæ illi corroſerint, conſumas, vanum eſt quod iactas beneficium. Nunc ergo morere. Facit Muſtela Fabula miſta.

stela imperata? fuste quippe contusa, vitam cum morte commutauit.

Affabulatio. Hoc sibi dictum putent, qui meritum inane prædicant, dum suis vnis student emolumentis.

CAPVT III.

FABVLÆ.

Sensus.

QVælibet Fabula, habetne sensum aliquem?

R. Planè? Quemadmodum enim nulla pictura est, quæ non aliquid repræsentet; ita nulla Fabula esse potest, modò scitè, & ex arte sit ficta, quæ cuiuspiam non sit imago veritatis.

Sensus iste, debetne verbis exprimi, quoties Fabula narratur.

R. Plerumque solet indicari; quod multi esse possint ex iis, qui audiunt, vel legunt fabulas, qui earum sensum minimè intelligant, nisi explicetur.

Quo Fabulæ loco, explicandus hic Sensus est.

R. Vel initio, vel in fine; hoc est: vel antequam exordiaris, vel postquam absolueris fabulam. Si primo loco ponatur, dicitur *Præfabulatio*,

tio, Græcè *ἐπιμύθιον* si vltimo loco, Affabulatio Græcè *προμύθιον* appallatur.

CAPVT IV.

FABVLÆ

Vtilitas.

QVæ Vtilitas Fabulæ?

R. Multipex: *Delectat* enim, *docet & mouet*.

Cur Fabula *delectat*.

R. Causam esse puto duplicem huius delectationis; vel quòd in omni fabula, euentus reperiatur aliquis inexpectatus, qui afficere animum solet sensu voluptatis iucundissimo; Vel quia omnis imitatio cuiuscunque rei, earia delectationem, tanto maiorem, quantò proprius accedit ad naturam.

Quomodo Fabulas delectare ostenderes.

R. Ratione primum, vt iam ostendi; tum experientia. Quis enim non arrigat aures simul ac audit enarrari fabulam? Testes Athenienses, quos cum Demosthenis; apud illos agens de magnis rebus, non haberes attentos; hoc Apo-

 logo,

logo, seu Parabola(vtrumque idem est ac F
la) attentionem excitauit.

Asinum conduxerat adolescens, Athenis
guram iturus; cumque flagante iam meridie,
enim erat, calor cœpisset esse vehementior
Fabula de Asini vmbra. *Asini ventrem se coniecit, vt vmbram capi*
At is, qui locarat Asinum, illum inde cœpi
pellere, asserens se Asinum o... non Asini
bram. Ο'νου αυ... *Hi*
xa, & lites; hinc risus pariter & voluptas
quod caput erat, summa attentio.

Quid docent Fabulæ?

R. Qua ratione, instituenda vita sit, & n
temperandi; seu, quod idem est, Quæ vi
exercendæ, & quæ fugienda sint vitia.

Fabla De Gruè & lupo

Remostende in exemplo.

R. Faciam. *Cum Lupi Faucibus, os deuor*
hæreret, & precluderet spiritum, magno dolo
ctus, obuios omnes rogare cœpit, sibi vt illu
lum extraherent. Victa est & persuasa Grus
cibus & promissis Lupi; & gulæ immani, c
colli longitudinem, periculosam laboranti m
nam fecit, os rostro eruens; Operæ tum præ
poscit. Cui Lupus, Ingratissima volucrum
pranij requiris? An non satis magnam rece
meo? Docedem, quod incolume caput, ore ab
me mercet Fabula hac, haud tutum esse ope

re improbis; nec vllam meriti, ab ijs expetendam esse mercedem.

Mouentnè præterea Fabulæ, animos audientium?

R. Ita prorsùs.

Quo exemplo id probares? Liur.

Exemplo Menenij Agrippæ, qui plebem Romanam, quæ in Sacrum montem secesserat, ad Patrum auctoritatem, concordiamque reuocauit, præclarissimo isto corporis humani Apologo. Sic autem illum narasse ferunt. lib. 2.

Fabula Deventre & Membris aliis.

Tempore, quo in homine, non, vt nunc; omnia in vnum consentiebat, sed singulis membris, suum cuique consilium, suus sermo fuerit, indignatas reliquas partes, suà curà, suo labore, ac ministerio, Ventri omnia quæri: ventrem in medio quietum nihil aliud quàm datis voluptatibus frui: Conspirasse inde, ne manùs ad os cibum ferrent, nec os acciperet datum, nec dentes conficerent: hàc irà, dum Ventrem domare vellent, ipsa una Membra, totumque corpus, ad extrema tabem venisse: inde apparuisse, Ventris quoque, haud segne ministerium esse: nec magis ali, quam alere eum, reddentem in omnes corporis partes, huc, quo viuimus, vigemusque, diuisum pariter in venas, maturum confecto cibo sanguinem. Comparando hinc, quàm intestina corporis seditio, similis esset ira plebis in Patres, flexisse mentes hominum.

CAPVT V.

FABVLÆ

Vſus & Artificium.

LIcetne in re ſeria, & ſermone graui adhibere Fabulas

R. Licet, ſed raro: videndum ſiquidem, quid res ac decorum patiatur: tuncque præfari conueniet, *à viris priſcis ac ſapientiſſimis, iſta, non ſine cauſa, fuiſſe conficta, neque temerè tot iam ſæculis, magno mortalium conſenſu fuiſſe celebrata* (Deinde, quid ſibi voluerint, interpretabimur, in hunc modum, v.g.) *vt enim aptiſſimo ſignificarent, hominem auarum, tam non habere quod habet, quàm quod non habet, exhibere nobis Tantalum quendam, medijs in aquis, æterna ſiti cruciatum, &c.*

Eraſm. de Copia er.

Quo artificio texendæ ſunt Fabulæ?

R. Eodem prorſus, quo Narrationes veræ: Debent nimirum, quod iam monui, quatuor habere virtutes, ſcilicet, Breuitatem, Perſpicuitatem, Suauitatem, & Probabilitatem.

Quid opus eſt Probabilitate in Fabulis, in quibus nihil eſt quod verum ſit, aut vero ſimile? opus

Opus est tamen Etenim, quam ii is probabile, credibileque non sit, Belluas loqui, v.g. & more hominum, colloquia miscere, idque repugnet penitùs earum naturæ: Attamen, si voce & ratione vterentur, haud dubiè, aliter Vulpes loqueretur, aliter Gallina; illius enim indoles subdola, tortuosa & multiplex, huius ingenium simplex & rectum: Aliter Lupus, aliter Agnus ageret; nam ille rapax & ferox natura, hic contrà mitis, ac minimè malus. Itaque si pecudibus illis, quas ratione vti, fingimus, quippiam attribueres, ab earum natura abhorrens; v.g Si Mures induceres audaces, Ceruos lentos, Columbas crudeles, benignos Accipitres, & Vulpes stolidas, peccares contrà decorum, tuaque Fabula, *Probabilitate* careret. Nam si fabulandum & sine fraude mentiendum est, id non ineptè, sed ingeniosè ac gnauiter, facere conuenit.

Suntne figuris illuminandæ Fabulæ?

R. Quis dubitat? Cum enim sunt Narrationes, vt supra monui; habere quoque virtutem illam debent, quam *Suauitatem* dicimus, Narrationi propriam, & quæ figurarum præcipuè ornamentis excitatur, vt dictum est, clariusque patebit his Exemplis, quæ hic appono.

CAPVT VI.

FABVLARVM
Exempla.

IN his Exemplis, obseruare licebit discrimen, quod intercedit, inter fabulam stylo simplici textam, & eam, quæ ornatum habet.

FABELLA
DE AGNO ET LVPO.
Stylo simplici.

Siti Agnus æstuans, ad riuum venit; ad quem pariter accessit Lupus ad bibendum. Cumque superior staret Lupus, & Agnus inferior; Ille tamen iurgij causam captans, Agnum accusat, quod turbet aquam pedibus. Hic modestè negat, fieri id posse, Cum ab ipso Lupo, riui vnda decurreret. At, maledictis, inquit Lupus me proscidisti ante

ſex menſes: Neque id accidere potuiſſe, reſpondet Agnus, cum nondum natus eſſet, id temporis. At tuus certè pater maledixit mihi, ſubdit ferox, atque ita correptum lacerat.

Si adornare calumnias, & opprimere Innocentem, non eſt difficile. Affabulatio.

EADEM.

Stylo ornatione.

Ad riuum, Agnus venerat, ſitis leuandæ cauſa. Lupus huc etiam accurrit, magis prædæ, quam potus deſiderio, ac potius ſtimulante fame, quam ſit *a*. Dum bibit Agnus, terribilem in aqua videt vmbram Lupi, totiſque contremiſcens tenellis artibus, hæret percullſus, ipſo in veſtigio, nec cauſam caputve mouere miſellus audet. At Lupus, fauce improba rixas mouens, illumque lacerandi occaſionem aucupans; *b* Heus, inquit, audacule non ceſſabis, mihi aquam turbulentam bibenti facere, lutulentis pedibus tuis? Men tu, ò bone Lupe, audaculum appellas, qui præ timore, tuique reuerentia, vix pedibus conſiſto: Non abſiſtes, inquam, reponit Latro, turbare aquam mihi. Cui Agnus, Qui poſſum, quæſo facere quod quereris Lupe humaniſſime? Vix, heu! primoribus labellis riuum attigi, vix extrema libaui vndam lingula. Mentiris impudens, turbaſti

a *Hypotyposis*, & *Ethopœia*.

b *Sermocinatio*.

latices

latices; latulenta ad me fluit aqua. Ah! quid ais, Lupe nobilissime? Non ego certe sum, nec esse possum. Nonne vides, à te decurrere liquorem ad meos haustus? Obmutuit hic Lupus, ratione repulsus tam euidenti: sed mox ad alia se vertens, nouum crimen comminiscitur. Non meministi, inquit, proterue, cum ante sex menses, maledicta in me ingereres, è stabuli fenestra, minas intendens transeunti; Bona verba, Heros Syluarum inclyte; non cohærent quæ dicis, verbo sic venia: Nam qui tres tantum sum menses natus, qui potui, ante sex mẽses tibi maledicere? Atqui perinde est, inquit immanis, mihi tu, tuusue pater maledixerit; Ille certè, in me conuicium, iecit non semel: æquum est, parentis pœnas, iniquus luat natus. Quo dicto, in illum insilit, correptumque dentibus, crudelissimè deuorat.

Affabulatio. Quis enim labor, innocentem, structis calumnis insectari, opprimere, perdere? Quàm multi, etiamnum hodie, Agnis impellibus haud absimiles, cedunt in prædam hominibus & imbecillibus lupis, spoliantur bonis, fama exuuntur; & priuantur, si minus vita, at vitæ commodis!

F A B E L L A.

DE

DE CORVO ET VVLPE.

Rudi Stylo,

Præfabulatio

Qui Laudatores libenter audit, Fabellam hanc attente audiat,

Coruus raptum de fenestra caseum comedebat, celsa residens arbore. Hunc cum vidisset Vulpes laudare cœpit pennarum nitorem, & decorem capitis, totiusque corporis elagantiam: vnam, ait, desiderari vocem; quam si haberet, nullam fore alitem, iosi temperandam. At ille demens, vt ostendat, sibi nec deesse vocem, & canoram quidem ac suauem, se ad canendum dum se comparat, caseum emittit rostro, quem celeriter dolosa Vulpes, auidis arripuit dentibus.

EADEM.

Stylo comptiore.

c Ethopocia.

Sedebat Coruus in excelso arboris ramo, caseum quem rapuerat è fenastra proximæ villæ, pari auiditate, voluptateque comedens. *c.* Hunc vidit Vulpes, & inuidit; & lingua sibi lingens rostrum, iam caseum deuorabat oculis: spes tamen, optato potiundi cibo, affulget nulla; quamuis vsque & vsque arborem solicitè circumeat, versetque se in omnem partem. In vna tandem spes

omnes vafritie, figit ac locat. Ad solitas se vertit technas, deiectoque humi tergo, collum ac rostrum erigit, & aures simul arrigit, obtutu in Coruum defixo Aduertit Coruus speculantem, & crocitans. Quid contueris, inquit, versipellis? *d* Te ipsum respondet Vulpes, te intueor, Corue mi elagantule; nam hercle, tuarum me pennarum splendor, in admirationem ita rapit, vt vix, vbi sim satis sciam. Nihil equidem memini, me vidisse pulchrius; nihilque venustius, ore illo tuo, & capite nihil vidi augustius, per Apollinem iuro, & per Æsculapium, (applaudit interea sibi Coruus) Proch quantum decoris, corpore & vultu geris! Ita me Di ament, vt mihi videris ipsa formosior formositate, O si quantum praecellis speciei dignitate, aues caeteras; tantum praeires voce! Noctu, absolutus fores numeris omnibus, nec vlla esset volucris vsque adeò temeraria, quae venire in tuum conspectum auderet, nedum, tecum de palma contendere. Coruus, qui iam plus voluptatis, commemoratione illa laudum perciperet, quàm suo caseo; agit primum, vt decuit; Vulpi grates; se tamen non destitui voce asserit: Et dabo, inquit, cantu clarum specimen; simulque cantilenam occinit, simulque caseum emittit. Hunc Vulpes comprehendens fugit, & fugiendo abligurit, illuso Coruo turpiter, qui cantu in gemitum verso, stoliditatem cœpit suam

d Laudatio assentatoria, & hyperbolica.

ſuam deplorare, atque damnare, at ſerò nimis.

Sic capiuntur ſtolidi laudem venatores, ſic ineſcantur, inanis gloriæ, veſani aucupes: Quid enim faciunt, dum præbentes adulantium vocibus patulas aures, indulgent arrogantiæ? Effundunt bona, rem familiarem dilapidant, exiſtimationem amittunt, maximeque tum deluduntur, cum laudantur. Affabulatio.

FABVLA.

DE BOMBYCE, ET ARANEA

Stylo floridiore.

e Descriptio

e Irrepſerat aliquando ſuaueolentem arbuſculam Bombyx; eodemque forte Aranea ſcanderat; ibique tendens vtraque, tabernaculum moliebatur quæque ſuum, pari ſedulitate incumbentes operi. Cum laborem interruptunis Bombyx, relaxandi animi gratia, ab ſuo vellere cruta tantiſper alio & curas abſtrahit. Circunflectit ergo molle collum, & oculis aberrat; rami, in quo ſtruebat nidum, ſingulas curioſe perluſtrans frondes. *f* At ecce tibi, ò fœdum ſpectaculum! Aranea ſeſe videndam obiicit, è regione texens telam. Miratur venenoſæ impudentiam, Bombyx; nec vltra valet

Ethopeia.

g Interpatio.

let continere stomachum; & bile turgens tota, Quæ te inquit, insectorum teterrimum, quæ in has oras, aura pestilens aduexit, vt florulentum hunc Rorem marinum, sordibus inficeres tuis? Audit incessentem, Aranea, erigitque tibias ingentes iactansque comtemptim ceruiculam, Desiste, inquit, desiste Bombyx optima, æmulam lacessere maledictis. Æmulam te dicere audes, ait Bombyx? ò temeritatem non ferendam! ò stultitiam incredibilem! Cui continuo Aranea; In te, vilis vermicule, in te cadunt conuicia, quæ in me iacis: Nam quid te stultius, magisque temerarium qui valenciorem irritas hostem? vis, in arenam descendamus modo, vis cursu certemus; vis, pugnemus aculeis & dentibus? Hic Bonbyx: Noli vires iactare; scio te, morsu ac veneno; superiorem habere nem nem, imo nec parem: hac in re tibi facile concedo palmam. Instat Aranea, mittamus sanè rixas; vis contendere mecum celeritate operis, artisque solertia; vide infelix, vide, qua pernicitate, quantaque machinatione, ex vtero, fila deproperem, stamina deducam, adnectam subtegmina orbe circinato, indissolubilique nodo implicem: En aspice, vt à centro, meum percurro, peruolitoque rete agilis; (hæc cum diceret, telam percurrebat) Cerne vt ab extremis in meditullium recurro puncto temporis, & è meditullio rursus, in ditionis meæ fines remigro,
orbemque

orbemque circumeo totum ; dum tu, ignauus iners, eodem hærens loco, nihil agis aliud, lenta illa inflexione corporis, quam stupas, ore euomis. At Bombyx, lætus huc sermonem flexisse Araneam: hinc adeo intelligeres, inquit, facilè, si valeres mente quànto te sim præstantior, cuius, quem vocas vomitum, passim homines omnes exquirunt, amant, ambiunt. Meo vellere, si nescis, Consulum prætexta texitur, Regiumque trabea & sumptuosior Matronarum nobilium mundus. Hac, quam tu, per ludibrium, stupam dicis, decorantur aulæ Principum, adornantur thalami, templa nitent, aræ relucent. Atque etiam hic tuam mihi telam iactas, quæ non nisi in sordidis visitur mendicorum mapalibus, humilibusque casis vilioris plebeculæ. Aude, impudens aude pedes inferre in lautiores domos; aude obtrudere fœdissimum os tuum, honorato in angulo: sed verecunda es, ambitiosa non es adeo, facis sapienter tuam hac in parte laudo modestiam, & verecundiæ causam scio: times enim tibi ab ancillis & famulis. Verum mittamus ista, nodo, te pudor suffundi. At cursu præstas; *h* ò celeritatem admirabilem! ò laudem præclaram! Curris, recurris, procurris, circuncurris, diu, noctuque; quem ad finem? vt incurrentem in tua retia capias muscam. Fila deducis, producis explicas, implicas, circinas; quem ad finem? Culicem vt implices,

Papilionem

Papilionem vt illaquees, Formicam vt irretias vnam. At ego, nobiles ac speciosas irretire soleo Virgines, Reginas induo in meos casses, his retibus illaqueo primores vrbium; neque vero violentas metuo manus, sed postquam satis gloriæ & naturæ vixi, spontaneam occumbo mortem, nidusque meus illustre mihi mausolæum est. Plura parabat dicere Bombyx, in tam illustri versans argumento; cum Aranea, in cuius pectore, inuidia iam dudum, itaque, ex æquo certabant, in hostem cœpit irruere magno impetu, transfixura dente pectus, aut effossura oculos: At præuertens Bombyx, in suum se castellum recepit opportunè, ridens ab arce serica, hostiles inuidiæ conatus, & arietationes irritas. Verum enim verò dum hæc geruntur, illac transit Ancilla hospitii proximi, armata cosu: iurgantium inaudit clamores, subsistit, aduertit oculos cernit Araneam, Bombycis obsidentem propugnaculum; ò misera, exclamat, quid istic agis? væ tuo ventri, væ longis cruribus tuis. Verba excipit baculus impactus; Aranea corripit fugam; fugientem puella insequitur deprehendit tandem, deturbat, proterit, prætentasque confundit telas, & plurium dierum opus, momento destruit; Bombycem vero laudat mulcet, coronat viridanti fronde.

Affabu- latio *i* Alpost.

i Sic destruentur, Homo inconsultissime, molitiones illæ tuæ omnes, ac labores vani, quibus

animum

animum & corpus, diu noctuque conficis tamen si cum Aranea euiſceres vterum, & conſumas cum vita omnem induſtriam; ſic, inquam, deſtruentur, ſi, vt Aranea, muſcas venaris; hoc eſt, ſi aucuparis existimationem hominum volucrem, leuiſſimamque gloriolæ auram & à caducis rebus voluptatem captas inanem, aut turpem quæſtum. Irruet ex improuiſo, inopina mors, ſpeſque, omnes, opeſque operamque diſſipabit, æternoque cruciatu torquebit corpus, vexabit animum. At vos, illuſtres Animæ, quæ vni Gloriæ diuinæ dicatis vitam, & vitæ curas, nobiliaque facta molimini; vos alius, felicior vos manet exitus: Claudetis nempe vitam, Bombycis more, nominiſque veſtri memoriam, monumento laudum, quas vobis ipſis texuiſtis, laboribus immoriemini; vobiſque tumulus, corona fiet, & ſudarium ſepulcrale, purpura; & feretrum thronus; & mortis ſpolia, melioris vitæ trophæa Hæ manus, tantorum effectrices operum, vt in hoc etiam ſitis Bombyci ſimiles, in alas vertentur, quibus poſt mortem etiam, aſtra ſuperetis, impleturi cœlos ac terras fama memoriæ, & factorum, gloria Nimirum, non laborem, ſed laboris finem ſpectat Deus.

PROGYMNASMA VI
DE
NARRATIONE.

A FABVLOSA, *ad veram proprieque dictam Narrationem deuenimus: De qua, vt ex Aphthonij mente, ordine differamus, triplici Capite nobis dicendum erit. 1. Quid sit & quotuplex Narratio. 2. Qualis esse debeat. 3. Exempla quadam narratinoum afferemus.*

CAPVT I.

Quid & Qaotuplex sit Narratio.

QVid est Narratio?
R. Est Expositio rei factæ, vel tãquã factę.
Cur

Cur addis; *vel tanquam facta?*

R. Quia narrationes quedam sunt, rerum fictarum, vt mox dicemus, quæ nunquam factæ fuerunt, ita tamen ingeniosè prudenterque confictę sunt, vt verè factę videantur.

Quotuplex est Narratio?

R. Triplex: Poetica, Historica, & Ciuilis. *De singulis pauca seorsim dicenda sunt.*

DE POETICA NARRATIONE.

Quid est Narratio Poetica?

R. Ea est, quæ res exponit, fictas quidem, & nunquam factas, sed quæ fieri potuerint; cuiusmodi sunt Argumenta Comœdiarum.

In quo differunt, Narratio Poetica, & Fabula?

R. In eo, quod huiusmodi Narratio, res explicat, quæ tametsi fictæ, fieri tamen potuerunt vt dicebam modò: At verò Fabula ea memorat quæ neque facta vnquam fuerunt, neque fieri vllo modo potuere.

Quot sunt, Narrationis Poeticæ genera?

R. Tria. Actiuum, Enunciatiuum, & Mistum.

Quod est Actiuum genus?

R. Illud est, in quo res ficta, non verbis enarratur; sed quasi generetur, personis & Actionibus exprimitur; vti fit in Comœdijs. Proptereaque Græci, hoc genus Narrationis Poeticæ δραματικὸν vocant, id est, *Actiuum*; δρᾶμα enim

enim *Repraesentationem*, siue *Actum Comoediarum* significat: & nos Latini *Drama* dicimus. Appellatur etiam μιμητικόν, hoc est, *Imitatiuum*, quia Personae, in theatris, res illas quasi olim factas imitantur, & agendo, spectandas exhibent.

Quod est Enuntiatiuum Narrationis Poeticae genus?

R. Illud, in quo verbis duntaxat, res à Poeta fictę referuntur. Ipsum Graeci ἐξηγητικὸν, siue ἀπαγγελτικὸν id, est, *Enuntiatiuum*, seu *Enarratiuum*, appelant.

Quod est Mistum, seu Commune, μικτὸν vel κοινὸν Graecè dictum?

R. Illud, in quo partim sermone, partim actione narratio fabulosa describitur.

De Historica Narratione.

Quid est Historica Narratio?

R. Ea est, quae rei olim gestae continet expositionem.

Cur illam addis particulam, *olim*?

R. Quia Historia propriè dicta, est rerum gestarum Expositio, ab aetatis nostrae memoria remotarum. Vnde à Cicerone ita definitur. *Historia est Testis temporum, Lux veritatis, Vita memoriae, Magistra Vitae, Nuncia vetustatis.*

Quare dicitur, *Testis temporum*?

R. Quia historia testatur, quid quoque tempore sit

sit factum. Fidem certè nullam habituræ essent apud posteros, priscorum res gestæ, nisi Historiæ testimonio & auctoritate confirmarentur.

Cur vocatur, *Lux veritatis*?

R. Quia rerum gestarum Veritas, temporum tenebris obscurata iaceret in obliuionis sepulchro, nisi lucem ei afferret Historia.

Quamobrem appellatur, *Vita memoriæ*?

R. Propterea quòd, præteritarum rerum memoria, moreretur simul cum corpore, & extingueretur cum vita, nisi illam Historia subtraheret edacitati temporis, & immortalitati consecraret.

Quorsùm nuncupatur, *Magistra vitæ*?

R. Quoniam docet nos, ea declinare, quæ turpiter ab alijs facta; imitari contra, quæ præclarè patrata sunt.

Quam ob causam cognominatur. *Nuncia vetustatis*?

R. Idcircò quia nuncios nobis affert earum rerum, quæ à primis retro temporibus gestæ fuerunt.

DE CIVILI NARRATIONE.

Quid est Ciuilis Narratio?

R. Ea est, qua in forensibus controuersijs, caussisque iudicalibus, Oratores vtuntur.

Quo præcipuè in genere Orationis, adhibetur huiusmodi Narratio?

R. In Iudiciali; nisi fortè constaret de re gesta,

inter accusatorem seu Actorem & Patronum seu Defensorem: tunc enim Narratione non esset opus.

In his Ciuilibus causis, narratúrne res ab oratore, eo plane modo, quo gestæ sunt?

R. Nequaquam, sed pro sua prudentia aliquando nonnulla reticet, alia immutat, alia inuertit, alia exaggerat, pro vt causæ necessitas postulat.

CAPVT II.

Qualis debeat esse Narratio?

QValis esse debet Narratio, vt sit perfecta?

a Progymnasm. 4. pa. 233. R. Perfecta erit, si prædita fuerit, quatuor his virtutibus quas, suprà recensui; & ijs ornamentis, tum verborum, tum sententiarum, de quibus, a ibidem disseruimus.

Recense illas quæso, hic iterùm.

R. Ecce. Prima Narrationis virtus est, vt sit aperta, lucidaque; siue, quod idem est, vt perspicua sit & clara. Secunda. Breuis esse debet, vt scilicet, nihil inane, nihil inutile ac redundans habeat. Tertia. Probabilis sit oportet, vt nihil nimirum afferatur, quod naturæ ac rationi aduersetur

ſetur. Quarta Suauitatem habeat neceſſe eſt, id eſt ſermonis feſtiuitatem, colloquia, varios animi motus.

Quid intereſt, inter Narrationem, Rhetoricæ ornamentis ſplendidam, & eam quæ nullum ſequitur orationis florem?

R. Tantùm profectò inter vtramque intereſt, quantùm inter puellam nobilem & elegantiſſimam, pretioſa fulgentem ſtola, & deformem ruſticam, vili ac plebeio indutam habitu.

Quo artificio texenda eſt Narratio, vt quemadmodum ais, pretiosè fulgeat?

R. Quatuor illis, quas hunc retuli, virtutibus exornandam eſt. Verùm, multò melius reſpondebo tibi per Exempla, quæ modò proferam; in quibus, ceu in ſpeculo quodam inſpicies, qui differant, ornatæ Narrationes ab incultis, politæ comptæque, ab inuenuſtis, & oratoriæ ab hiſtoricis.

Quid? Hiſtorici, non æquè ornatè narrant ac Oratores?

R. Minimè; ſed munus ſatis implere ſuum ſibi videntur, ſi nitidè & apertè narrent: Oratores verò figurarum coloribus narrationes ſuas illuminant, pulchreque diſtingunt, varijſque, vbi opus eſt, animorum motibus incitant, & veluti ſpirantes ac viuas reddunt. Sed, vt dixi, planius facient Exempla, quod quæris.

§ 4. CAPVT

CAPVT III.

EXEMPLA NARRATIONVM Omnis generis.

INcipiamus à Narratione Poetica; cuius Exemplum, illud ipsum affero, quod ab Ouidio desumptum, Aphtonij Scholiastes attulit; non ipsa Poetæ carmina, quod ille fecit, huc transcribens, sed quod longè vtilius fore nostris Candidatis arbitror, oratione soluta, fabulosam illam Narrationem ita depingens.

---

§. I.

NARRATIO POETICA.

Pyramus & Thisbe.

PYramus, & Thisbe apud Babylonios, forma, ætate, moribus ac conditione pares, amare pariter

pariter inter se cœperant, ab ipsis penè incunabulis. Amorem peperit ædium vicinitas, (erant enim contiguæ) consuetudo puerilis aluit, rara in vtroque forma perfecit. Crescit tamen cum annis amor; & iam ætatem attigere nubilem, inirentque nuptias, proh! quàm lubenter! ni parentes abnuerent, ob simultates veteres, quas iam pridem exercebant. Itaque ne quid moliantur liberi, contra quàm parentibus placet, colloquio, mutuoque conspectu, ipsis interdicitur. Quid aget Pyramus! Quo se vertet Tisbe, paries erat, *domi communis vtrique*, & in pariete, tenuis rima, domesticis hactenùs ignota.

Quid non sentit amor?

Illam, primi, vidistis, Amantes;
Et vocis fecistis iter, tutaque per illud
Murmure, blanditiæ, minimo, transire solebant:

Transibant & suspiria; sed transire nequibant oscula, quæ, vale dum sibi dicebant, figebant parieti

Patri quisque suæ, non peruenientia contrà.

O qualem fatalis illa parietis labes, in amborum pectore, labem fecit! ferre non potest magnus amor eruptionem tam angustam. Amplior est, quam vt rima tam arcta commeet. Ergo statuunt proxima nocte libertatem, qua potiri non valent domi, quærere foris, & in nemus mœnibus proximum perfugere. Constituitur locus, vmbra

Mori, proceræ arboris, fontem opacans. Pacta placent; aduentat nox; Thisbe elusis custodibus, egreditur prima, & ad nemus aduolat; (alas namque addebat amor.) Cum ecce tibi Leæna, à boum cede recens, venit.

Depositura sitim vicini fontis in vnda.

Exterrita Thisbe, fugit in antrum quodam; & fugienti retrò velum capitis cecidit; quod inuentum Leæna à fonte redux, ore,vt erat cruentato; laniat. Sub hæc, Pyramus adest, cernit vestigia feræ altè impressa sabulo,moxque Thisbes amictum lacerum & cruore tinctum. Ilicet, suam vitam extinctam ratus, & discerptam belluæ dentibus, amore in furorem verso, tendit amens animi ad condictam arborem; Ibique non inuenta Thisbe, incumbit in ensem, & vitam profundit cum sanguine. Thisbe interea, collegerat à pauore animum, & ad Morum properabat; iamque prope aberat, cùm

Tremebunda videt pulsare cruentum
Membra solum.

Hæret illa primùm, horrore perculsa, pedemque refert, stupenti similis.

Sed postquam remorata suos cognouit amores

In amplexum morientis ruit, immiscet lachrymas cruori, & Amantem amplexata:

Pyrame, clamauit, quis te mihi casus ademit?
Pyrame, responde, tua te charissima Tisbe
Nominat.

Nomina: ; Exaudi, vul. ùsque attolle iacentes ;
Ad nomen Thisbes , oculos in morte grauatos
Pyramus erexit , visàque , recondidit illà.

Hic Thisbe , dolore exanimis, laniare genas, pectus tundere , capillos vellere , vberrimoque fletu rigare frigentis genas , nullumque facere lugendi finem ; quo ad velamen cernit suum in dextra Pirami , laceratum, cruentúmque. Tum verò, mortis causam facile agnóscens, quidquid superat virium colligit ; auulsúmque ferrum, quod adhuc hærebat in amantis pectore , altè defigit in suum , & collapsa supra iacentis corpus , osculum libando fortuitum ac frigidum , extremum in eius ore, atque sinu , spiritum exhalauit. At Arbor , mirum dictu! vtriusque tepefacta sanguine, mortem sensit & luxit. Et quæ iam erubuerat , fuso Pyrami sanguine, moris , quæ prius alba fuerant, dolore rubefactis , geminato funere , atrata visa est, funebremque traxere ac nigrum , *mora colerem.*

Papilionem vt illaquees, Formicam vt irretias vnam. At ego, nobiles ac speciosas irretire soleo Virgines, Reginas induo in meos casses, his retibus illaqueo primores vrbium; neque vero violentas metuo manus, sed postquam satis gloriæ & naturæ vixi, spontaneam occumbo mortem, nidusque meus illustre mihi mausolæum est. Plura parabat dicere Bombyx, in tam illustri versans argumento; cum Aranea, in cuius pectore, inuidia iam dudum, itaque, ex æquo certabant, in hostem cœpit irruere magno impetu, transfixura dente pectus, aut effossura oculos: At præuertens Bombyx, in suum se castellum recepit opportunè, ridens ab arce serica, hostiles inuidiæ conatus, & arietationes irritas. Verum enim verò dum hæc geruntur, illac transit Ancilla hospitii proximi, armata cosu: iurgantium inaudit clamores, subsistit, aduertit oculos cernit Araneam, Bombycis obsidentem propugnaculum; ò misera, exclamat, quid istic agis? væ tuo ventri, væ longis cruribus tuis. Verba excipit baculus impactus; Aranea corripit fugam; fugientem puella insequitur deprehendit tandem, deturbat, proterit, prætentasque confundit telas, & plurium dierum opus, momento destruit; Bombycem vero laudat mulcet, coronat viridanti fronde.

Affabulatio i. Alpost.

i Sic destruentur, Homo inconsultissime, molitiones illæ tuæ omnes, ac labores vani, quibus

animum

animum & corpus, diu noctuque conficis tamets si cum Aranea euisceres vterum, & consumas cum vita omnem industriam, sic, inquam, destruentur, si, vt Aranea, muscas venaris; hoc est, si aucuparis existimationem hominum volucrem, leuissimamque gloriolæ auram & à caducis rebus voluptatem captas inanem, aut turpem quæstum. Irruet ex improuiso, inopina mors, spesque, omnes, opesque operamque dissipabit, æternoque cruciatu torquebit corpus, vexabit animum. At vos, illustres Animæ, quæ vni Gloriæ diuinæ dicatis vitam, & vitæ curas, nobiliaque facta molimini; vos alius, felicior vos manet exitus: Claudetis nempe vitam, Bombycis more, nominisque vestri memoriam, monumento laudum, quas vobis ipsis texuistis, laboribus immoriemini; vobisque tumulus, corona fiet, & sudarium sepulcrale; purpura; & feretrum thronus; & mortis spolia, melioris vitæ trophæa Hæ manus, taurorum effectrices operum, vt in hoc etiam sitis Bombyci similes, in alas vertentur, quibus post mortem etiam, astra superetis, impleturi cœlos ac terras fama memoriæ, & factorum, gloria Nimirum, non laborem, sed laboris finem spectat Deus.

PROGYMNASMA VI

DE

NARRATIONE.

A FABVLOSA, ad veram proprieque dictam Narrationem deuenimus: De qua, vt ex Aphthonij mente, ordine differamus, triplici Capite nobis dicendum erit. 1. Quid sit & quotuplex Narratio. 2. Qualis esse debeat. 3. Exempla quædam narratinoum afferemus.

CAPVT I.

Quid & Quotuplex sit Narratio.

QVid est Narratio?

R. Est Expositio rei factæ, vel tãquã factæ.

Cur

Cur addis; *vel tanquam facta?*

R. Quia narrationes quedam sunt, rerum fictarum, vt mox dicemus, quæ nunquam factæ fuerunt, ita tamen ingeniosè prudenterque confictę sunt, vt verè factę videantur.

Quotuplex est Narratio?

R. Triplex: Poetica, Historica, & Ciuilis. *De singulis pauca seorsim dicenda sunt.*

DE POETICA NARRATIONE.

Quid est Narratio Poetica?

R. Ea est, quæ res exponit, fictas quidem, & nunquam factas, sed quæ fieri potuerint; cuiusmodi sunt Argumenta Comœdiarum.

In quo differunt, Narratio Poetica, & Fabula?

R. In eo, quod huiusmodi Narratio, res explicat, quæ tametsi fictæ, fieri tamen potuerunt vt dicebam modò: At verò Fabula ea memorat quæ neque facta vnquam fuerunt, neque fieri vllo modo potuere.

Quot sunt, Narrationis Poeticæ genera?

R. Tria. Actiuum, Enunciatiuum, & Mistum.

Quod est Actiuum genus?

R. Illud est, in quo res ficta, non verbis enarratur; sed quasi generetur, personis & Actionibus exprimitur; vti fit in Comœdijs. Proptereaque Græci, hoc genus Narrationis Poeticæ δραματικὸν vocant, id est, *Actiuum*; δρᾶμα

enim *Repræsentationem*, siue *Actum Comœdiarum* significat: & nos Latini *Drama* dicimus. Appellatur etiam μιμητικὸν, hoc est, *Imitatiuum*, quia Personæ, in theatris, res illas quasi olim factas imitantur, & agendo, spectandas exhibet.

Quod est Enuntiatiuum Narrationis Poeticæ genus?

R. Illud, in quo verbis duntaxat, res à Poeta fictę referuntur. Ipsum Græci ἐξηγητικὸν, siue. προσαγγελτικὸν id, est, *Enuntiatiuum*, seu *Enarratiuum*, appelant.

Quod est Mistum, seu Commune, μικτὸν vel κοινὸν Græcè dictum?

R. Illud, in quo partim sermone, partim actione narratio fabulosa describitur.

De Historica Narratione.

Quid est Historica Narratio?

R. Ea est, quæ rei olim gestæ continet expositionem.

Cur illam addis particulam, *olim*?

R. Quia Historia propriè dicta, est rerum gestarum Expositio, ab ætatis nostræ memoria remotarum. Vnde à Cicerone ita definitur. *Historia est Testis temporum, Lux veritatis, Vita memoriæ, Magistra Vitæ, Nuncia vetustatis.*

Quare dicitur, *Testis temporum*?

R. Quia historia testatur, quid quoque tempore sit

sit factum. Fidem certè nullam habituræ essent apud posteros, priscorum res gestæ, nisi Historiæ testimonio & auctoritate confirmarentur.

Cur vocatur, *Lux veritatis*?

R. Quia rerum gestarum Veritas, temporum tenebris obscurata iaceret in obliuionis sepulchro, nisi lucem ei afferret Historia.

Quamobrem appellatur; *Vita memoriæ*?

R. Propterea quòd, præteritarum rerum memoria, moreretur simul cum corpore, & extingueretur, cum vita, nisi illam Historia subtraheret edacitati temporis, & immortalitati consecraret.

Quorsùm nuncupatur, *Magistra vitæ*?

R. Quoniam docet nos, ea declinare, quæ turpiter ab alijs facta; imitari contra, quæ preclarè patrata sunt.

Quam ob causam cognominatur. *Nuncia vetustatis*?

R. Idcircò quia nuncios nobis affert earum rerū, quæ à primis retro temporibus gestæ fuerunt.

DE CIVILI NARRATIONE.

Quid est Ciuilis Narratio?

R. Ea est, qua in forensibus controuersijs, causisque iudicalibus, Oratores vtuntur.

Quo præcipuè in genere Orationis, adhibetur huiusmodi Narratio?

R. In Iudiciali; nisi fortè constaret de re gesta,

Inter accusatorem seu Actorem & Patronum seu Defensorem: tunc enim Narratione non esset opus.

In his Ciuilibus causis, narraturne res ab oratore, eo plane modo, quo gestæ sunt?

R. Nequaquam, sed pro sua prudentia aliquando nonnulla reticet, alia immutat, alia inuertit, alia exaggerat, pro vt causæ necessitas postulat.

CAPVT II.

Qualis debeat esse Narratio?

Qualis esse debet Narratio, vt sit perfecta?

a Progymnasm. 4. pa. 233. R. Perfecta erit, si prædita fuerit, quatuor his virtutibus quas, suprà recensui; & ijs ornamentis, tum verborum, tum sententiarum, de quibus, a ibidem disseruimus.

Recense illas quæso, hic iterùm.

R. Ecce. Prima Narrationis virtus est, vt sit aperta, lucidaque; siue, quod idem est, vt perspicua sit & clara. Secunda. Breuis esse debet, vt scilicet, nihil inane, nihil inutile ac redundans habeat. Tertia. Probabilis sit oportet, vt nihil nimirum afferatur, quod naturæ ac rationi aduersetur

ſetur. Quarta. Suauitatem habeat neceſſe eſt, id eſt ſermonis feſtiuitatem, colloquia, varios animi motus.

Quid intereſt, inter Narrationem, Rhetoricæ ornamentis ſplendidam, & eam quæ nullum ſequitur orationis florem?

R. Tantùm profectò inter vtramque intereſt, quantùm inter puellam nobilem & elegantiſſimam, pretioſa fulgentem ſtola, & deformem ruſticam, vili ac plebeio indutam habitu.

Quo artificio texenda eſt Narratio, vt quemadmodum ais, pretioſè fulgeat?

R. Quatuor illis, quas hunc retuli, virtutibus exornandam eſt. Verùm, multò melius reſpondebo tibi per Exempla, quæ modò proferam; in quibus, ceu in ſpeculo quodam inſpicies, qui differant, ornatæ Narrationes ab incultis, politæ comptæque, ab inuenuſtis, & oratoriæ ab hiſtoricis.

Quid? Hiſtorici, non æquè ornatè narrant ac Oratores?

R. Minimè; ſed munus ſatis implere ſuum ſibi videntur, ſi nitidè & apertè narrent: Oratores verò figurarum coloribus narrationes ſuas illuminant, pulchreque diſtingunt, varijſque, vbi opus eſt, animorum motibus incitant, & veluti ſpirantes ac viuas reddunt. Sed, vt dixi, planius facient Exempla, quod quæris.

S 4 CAPVT

CAPVT III.

EXEMPLA NARRATIONVM Omnis generis.

INcipiamus à Narratione Poetica; cuius Exemplum, illud ipsum affero, quod ab Ouidio desumptum, Aphtonij Scholiastes attulit; non ipsa Poetæ carmina, quod ille fecit, huc transcribens, sed quod longè vtilius fore nostris Candidatis arbitror, oratione soluta, fabulosam illam Narrationem ita depingens.

---

§. I.

NARRATIO POETICA.

Pyramus & Thisbe.

PYramus, & Thisbe apud Babylonios, forma, ætate, moribus ac conditione pares, amare pariter

pariter inter se cœperant, ab ipsis penè incunabulis. Amorem peperit ædium vicinitas, (erant enim contiguæ) consuetudo puerilis aluit, rara in vtroque forma perfecit. Crescit tamen cum annis amor; & iam ætatem attigere nubilem, inirêntque nuptias, proh! quàm lubenter! ni parentes abnuerent, ob simultates veteres, quas iam pridem exercebant. Itaque ne quid moliantur liberi, contra quàm parentibus placet, colloquio, mutuoque conspectu, ipsis interdicitur. Quid aget Pyramus! Quo se vertet Tisbe, paries erat, *domi communis vtrique*, & in pariete, tenuis rima, domesticis hactenùs ignota.

Quid non sentit amor?

Illam, primi, vidistis, Amantes;
Et vocis fecistis iter, tutaque per illud
Murmure, blanditiæ, minimo, transire solebant.

Transibant & suspiria; sed transire nequibant oscula, quæ, vale dum sibi dicebant, figebant parieti

Patri quisque suæ, non peruenientia contrà. O qualem fatalis illa parietis labes, in amborum pectore, labem fecit! ferre non potest magnus amor eruptionem tam angustam. Amplior est, quam vt rima tam arcta commeet. Ergo statuunt proxima nocte libertatem, qua potiri non valent domi, quærere foris, & in nemus mœnibus proximum perfugere. Constituitur locus, vmbra

Nominat; Exaudi, vul. usque attolle iacentes;
Ad nomen Thisbes, oculos in morte grauatos
Pyramus erexit, visàque, recondidit illà.

Hic Thisbe, dolore exanimis, laniare genas, pectus tundere, capillos vellere, vberrimoque fletu rigare frigentis genas, nullumque facere lugendi finem; quo ad velamen cernit suum in dextra Pirami, laceratum, cruentumque. Tum verò, mortis causam facile agnoscens, quidquid superat virium colligit; auulsumque ferrum, quod adhuc hærebat in amantis pectore, altè defigit in suum, & collapsa supra iacentis corpus, osculum libando fortuitum ac frigidum, extremum in eius ore, atque sinu, spiritum exhalauit. At Arbor, mirum dictu! vtriusque tepefacta sanguine, mortem sensit & luxit. Et quæ iam erubuerat, fuso Pyrami sanguine, moris, quæ prius alba fuerant, dolore rubefactis, geminato funere, atrata visa est, funebremque traxere ac nigrum, *mora colorem.*

§. II.

NARRATIONES HISTORICÆ,

Prima Narratio.

In puerorum gratiam, literarum Gymnasia celebrantium (nam eorum præcipuè manibus, teretur hic liber) Narrabo, quod paucis abhinc annis, Auenione contigit puerulo cuipiam Gramatica tum studenti.

PVER:
Amissum Præceptorem.
DEFLENS.

Is Puer, annum iam posuerat in Grammaticæ Classe infima, Præceptoris vsus opera, ætate iuuenis, eaque formæ dignitate, quæ auctoritatem amoremque ex æquo pareret. Sed anno vertente, (quæ vicissitudo rerum humanarum est) cum amotus ille fuisset à docendi munere, successor ei designatus est, Senex quidam macilentus, strigosus, pallidus, olorinum in modum canus. Itaque

que exactis feriis, recurrentibusque Lucalibus, quo tempore, intermissum redintegratur studiorum curriculum, Quintanus ille Pusio, (nam è Sextano, vt vulgò loquuntur, Quintanus euaserat) fatalis huius mutationis ignarus, expectabat vna cum sociis, sperabatque se reuisurum suum illum suauissimum Preceptorem. Iamque hora aderat, qua hora Magistri, suam quisque prouinciam sibi destinatam inire solent, *m* cum ecce tibi, ò rem visu lachrymabilem, relatu peracerbam! Senex derepente comparet in scholæ limine, tremuloque incessu, in medum puerorum agmen, non tam procedit, quam perreptat. Exhorruere omnes illicitò, hæsereque aliquandiu stupentibus similes. Vbi verò, sese, tantisper à consternatione, metuque collegerunt, respectare se mutuo, *b* nutu oculisque loqui, quærere à se taciti, quid hoc hominis sit, quæ larua magistri. Quid multa; Vixse continent, quin scandenti pulpitum seni, vetus illud puerorum in Elizæum conuicium occinant, *Ascende Calue*, (erat quippe caluus.) Sed tamen continent, auscultantque hominem, rancidulo gutture, stridulaque voce de more præfantem nescio quid. Facto demum loquendi fine, manum in peram inserit, diuque scrutatus (pueris interim expectatione suspensis, quid educturus esset) educit tandem specularia, nasoque imponit; quo inexpectato, tristique spectaculo per-

culsi

m *Hypotyposis.*

b *Subaudi*, *cœperunt.*

tiorem saccharo, amœniorem rosa, zephyro blandiorem, nobis eripuerunt latrones truculenti eiusque loco, suffecerunt hominem grandæuum exsuccum, edentulum, retorridum, oculis utentem ad legendum vitreis, indesinenterque tussientem ac excreantem. Hæc dum diceret, cadebant ab oculis guttæ decumanæ, & comam faciemque violabat vnguibus. At mater, subridens simul & collachrymans, dolere se, ait filii amantissimi dolorem; oculos ac genas abstergit sudariolo, mœstum solatur repetitis osculis, verbisque delinificis, bene sperare iubet, breui reuersurum iuniorem illum Magistrum, abiturum procul molestum hunc senem. Hic, respirare Puerulus, illa vero vt primum in me incidit, rem totam enarrauit mihi, non sine risu.

Aduertisti, credo, in Narratione hac, Suauitatem illam, qua de loquebatur: Nam multiplices habet, animorum motus; videlicet mœrorem ex inspirato incommodo, indignationem, dolorem, misericordiam matris in filium, spem melioris exitus, habet item Colloquia personarum &c. At illud facilius adhuc aduerteres in sequentibus.

SECVN-

SECNDA NARATIO HISTORICA

Quò: inquam facilius aduertas, quantum Narratio simplex, ab ornatione discrepet; Rem eandem pridem in Belgio gestam, triplici stylo placet exponere; vt feci, in Fabularum exemplis. 1. simplici ac ieiuno. 2. paulo venustiore. 3. magis oratio. Porrò, cum huius Narrationis argumentum sit humile ac comicum, humili propterea dicendi genere vtemur? armillæ quippe gemmeæ, aureaque monilia, principem matronam, non plebeiam decent. Argumentum ergo præbebit.

EBRIVS IN FERETRO

1. *Stylo ieiunio ac tenui.*

Degebat in Belgio, vir quidam, qui quotidie à summo manè, potabat ad vsque vesperum. Tum vino, vt erat, madidus redibat domum: postea vero quam erat ingressus, vxorem, liberosque malè mulctabat pugnis & calcibus. Illa diutius ferre non valens ebriorum coniugem, statuit vino sepultum, collocare in feretro, inuolutum

lutum linteo funebri. Id cum fecisset, lugere cœpit, quasi mortuum. Eius lamentis exciti vicini, confluunt in eius domum. At ipse mortuus, planctu increbrescente excitatur à somno; miratur lacrymas vxoris, ac fascias magis & mortualia. Quærit causam; audit se mero extinctum, nunc Dei beneficio singulari, redire postlimio in vitam. Attonitus ille, pessimo liquori, inimicitias denunciat immortales, promittit se nunquam vinum deinceps gustaturum: Et fecit, quod in se receperat.

2. Stylo paulo venustiore.

Fœminæ cuidam Belgicæ, maritus fuit, egregius in paucis potator, toto famosus oppido, qui dies totos pergræcando, postquam in cauponis consumpserat, inclinante in vesperam die, solebat titubante gressu, reuerti domum. Vix attigerat limen, cum canere receptui vxor cum libertis abdere se in latebras, expectare, dum temulentus crapulam exhalaret: ni faceret, in ejus os, ille inuolare, pugnis calcibusque miseram contundere, quidquid veniret in manus, impingere in obuios; denique, peruertere mensas, abacos, omnia. Hoc diu cum tulicet vxor patientissima, nihilque non experta esset, quo virum auocaret ab intolerabili turpitudine, statuit demum, ad vltimum descendere remedium, & hanc, quod aiunt qua-

3. *Stylo magis oratorio.*

Matrona prudens & honesta, maritum habuit in Belgio, cum multis vitiis dedecoratum, tum verò temulentia insignem. *p.* Quid non egit mulier cordata, vecordem vt virum ad sanitatem reuocaret? quas non intendit machinas; quam industriam non adhibuit, quem denique non lapidem mouit: sed nimirum corroborata erat longo vsu, insana perpotandi cupiditas altioresque egerat in eius animo radices turpissima consuetudo, quam vt euelli ratione vlla aut pudore posset. Conuolabat quotidie, simul ac euigilarat, in popinas vinolentus, in cœno assidue suo sese volutabat sordidus, sordesque suas aduentante nocte domum conuehebat. Quoties marsupio non sufficiente gulæ, caupona abiit expalliatus & exgaleritus (verbo peregrino sit venia) atque etiam penè exossatus pugnis, probrisque probe obsitus? Quoties inter redeundum, (si hoc est redire, passu labi & relabi quolibet,) offensantem altero quoque passu, & in tabernas ac parietes impingentem prosecuta est caterua puerorum, sibilis conuiciis, luto? Sed enim acceptas foris injurias, intus vlcisci solitus, vt primum attingebat limen ædium horrendum illico vociferari adessent famuli, adesset coniux: Illi contra, latebras aucupari, delitescere trepidare; si quem occupasset incautum, medium *p Interrogatio*

arreptum sternebat in terram, & quà pugno, quà fuste, quà te, quauis alia, pulsabat diris modis miserum. q Quid aget materfamilias? quo se vertet? flebit? obsecrabit? irascetur? minabitur? inuolabit in barbam ebrii? Horum mihi omisit; verum frustra fuere illa omnia. Quid ergo faciet? Accipite. Audax comminiscitur factum. Lecto iacebat ille vino obrutus, opressus sopore, quem nullus tonitrui fragor excutiat; occasionem arripiens mulier, accedit ad virum ac manum vtramque primum, tum pedes stringit fune valido, sudario postea obnubit caput, totumque circumuoluit corpus sepulcrali linteo: tum deinde stertentem, ancillà succollante, parato collocat in feretro, & hinc & inde tædas ferales adstitutas accendit. Ilicet, mortuum conclamat coniugem, lachrymæ, vt fere fit, iusse fluunt vbertim, & sinum rigant: Tum capillos vellens, ac vocem tollens flebilem in modum. Mi marite, inquit, heu! mi marite, sic me orbam, afflictam, perditam, æternum deseris; Cur heu! vitales au as morte tam cita, linquis; Confluit interea omnis vicinia, ægram solantur, nec desunt, qui bonas preces pro defuncto fundant, proni in genua. r At ecce; ò prodigium! ò rem inauditam! Dum hi lugent illi plangunt, miserantur alii, excitatus inconsueto clamore mortuus, ronchum ingentem imo emittit pectore; tuum motat caput, tibiasque vinctas

q Dubitatio.

r Hypotyposis.

inctas agitat. Hic omnes ſtupere, trepidare, totis artubus tremere; muſſare, rediiſſe in corpus animum; palam aſſeuerare, defunctum reuixiſſe. Hic ebriosus, ſternutare ſemel atque iterum, vinariamque clara voce poſcere lagenam. Vxor, quę vix teneret riſum inter lachrymas, viuum lugens, quem vellet mortuum, vero dolore verſo in fictum gaudium, ad feretrum accedens, ô mi vir, inclamat, quam maxima voce poteſt: Audit ille, recluditque oculos, perque linteum lucem videns malignam, brachia, & pedes graui nodo reuinctos ſentit. Quid cogitaſſe cogitatis, viuum cadauer, plorantes, gementes, vlulantes audiens, funebremque apparatum intuens per rimas linteas? penè mortuum è viuo, fecit horror ſtupori mixtus: trepidat ſe tantillum mouere, taciuſque audit lugentem coniugem: Siccine, inquiebat verſipellis æternis ignibus addictus es, marite optimè; O! ſi vel ante mortem expiaſſes animum, tot tamque inſanis compotationibus inquinatum! Hæc immotus audit miſer, tandemque ſuſurro ſemimortuo ſucclamat, Vxor. Fingit illa terreri; & ò Marite mi, reclamat, viuis? viuo, inquit, redux è lethi faucibus. Reduxne ab orco, ò mi anime, & vitæ redditus, qui modo mortuiſſimus fuiſti, purum putum cadauer mox humo dandum? Bona vxor, reponit, expedi, ah quæſo, vincla expedi. Vix illa extricarat faſciis brachia,

& sudario caput, cum ille, ad astra tendens manus, vouet alta voce, solemne votum, per omnem vitam, vinum se nullum, ne primoribus quidem labris libaturum esse; vas nullum vinarium, ne primoribus quidem tacturum digitis; (ridedat interim in sinu coniux) & stetit voto, siccam in posterum vitam, ad veram vsque mortem exigens.

Desudemus iam in nobiliori materia, & comicum hoc mittamus dicendi genus.

TERTIA NARRATIO.

HISTORICA.

Huius Narrationis argumentum, precedente multò erit illustrius; quare illustrius orationis genus adhibendum. Spero autem, vos Candidati studiosissimi, vel ex vnius huius exempli accurata lectione, vt cætera prætermittatis omnia, non vulgarem fructum relaturos; si aduerteritis diligenter animum, ad varios modos, quibus illud, ex Rhetoricæ arte pertexui. Primus modus, Historicus erit; rem siquidem gestam simpliciter exponet: sex alij sunt ex Oratorum officina deprompti.

Vir-

VIRGINITATIS PIA FRAVS,
EVPHRASIA.

Primus modus.

Euphrasia virgo, frustra minis precibusque sollicitata ad abiurandam Religionem Christianam, Iudicis sententia & authoritate, ad lupanar traducitur. Qui ad illam prior est introductus, Miles fuit, ab castissima puella ita delusus. Cum enim habere se diceret, vnguenti genus, quo qui perunctus esset, ferro vulnerari nullo posset, illudque ipsi donaturam promitteret, si pudori suo consultum vellet, vt fidem faceret dubitanti, suique probaret vnguenti vim, periculo suo, oblinit ceruicem, tum militi percutiendam obiicit. Hic, virgini tam constanter asseueranti, penè credens, experturus tamen eius dicta, & vires vnguinis, ense collum valido ictu ferit & amputat.

En Narrationem incomptam & exsuccam. Vis, adsciscamus ei nunc ornamenta Rhetorica; vistam velut candidam telam, aut puram purpuram, stylo oratorio, quasi acu phrygia distinguamus, variis coloribus & figuris; Accipe; ac praesertim attende

tende quam mul ifariam, ad narrationem aggrediar. E us enim venustas omnis, ferme pendet, ab exordiendi rat one.

Alter, eiusdem rei narrandæ Modus.

Narrationem auspicor, ab Introductione Euphrasia, in prostibulum, per Hypotyposin sic.

Quæris, quæ sit illa puella, quam impurissima Prætoris sententia, ad postibulum rapi vides; Euphrasia est, virgó, non egregia minus pudicitiæ laude nobilis, quam formæ venustate præstans: quæ, Christi fidem, quod eiurare noluerit, ad Iustium exponenda publicæ libidini, ludibrioque trahitur. Ac iam cupiculo inclusam primus sibi deposcit Miles adolescens, crista gloriosus plumatili, fulua cæsarie decorus, calamistro comptulus, ornatu venustulus, ferroque splendido succinctus, vt vel inde cognoscas, ad Venerem à Marte turpem transfugam. Itaque introducitur, Iponar subit. Ah! Euphrasia, caue: heu quid ages Enphrasia; qua ante libidinoso Marti resistes: quo stratagemate repelles armatam Venerem; Resistet, repellet; ne metue, quisquis illius causa metuis. Ecce ad impudici, pedes se Virgo abiicit; pudori suo, ne vim afferat, enixe rogat, & ingens gratiæ promittit præmium. Quod tu

tu mihi præmium; inquit Miles. Quale, ait Euphrasia, nec tu à Diis ipse tuis petere audeas, nec illi dare tibi valeant. Nempe, inquit ille subridens. Nempe, inquit illa collachrymans, vnguenti genus habeo mirabile, cui ea vis inest, vt quodlibet retundat telum. Iocaris, ait Adolescens. Seriò loquod, ait Puella. Vis meo capite facere periculum; Vis ceruices oblinam, quas deinde ferias gladio, quam maximo valabis impetu; Si non inane, ceciderit in caput, ferrum; tum vero, me dedisse verba dicito; tum me quauis affice contumelia; non reluctabor, libens patiar. Quid multa? In spem erectus cuiusdam immortalitatis, vanus Adolescens annuit. Collum mendaci oleo inungit Euphrasia; ceruicem deinde nudat, præbet Militi. Miles ensem distringit, attollit manum, fulgens vibrat ferrum, ceruices ferit, caput amputat. Collabitur corpus pudicum præcisum caput: ipse pariter impurus carnifex, stupore, an dolore, exanimis concidit. Sic, contra quam ille de Marte prædicabat, sic, exultantem Venerem, ac spolia pudicitiæ iam iam detrahentem, abiecta & prostrata Virgo perculit, & in fugam vertit.

Tertius, eiusdem rei narrandæ Modus.

Ab Vnctione ceruicis, per Interrogationem & Hypotyposin, ita incohoo.

Quid, superi! quid in illo cupiculo geri video? Stat stricto mucrone Adolescens: iuxta, puellam video formosissimam, sibi vnguento collum illinentem, fortasse vulneri, quod ille fecit, facit hæc medicinam. At nullum cerno vestigium plagæ; nec sanguis à ceruice fluit, sed oleum. Et auget mirationem Miles ipse tacens, & quasi expectatione suspensus: Ac iam ad illum accedit Puella, eique ad genua supplex accidit. Quam ob causam? Haud dubie, ne feriatur rogat. Imo, vt feriatur, obsecrat. Audi, quid dicat. Generose Iuuenis, attole nunc manum, te obtestor, totoque nisu brachiorum, in meum caput, gladium dimitte. Pater Adolescens, ferrum eleuat. Ah! Miles, quid agis; Non audit Miles, ferrum deprimit, obtruncat Virginem. Infelix virgo, quod admiseras scelus; quis te Iudex supplicio addixerat? At; quo spectat insolita tortori, humanitas? Cur lacrymas effundit! Quid est, quod sublatum puellæ caput, veneratur osculis? O me crudelem! inquit; sed o te multo crudeliorem, Virgo innocentissima, quæ me ad facinus hortata es, quæ me induxisti in fraudem; Tene ferrum attigisset vnquam, ni tu sanctè affirmasses, retusum iri, tuo illo fallaci vnguine: At, agnosco scelus meum, & necis accersitæ causam. Non te meus peremit ensis; sed libido: maluisti vitam, quam pudorem amittere exponi crudelitati meæ

Potius,

potius, quam cupiditati. O castitatem prædicandam, quam vel eius hostis commendat; quam, qui oppugnauit, in cœlum effert.

Quartus, eiusdem rei narrandæ modus.

Ab ipsa capitis Amputatione, per Apostrophen & obsecrationem, initium duco.

Resiste Miles; ferrum, ah sustine; subest promisso fraus, te fallit Virgo: ah inhibe gladium tantisper. Heu, non inhibuit truculentus, Virginem fer't; caput abscidit. O barbare, ò ferro durior ac sæuior tuo: potuisti secare hunc florem? hoc lumen extinguere; hoc ebur violare: potuisti tam elegantem spoliare virginem vita; corpus tam pulchrum tam nobili priuare anima; Sed quid Militem insector; non ipse fuit necis auctor, quam intulit: Ipsa illius manum, ferrumque, Virgo impulit: Nolentem exorauit fraudulenta, repugnantem induxit, titubantem confirmauit ingenti promisso vt feriret, vt omni virium contentione percuteret ense ceruicem. Quo promisso inquis: Oleum habere se dixerat, quod mox ei daret in præmium, si ab ipsius corpore libidinem abstineret, quo inunctus nulli vulneri futurus esset obnoxius. Credere nolebat Miles, sed denique asseueranti credidit, & in se periculum facere volenti capitis periculo paruit demum percussit obtruncauit.

truncauit. O virgo (ad te enim, iam subirata se conuertit oratio) quid egisti;quo id consilio commenta es? cur tibi alienas inuitasque manus attulisti? At quid sciscitor? quid interrogo? quasi me latere possit, quod quæro? Illa illa fuit causa quæsitæ necis studium tuendæ pudicitiæ: castitati caput posthabuit, Heroina inuictissima, illibatam constupratæ vitæ prætulit mortem,vt sibi immortalitatem morte compararet. O virtutem omnium sæculorum præconiis efferendam.

Quintus, eiusdem rei narrandæ Modus.

Ab obsecratione Euphrasiæ, ad Militis pede s prouoluta, ne pudori afferat probrum, sic ordiri possumus.

Generose Miles, inquit Puella illa venustissima quam ad pedes Adolescentis aduolutum cernitis; Iuuenis humanissime, te per ego hanc dextram tuam oro; genuaque, quæ amplector, per vigorem illum animi eximium, indolemque præclaram, quæ toto ore emicat, precor obtestorque, pudori meo parce: Enitar & vt spero consequar, vt te de me optimè esse meritum læteris. Est mihi vnde parem tibi gratiam, atque etiam fortè maiorem rependam. Quid enim, inquit Miles abnuens, quid enim mea causa facere possis? Possum ait Virgo, immortalem te præstare bello, si me audies

audies. (artisit ad hæc Adolescens) & vnguine, quod tibi mox datura sum linieris pectus; sic enim genus omne telorum illæsus rideas. Non credis, video satis; putas me tibi velle fucum facere: atqui experiri licet fidem meam, periculo vitæ: periclitate, explora vnguenti mei vires in hoc capite; Annuit Miles; illa perungit collum oleo tum ceruicem feriendam exhibet; hortatur, totis vt viribus ferrum in caput contorqueat. Hæret Iuuenis, metuit pallet, quasi feriendus ipse: excitatur blanda obiurgatione Virginis, nihil esse quod sui causa metuat; obtusum iri ferri aciem: audeat modo ensem exerat manum erigat, ceruicem percutiat. Animatus ille, nihilque iam formidans, nudum attollit gladium, demittit in collum præscindit caput. Quo putatis stupore perculsum. Adolescentem impudicum, vbi Virgineum caput suos subsilire ad pedes vidit; quam mœrens vbi se collit, retulit pedem! vt ingemuit vt detestatus est nefariam libidinem.

Sextus eiusdem rei narrandæ Modus.

Ab Hortatione Euphrasiæ, inuncta iam ceruices Militi suadentis, vt ferrum adigat in caput, principium ducere licet, in hunc modum.

Feri miles, inquit Euphrasia feri, quid cessas? quid cunctaris? ferrum iam nihil ego timeo, obliuii

linii collum; En præbeo ceruicem quid trepidas? Non mea, inquit ille, sed tua causa trepido? vereor nimirum, ne futura sit acutior, quam vellem l ferri acies. Men tu censes, subiungit Virgo stolidam adeo, & prodigam vitæ, quæ subiicerem gladio caput, si perspecta, probataque mihi non esset vis huic vnguento insita; hoc liquore iuncta, tui ensis hebetabo aciem: attolle dexteram modò, atque aude. Audet ille, eximit vaginâ gladium, attollit, ceruicem icit, primoque ictu demetit. Muto ac stupenti insultat subsultans pauimento caput, motuque ipso loquitur, & vocem cum cruore fundens. Quid istic hæres adhuc inquit, impure ganeo; te non sentis verberari his oculis extinctis; non vocem audis linguæ emortuæ; nec te, in hac fronte relictæ terrent minæ: Quid stas; quid intueris? quid me impudico aspectu violas; Abscede, scelerate: abi iam, & vbique tuum, meumque factum prædica; exarmatum scilicet, ab inermi puella militem; victorem, aduersariæ morte victum; & nouo genere victoriæ, triumphasse, quæ cecidit & prostratum esse, quid stetit.

Septimus, eiusdem rei narrandæ modus.

Inuitantur Virgines ad spectaculum occisæ Euphrasiæ, per Apostrophen.

Adest è

Adeste, quotquot castimoniæ laude gloriamini Virgines: adeste omnes ad spectaculum: huc oculos, ad flutum; huc manus, ad planctum, aut ad plausum potius; huc voces, ad præconia; huc animos, ad admirationes afferte. Dignum oculis, dignum virtute vestra & admiratione spectaculum vobis obiicio. Cernite huius cubiculi pauimentum cruore natans, & abscissum à suo corpore, puellæ caput formosissimæ. Quid in militem adstantem oculos torquetis, ita ardentes, quasi facinoris authorem; Quid sanguinem stillantem intuemini, quem manu tenet gladium? Impure latrò, inquitis, castissimæ Virgini eripere non potuisti pudicitiam, vitam abstulisti: explere nequisti libidinem, explesti sanguine crudelitatem; vim inferre pudori non valuisti, violentas intulisti manus illibato corpori. Abertatis, Virgines, aberratis: violentas manus non intulit; volens puella vitam perdidit, caput amisit. At huius militis, nonne ferro truncatum est; Ita est, sed quod ipsa impulit Virgo. Impulit? quo autem consilio impulisset; vt scilicet cupiditati turpissimi adolescentis illuderet; Cum enim in anguistis deprehensa, effugere alia ratione vim non posset & succumbendum necessario ei esset sceleratæ libidini, occumbendum sibi potius esse duxit. Ergo mirabilem vnguenti cuiusdam vim Militi exponit: quo hebetetur omne ferrum: si fidem dicto, nolit

ad-

addere, addat facto? simulque ceruicem oblinit, offertque feriendam in experimentum. Persuasus Iuuenis, illius caput ferro percutit & obtruncat. Quid aitis iam delicatæ Virgines; siletis; obstupescitis: hæret vobis lingua, admiratione tantæ virtutis; Et mihi pariter calamus hæret.

Habes in hoc vno Exemplo, quod promiseram. Vnum tamen adhuc adiiciam, superioribus, vt mihi quidem videtur, haud paulo compitius, ornatiusque.

QVARTA NARRATIO. HISTORICA.

FORMOSA DEFORMITAS Duarum Virginum.

Euphemia & Margareta, Virgines erant oris decoræ claræ, at pudicitiæ laude multo præclarissimæ. Cum viderent autem perniciem passim afferre animis, eximiam illam, qua fulgebant, corporis elegantiam, neque prodire in publicum posse sine alieno damno; instinctu diuino, nares cultello sibi præciderunt.

Ita

Ita fermè, Rhetoricæ artis imperiti loquerentur ac scriberent: At vero, qui illius non omnino ignarus est, varias orationis gemmas huic Narrationi illigabit, hoc fere modo.

Hæ duæ Virgines, quibus Euphemiæ & Margaretæ nomen erat, sorores, nec ne fuerint, cognatione sanguinis, haud quidem scio; at meritorum similitudine, germanas extitisse certo scio. In eadem agebant domo, ætate penè, virtute planè pares, decore pares ac pudore, *s* vt Columbæ non sit Columba similior, aut Rosa Rosæ, vt alterius decus ac formam referebat altera. *t* Margaretam dixisses Euphemiæ speculum, & Margaretæ Euphemiam? aut potius geminum corpus, vno eodemque agi & animari spiritu, ita semper vna erant; incedebant, visebantur, seu domi manerent, seu prodire in publicum cogeret necessitas, aut honesti ratio postularet; haud ignaræ vtique puellam in publico apparere, aut sæpius, aut solam, nequaquam *u* omen esse, pudici nominis. Ergo, quoties extra ædium fines posuerant pedem, tum verò, *x* pudoris odorem, quod vnum erat vtriusque votum, quocumque irent, spargebant suauissimum; simulque, quod exhorrebant morte peius *y* ignem, in plerorumque animis, haud satis pudicum, accendebant, pudicæ (quod mirere) illibatæque niues oris elegantissimi, & corporis maiestas planè mirabilis

s Similitudo.
t Hyperbole.
u Paronomasia.
x Metaphora.
y Antithesis.
z Repetitio.

ac diuina. *a* Id adeo prodebant non obscuris indiciis, plurimorum su piria, quoties obuiam se darent, alto emissa pectore; id lachrymæ, ab oculis cadentes intuentium, id admirationes non tacitæ, & acclamationes non fictæ, clare loquebantur. Quid; quod eo etiam prorupit non semel nonnullorum temeritas & amentia, vt amatoria stulti literas mittere in earum domum, non erubuerint.

a Colloquium. At, impudentiam procorum, erubuere Virgines; ac prima Euphemia ad germanam versa. *b* Vides soror, quo res sit loco? vt serpit malum in dies opinione latius; audis vt amantium insanis præconiis, vicinia circunsonat, vt nec iam nobis efferre pedem tecto liceat, sine proprio dedecore, vel scelere alieno; *b* Et spectamus ignauæ incendium, quod excitauimus? atque etiam ministramus pabulum flammis, quas, vel ipso sanguine restinguere, aut corporibus opprimere iam diu debuimus. Quin, si me amas, tanto medemur malo, quod creauimus, & me sequeris præeuntem. Sequar verò, & libenti quidem animo, inquit Margareta & vel in certam ruas mortem, habebis me vbique comitem, nec vllus me casus à tuo latere diuellet, soror; iube modò.

b Allegoria.

c Exclamatio Precibus, inquit illa, efflagitemus diuinam opem in genua procumbamus, ambæ Ambæ procumbunt, orant supplicant; *c* quo sensu pietatis, superi

peri! quo feruore animi! quis explicet; *d* Surgit deinde Euphemia impatiens moræ: consurgit Margareta: secretius illa conclaue subit; hæc subsequitur, occlusisque foribus, considerat, quid illa moliatur; molitur enim magni nescio quid, & inuisitati: Atque ecce thecam è scrinio iam deprompsit, speculumque in primis præclarum ac splendidum, non hos: heu! in vsus, emptum pridem à parentibus, relictumque hactenus in cistellæ fundo. Illud nunc Euphemia appendit loco idoneo; tum è theca cultellum extrahit, minaci fulgore rutilantem. Spectat Margareta, stupenti similis, quid illud sibi velit speculum, quo spectet ille mucro; silet tamen pallida & tremens cum Eupehmia speculo obiicit sese, tantum ab decore vultus, doloris hauriens quantum aliæ, voluptatis: Tum ingemiscens, & pulchritudini irata suæ.

d Hypotyposis.

e Itane verò, inquit, pudorem tu mihi, aliis etiam afflabis venenum. Forma pestilens; nec erubescis, tot flagitiis ansam dare; faxo, puriore minio, tota modo rubeas. Hæc dicens, *f* prehensas nares (videt, & exhorrescit Margareta; & ego pariter horresco referens) nares, inquam, sibi vno ictu exsecat; ac, defluentis aspectu sanguinis, vehementius in semetipsam exardescens, genas, mentum, labia dirum in modum acie violat; acum ne deinde dispungit frontem. *g* O spectaculum

e Apostrophe.
f Hypotyposis.
g Exclamatio.

h Allegoria. culum, luctuosumne dicam, an mirabile! *h* At iam ab cœlo illo pudoris ac modestiæ, purpureus imber depluit in sinum argenteum, & rosæ liliis miscentur.

i Apostrophe. Quid agis interea, tu, Margareta; Et quando colliges à stupore animum; Diutiusne, crudelem manum sæuire patieris, in vultum innocentem? stuporem discute, inhibe furentem dextram, cultrum eripe sacrilegum. Discussit, inhibuit, eripere tamen imm te ferrum nondum valuit: reluctatur enim Euphemia. Cui illa? Quid vltra tendis, inquit, Germana; Totum iam funditus corrupisti formæ decus: horrorem iam, mihi crede, non amorem parias. Cedo iam cultrum: meam vt vicissim, ad exemplum tui faciem refingam: Nouum *l Allegoria.* hoc mihi calamistri genus trade, inquam obsecro, quo me, tui ad instar, comam, poliamque. Verbis adhibet vim, & tandem extorquet *m Exclamationes.* gladiolum cruore rubentem; ac gestiens, nares similiter præcidit fœdissimo vuulnere, & frontem confusis turpat punctiunculis, genas sulcat dein-*n Antitheta,* ceps, *l* exaratque lineas celeri ductu, & quasi molli in ebore, miniatos insculpit characteres *m* O lineas! ò characteres! ò cruorem! o purpuram! *n* ò fœditatem splendidam! ò vulnera præclara! ò deformitatem pulcherrimam.

o Qua putatis celeritate, è superis delapsos regionibus Angelos, ad speciosum conuolauisse

spectaculum

ſpectaculum ? Qua ſollicitudine ac religione, de- o *Repe-*
pluentes in terram, certatim collegiſſe pyropos p, *titione*
vnioneſque roſos ? Qua ſedulitate, ex iis texuiſſe *iuncta.*
ſerta, corollas, ac monilia, queis purpuratarum *Interro*
colla, ſinuſque Virginum, decore ambirent, am- *gatio.*
bitioſe decorarent ; Agnoſcunt ſanè ornamenta
diuina Virgines, & à vulneribus mirantur fluere p *Meta*
delitias, & à fœditate, clariu efflorescere formæ *phora.*
nitorem ; ſibique mutuos inter amplexus, oſcu-
laque plaudunt, & lachrymas confundunt lachry-
mis, quas exprimit voluptas : & cruorem miſ-
cent cruori, quem dolor elicit. O, quam mihi
iam, Euphemia, ſolito videris elegantior ! clamat
Margareta. Quam tu etiam reponit, illa, videre
mihi venuſtrior quam antea ; vt blande rutilant
genæ vt pulchrè frons reſplendet, vt iucunde la-
bra irradiant.

Quid multis ? ſic comptæ, ſic ornatæ, quo diſplicuere magis, mortalium oculis ; hoc Immortali, Cœleſtique Sponſo amabilius arriſere.

Vt autem intelligas, quod in Superiori Narratione feci, idem quoque in hac, cæteriſque eiuſdem generis, poſſe facile fieri placet Hiſtoriam eandem alio modo refingere, ad præcedentis exemplum.

 eadem

EADEM NARRATIO
Alio modo texta.

q Quid cerno? Deus Immortalis: Quod horrendi ſpectaculi genus, percellit oculos? Duas intueor, præſtanti pulchritudine Virgines alteram ſibi labra, genaſque fœdè lacerantem, alteram præciſis iam naribus, lacerata fronte, ſine ſpecie, ſine decore, atque adeo ſine facie, genibus affuſam, elatis in cœlum manibus, oculiſque, rigantem pretioſo cruore pauimentum. r Quis vos habet furor, præclariſſimæ Virgines; quæ inſania ſtimulat: aut ſi quis ſanctior inſtinctus eſt, amabo dicite; Quid ita formam illam deformatis eximiam? Cur in hunc modum turpatis, truncatiſque vultum? Quæ ratio, ad hoc inuſitatum facinus, vos incitat? Audite, quid reſpondeant. Audite, quid hiantia illa hora vulnerum loquantur? quæ verba cum ſanguine profundant; ſ Oris dehoneſtamus elegantiam, inquiunt, ne pudoris honeſtas violetur; corpoream perdimus formam, ne deformis reddatur animus; has corrumpimus amorum illecebras, ne alij nos depereundo & amando malè, amentes pereant; puras genarum niues inquinamus, ne impuro igne, intuentium corda exerdeant; ſplendorem obſcuramus, ne

q Hypolypoſis.

r Apoſtrophe

ſ Proſopopœia & crebra Antitheta.

ab illo cæcutiant alieni oculi. *t* O consilium immortali laude dignum ò facinus eximium, admirabile, singulare, omnium literis & prædicatione celebrandum. Pergite, porro, Virgines illustrissimæ, pergite conspurcare speciei nitorem, quo pudor speciosius effulgeat, confundere pergite venustatem vultus, venustior vt exitat forma virtutis. Pergunt illæ, quo ad turpes sibi videantur insigniter; sicque alienas sordes eluunt suo sanguine, & hoc quasi vnguento, Veneris curant vulnera telaque retundunt, extinguntque nefarias faces: Neque enim eas quisquam posthac amauit vt pulchras, sed vt castas coluit, vt sanctas suspexit. *t Exclamationes.*

Possem alia, atque alia ratione, hanc ipsam historiam, sicut priorem, pertractare sed quia hæc sufficere mihi videntur: & quæ afferrem, haud multum iis essent absimilia, quæ in proximè superiori attuli, ad aliud Narrationis genus veniemus.

§. III.

NARRATIO CIVILIS.

FLAGITIOSÆ NVPTIÆ.

Narrationem hanc, consulto in locum hunc reseruaui vltimum, quòd cum absolutissima sit amplificationis idea, virtutesque ad norrandum requisitæ omnes in ea præclarissimè eluceant, fastidium è superiorum lectione conceptum leuatura sit.

Argumentum est huiusmodi. Cluentia, Cluentij & Sassiæ filia, post patris mortem Melino nupserat adolescenti nobili. Aliquanto post Sassia, Generi sui amore capta, filiam compulit, ad discedendum à marito: quo diuortio facto nupsit Melino Sassia. Flagitium hoc Tullius eloquenter exaggerans, Narrationem auspicatur, à primis Melini & Cluentiæ nuptiis, de iis sic agens.

Orat. pro Cluentio. num. 22.

Cum essent hæ Nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, repente est exorta mulieris importunæ nefaria libido, non solum dedecore, verum etiam scelere coniuncta. Nam Sassia, mater huius Auiti, *a* mater enim à me nominis causâ, tametsi in hunc hostili odio & crudelitate est, mater, inquàm

a Auitus ipse est Clu

quàm

uam appellabitur, neque vnquam illa ita de suo entius scelere & immanitate audiet, vt naturæ nomen Cluentia mittat. Quo enim est ipsum nomen amantius tiæ fra ndulgentiusque maternum, hoc, illius matris, ter,quæ uæ multos iam annos, & nunc cum maxime Cicero ilium interfectum cupit, singulare scelus, ina- hac ora ore odio dignum esse ducetis. Ea igitur mater tione Auiti, Melini istius adolescentis, Generi sui,con defeura quàm fas erat, amore capta: Primo, neque dit. d ipsum diu, quoquo modo poterat in illa cupiditate continebatur: deinde ita flagrare cœpit amentia, sic inflammata ferri libidine,vt eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non hominum fama, non filij dolor, non filiæ mœror à cupiditate reuocaret. Animum adolescentis, nondum consilio ac ratione confirmatum, pellexit iis omnibus rebus, quibus illa ætas capi ac deliniri potest. Filia, quæ non solum illo communi dolore muliebri, in eiusmodi viri iniuriis angeretur, sed nefarium matris pellicatum ferre non posset, de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur, cæteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat, in huius amantissimi sui fratris manibus & gremio, mœrore & lachrymis consenescebat. Ecce autem subitum diuortium, quod solatium omnium malorum fore videbatur. Discedit à Melino Cluentia, vt in tantis iniuriis non inuita: vt à viro, non libenter. Tum vero illa egregia, ac

præclara mater, palam exultare lætitia, ac triumphare gaudio cœpit, victrix filiæ, non libidinis. Itaque diutius suspicionibus obscuris lædi famam suam noluit: lectum illum genialem, quem biennio ante, filiæ suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari & sterni, expulsa atque exturbata filia, iubet. Nubit genero socrus, nullis auspicibus, nullis auctoribus, funestis omnibus omnium. O mulieris scelus incredibile, & præter hanc vnam, in omni vita inauditum. O libidinem effrænatam, & indomitam! O audaciam singularem, non timuisse, si minus vim Deorum, hominumque famam, at illam ipsam noctem, facesque illas nuptiales; non limen cubiculi; non cubile filiæ; non parietes denique ipsos superiorum testes nuptiarum? Perfregit, ac prostrauit omnia cupiditate ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

PROGYM.

PROGYMNASMA VII.

DE

CHRIA.

QVID *frontem, Lector caperas? mendosus non est ille Titulus:* Chria *dici debet, non* Chreia, *vt vulgus imperitorum, tam Gallicè quam Latinè loquietur. Etenim, Græca vox* χρεία, *scribitur, vti vides, per* ει, *quæ diphtongus latinitate donata non dissoluitur, sed exprimitur, vt i lungum. Sicut igitur, non dicis* Mageia *&* Alexandreia, sed Magia, *&* Alexandria, *quod scilicet scribantur per* ει; *ita, nec Chreiam dicere debes, sed Chriam. Id te volui præmonitum, vt ne offenderes, vel in ipsum rei nomen, de qua tam multa nobis disputanda sunt.*

CAPVT I.

Quid sit Chria, & Quotuplex.

QVid est Chria?

R. est Commemoratio seu Explicatio, facti alicuius, vel dicti, vel vtriusque simul, certis capitibus comprehensa.

Quare hoc genus Amplificationis, Chria dicitur.

a Prisciano. R. Quia vocabulum hoc Χρεία, *vsum & necessitatem* significat, vnde à nonnullis *a Vsus* appellatur. Quod igitur, hæc Amplificandi forma, sic ad quodpiam seu dictum, seu factum, ornatè & eleganter explicandum, vtilissima: hinc factum puto, vt *Vsus*, seu *Chria*, nominata sit.

Quotuplex est Chria?

R. Triplex. Alia est *Actiua*, alia *Verbalis*, alia *Mixta*. Latinius dicendum esset; Alia in Actione consistit, alia in Verbis posita est, alia ex duabus illis coalescit.

Quid est Chria *Actiua*.

R. Illa est, quæ Actionem, seu factum quodpiam exponit & exornat.

Da

Da exemplum.

R. Dabo geminum. 1. Lacedemonii, suis *te* liberis Ebrietatis odium, horroremque ingenerarent, adducere illos soliti erant, in conspectum seruorum, qui vino mentem obruissent, nimirum, vt fœdo illo spectaculo deterrentur ab hoc vitio. 2. Tarquinius Superbus, septimus Romanorum Rex Legato, quem ipsi filius miserat, sciscitatum quidnam se facere vellet, in vrbe Gabiis, in qua, omnia ipse vnus posset; nihil respondit, sed velut deliberabundus, in hortum ædium transiit, sequente Nuncio & responsum expectante: ibique inambulans tacitus, summa pauerem capita, baculo decussit: Ex quo filius intellexit, primores vrbis interimendos esse, quod breui præstitit. Huiusmodi Actiones, Actiuæ Chriæ argumenta esse possunt.

Quid est Chria *Verbalis*.

R. Illa est, quæ verba sententiose, ab aliquo prolata, explicat.

Da Exemplum.

R. En aliquot. 1. Difficilius est imperata facere quam imperare facienda. 2. Pro focis, interdum pugnatur acrius, quàm pro Aris. 3. Prope se consequntur, proponi formam, & exponi pudicitiam. 4. A summo detl nantibus, facilius est, per prærupta, ad infima quæque casus. 5. Non est in eiusdem manu, ignem inijcere, & iniecto spatium Fam. Strad. d. bell Belg.

tium

tium, modumque statuere. 6. Sparsa in commune gratia, ab omnibus accipitur, à nemine redditur.

Quid est Chria *Mista*.

R. Ea est, quæ factum quodpiam sermone coniunctum complectitur.

Da Exemplum.

R. Duplex affero. 1. Diogenes, cum puerum vidisset, petulanter & immodeste se gerentem, eius Prædagogum fuste percussit, adiiciens verberibus verba hæc: *Siccine puerum hunc tuæ curæ commissum instituis.* 2. Scilurus Scytha, octoginta filios, moriturus cum aduocasset, iaculorum fascem, singulis frangendum porrexit: sed frustra: quis enim tot iacula simul collecta frangeret. Ipse vero, tela singula seorsim eximens, nullo labore fregit, factoque monitum præclarum addens, *Quandiu*, inquit, *vos coniunget mutuus amor, arctoque beneuolentiæ nexu vinetis copulanti tandiu infracti, inuictique eritis: At si qua dissensio, vos segregabit ac distrahet, vincemini facilè.*

Plutar. in Apo.

CAPVT

CAPVT II.

Chriæ Partes.

QVæ ſunt illæ Partes, ſeu Capita, ex quibus Chria componitur.

R. Octo iſta; *Encomium, Paraphraſis, Cauſa Contrarium, ſimile, Exemplum, Teſtimonium veterum, Epilogus.*

Seu mauis, vulgari more loquar. Tractanda Chria eſt, à

Laudatiuo,	*Simili,*
Paraphraſtico,	*Exemplo,*
Cauſa,	*Teſtimonio veterum,*
Contrario,	*Breui Epilogo.*

Quid ſibi vult, *à Laudatio.*

R. Inchoandam eſſe Chriam, ab illius laude, qui vel dictum protulit, vel edidit factum illud, quod Chriæ materiam præbet.

Quid ſignificat, illud à *Paraphraſtico?*

R. Idem, ac ſi diceres, *ab Expoſitione* facti, ſeu dicti, quod per Chriam, ſuſcepimus amplificandum. *Paraphraſis* enim, nihil aliud eſt Latinè, quàm liberior Interpretatio, & dilucidior Expli-

Explicatio dicti cuiuspiam.

Quid sibi vult *à Causa*?

R. Afferendam esse causam aliquam argumenti, quod pertractauimus, v. g. in hac sententia, *Pecuniæ obediunt omnia*, quærendum esse, cur omnia obediant Pecuniæ, tanquam Dominæ: Et hæc præ cæteris occurret causa, quod Pecuniæ vsus, ad omnia sit ferè necessarius.

Quid illud est, *à Contrario*?

R. Significat, ex contrariarum rerum conflictu id confirmandum esse, quod probandum nobis est. Exempli caussa. Quemadmodum Pecuniæ obediunt omnia, id est, sicut opulenti in cæteros imperium exercent, videnturque adepti licentiam omnium rerum, *E contrario*, Egeni iacent, contemnuntur, aliorum voluntatibus coguntur obsequi.

Quid, *à Simili*?

R. Illustrandam esse docet, propositam sententiam, similitudine quapiam. Vt. Quemadmodum Regi famulantur subditi, & ab illius nutu cuncti pendent, ita Pecuniæ obtediunt omnia. Vel. Sicut qui Claues habet portarum vrbis & arcis, in ciues dominatur, nemoque potest, eius imperio se subducere: Sic, qui pecunia abundat, est quasi cæterorum dominus.

Quid, *ab Exemplo*?

R. Monet, Exemplum adducendum esse, ad stabilien-

ſtabiliendum quod intendimus. Vt ſi dicam, ad confirmationem allatæ ſententiæ ? Ceſarem, pecuniarum largitionibus viam ſibi muniiſſe ad totius orbis imperium.

Quid, *à Teſtimonio veterum.*

R. Oſtendit, Scriptoris cuiuſdam veteris authoritate, confirmandam eſſe propoſitam Chriæ ſententiam: v. g. Dicam idem ſenſiſſe Virgilium, cum Pecuniæ ſummam potentiam admiratus, exclamauit in hæc verba.

—— *Quid non mortalia pectora cogis, Auri ſacra fames;*

Quid denique, ſibi vult, *à breui Epilogo.*

R. Indicat, quæcumque dicta ſunt, breui, aptaque verborum comprehenſione, concludenda eſſe.

Quod eſt difficillimum Chriæ Caput.

R. Illud, quod ſecundo loco ponitur, quodque *à Paraphraſtico* nominatiuus: Vbi autem ab illo diſceſſeris, Encomium, ſeu quod à *Laudatio* dicimus, non leuis eſt momenti,& negotij Quocirca de vtroque ſeparatim nunc agendum eſt, adiiciemus poſtremo pauca de reliquis.

CAPVT III.

De Primo Chiæ Capite,

A LAVDATIVO.

QVam ob causam, Chriam auspicamur, à Laude Auctoris sententiæ, vel Actionis amplificandæ.

R. Quia, quò maior est loquentis aut agentis auctoritas, eo maioris sunt ponderis, eius seu dicta, seu facta. Vt ergo Sententia, aut Actio explicanda, non fidem solum, apud auditores, sed quandam quasi venerationem sibi conciliet, præmittenda est Laus Auctoris.

Qua ratione, laudandus est Auctor.

R. Duplex huius rei cautio est. *Prima*, vt laudes sint veræ? nam laudem, qua quis caret, ipsi tribuere, non est laudare, sed illudere. Licebit tamen, quod ait Cicero, hoc in genere, largiri nonnunquam, plusculum etiam, quàm concedit veritas, & adhibere figuram, quam vocamus Hyperbolem, siue Auxesin, sed modestam. *Secunda cautio*; Vt propriæ sint laudes, eique conuenientes

uenientes, cui adſcribuntur. Sic, Poeta non eſt, laudandus, à robore virium, ſed ab ingenio; nec Imperator, à ſuauitate vocis, ſed à fortitudine ac ſcientia militari.

Quaſdam mihi, hoc loco, Ideas Exordiendæ Chriæ, quæſo trade.

R. Faciam, eoque libentius, quod me non lateat, nullam fermè rem eſſe, in hoc genere, quæ tyronum animos moleſtus afficiat, quam iſta Chriarum Exordia. Cum enim, in iis, dicti vel facti cuiuſpiam laudandus ſit Auctor, vt nunc monebamus; vbi tritum illud ac puerile, *Merito laudandus eſt Iſocrates*, præcinuerint, continuo hæret illis aqua, nihilque occurrit, quod adiiciant. Cui ego incommodo, vt occurram, eorumque hac in parte, moleſtiam vtcunque leuem, varia Exordiorum exempla ſubiicio, è variis petita Rhetoricæ locis, ac Figuris; ad quorum imitationem, ſimilia ipſi condiſcant, aut etiam meliora effingere.

VARII.

Exordiendæ Chriæ modi.

His exordijs, Transitiones annecta'n idoneas, quibus prima huic parti, qua ab Encomio *dicitur altera Chria pars, qua vocatur* a Paraphrastico, *apte committatur.*

In Ciceronis laudem.

A Definitionibus conglobatis.

Encomium. Ciceronem, quæ merito appellare possumus, supremum fori Regem, Oratorum Consulem maximum, Triumphatorem animorum inuictissimum, splendidissimum Curiæ Solem, Rhetoricæ Decus & Ornamentum, Alumnum, aut Parentem potius Eloquentiæ Latinæque facundiæ Fontem, dicere solitum accepimus, a *Præter culpam & peccatum, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum.* Quo, quid præclarius; quid ab homine sapientissimo verius dici potuit,

a lib. 5. Epist. 28.

A Paraphrastico. Expendamus, amabo, verba singula diuinæ sententiæ. Itane vero, Marce Tulli, nihil pertimescendum

mescendum esse ais, præter culpam; Quid; non est pertimescenda, ipsa bonorum iactura; ipsa mors, &c.

In Virgilij laudem.

A Partium Enumeratione.

O Poetarum Coriphæe, Virgili, quam ego te lego lubens, ac laudo! Quis enim tam inuido aut agresti ingenio est, qui si tuam, vna cum scriptis tuis euoluat vitam, virtutes in te non miretur maximas? Pudorem non prædicet admirabilem, qui virgineum tibi fecit nomen, dum *Parthenias* appellatus es; Humanitatem non extollat, qua, omnium tibi coæuorum deuinciebas animos? Modestiam non exosculetur, quæ te compellebat in latebras, quoties digito, à prætereuntibus monstraretis? Pietatem non veneretur, cui tot laudes tribuisti, quam moribus castissimis consecrasti; Prudentiam non efferat, quam Augustus ipse suspexit, cum te consuluit, consiliumque danti paruit; Hanc equidem præ cæteris virtutem, cum vbique suspicio tuis in poematis, tum vero præcipuè, cum asseruisti, *Non aliam salutis spem iis affulgere, qui victi fuerint, quam si nihil omnino sperent*: hoc vno carmine mysterium illud comprehendens & explicans.

II. *Encomium.*

Vide Cerdã. 1. tom. in Virg.

Vna salus victis, nullam sperare salutem.

A Paraphrastico. Enucleemus hoc Myſterium, cuius ſenſum, prorſus dicas carere ſenſu, ſi parum tibi perſpecta fuerit Poetæ mens. Quid enim verò? inquies; Vt ſaluti ſuæ conſulat, qui ab hoſte deuictus eſt, ei ſperanda nulla eſt ſalus; Ita planè, nulla ſperanda eſt: Cum enim nullum ſibi ſupereſſe viderit, ſalutis conſequendæ locum quid non aget; quas ſtrages non edet, vt ſe expediat; &c.

In laudem Ariſtotelis.

A Notatione nominis.

III. *Encomium.* Non ſine diuino conſilio factum putem, quod Principi Philoſophorum *Ariſtotelis* fuerit impoſitum nomen. Quid enim Ἄριστος, niſi *Optimum* ſonat; Quid τέλος, niſi *ſummum* niſi *extremum, perfectum, abſolutumque* ſignificat? Fuit nimirum id nominis abſolutiſſimæ laudis quaſi prænuncium qua vir ille ſummus ſic excelluit, vt in ipſius mente Sapientia videretur fixiſſe ſedem? aut certè dono quodam prouidentiæ crederetur eſſe progenitus, in cuius animo Artes omnes optimæ ac liberales Diſciplinæ, vires ſuas ad certamen vſque experirentur ac oſtentarent. Adeò infinita eruditione conſpicuus, omniumque præclariſſimarum rerum intelligentia inſtructiſſimus, ſupremum attigit doctrinæ verticem, ſtatutamque humanæ menti metam, ingenii celeritate, longè multumque

que ſuperaſſe viſus eſt. Talis ac tantus vir, audire; quid aliquando in commendationem literarum reſponderit: Rogatus enim, *quo different Docti ab Indoctis*; *quo*, inquit, *Viuentes à Mortuis*.

O dignum Ariſtotele reſponſum! ò mortalium ſapientiſſimo, digna vox! Hos, tu viuere putas, qui omnis eruditionis expertes, in ſumma optimarum artium ignoratione verſantur? Hos inquam viuere tu putas quia ſentiunt, quia loquuntur, quia cæterorum more, vſura lucis fruuntur? Erras. Hæc vita non eſt, &c. *A Paraphraſtice.*

In Senecæ laudem.

A Genere & Forma.

IV. *Encomium.* Magnam quidem, egregiamque laudem, ſibi ſapientiſſimus Romanorum Seneca peperit, eximiamque exiſtimationem adeptus eſt, cum plurimis præclarè factis, tum verò æquabili vitæ moderatione, quam non minus in aduerſis, ac in ſecundis rebus adhibuit; maiori tamen luce gloriæ, nomen illuſtrauit ſuum clariſſimis ingenii monumentis, quæ tranſmiſit ad poſteros, tot figurarum luminibus renidentia, tot abundantia ſonantibus verbis, tam grauibus ornata ſenſis, vt quamuis cæteræ animi laudes abfuiſſent; hæc vna tanti viri famam, ad ſempiternam temporis memoriam propagatura facilè fuiſſet. Illum adeò, non loqui

dicere, sed oracula fundere? non scribere, sed leges ferre, nec tam in verba, characteres fingere quam figurare verba in sententias? At quam argutas! Superi! quam exquisitas! quam reconditas! Vnam de omnibus vultis explanemus? Accipite, quam scire, peruersam hominum; in carpendis aliorum factis consuetudinem, carpat ipse, atque reprehendat. *Aliena vita*, inquit, *in oculis habemus, nostra à tergo sunt.*

A Paraphrastico. Planè ita res habet: gerimus, quod aiebat alius ille, mantiam super humerum: in illius anticam partem, aliena peccata, in posticam propria immittimus, vt nostra hæc nunquam inspiciamus, illa contra semper obuersentur oculis, &c.

In Cæsaris laudem.

A Comparatione & Contrario.

V. *Encomium.* Etsi non satis iudicatu procliue, plerique putent; plusne lingua Cæsar valuerit, quam manu: stylone fuerit, quam pilo, scriptis quàm factis, commentariis quam victoriis, dicendi quam bellandi arte præstantior; in ea ego tamen opinione sum, vt existimem illum, militare decus, obscurasse scribendi gloria, victoriasque vicisse suas, dicendi laude; ingeniique pernicitate, non modo assecutum esse, magnitudinem animi, bellicamque fortitudinem ac felicitatem, verum etiam,

longè

longè multumque superasse. Præterquam quod enim eximias laudes bello partas, innumerabilesque triumphos. Commentariorum, quos edidit, diuino beneficio, edacitati temporis subduxit, æternitatique commendauit. Quis neget, egregia, quæ armatus gessit facinora, populorum dedecorasse infinita clade; palmas quas messuit, miserorum rigasse sanguine; captarum direptione vrbium ac prouinciarum, suam amplificasse dignitatem; & per aliena damna, stragesque publicas, quasi per gradus, supremum conscendisse gloriæ thronum, & orbem subegisse vniuersum? At verò Ingenij victoriæ quas retulit, Eloquentiæ triumphi, quos egit, Eruditionis trophæa, quæ consecrauit non modo nemini perniciem, sed summam etiam vtilitatem posteris, futuris ætatibus admirationem, ipsique Cæsari immortalem nominis famam, illibatumque decus petere. Æstimate, quæ de illo dixi, dicique possunt, vnius huius consideratione sententiæ; & ex vngue, quod aiunt, Leonem cognoscite. *Nihil*, inquit, *Imperator faciat libentius quam supplicibus ignoscere.*

Audite Duces, Legati, Tribuni militum, Imperatores, audite Cæsarem, Imperatorum omnium Ducem ac Regem, militaris officij iura describentem; Ex eo discite, quid vobis sit libentius, in bello faciendum, si palmas, si victorias, si coronas ambitis. *Nihil*, inquit, &c. *A Paraphrastico.*

In Q. Curtij laudem.

A Simili.

VI *Encomium.* Terenti mihi, ac sæpenumero legenti Q. Curtij Commentatores, deambulare videor in Horto quodam ornatissimo inter pictas areolarum amœnitates, peruenustis distinctas flosculis, quorum odoro r su, inuitari me vndecunque sentio, iucundissimeque compelli, vt illum legam potius, vt istum, aliumque prius decerpam; cumque mihi sese carpendos singuli certatim offerant, nullus occurrit tamen, quam post habeam, quem cæteris auferam; ita proprio colorum decore, aliis alij præfulgent, singulique singulos vincunt venustate formæ, præcipuaque odorum fragrantia. Haud absimili ratione Historiam dum lego Curtii, voluptate quasi laborat animus, mira sententiarum varietate blandè pellectus, quibus pulcherrimè collucet tota, venustissimeque distinguitur. Vna est tamen præ cunctis arridens, quam modo, paulo curiosius, ceu Florem eximium, placet olfacere, attentiusque contemplari. Proh! quam suauem exhalabit odorem, vbi explicata fuerint verborum folia, quibus efformatur *Nihil*, inquit, *tam altum natura constituit, quo Virtus non possit eniti.*

Quid enim tam sublime, arduumque esse aut fingi

fingi potest, quò virtute instructus homo, aspirare non possit; atque pertingere? Quæ difficultates obiicientur, quas non rumpat; qui opponentur obices, quos non disiiciat? quæ impedimentorum moles, quas non euertat. *Aphtoniana phrasi co.*

In laudem Seuerini Boetij.

Ab Effectis.

VII.

Qualis quantusque fuerit, quam eximiè cumulatus omni genere laudum? quam illustri conspicuus meritorum fama, Seueritus Boetius, quà valuerit apud Reges gratia, apud omnes auctoritate, quam excellenti fuerit in Deum fide, qua pietate præcelluerit, quanta publicã rem administrarit sapientia quanta linguarum omnium cognitione floruerit, quam admirabili eruditione ornatus, quã recondita singularique literatura perpolitus, quæ volumina scripserit, quos in lucem libros ediderit, quæ virtutum monumenta reliquerit, quas pertulerit ærumnas innocens, quos carceres, quæ vincula, quos cruciatus, quàm crudelem, acerbamque mortem, pro Catholicæ Religionis defensione tolerarit, quam denique tot factis, tot studiis, tot laboribus, immensam gloriæ mercedem colligerit, si oratione recensere mihi esset animus, haud aliud profectò mihi faciendum putarem, ac malè feriatus ille, qui Solem ipsum *Encomium.*

Illustrare maligna candelæ luce moliretur. Deiiciamus ergo vultum, vt ne perstringatur animus, tam inusitato laudum splendore, & venerationis velo luminibus obducto, vnum dun axat admiremur, ex illo laudum Sole, radium. Ipsius facta taceamus, dicta voluamus animo; prætereamus, quæ laudate gessit; expendamus, quæ scripsit præclare hancque præcipuè, dignam sæculorum omnium admiratione sententiam. *Infeliciores sunt*, inquit, *qui faciunt, quàm qui patiuntur iniuriam.*

a Paraphrastice. Quis hoc credat? qui alios conuitio violant, iniuriis afficiunt, omni contumeliarum genere diuexerant, iis ipsis esse miseriores, quos miseriis obruunt? &c.

In laudem Famiani Stradæ.

Per Apostrophen.

VIII. *Encomium.* O te, omnium literarum commendatione cohonestandum. Famiane Strada! ò te singulari laudum prædicatione, & oratorum omnium voce præconiisque celebrandum. *a* Quod enim non meretur honoris præmium, inuisitata illa dicendi facultas, quà eminuisti? Quam laudis mercedem, non sibi iure vindicat, exquisita illa Rhetoricæ artis intelligentia, quà enituisti? Quem gloriæ fructum, tuo non iam peperit nomini, parietque in dies semper maiorem, absolutissima illa Histo-

a Interrogatio & Similiter desinēs

riæ conſcribendæ peritia, quà excelluiſti? Sanè, quot verbis ſcripta tua diſtincta ſunt, tot mihi videntur illuminata gemmulis, & quot ſententiis conſperſa, tot adridere floſculis, totque ſplendentibus ſtellulis, iucundiſſimè radiare. *b* Illarum tamen gemmularum velut Adamantem pretioſiſſimum, illorumque florum tanquam Roſam elegantiſſimam, harumque ſtellularum veluti Solem ſententiam iſtam reliquis aliis, nemo non anteponat, quam ſic expreſſiſti, *Belli Duces, nihil magis timere debent, quàm ne timere videantur.* *b Diſtributio.*

Auditiſne? Copiarum Ductores? Præfecti exercituum intelligitis, quid vobis metuendum in bello ſit? Nihil, inquitis, fortiſſimo Duci metuendum eſt: Imo, vnum eſt, quod maximè reformidare debeatis vt ne videlicet, quicquam reformidare videamini; &c. *A Paraphraſtico.*

In laudem S. Hieronimi.

Per Congeriem Sententiarum. IX.

Eximiam quidem admiranda ingenii vis ac celeritas, quà celeberrimum Eccleſiæ Doctorem Hieronymum, floruiſſe conſtat, laudem ac venerationem meretur; ſummam illius eruditionem, cumulatamque linguarum omnium notitiam, omnium ingenuarum artium cognitionem perfectiſ- *Encomium.*

ſimam,

ſimam, qua præcelluit, omnibus encomiorum ornamentis, nemo dignè ſatis illuſtret: Nulla mihi tamen, ex innumeris quæ illum commendauere, animi dotibus, ſublimior videtur aut maior quàm inuſitata illa Sapientiæ virtus, cum in omni eius vita, clarè renidens, tum præcipuè in ſententiarum maieſtate, quibus ea, quæ nobis tradidit, doctrinæ monumenta pereruditè illuſtrauit, incredibili ſplendore profulgens. Quæ, ne quis magnificentius à me dicta, quàm verius, forſan exiſtimet; placet ex iis vnam proferre in medium, omnibuſque demirandam proponere. *Sola*, inquit, *Libertas eſt, non ſeruire peccatis.*

A Paraphraſtico. Quid igitur; Doctorum Maxime? Qui ſui iuris eſt, & pro arbitrio cuncta gerit, is non eſt liber? Non eſt liber. Qui nihil coactus nihil neceſſitate compulſus, ſed ſponte agit omnia; eum tu non dices liberum? Non dicam liberum, &c.

In laudem S. Ambroſij.

Per Interrogationem & Auxeſin.

X.

Encomium. Quæ lingua vſque adeò ſoluta & eloquens quæ tam diſerta, volubiliſque dicendi facultas, quod orationis genus tam expoſitam, perfectumque, vel minimam laudum particulam, aut verbis exequatur, aut enumerando recenſeat, quas Ambroſius,

ô

(ò ambrosia dulcius nomen! ò nectare suauius ingenium) illustri sanctimoniæ fama, ingeniique magnitudine sibi comparauit? Deficiunt me certe verba, calamusque torpet, stupentique similis animus hæret, admiratione suspensus, quoties, eximia ipsius, quæ transmisit ad posteros, eruditionis ornamenta peruoluens, sententiarum, quas, cum viueret, pleno profudit ore consignauitque deinde literis varietatem atque maiestatem, attenta cogitatione perpendo Attamen, omnium illa mihi semper est visa longè præclarissima, & ad morum informationem, in primis vtilis, ac pernecessaria, quam his verborum coloribus adumbrauit. *Luxuria seminarium & origo est vitiorum omnium.*

Si quis ergo omnia profligare vitia cupit, indicat vni Luxuriæ bellum; immortales capitali huic vitio inimicitias denunciet, &c. *A Paraphrasi tico.*

In laudem S. Bernardi.

Per Apostrophen allegoricam.

Huc adeste, ingeniosæ librorum Apiculæ, Huc conuolate, eruditi mellis Artifices studiosissimi; qui curiositatis ac diligentiæ subnixi pennis, florulentos scientiarum hortos circumuolitantes, singulas descriptorum voluminum areolas, perlustratis animo, atque odoramini, huc adeste. Ad amœnissimos XI. *Encomium.*

nissimos Scriptoris planè mellei (Bernardus is est, benè nostris.) vos hodie pulvillos invito, innumeris perspersos suaveolentibus herbulis, floribusque pulcherrimis suavissimè picturatos. En; flosculum vobis hunc vnum inspiciendum atque olfaciendum offero, vt de cætera diuini huius viridarii magnificentia capiatis specimen. At, quem flosculum offero: Sententia hæc est, qua nihil arbitror, vel subtilius, vel sapientius dici potuisse. *Omnia illi desunt, qui nihil sibi deesse putat.*

A Paraphrastico. Nihil sibi deesse putat homo opulentus, omnibus fortunæ muneribus affluens? desuntne illi omnia? prorsus omnia. Nihil desiderat, cui ad voluntatem cuncta fluunt; omnianè illi desunt? ita desunt, &c.

In laudem S. Augustini.

Per eandem figuram.

XII. *Encomium.* Stellæ, cæteraque minora Sydera delitescite; Sol Dux vester & Imperator exoritur. Abscedite, Scriptores ethnici, profanæ Faces, tenebricosæ Lampades, viles Nitedulæ, vestris vos sublustribus vmbris involuite: Et vos, lucidissima doctrinæ purioris Astra, Doctores illustrissimi decedite quoque tantisper, honoris gratia; Augustinus adest? Ingeniorum Sol, orbis Christiani clarissimum lumen, ac decus. En, iam prodit, splendore virtutum

tutum ac scientiarum, Ecclesiæ maximum Sydus; radiis, errorum caliginem discutit, vitiorum tenebras pellit hæresumque dissipat nubes & mundum eruditia luce collustrat vniuersum, perpetuumque, quod mirere, diem efficit, suumque post occasum, in suis, etiam nunc totus refulget, scriptorum Pareliis, in quibus suam expressit ipse imaginem, nulla temporis aut obliuionis caligine obscurandam. O splendidam, quam aureis characteribus depictam in iis video, Sententiam! Quid ais, Augustine. Quid radio descriptum vnico, nobis legendum obiicis? *Mali seruiunt bonis*, inquis.

A Paraphrastico.

Bonis Mulos seruire dicis; Quin potius, Malir Bonos seruire asseris; Sic enim comparatum videmus, ab rerum ortu, vt vitio virtus oppressa seruiat. Vera tamen sunt quæ pronuncias. Seruiunt Bonis Mali; quibus in rebus? &c.

Habes hic duodemos Chriæ exordiendæ modos, totidemque Encomia; quorum nonnulla, si fortè cuipiam prolixiora videbuntur, ad suum iudicium, meam quoque sententiam adscribat; et si consultò, hoc etiam in genere, in gratiam Candidatorum luxuriare placuit, habent enim collectas vnum in locum multiplices laudum formulas, quarum, varios in vsus, non rarò indigent. Vt autem dicam hac in re, quod sentio, huiusmodi Chriarum Exordia, eo aptiora mihi videntur, ad dictionem

 reliquam,

reliquam quo paucioribus sunt comprehensa verbis. Quid enim opus est; sic excurrere in laudem auctoris, cum non de illo, habendus sit sermo? Idcirco obiter tantum perstringere illius laudes mallem, iis ferè similibusque formulis.

Breuiora Chriarum Exordia.

I.

Quæ splendidior vnquam, floridiorque sentententia, ab hominum sapientissimorum ore dimanauit? Quæ cogitatio subtilior, concinnioribus expressa vocibus? Quis animi sensus argutior, literis mandatus illustrioribus? Quod acutè dictum insignius, elegantiori explicatum verborum contextu, quam quod Romanorum omnium, imò, etiam omnium gentium eloquentissimus Cicero, paucis hisce voculis est complexus. *Improbo bene esse non potest.*

II.

Potuitne egentissimus, simulque locupletissimus ille mortalium, ille rerum humanarum contemptor, calcator ille fastus & arrogantiæ, ridiculus ille, admirabilisque Philosophus ac derisor Diogenes; potuitne inquam, quicquam protari verius vel ingeniosius, quam cum interroganti cuipiam quodnam sibi videretur, substinere terra

ta grauius onus, *Indoctum hominem* respondit.

III.

Quàm sapienter, clarissimum Hispanici Parnassi lumen & ornamentum Seneca, ingenij subtilitate nulli secundus, sententiarum grauitate inferior nemine, tragici maiestate carminis, omnibus facilè Superior, diuinum ac mirabile hoc effatum pronunciauit.

Qui non vetat peccare; cum possit, iubet.

IV.

Nihil veritati conuenientius, aut ad legentium profectum vtilius exarare potuisti: Propertí suauissime Poetarum, Vmbriæ quæ te tulit, illustre Sydus: Italiæ, quæ ingenij tui comitatem mirata est, insigne Decus: Dico iterum, nihil immortali mandare chartæ potuisti; ad morum institutionem perfectius quam hunc versum.

Imperat, haud seruit, possessa pecunia cuique.

V.

Audite Pueri ac Iuuenes, qui turpissimas editis cane peius & angue, voluptates; audite quid vobis accinat Ouidius, Poetarum ille Dux & Antesignanus, qui ingenij laude singulari, sempiternæ memoriæ nomen commendauit suum, omnium scriptis, & prædicationibus exornandum.

Eſt Venus in vino inquit. Venerem auerſamini vinum reſpuite.

VI.

Quid arbitratis, puriſſimæ Latinitatis ſummi Princeps Comicorum elegantiſſime, diſertorum elegantiſſime Terenti, qui comitate morum, amœnitate dictionis, ac ſententiarum cupediis, capis oculos, animoſque retines, miraque voluptate reficis; Quid arbitratis; *Id arbitror*, inquit, *apprimè in vita vtile eſſe nequid nimis.*

VII.

Quoties Salluſtii, hiſtoricorum omnium, meo quidem iudicio facile principis, dignos æterna luce commentarios, euoluo manibus oculis perluſtro, mente animoque conſidero; continere non poſſum, quin admirandus exclamem, ò virum omnium literarum laude celebrandum! ò ſempiterna dignum commendatione ingenium, quàm prudenter ſingula digeſſit: quam erudite diſcuſſit omnia! quam grauiter, cum cætera, tum verò hanc ſententiam protulit! *Maiorum gloria poſteris quaſi lumen eſt, neque bona eorum neque mala, in occulto patitur.*

VIII.

Non ſine cauſa, magnus ille, ſapientiſſimu-

que Declamator, Rhetorumque Magister? Quintilianus, eximio ingenii splendore eam gl riæ mercedem consecutus est, vt omnem inuidiam superasse videatur: Quis enim illo, in laudando comptior; quis in vituperando acrior? quis subtilior in edisserendo quis ornatior in verbis, quis argutior in sententiis? Mihi certè acutior nunquam visus est ac pressior, quam cum dixit. *Satis diuitiarum esse, nihil velle amplius.*

IX.

Vnicum hominis bonum, Scientia vnicum malum Inscitia est, aiebat sapientissimus ille mortalium, Socrates, qui primus Philosophiam de cœlo & in vrbes induxit, si Ciceroni sit habenda fides: qui incredibili virtute septus ac munitus, qui multiplici ratione disputandi, rerum varietate & ingenii magnitudine cum superasset omnes: vixissetque sanctissimè ita in iudicio capitis pro se ipse dixit, vt non supplex aut reus, sed vt magister aut dominus videretur esse iudicium: mortemque ipsam non constantissimè solum, sed etiam quasi triumphum agens de maleuolorum iniuriis, & iniquitate fortunæ lætus oppetierit.

2. de fem. & 5. Tusc.

X.

Quem ad finem, illud semper in ore habebas

bas, diuina vir facundia. Theophraste magni magisti Aristotelis Discipule maxime; qui ad eam dicendi laudem effloruisti: vt merito, à Cicerone Philosophorum eruditissimus, & elegantissimus fueris appellatus? Quid erat, quod crebro vsurpare hoc illustrare dictum solitus esses? *Sumptus pretiosissimus Tempus est*: cum illud tamen in nugis quodque grauius est, in vitiis criminibusque plerique consumunt.

XI.

Doleo. Quid doles, rex oratorum Demosthenes, Eloquentiæ parens & artifex, qui omnes, quotquot ante, vel post te, floruere dicendi gloria, orationis vi, sublimitate, impetu, cultu, compositione superasti; *Doleo.* Quid doles? quod votis fortuna tuis parum obsecundet, quod morbus te aliquis, aut ægritudo mentis inuaserit? *Doleo.* Quid est, quod doleas? (suspensio sic prolixior fieri posset) *Doleo quod antelucana opificum industria sæpe victus sum*: ò contentionem admirabilem; Dolet orator ille præstantissimus. Adolescentes, quod maior sit, quam nostra, opificum diligentia, &c.

XII.

Nemo læditur, niſi à ſeipſo. Quis hoc dixit? Quis; Orator ille ſanctus, qui vnus omnia diffuſa per omnes oratores ornamenta complexus eſt. Quis id aſſeruit; Antiſtes ille ſacer, nullo decorandus conuenientiori nomine, quam ſi ex omnium ſæculorum, ingeniorumque virtutibus, collecta perfectio nominetur. Quis hoc affirmauit; Eloquentiſſimus ille Præſul, in quo omnes Rhetorum colores, omnes ingeniorum diuitiæ, omnes elegantiarum delitiæ, ad certamen vſque luxuriant. Quis id protulit; Os illud magnum, ſapiens, beatum, nectare, & ambroſia diffluens; proprium dicam nomen, ipſum Os Aureum, vel vt clarius, etſi Græcè loquar, ipſe Chryſoſtomus hoc dixit, & bene longâ oratione comprobauit.

CAPVT IV.

DE SECVNDO CHRIÆ CAPITE, A PARAPHRASTICO.

QVanti momenti ſit ac neceſſitatis, hoc vnum Chriæ caput, quod *à Paraphraſtico*, ſiue *ab Expoſitione* nominamus, vel hinc intelliges, quod illius fermè vnius cauſa, quæcunque ab initio huius Libelli dicta ſunt, typis mandata eſſe iudicarim; nominatim verò, quæ de arte conſtruendæ Periodi, deque Amplificandi ratione diſputauimus. Proinde tibi auctor ſum, ea vt attentè legas, & meditere diligenter; ad hoc enim Chriæ caput præcipuè referuntur. Adiiciam hic tamen nonnulla, vt ſpero, non ſuperuacanea.

Aio igitur, hanc partem, eſſe omnium præcipuam; eſt enim tanquam Chriæ corpus: cæteræ vero ſeptem, ornamenta potius videntur huius corporis, quam partes. Id circò neceſſe eſt, vt partes reliquas, hæc vna magnitudine ſuperet: in

ea conformanda, exornandaque, accuratiori studio desudandum; hanc fundere periodi, hanc orationis pigmenta distinguere, hanc figurarum gemmæ illuminare debent: nihil denique non agendum, vt suis numeris expleta, perfectaque sit.

Inde fit, vt hæc vna pars, plus fermè negotij exhibeat, Rhetoricæ Canditatis, quam reliquæ omnes; quod profectò difficillima videatur, ac reipsa sit. Quocirca enitendum nunc mihi est, vt si non tolli omnino poterit difficultas illa, minuatur quidem certè, quantum consequi potero.

ARTIFICIVM.

Explicandæ sententiæ.

Præmittenda nonnulla sunt, quo facilius intelligantur, quæ sequentur.

1. Sententia, vel est simplex, vel composita. Simplex est, quæ sensum vnicum habet, vt *Omnia vincit amor.* Composita quæ duplicem habet sensum Vt, *Audaces fortuna iuuat, timidosque repellit.* Quod de simplici dicam, idem intelligendum de Composita, nihil enim inter vtramque interest, nisi quod in Simplici, vnus tantum in Composita duplex sensus est explicandus.

2. In qualibet Sententia, duo ſunt expendenda: Primum, id de quo enunciatur aliquid. (Quod Dialectici *Subiectum* vocant) Alterum, id quod enunciatur (Prædicatum ſeu Attributum dicitur à Dialecticis) v. g. Cum dico, *Omnia vincit amor*, quid illud eſt, de quo enunciatur aliquid; *Amor* Quid autem enunciatur & prædicatur de Amore; quod ſcilicet, *omnia vincit.*

3. Omnis Sententia, duobus ad minimum conſtat Membris, ac ſæpè pluribus. Vt explicetur autem ac dilatetur, quid eſt faciendum; Idem prorſus, quod Progymnaſmate primo, faciendum eſſe præcepi, cum docerem modum dilatandæ Periodi. pag. 36. Partes ſingulæ cuiuſque Membri exponendæ ſunt, illius præſertim Membri, quod videbitur eſſe præcipuum, quodque in plures partes diſtribui commodus, poteſt. Exemplis fient perſpicua, quæ dicimus. Vulgarem ſi ſententiam ſumamus explicandam.

OMNIA VINCIT AMOR.

Huius ſententiæ tria verba ſunt, totidemque Membra. *Amor vincit omnia.* Vnaquæque vox eſt quoddam quaſi Totum, ex multis partibus compoſitum? hæ partes, conuolutæ ac complicatæ, permiſtæque ſunt, latentque ſub trium illarum vocum inuolucris. Euolue, atque explica ſingulas, & incipe ſi vis, ab iſta.

Amor

Amor.

Habetne partes vox hæc, *Amor*, quas explices? Nullas quidem habet veras, neque enim res eſt corporea, habet tamen quaſi partes, Definitiones nimirum varias,quæ ei conuenire poſſunt, & ex quibus coaleſcit,tanquam ex partibus.Quærendum igitur erit quid ſit Amor, & ab eius effectibus, hæ tibi Definitiones occurrent.

Amor, rapax illa cordis illecebra, inuictus ille Tyrannus animi, ille motuum Concitator, & inteſtinarum perturbationum incentor, fatalis illa Fax humanæ mentis, inſidioſa illa Siren, ſuauis ille Tortor, blanduſque Carnifex, &c.

Vincit.

Quid eſt *vincit*? hoc eſt, pellicit irretit, implicat, ferit, vulnerat affligit proſternit, arma eripit, ſpolia detrahit, catenas iniicit, tradit in ſeruitutem carceri mancipat dominatum exercet ad ſuum nutum & arbitrium torquet, verſat, inflectit, ſui iuris efficit? Quid?

Omnia.

Omnia;hoc eſt Hominem ipſum totum,corpus animum ſenſus omnes õnes facultates animi mentem memoriam voluntatem: Nam ſimul ac hominem deuicit amor, quid facit? Corpus totum

sibi deuincit, oculos dirigit in rem amatam, aures aduertit ad illius laudes & iussa, indit pedibus celeritatem vt feratur quò imperat; manibus addit solertiam vt famulentur; ori venustatem vt placeat: cor succendit: vt amet mentem occupat, vt de illa nunquam non cogitet, voluntatem inflammat, vt eius desiderio tota ardeat.

Omnia vincit: id est: omnes omnium ætatum viros ac fœminas, puellos, adolescentes: senes, decrepitos: omnium conditionum, tam plebeios quam patritios, subditos quam principes pauperes æque ac locupletes milites ac Duces captiuos & liberos rogatos & sagatos, vrbanos & agrestes robustos & imbelles eruditos & imperitos. Singula iam recense. Viros Amor effœminat, fœminis virile robur ingenerat, puellis ingenium adolescentibus ardorem senibus robur, vigorem decrepitis: plebeios euehit, patritios deprimit, inopes ditat, diuites expoliat milites exarmat duces ducit in triumphum, captiuos in libertatem, liberos in seruitutem asserit fortes frangit inermes roborat, potentiamque Regibus ereptam, imperit subditis.

Omnia vincit hoc est fortunæ ac naturę Dona & Dotes animi: diuitias, honorem nobilitatem Artes omnes disciplinas, scientias: Virtutes omnes, sapientiam iustitiam fortitudinem temperantiam pietatem sibi subiicit suo imperio obnoxias reddit.

omnia

Omnia vincit nempe Difficultates quæ ipsi opponi possunt: obices claustra montes arces carceres, vincula, effringit, perrumpit, tollit, eludit, superat, ridet. Et pericula quoque terrores ærumnas molestias ægritudines, mortem ipsam, mala omnia vincit.

Omnia, nimirum, omni in Loco, rure ac domi, intus & foris terrà & mari, in syluis & in vrbibus, in priuato & publico, sacris ædibus & profanis, in tuguris & palatiis, occultis in locis & in patentibus, munitis & apertis, vbique denique vincit Amor.

Omnia; omni videlicet Tempore, omni ætate, tempestate, de die & de nocte, mane & vesperi, quacumque die, hora qualibet, quouis momnoto.

Omnia; scilicet omni Modo vincit Amor, armatus & inermis, & dolo & aperta vi, irreptus & irruens, ex improuiso & ex destinato, sincere se gerens ac simulate, fallaciis & blanditiis, precibus ac minis, laudibus & conuiciis, obiurgando & obsecrando, muneribus ac vulneribus, aspectu, voce, silentio, gestu, risu, lachrymis, oculis, osculis, acerbitate ac suauitate, odio & beneuolentia, fugiendo & insectando.

Vides, hanc vnam vocem, *Omnia*, explicatam, quantam rerum segetem præbeat, non ad vnam certè Chriam, sed ad implendum volumen integrum.

grum. Ponamus iam alia. Exempla diuersi generis, ne existimes, hoc solummodo dilatari posse non sensis fœta, vt illud, sed multo ieiuniora.

AVDACES FORTVNA IVVAT.

Ternæ illæ voces, similiter exponendæ sunt haud absimili ratione.

Audaces.

Qui sunt Audaces? Ii sunt qui periculis non terrentur, qui discrimini obiiciunt caput, qui nec vulnera, nec mortem exhorrent, quos nullus timor deiicit, nullus aduersæ fortunæ casus remoratur; Qui nunquam pallent, nunquam formidant, nunquam trepidant, nec diffidunt, neque desperant; Qui intrepido vultu, hostem aspiciunt, eiusque minas rident, eiusque tela temnunt, eique nunquam terga vertunt, sed in illum potius imperterriti irruunt; Qui generoso incitati laudis impetu, illuc rapiuntur, vbi discrimen grauius, vbi periculum præsentius: Qui stimulati præclara gloriæ cupidine, si committendum prælium est, primi se in confertos hostium cuneos immittunt; si vi expugnanda munitio, scalas admouent primi, mœnia scandunt, in hostica transiliunt castra; Qui læsi, non recedunt loco; deserti non respiciunt

siunt fugam, & prostrati, non concidunt animo. Tales.

Fortuna.

Dea illa, tametsi cæca, volucris, inconstans, anceps, dubia semper, ac varia.

Iuuat.

Hoc est, periculis tutos, armis inuictos, & malis infractos tuetur, seruat, defendit protegit, roborat, animat, vrget, in hostem incitat, obices amouet, labores leuat, discrimina tollit, tela repellit: eis iter ad victoriam sternit, & arcus triumphales erigit, laureasque texit coronas, & immortalis gloriæ triumphos adornat.

Vnum adhuc sumamus exemplum.

DONEC ERIS FELIX, MVLTOS Numerabis Amicos.

Sententia hæc duobus tantum constat membris. 1. *Dum felix eris.* 2. *multos amicos numerabis.* Sic autem vtrumque diffundam; quærendo, quid sit esse *felicem*; deinde quid sit, *numerare multos amicos.*

Donec eris felix.

Esse felicem, est. 1. fortuna vti prospera. 2. opes amplas

amplas possidere. 3. honores ac dignitates obtinere. Hoc igitur modo, illud expones, per synonymorum congeriem.

Quandiu fortuna respondebit optatis tuis, votisque suffragabitur, & voluntatibus obsecundabit, tibique fluent ad arbitrium omnia, & nutu tuo cuncta pendebunt; Quandiu florentissimus erit rerum tuarum status, nullum tibi infortunium accidet, felicitate tibi præferri nemo poterit, iis vel ornamentis, vel præsidiis afflues, quibus maiora esse nulla possunt, nihilque eorum desiderabis, quæ ad bene, beateque viuendum requiruntur.

Quandiu afflues diuitiis, maximæ tibi facultates erunt, omni copiarum genere abundabis, omnibus fortunæ muneribus egregiè ornatus eris, & ab re familiari paratissimus: Quandiu lauta in domo habitabis splendide, sumptuosa tibi erit supellex, lucebunt pretiosis aulæis cubicula, abacus radiabit argento, mensa exquisito semper ciborum apparatu instructa fuerit, & arcas auro refertas possidebis.

Quandiu gloria circunflues, nominis tui memoria celebrabitur, auctoritate valebis, florebis gratia, eximiis fulgebis honorum titulis; Quandiu summum obtinebis atque altissimum ciuitatis gradum, eaque geres, quæ in republica putantur amplissima; Tandiu.

Multos.

Multos numerabilis amicos.

Hoc est innumeros inuenies, qui se tibi addictos, obstrictosque profiteantur, qui singulare suum polliceantur studium, in omni genere officii quod ad gloriam & ad rem tuam spectet; qui palam prædicent, nullum pro te laborem, nullum se onus recusaturos; qui quæcunque tibi grata esse viderint, omni cura ac diligentia complectantur. Occurrent tibi frequentes, cum descendes in publicum, deducent te, stipabunt latus, honorificis te verbis excipient, salutabunt comiter, amplectentur, venerabuntur, laudibus efferent, à te stabunt, tuas partes suscipient, ad tuas rationes se adiungent, sua omnia studia, tuam ad dignitatem conferent, omnem industriam tibi dicabunt, se vbique strenuos præbebunt tui defensores, &c.

Iamne intelligis, quam facile dilatari possit quæuis sententia; quod enim in his tribus exemplis à me factum est, idem tibi faciendum erit in cæteris: Non quod Locutiones illæ variæ ac synonymæ coaceruandæ sint, eo quo feci modo; id enim esset puerile ac nugatorium: sed temperanter & cum delectu vsurpandæ, prudenterque disponendæ erunt. Multa vero congessi idcirco vnum in locum synonyma, vt aduerteres quanta sit vbertas materiæ, quanta locutionum varietas

& abundantia, è quibus, cum componenda Chria est, aut quæuis alia Amplificatio resecanda sunt inutilia, & adhibendus figurarum ornatus, vt exemplis mox ostendemus: ad quæ priusquam descendamus pauca dicamus, de reliquis Chriæ capitibus.

CAPVT V.

TRANSITIONES,

Ad connectendas Chriæ Partes.

Svbiungo iam communes quasdam Transitionum formulas, quibus singulas Chriæ capita copulentur inter se Scio, quod alibi monuimus. Transitiones huiusmodi, vix sub artis præcepta cadere, sed ab ipso, quod tractatur, argumento deduci naturaliter; non tamen sine dicentis aut scribentis solertia. Ne quid tamen hac etiam in re desideres, nonnullas attexam, quæ omni fermè argumento conuenire possint. Sumamus hanc sententiam, exempli gratia. Ardua est ad virtutem via.

Tran-

Transitiones.

A Paraphrastico, ad Causam.

Quod si huiusce rei causam ex me quæras: dicam, arduam idcirco ac difficilem esse viam virtutis, quod, &c.

Rogas, vndenam hæc difficultas oriatur; An nescis, non aliam assignari causam posse, quam quod, &c.

Sciscitaris ex me causam huius difficultatis? Accipe. Ideo mihi videtur in via illa difficilis; quod &c.

Nec mirum est; virtutis iter, plenum esse laboris, ac molestiæ, Nam, &c.

Sed quid miramur, quod via ad Virtutem ducens, tam incommoda, adeò impedita sit; Etenim, &c.

Atque hæc huius difficultatis mihi videtur esse ratio, quod cum natura procliues simus ad vitia, &c.

A Causa, ad Contrarium.

Facilis contra, lubricaque ad vitium via est. At verò via, quà ferimur ad vitia, ita commoda est, vt duce nequaquam sit opus.

Contrà verò, quid facilius quam labi ad vitia; Quam contra iucundum & amœnum est vitiorum iter.

Nullum è contrario expeditius & facilius iter est; quam quod ad vitia, non ducit, sed præcipitat hominem.

Sed, vt abrupta plenaque laboris, ad virtutem via est; ita planissima, plenaque voluptatis est, qua rapimur ad vitium.

At ò miserrimam conditionem nostram! quantum molestiarum experimur, cum ad virtutem tendimus, tantum percipimus iucunditatis, ruentes ad vitia.

Atque vtinam æquè saltem incommoda esset ad vitium, atque ad virtutem est via! Verum nihil simile, nihil habere commune possunt, virtus & viitium; cum labore ad illam, cum voluptate ad hoc contendimus.

A Contrario, ad Simile.

Quemadmodum enim, Ascensus difficilis esse solet, tantoque difficilior, quantò infirmiores sunt vires ascendentis, & asperior collis est. Ita, &c.

Non secus ac autem; Haud aliter verò, quam molestissima res scientiarum rudimenta perdiscere Sic, &c.

Et verò, quod in arte Architectonica vsuuenit, vt magnus sit in ædificando labor, in destruendo verò nullus; Simititer &c

Vide quanta cura quanta contentione Imago pingitur

pingitur, quę momento lacerati, delerique potest. Idem accidit, &c.

Sic non ſine ingenti labore ac periculo, Adamantem è rupibus inacceſſis. Aurum è terræ viſceribus, Vniones è fundo maris eruuntur.

A Simili ad Exemplum.

Teſtes ſunt Heroes illi omnes, qui vitam in ærumnis conſumpſere, vt virtutem adipicerentur.

Teſtes appello illos omnes, qui ſanguinis pretio. Theſaurum illum ſibi compararunt.

Teſtes eſtis: Vos appello, illuſtres viri fœminæquæ; Te appello Alexi. Te Carolomanne, qui vt virtutem, &c.

Experti ſunt laborem virtutis: Magnus ille Athanaſius, Chryſtomus, Baſilius, aliique innumeri qui &c.

Senſiſtis hunc laborem, Doctores inclyti inuictiſſimi Martires, celeberrimæ Virgines Dum &c.

Quid Exemplis opus eſt, ad id ſtabiliendum, quod dicimus? Quis enim neſcit, intolerabiles ærumnas eos pertuliſſe, qui virtutis iter ſequuti ſunt?

Ab Exemplo ad Teſtimonium.

Nec vero aliud ſignificare voluit ipſe Chriſtus, cum

cum diceret, angustam esse vitæ portam.

Idem sentiebat ille, qui dicere solebat Deos nobis omnia laboribus vendere.

Quid aliud innuere Pythagoras voluit, Virtutem dicens cum labore semper esse coniunctam.

Audite, quid in eandem sententiam Horatius scripserit. Nil sine magno vita labore dedit mortalibus.

Hoc ipsum declarare voluisti, Sophocles, cum asserercs, sine labore nihil homini bene vnquam succedere.

Sed quid plura disputo? Audiamus, quam præclare Cicero, eandem hanc sententiam suo testimonio comprobarit.

Epilogorum Formulæ.

Quæ cùm ita sint, quis iam eat inficias, arduam esse ad virtutem viam; rem esse plenam negotii &c.

Quæ cum ita se habeant, neminem esse puto adeo stupidum, aut à ratione tam malè paratum qui virtutis studium, &c.

Itaque fateamur necesse est, nihil ab Scriptore illo verius dici potuisse, quam cum asseruit, arduam esse &c.

Et erit deinde qui in dubium reuocare audeat, quod tot rationibus stabilitum est; videlicet, arduam &c.

Impona-

Imponamus oritioni clausulam assensumque præbeamus manifesto huic oraculo; virtutis studio difficilius nihil esse, &c.

Sed tempus est, vt institutæ orationis expediamus exitum, iisdemque uerbis, quibus initium dicendi sumpsimus finem dicendi faciamus.

Hæ porrò Conclusionum, seu Epilogorum formulæ vulgares sunt, & communes argumentis quibuslibet: At conciniores erunt & aptiores, quæ ab ipsa Chriæ materia, seu ab ipsis, quod aiunt Causæ uisceripus ducentur; ut uariis exemplis patebit paulo inferius.

CAPVT VI.

EXEMPLA.

Chriarum.

TRia Chriarum genera esse diximus; Aliȩ in uerbis, quȩ *Verbales*; Aliȩ in Actione aliqua quæ *Actiua*; Aliæ partim in Verbis, partim in Actione sitæ sunt, quæ *Mistæ* vulgo dicuntur. Exemplum afferamus singularum; earumque (primæ præsertim ac secundȩ) ita singula persequamur capita vt quæ simpliciter primum, ac rudi stylo delineata

lineata fuerit, eandem paulo ornatiorę pertexamus. Sic nimirum faciliùs animaduerso, inter vtrunque scribendi modum discrimine, aduertes faciliùs, quid imitandum sit, & quid euitandum.

ab Encomio

CHRIA VERBALIS.

In hec regis Salomonis verba.

Stultorum Infinitus est numerus.

Multa quidem sapienter dixit Salomon, sed nihil sapientius vnquam protulit, quàm cùm pronunciauit, Stultorum infinitum esse numerum.

Ita fermè Grammaticus; idipsum autem Rhetor sic eloquetur.

SAPIENTER quidem illustrissimus ille Rex, qui ob eximiam ac diuinam, qua mortales vniuersos præcelluit, laudem Sapientiæ, clarissimum Sapientis nomen adeptus est, & quasi proprium, sibi quodammodò totum vendicauit; Sapienter, inquam Salomon, dixit, scripsitque plurima, æternis laudum predicationibus extollenda: At nihil, mea quidem opinione, sapentius vnquam, nihil magis consentaneum rationi, ac veritati congruum prolocutus est, quàm cùm stoliditatem hominum, stultitiamque secum ipse reputans, diuino incitatus

tatus ſpiritu, afflatuſque cœleſti nomen, *Stultorum numerum infinitum eſſe* pronunciauit.

Expende, quæſo, quantùm duo illa Encomia inter ſe diſcrepent.

ITA eſt; omnes fermè homines deſipiunt; Et nullus eſt locus, in quo ſtultos non inuenire liceat: Verè quippe inſani ſunt ac dementes, qui vitium virtuti præferunt, & terram cœlo, Deumque rebus creatis anteponunt; Atqui infiniti ſunt, qui hoc ſtultitiæ genere laborant; Ergo Stultorum infinitus eſt numerus. *A Paragrapho.*

Nuda eſt hac Expoſitio; ſic autem ornamentis Rhetorica veſtienda & comenda eſt.

ITA eſt; *a* mortalium plerique cerebero laborant, eoque grauiori tenentur morbo dementiæ, quo ſibi quiſque præ cæteris videtur eſſe mente saniori. *b* Quo enim ibis, oro te, vbi non offendas inſanos? Quem penetrabis orbis angulum, in quo non verſentur amentes? Quæ illa regio adeò felix, & ſalubri cœli temperie, in qua deſipientes non inuenias? *c* Vrbes percurre; ſtolidis redundant fora circunſpice; fatuorum conuentu feruent; perluſtra vicos, peruade compita; ſcatent confertiſſima turba delirantium: obi domus, ſubi tabernas, aulas, cubicula, conclauia; *d* Deus immortalis! quàm ingentem ſtultorum ac ſtultarum numerum ibi deprehendes! quot intùs & foris, domi ac rure, in villis & in oppidis, in publico & in priuato,

a *Alegria.*

b *Interrogati*

c *Diſtributio, & Enumeratio locorum, omnium.*

 ſtolidos

d Expolitio seu Commodatio.

e Similiter cadens.

f Congeries verborum.

g Interrogatio & Subiectis. & Antitheses.

stolidos stolidasque cernes! quàm innumerabilem omnis ætatis & conditioni, malè-capitatorum multitudinem, vbique reperies! Nempe eorum partem maximam, quos singulari studio, vides, suis studere commodis, captare delitia vitæ, rerum suarum deligentem gerere curam, susceptaque negotia cautissimis consilijs ad optatum finem perducere; illos inquam, *e* quos vulgus hominum, vt prudentes laudat, extollit vt prouidos, miratur vt acres & ingeniosos vt sagaces sapientissimosque deprædicat: hos, Rex ille sapientium, *f* longè imprudentissimos, inconsideratissimos, expertes sensus & iudicij ac prorsùs insanos, stultissimosque appellandos esse iure contendit. *g* Quid? non appellabuntur insani, qui honestati turpitudinem, libidinem moderationi, virtuti vitium, gloriæ dedecus, cœlo terram, caduca inaniaque bona, veris ac sempiternis anteponunt? quis non anteponit? Non desipere dicam, qui neglectis cœlestibus liquidissimisque beatæ vitæ gaudijs, obscœnas voluptates quibus nulla capitalior pestis est, votis omnibus consectantur & expetunt? quis non consectatur & expeit? Non stultos vocem, qui momentanea delectatone, æternos sibi creant cruciatus? qui proculcata ratione, vitam addicentes intemperantiæ, volutantur in turpissimo cœno vitiorum? qui curas omnes, ad id referunt, *h* vt gloriolæ fumos aucupentur, vt vanitati seruiant, vt obsequantur

tur

tur auaritiæ, vt luxuriæ sese mancipent, improbissimisque cupiditatibus obsecundent? ! quis hoc viuendi genus non sectatur? *l* quis in hoc dementiæ mari non nauigat? quis ad illos insaniæ scopulos non impingit, quis in his stultitiæ syrtibus, mieramdum non facit iudicij, mentisque naufragium?

h Repetitio cũ Distributione *i Interrogatio cum Repetitione.*

Videsne discrimen vtriusque Paraphrasis?

CAVSA huius stultitiæ tam latè patentis, est quia plerique, non rationem sequuntur ducem, sed cupiditates quibus abripiuntur ad insanam illam viuendi rationem.

l Allegoria. *A Causa.*

Hanc Causam sic expone.

NIMIRVM, *m* Nauigationis suæ ducem, pauciſſimi sequuntur rationem; quæ cùm deberet in puppi sedere, clauumque moderari & vitæ cursum regere, exturbata per summum scelus & contumeliam, in sentina vitiorum demersa iacet; in eiusque locum effrænata cupiditas irruens, tractat gubernaculum, remos affectionum agitat, expandit vela vitijs, & furentibus animi perturbationibus, fluctibusque incontinentiæ vesanos exponit; donec exhausti intemperantiæ voragine, aut abrepti æstu reciprocante insanarum libidinum ad vnum omnes, in ima tartara deuoluantur.

m Allegoria per eiusdem rei Allegoriam.

CONTRA, Sapientium numerus oppidò exiguus est.

A Contrario.

Hanc lineam ita dilatabis.

APA-

Allegoria eiusdě continuatio APPARENT interea, tot inter insanientes naufragos, rari Sapientes, nantes in vastissimo procellosæ huius vitæ oceano. Vnus Vlisses numeratur, & vnus Orpheus, qui Sirenum ferali cantu non pelliciantur in fraudem, qui Circæis illecebris non deijciantur de statu mentis, qui Scyllas & Charybdes, furentium cupiditatum, incolumes prætereuehantur, & felicitatis teneant portum. Hos enumerare perfacilè cuiuis est, cùm perpauci sint: At stultorum, quis inire numerum valeat?

A Simili. SICVT inutiles lapilli, & plantæ nullius pretij innumerabiles; ita infiniti sunt Stulti.

Ornatiùs sequentia præcedentibus hoc modo connectes.

CITIVS equidem fluctuum volumina, quos ciere tempestas solet; aut arborum folia, quæ frigus hyemale decutit, aut lapillos, quos in littoribus aluunt vndæ, quàm fatuos, quam deliros, quàm auersos à ratione dinumerem. Ita enim à natura malignè comparatum videmus, vt præclara quæque perrara sint, vilissima passim occurrant: Sic saxis ignobilibus, silicibus, loca omnia cernis obsita: Sic inhorrescunt vepribus, infelicibusque plantis opprimuntur agri? Sic noxiarum aut inutilium bestiolarum incredibilis vis est, malaquæ sunt innumera, & innumerabilies mali; adeòque infinitus Stultorum numerus.

EXEMPLVM dabit Noemus, qui inter infinitos

nitos amentes, solus Sapiens inuentus est. *Ab exē*
Hoc Exemplum sic explica, & si quens caput, cum *plo.*
superiore ita coniunge.

AT, non nunc primùm infiniti esse cœpere malè sani: Ab rerum incunabulis, eorum numerus creuit in immensum; ita creuit, vt ex innumeris hominibus, orbe iam penè toto dissipatis, variosque terrarum tractus incolentibus, vnus duntaxat inuentus fuerit Noemus, qui diuino suffragio, Sapientis laudem adeptus sit, quique extorrem terris Sapientiam exceperit in Nauim fatalem illam, diuino iussu à se fabricatam, & à communi illa eluuione, rerumque omnium naufragio saluam incolumemque seruarit,

DAVID Rex & Propheta, Salomonis filij sui sententiam, sua confirmauit; cùm dixit, *n* Ne vnum quidem inuentum esse qui saperet. *A Testimonio veterum.*

Hoc testimonium, sic adhibebis elegantiùs.

ID videras, Regum sanctissime, Salomonis sapientissimi multò Sapientior Parens; hauserat ille à te diciplinam illam cœlestem, diuinamque Philosophiam; Audierat te profectò, cum perspecta mira paucitate sapientium, ad incredibilem delirantium numerum cogitationem conuertens, diuino mentis instinctu concitatus exclamares atonitus ac stupens; Ne vnum quidem ex hominibus omnibus, ab rerum omnium inspectore Deo esse deprehensum, qui saperet, qui rectam vir- *m Deus de cœlo prospexit, vt videat si est intelligens,*

tutis

&c. tutis viam sequeretur, qui vitam ageret homine non est dignam. *Omnes declinauerunt*, inquiebas, *non* vsque *est intelligens; non est vsque ad vnum*.
ad vnũ IGITVR, sapienter dixit Salomon, Stultorum Psalm. infinitum esse numerum.
13. *Sed paulò concinnius sic perorabis*.

QVÆ si vera sunt, vt verissima esse nemo sanus *A bre-* eat inficias, Annon sapientissimè Salomonem *ui Epi-* asseruisse fatendum est, Stultorum hominum, tan*logo.* tam esse vbique gentium multitudinem, vt eos enumerare nemo possit.

CHRIA ACTIVA.

S. FRANCISCVS, FACTIS CONCIONATVRVS NON VERBIS,

VRBEM TOTAM OBIT CVM SOCIO.

Singularam huius Chriæ partium proponam artificium, quò illud faciliùs imitere. Exordiamur ab Encomio, quod hæc vnà lineà circumscribi potest. Silite omnes, Franciscus, se ad concionandum comparat. *Vis, hàc lineà, paginam implere? Terne illius partes diffundendæ sunt, Prima*; Silete omnes, *ab Enumeratione partium, eos compellando, quibus imperari potest silentium* : *Secunda*,

Fran-

Franciscus; *explicando, quis ille sit, per varias Definitiones & Effectus*: *Tertia*, Se comparat ad concionandum; *exponendo, ab Adiunctis, quid sit, se comparare. Vide iam tres ipsas Partes, hoc quo dixi, modo amplificatas, in hoc Exordio, quod idcircò trifariam diuido, adiectis his notis.* 1. 2. 3.

1. SILETE fori Reges, Oratores fauete linguis, obmutescite Rhetores, deprimite vocem Declamatores, tu quoque Eloquentia triumphatrix animorum blandissima conticesce. Nouus ecce surgit Orator ad dicendum, cui non Curia Romana parem, non similem Lugdunense vidit Atheuæum. Couenite populi, huc remotissimæ nationes occurrite, confluite ad audiendum omni regione gentes vniuersæ. *Ab Encomio.*

2. FRANCISCVS ille religiosæ Puapertatis assertor inclytus, generosus ille contemptor opum, & inopiæ cultor opulentus, ille verus & infractus Atlas, qui humeros collabanti orbi Christiano supposuit, qui nouo & inusitato generè pugnæ, bellum indixit voluptati, qui tela in se vertens, secumque ipse pugnans, coniuratas Auerni copias conuertit in fugam, spoliansque se rebus omnibus, spoliauit virtutis hostem, & abijciens caduca vanitatis arma, immortalem de mundo victoriam reportauit. 3. FRANCISCVS ille, Orator extemporaneus è Duce factus inuictissimo, concionaturus

turùs prodit è cellula, decendit in templum, scandit suggestum, orationem auspicatur; Erigite aures, adeste animis omnes, & attendite.

Sequitur Paraphrasis, seu potiùs Explicatio Actionis illius, quæ huius Chriæ argumentum est, quamque tribus his verbis complector. Franciscus vrbem obit. *Porrò hæc Actio, ab Adiunctis & Consequentibus, amplificanda est. Adiuncta sunt, Francisci per vrbem incedentis Silentium ac Modestia. Consequentia verò, ciuium Concursus ad illum videndum, ipsiusque virtutis Admiratio ac Veneratio, varijs testata signis; vt ex his licebit aduertere, quæ Encomio superiori sic attexo.*

Imò verò, intendite potiùs oculos, & aspicite. Vsus aurium nullus in hac Concione futurus est, *a* quippe quę silentio fieri debet, non voce, factis non verbis exemplo non sermone uotis & orationibus, non rationibus & argumentis. Quid expectatio *b* Non ascendit Franciscus pulpitum, sed descendit in publicum; non sacrem subit edem, sed totam obit vrbem; neque manus mouet ad gestum, sed immoras ante pectus; modestissimeque tenet compositas; non circunducit oculos sed demissos habet ac fixos humi, non pedibus supplodit sed tacito æquabilique motu ingrediens oppidi plateas & vicos, incessu pleno dignitatis obambulat. Nihilo tamen minus, ò rem inauditam & incredibilem! etsi diuinus hic Orator, uerbum

A Paraphrasti co.

a Antitheta

b Similiter audens

bum faciat nullum, neminemque vel alloquatur, vel aspiciat, susceptamque insistat viam, silens ac sine strepitu; quasi eloquio tonaret, eiusque voce personarent ædificia omnia, effundunt se foras, omnium ætatum & conditionum viri, fœminæque; *c* prosiliunt è tabernis opifices, ex officinis institores magistratus è curia, è foro iudices, è tectis matronæ ipsique etiam è lectis ægroti, turmatimque ad audiendum, (iterùm hic erro) ad videndum, inquam, Franciscum conuolant, *d* modestiam suspiciunt incedentis, submitionem ad cœlos euehunt, squallorem habitùs, laudibus exornant, patientiam demirantur vitæ sanctimoniã sine fine prædicant: Nec verò vobis sòlum testantur conceptam animo reuerentiam *e* Hi, summisso corpore, uenerarionis ergò, honorem habent transeunti, procumbunt alij ad eius pedes, & impressà solo lambunt vestigia; Illi contingunt manu trepidà, uestis detritæ fimbriam, ac furtim frustra frustula præcidunt; Feriunt alii palmis pectus; Alii oculos manusque ad sydera protendunt lachrimantes, hi gaudio, illi dolere, commiseratione nonnulli. Sed quid hæc singillatiùs commemoro; Ad studium, accenduntur omnes ueræ laudis ac glorię, & torpentes si tu ac delitiis, ad salutarem Dei metum, ęternęque uitę cogitationem excitantur aspęctu Francisci, speique pleni uota faciunt, sibique gratulantes applaudunt Sancto & abeunti ualedicunt & ualendicentes exclamant;

c Distributio partiũ.

d Distributio. virtutum.

e Distributio effectũ.

O uirum excellentem! ò incomparabilem, ò cœlo lapsum Oratorem! *f* qui sic tacendo loquitur, qui sine voce ita docet, qui sine vi nos ita mouet, qui sine minis ita terret, sic flectit sine precibus, ita sine stimulis incitat, sine impetu sic suæ spectatores virtutis in cœlum rapit. Interea totum peregit vrbis circulum vir sanctus, suamque se refert in cellam; iamque limen attigerat, cum ad illum conuersus comes, Quo te, mi pater, agis; inquit; vbi illa Concio, quam tè in egressu habiturum esse dixeras; Cui ille Concionem inquit, peregimus, frater, atque ex animi sententia; non voce quidem perorauimus sed exemplo.

f *Anti theses.*

Causa iam subiicienda, vtilissimæ huius ac præstantissimæ Concionis, quod scilicet, Exempla efficaciora sint ad persuadendum quam verba. *Hæc autem Causa, per Expolitionem ac Congeriem sententiarum idem fermè significantium, dilatari ita potest.*

A Causa.

O Concionem præclarissimam! ò tacitam simulque eloquentissimam orationem! Perorasti, Francisce perorasti sane feliciter, vberrimumque ex oratione illa tua fructum collegisti: persuasisti quod intenderas, *g* tantoque facilius quantò ad persuadendum disertior Manus quam Lingua est: & ad expugnandos animos, telum potentius, machinaque multo validior: Exempla sunt quam Præcepta; His videlicet illustratur humana mens,

g *Expolitio seu commoratio, seu Congeries sententiarũ.*

illis

illis incenditur; hæc indicant, illa etiam incitant hæc vocant, illa trahunt; hæc delicatas, armatas illa preces adhibent; hæc denique ſuadent, illa perſuadent. Quod enim ſæpiſſimè contingat, vt multi ſint, qui ad honeſtatem vitæ impelli nequeant, vel indè fit, quod virtutis viam difficiliorem putent ac nimis arduam; vel quod eximiam illius ſpeciem non ſatis habeant perſpectam. Vis, ò qui oratoriam profiteris artem, vis geminum illud amouere impedimentum; vis, arduam illam complanare viam, facillimamque reddere ac tritam: præi exemplo, ſponte ſequentur alij; factis hortare prius quàm præceptionibus, conuinces mentes omnium cœleſtem virtutis formam, ne verbis depinge tantum, vix enim auribus animus credit, ſed eam moribus exprime, & velut ſub aſpectum pone, ſtatimque ſpectantium oculos animoſque rapies in amorem & admirationem diuinæ pulchritudinis, ſuauiſſimaque illius poſſidendæ flamma, corda ſuccendes.

A Contrario nunc oſtendendum, verbis non æquè inflecti homines, ac Exemplis, Inuehendo in Oratores illos, qui cum non faciant quæ dicunt, delectant quidem aliquando, at nunquam mouent. De cæteris capitibus, nihil erit quod interiiciam.

At vos Oratores vaniſſimi, qui profluente verborum volubilitate, inanique circunductione ſententiarum, affectatis artificioſæ orationis delitias; *A Contrario,*

 qui

qui eloquenti lenocinio, & illecebroſà loquacitate, titillatis aures imperitas, aliudque nihil aucupamini præter auram popularem, & famæ remuſculos amabo dicite; qui motus animorum, quæ conuerſiones, quæ immutationes voluntatum quæ præclara facinora, quæ virtutum miracula, præclaras illas, quas habuiſtis, Conciones, ſolent ſubſequi; Meditatas orationes adamuſſim exactas & ad vnguem politas affertis domo, inſcenditis deinde pulpita, pronunciatis inculcatis, vocem intenditis, obtunditis clamoribus aures ingenti vociferatione templa completis; At quo fructu operæ? vobis enim exardeſcentibus Auditor friget vobis perſtrepentibus, oſcitat; intonantibus, obdormiſcit, ac tum demum mouetur, cum poſtquam peroraſtis, abit & ſoluta concione domum diſcedit. Quid ita; quia orationi veſtræ, mores non conſentiunt; quia quod ſermone ſtatuitis, actione reuellitis; quia quod ſuadetis argumento, præuaricante vita refutatis.

A Simili.

Nempe, non opimatur terra tonitruis, ſed aquis non fulguribus lætificantur arua, ſed imbribus; non ſonanti grandine, ſitientes rigantur agri, ſed leniter ſtillante pluuia: Sic non verborum ſtrepitu, non fulguribus ingenij ſonantibuſque ſententiis, prouocantur Animi, ad fundendas virtutum fruges, ſed factis egregiis, ſed exemplis. Vide, quo Milites ardore irruant in hoſtem, quo furore

irrumpant

irumpant in obſeſſam vrbem, per euerſa mœnia Cenſes, tympanorum ſonitu, clangoribuſque, buccinarum, illos incendi ad pugnandum; hallucinaris; Putas, hoſtium conuitiis commilitonum clamoribus, præfectorum cohortationibus inflammari; erras. Ipſe eſt, ipſe vnus imperator eſt, qui ſublimis in equo, exertum tenens manu gladium præit agmina, & manuum magis agitatione quam linguæ, hortatur vt ſequentur; quis enim Ducem non ſequeretur præeuntem;

Ita eſt: Quis te non ſequeretur præeuntem, Franciſce, Maxime Dux grandiæ, Beatiſſime Borgia, cuius hæc dum exaro, felicem in cœlos ingreſſum, anniuerſaria gratulatione concelebramus? Quis te non ſequeretur? Quis illuſtri adeò ſolicitatus exemplo ſanctimoniæ, veſtigia tua non premeret? Quis non imitaretur vitæ genus? Quis non incitaretur æmulatione tantæ virtutis; Concionabitur aliquando vir ille ſanctus, extra vrbem in planitie parentiſſima, ob incredibilem hominum turbam, è circuniectis oppidis confluentium cumque, nec audiri poſſet à remotioribus, imo, néc intelligi quidem à proximis, quod regionis linguam non calleret; fluebant tamen ab oculis omnium, imago cum pietatis ſenſu lachrymæ; nonnullique interrogati, quid lachrymarentur, quoniamque dicerentur, non intelligerent; Flemus, inquiebant, quia ſanctum Ducem concio-

Ad Exemplo.

Ribaden. in eius vita.

nantem intuemur. Flebant eandem ſine dubio de cauſa Friburgenſes, cum Petrum Caniſium, clariſſimum illud Germaniæ decus ac propugnaculum, ſenio iam laboribuſque confectum, vix vt commouere ſe loco poſſet, obſecrabant tamen vt iniret pulpitum, aut ſi minus valeret ipſe conſcendere, pateretur ſaltem ſe in ſuggeſtum euechi: patiebatur vir humaniſſimus, & obluctari non auſus inferebatur in exedram; ſimulque ac ex edito loco ſe conſpiciendum præbuerat, (nam voce, viribuſque deficiebatur ad dicendum) commoti omnes, grauiſſimi hominis præſentia, & authoritate ſummæ virtutis exemplo lachrymis ac ſuſpiriis, laudibus & acclamationibus, muto Oratori ſuo plandebant.

Adeo verum eſt, quod ſupra dicebamus, Leonis ſanctiſſimi, maximique Pontificis confirmarum oraculo, *Validiora eſſe*, inquientis, *Exempla quam verba, & plenius opere doceri, quam voce:* Adeo nihil à S. Franciſco fieri potuit ſapientius, & ad perſuadendum accommodatius; quam cum Exemplo modeſtiæ, reliquarumque virtutum concionaturus, vrbem tacitus adiuncto ſibi comite, circuiuit.

A Teſtimonio veterum & Epilogo, Serm. de ieiun.

CHRIA

CHRIA MISTA.

DIOGENES, ACCENSA LATERNA FREQVENTISSIMO FORO, HOMINEM QVÆRIT.

Ab Enmio.

Quid cum Lanterna illa tua quæris, Diogenes lepidissime bipedum? Quid inuestigas Doliaris philosophe, sapientissime Nugator, illustrissime Morio? Quid indagas, Mendicorum nobilissime, cum accensa illa Lucerna, ipsa meridiei luce, medio in foro frequentissimæ ciuitatis? Age, responde, Tenebrio clarissime, quid inuestigas? Audite quid respondeat, ioculare caput. HOMINEM QVÆRO, inquit. Hominem quæris, Tu, tot inter homines, inquiris hominem? Amplissimo in foro, innumerabili hominum vltrò citroque commeantium multitudine celeberrimo, hominem conquiris? Quid? oculisne, an mente orbatus es? Quos intueris, vmbrasnè hominum reris esse, non homines? Quos incursas humeroque propellis obuios non homines credis? Qui te salutant teque percunctantur, quid quæras, hos non homines esse putas?

A Paraphrastico.

Non putat, ita est profectò, eos non homines

 esse

esse putat, in quos incurrit, idcircò, clarissimo meridie, forum, vicos, domosque lustrat accensa face, interque homines, quærit ab hominibus hominem; non cuiusmodi obuios se nobis vbique dant; non quales quotidie cernimus, vanos, vecordes, improuidos, inconsultos, vitijs deditos; sed prudentem, sed cordatum, sed temporantem, addictumque virtutis studio quærit, ac sapientem. Quid enim autumas, tu, qui philosophi huius ridiculi consilium explodis, & responsum rides? Quem, amabo, hominem esse iudicas? quem hoc illustri nomine dignum arbitratis? Eumnè, qui felicitatem turpissimis in rebus sitam existimans, nihil sibi expetendum putat, nisi quod corporeos sensus, inani aut obscœna delectatione permulcet? qui nihil cogitans, de honestate vitæ, & officio rationis eò fertur amens, quò voluptas illicit, quò libido rapit, quo cupiditas incitat? Eum tu hominem appelles, qui curas omnes suas ac cogitationes refert atque consumit, in coaceruandis per fas & nefas opibus auroque cumulandis arcis, ac proferendis latifundiorum limitibus? Hominem nominare audeas, qui in id vnum incumbit, vt omnes vmbras falsæ gloriæ confectetur, vt luxu diffluat, otio torpeat, epulis indulgeat, gulæ abdominique seruiat, in omni voluptatum genere sese volutet, & immergat? Egregiam verò speciem, dignitatemque Hominis, quem summus omnium Opifex Deus, præposuit

Quid non sit Homo.

Exclamatio ironica

posuit terrarum orbi, cuius imperio subiecit omnia, cuius causa, vniuersam condidit mundi molem! Ille, ille Homo dicendus est, qui magnitudine consilij, tolerantia rerum humanarum, virtutibusque omnibus, vt mœnibus septus, spernit voluptates, refrænat libidines, coercet auaritiam ? improbissimis dominis dedecori ac turpitudini non paret. Ille homo est, quem effrænatus non impellit amor, non adducit odium, non extollit audacia, iracundia non accendit, lætitia non effert, voluptas & timor non frangit; qui nec molestia tabescit, nec mœrore conficitur, nec futili gestiens alacritate deliquescit. Hic ille Homo est, quem Diogenes olim quæritabat, quemque vt faciliùs inueniret, lucernam accenderat. *Quid sit Homo.*

Huius enim generis Homo, non est cuiuis obuius; eo more qui viuat, perrarus est; accendenda idcircò tibi est Iudicij lampas; mentis, non corporis solùm aperienda lumina, eum vt discernas ab alijs: Externam quippe oris humani speciem omnes præseferunt; at cupiditatis immoderatæ plusquàm Circæo poculo, in varias mutati belluas, Vulpium induunt alij fraudulentam indolem, Luporum alij voracitatem imitantur. Alij Equorum libidinem. Tygrium rabiem, tumorem Leonis, Serpentium virus, Asellorum stoliditatem ac desidiam, leuitatemque Volucrum, Pisciumque stupiditatem, ferinis moribus adæquant, ac sæpè vincunt. *A Causa.*

A Contrario. cunt. Tales, si tu homines indagas, lucernam haud opus erit accendere, nec obire fora, compitaque necesse erit, vbique tibi obuiam contrà venient; huiusmod, sine labore inuenies infinitos, vel occlusis luminibus. At si verum inquiris Hominem, si optas reperire sapientem, sume lucernam, accende lampadem, teque Diogeni comitem adiunge, omnesque perlustra plateas, percurre vicos omnes & domos, rimare viarum flexus, angiportus & aditus.

A Simili. Mulieris instar, amissam quæritantis gemman, quam habebat vnicam: Quos enim illa non euertit domus angulos? quas non accendit faces? quos non perscrutatur recessus? neque enim contenta meridiano lumine, ipso in sole, lucernam admouet, Lapillumque vnum, innumerabiles inter lapillos, Vnionemque vnum, omnibus inuestigat locis, incredibili d ligentia, solicitudineque singulari.

An Exemplo, Soph 1 1 24 Longè tamen, Tu, maiori diligent'a, Deus Optime, Maxime, *Scrutatus es*, non ciuitatem vnam tantùm *Hierosolymam in lucernis*, sed quinque vrbes illas, non flagitijs minùs famosas, quàm claras incendio, quo deflagrarunt; vnumque vt inuenieres in ijs Hominem, non Laternam modò vnam, non Solarem tantùm adhibuisti lampadem, astrorumque omnium lucem, sed ipso etiam inflammasti cum vrbibus vniuersos incolas; & vnum

vnū tandem quem quærebas Lothū, tot inter horribiles hominum laruas, vix hominem nactus, ab illorum turpiſſimo auulſum complexu abſtraxiſti.

Laternam, tu etiam, Regum ſapientiſſime, eundem in finem, credo, ſuccenderas; cùm, perluſtratis animo, celeberrimis terræ plagis, oppidiſque frequentiſſimis, exclamaſti demique, millenis de viris, vnum tandem aliquando te reperiſſe, mulierem verò, ne inueniſſe quidem vnam, ex omnibus. *A Teſtimonio veterum. Eccl. 7. 29.*

Ite iam, & Laternarium irridete Diogenem, quòd in conferti ſſima hominum turba, hominem quærat. Sanè Laterna illa ſua, ſi minùs, quòd inueſtigabat, inuenit; non mediocrem certè quidem ſapientiæ laudem reperit maximâque ſui Iudicij lucem, Laternæ ſuæ luce patefecit. *Epilogus.*

CAPVT VII.

CHRIARVM
Argumenta Varia.

FActurum me putaui rem æquè Præceptoribus gratam ac Diſcipulis, ſi quedam hic Chriarum Argumenta ſubnecterem, materiamque rudem & impolitam ſubminiſtrarem, in qua ipſi deinde

deinde Tyrones elaborarent per otium Duodecim ergo delineo, quarum sex primæ Verbales, quatuor sequentes, Mistæ erunt, duæque vltimæ Actiuæ.

I. CHRIA VERBALIS.

FIET IN HANC SENTENTIAM.

Inuia Virtuti, nulla est via.

Ab Encomio. Ouidius laudabitur, ab ingenij magnitudine, eius tamen miserando vicem, quòd laude illa non sit vsus ad virtutis studium, cuius summam potentiam admiratus, exclamarat; *Inuia Virtuti nulla est via.*

A Paraphrastico. Sententię huius sensus est; nihil esse adeò difficile, quod homo virtute præditus præstare non possit. Difficultates hic singillatim recensendæ sunt, quæ Virtuti opponi possunt; cuiusmodi sunt, labores, ærumnę, iacturę bonorum ac nominis; morbi, mors denique; & ostendendum, eas omnes defficultates egregiè à Virtute vinci, adeoque

A Causa. feliciter, vt quò labores grauiores sunt, eò maiorem colligat gloriæ segetem, & vberiorem materiam laudum.

Cur nulla est via tam difficilis, quæ sit Virtuti inuia? Cur nullus labor est tantus, quem superare

Virtus

Virtus non posſit? Cauſa duplex eſſe poteſt. 1. Quia Virtutis vires infinitæ ſunt. 2. Quia, cùm Virtus, laboribus excitetur, acuatur, perficiatur & ſplendeſcat, inde fit, vt, quod iam dicebam, quò maiores ſe difficultates obijcient, hoc clarior Virtus eluceſcat.

Contrarium eſt, quòd Vitium debile, ignauum, iners, infirmumque ſit, & vel minimo labore, homo virtute deſtitutus frangatur. *A Contrario.*

Quemadmodum Fulmini nihil occurrit, quod obſiſtat: vt Soli nullę opponi nubes poſſunt, quas non diſsipet: ſicut Torrens repagulis obiectis intumeſcens, obuia quæque proruit: Sicut incluſus Ignis erumpat neceſſe eſt, nulle que ſuperimponi poſſunt tantæ molæ, quas non euertat; ita Virtus, &c. *A Simili.*

Quàm defficile, Dauidi fuit adhuc puerulo & inermi, Leones, Vrſos manibus captos ſtrangulare ac dilanare in fruſta? dilaniauit. Gigantem armatum ſingulari certamine vincere ac proſternere? vicit, proſtrauit, interfecit. Quàm laborioſum Ioſepho fuit, fratrum inuidiam & crudelitatem, ſeruitutem, calumniã vincula ferre ac ſuperare? tulit fortiter feliciterque ſuperauit. *Similis Exemplorum Inductio fieri hoc loco poterit in eundem modum.* *Ab Exemplo.*

Ouido, Q. Curtius ijſdem fere verbis concinuii, *Nihil eſſe*, inquiens, *tam arduum, quò Virtus non poſſit eniti.* *A Test. veter.*

Con-

Ab Epilogo Concludetur breui Epilogo, quo nos ipsos excitabimus ad Virtutis cultum, cum nihil ea sit potenti us.

II. CHRIA VERBALIS

Etiam sine magistro, Vitia discuntur.

Ab Encomin. Laudandus Seneca, quod inter Scriptores Ethnicos, Magistri virtutum nomen, potiori iure vindicare sibi posse videatur; maxime cum dixit, *Etiam sine Magistro addisci Vitia.*

A Paraphrastico. Explicabitur illla sententia, ostendendo, opus non esse, scholas frequentare vitiosorum hominum, libros legeri pestilentes præceptores audire improbos, vt discamus vitia, &c.

A Causa. Causa, cur sine labore, studioque, Vitia discuntur, est naturæ nostræ prauitas, & ingenita nobis ad malum propensio.

A Contrario. Vitio contraria Virtus est: vt hanc addiscamus quot Magistrorum, & Librorum opera requiritur quot præceptis, quot monitis, quot lectionibus egemus! quantum studii & laboris ponendum est vt vel primis eius elementis, multorum spatio annorum imbuamur.

Similitudo

Similitudo ab Agricultura petetur : vt enim noxia gramina , inutileſque plantæ progerminent, nulla cultoris induſtria opus eſt , ſpontaneas profundit inculta tellus , ſpinas & carduos , &c. Sic, vt Vitia , &c. *A Simili.*

Exemplo eſſe poſſunt Adoleſcentes illi omnes qui cum honeſta in familia probis nati,educatique ſint parentibus , vitam vitiis inquinatam agunt : vix enim ſingulare Exemplum huic argumento ſatis idoneum reperias. *Ab exẽplo.*

Eandem ſententiam expreſſit his verbis S. Hyeronymus. *Procliuis eſt,* inquit, *malorum imitatio.* Expreſſius adhuc Deus ipſe *Senſus & cogitatio humani cordis , in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua.* *Ab Teſtimonio.* Epiſt. 7. Geneſ. 7.

Ex his inferimus , ſapienter dixiſſe Senecam, ſine Magiſtro Vitia addiſci ; ſapientiuſque nos facturos , ſi dediſcamus ea , quæ iam per nos ipſi didicimus , & quæ forte etiam alios docuimus, doctiores , heu ! quam doceret , ad malum Magiſtri. *Ab Epilogo.*

III. CHRIA VERBALIS.

Rara est Concordia Formæ atque Pudicitiæ.

Laudabitur à facultate Poetica, qua eminuit Iuuenalis, huius auctor sententiæ.

Ab Encomio. Ostendetur, vix inter corporis Formam elegantem, & Pudicitiam benè conuenire vnquam posse; hoc est; rarò contingere, vt qui pulchritudine *A Paraphrastico.* præstant, castitate ornati sint. Tribus constat membris hæc Sententia. 1. *Forma*, quæ describenda est. per uarias definitiones, quas pag. 200. inuenies conglobatas 2. *Pudicitia*, quam similiter describere per definitiones poteris, appellando illam, Reginam virtutum, animi Decus, &c. Consule, quæ pag. 152. de Castitate diximus, & quæ 200 in virtutis laudem. 3. *Non concordant*, quod verbum per Congeriem Sententiarum licebit exponere. Quid est, non concordare, non conuenire, non consentire? Est, sensu, verbis, factisque discrepare, altercari assiduè, iurgari, exercere inimicitias perniciem sibi moliri mutuam, &c. Hæc omnia præstare solent Pulchritudo & Pudicitia.

Cur inter Formam & Pudorem, vix vnquam bene

ne conuertit? Cur rara est earum concordia? Cur ita dissident? Quia Forma elegans, videri vult, Pudicitia latere amat: Illa vana & superbia; Hæc modestia; Illa delitijs gaudet, voluptatibus pascitur; Hæc contrà pœnis, laboribosque delectatur: Illa expetitur, amatur, ambitur, oppugnatur; Hæc nequaquam, &c. *A Causa.*

Contra; non est admodum difficile, vt cum Deformitate Pudor consentiat. *A Contrario.*

Pudor, Thesaurus est; seruari vix potest, in loco ornatissimo, patenti, ac splendido: Pudicitia, Regina est inter hostes delitescens; si fulgenti, regioque decoretur habitu, non effugiet manus, non eludet oculos quærentium. Vt lateat, vt elebatur, oportet, plebeio se cultu deformet *A Simili.*

Viderunt, quàm verum esset, Raram esse Concordiam Formæ atque Pudicitiæ, qui violauere oris elegantiam, ne castitatem in discrimen adducere; qui vt essent pudici, formosi esse noluerunt. Id nouerat Euphemia virgo, quæ cultello vultum fœdauit non vno vulnere; Hoc Brigitta, hoc Andrigisyma Virgines, quæ precibus formam perdidere, vt ne pudorem perderent; Hoc Vuilgefortis, quæ ob eandem causam obtinuit à Deo, suas vt barba genas ac mentum deturparet. *Ab Exemplo.*

Ouidius, idem quod Iuuenalis planè sensit, idemque penè dixit, hoc carmine. *A Testimonio.*

Lis est cum Forma, magna Pudicitiæ.

Epilogus commodè fieri poterit, breui cohortatione ad Adolescentes; sic fermè. Cùm igitur tam rara sit Fortunæ ac Pudicitiæ concordia, Date operam, Adolescentes; vt qui estis formosa facie, mente sitis formosiores; qui non estis ore venusto, sitis venustiores animo: vtrumque vtrique consequemini, sit Pudicitiam colatis.

Ab Epilogo.

IV. CHRIA VERBALIS.

Facilis descensus Auerni.

Virg. 6. Æn.

Sed reuocare gradum superasque euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est.

Ab Encomio. Perstringendè breuiter Virgilij laudes, quibus Poetarum Principis nomen meritò adeptus est.

A Paraphrasi co. Sententia hæc, duabus contrarijs constat partibus prior solùm hic explicanda est, (nam posterior exponetur, *à Contrario*) nuncque habet sensum. Facile est ruere in omne genus vitiorum, criminibus addicere vitam, inquinare se flagitijs, contaminare corpus animumque sceleribus, facile est.

Locus hic, *à Contrario*, ante locum *à Causa*, tractari in hac Chria debet, quod scilicet Sententiæ propositæ pars posterior sit priori contraria. *Sed reuocare gradum, superasque &c.* Hoc est; At reuocare se ad officium, emergere à vitiis mutare

A Contrario.

tare

tare vitam, recipere se ad bonam frugem, id vero perdifficile est, maximique laboris opus.

Causa cur facile peccare est. 1. ipsa humanæ mentis peruersitas, & innata procliuitas ad malum 2. Quia inest vitiis omnibus illecebra quædam voluptatis, qua blandè pellicimur ad peccandum. 3. Quia facillimum est descendere, seque agere præcipitem ex edito loco in infimum. At verò ascendere, præsertim per abrupta & lubrica, *Hoc opus, hic labor.* *A Causa.*

Innumeræ adduci possunt Similitudines. Quemadmodum enim facile est demoliri ædificia, lacerare vestem, vastare agros iniicere ignem tectis, bona dilapidare, existimationem amittere, &c. Difficillimum contra, amissa recuperare, iniecto igni spatium ac modum statuere &c. Ita facile est labi in peccatum &c. *A Simili.*

Procliue fuit Dauidi, à solio virtutis, semel descendere, aut potius præcipitare se in sententinam turpitudinis; at quantum laboris subeundum illi fuit, vt emergeret! quod lachrymis eluendæ fuerunt contractę sordes: Pronum fuit Sophiæ Augustæ colum ac fusum Narseti mittere per summam contumeliam; vix ducentorum annorum spatio retexi potuit tela imperio fatalis, quam Narses neuerat. *Ab exẽplo.*

Hanc peccandi facilitatem, & Virgitianam illam sententiam, verbis aliis expressit Seneca. *Serpunt* *A Testimonio.*

 vitia

vitia inquit, *& conta[c]tu nocent, & in proximum quemque transiliunt.* At luces quæ leui contractu, imo & afflatu contrahitur, quam difficilè depellitur.

Ab Epilogo. Aptus erit Epilogus, inferre ex iis quæ dicta sunt, Peccatum esse omni contentione fugiendum cum labi, adeo sic facile; resurgere contra, ita laboriosum.

V. CHRIA VERBALIS.

Principes nunquam soli peccant.

Ab Encomio, A Paraphrastico. Famianus Strada, qui hanc protulit sententiam uir Eloquentiæ laude clarus, Religione vitę clarior, Historicus nostrorum temporum eximius, laudandus obiter.

Perspicua hęc sententia. *Principes nunquam soli peccant*, per suas partes, sic exponenda. 1. *Principes*, qui scilicet rerumq. gubernacula moderantur, qui summa cum auctoritate presunt, &c. *Si quando peccant*, si quid admittant contra ius & naturę leges si quod flagitium &c. 3. *Non sunt soli*: hoc est, multos sceleris habent, &c.

A Causa. Causa cur non soli peccant Principes est; Quia cum auctoritate summa polleant maximaque potentia

tentia, assentatores habent innumeros, qui ut eorum gratiam sibi demereamur obsequuntur nefariis illorum cupiditatibus, ipsorumque vitia maioribus exprimunt. 2. Quia Principium facta, leges videntur esse populorum; neque enim pœnas timere possunt, imo, laudem se putant consequi, si suorum imitentur ac sequantur exempla Principum.

Contrarium prorsus vsu uenit, cum Principes, ex virtutis disciplina uitam traducunt. Illorum enim Exempla, in vtraque partem valent maximè. *A Contrario.*

Principum auctoritate, tanquam fundamento innituntur respublicę; ruente fundamento, totum necesse est ædificium corruat. Sclopi breuiores, minimum; Bombardę ingentes maximam edunt hominum stragem. Ducem in bello; & in mari. Nauarchorum peccata, exitium non vni, sed infinitis afferunt. *A Simili.*

Exemplis si opus esset, dicerem Neronis temulentiam, ad imitationem tantum valuisse ut Roma, ex urbe in popinas abiisse uideretur: Libidinem, Heliogabalo libidinante, sic creuisse, ut ne Philosophi quidem turpissimis uoluptatibus intacti essent: Sęuitiam, Commodo gladiatorem agente in mores hominum ita manauisse, ut ipsę fœminę gladiatorio cultu, & uero etiam audacia in arenam procederent. *Ab Exemplo.* *A Testimonio.*

Audi Claudianum, inculcantem.

Scilicet, in vulgus manant Exempla Regentum.

2. Stilic *Ab Epilogo,*

Vtque ducem lituos, sic mores, Castra sequuntur.

Communi, Chria hæc claudetur Epilogo.

VI. CHRIA VERBALIS.

Voluptas Esca, malorum est.

A Laudatiuo, Plautus, auctor huius sententiæ, laudabitur ob ingenium admirabile, presertim in moribus hominum uenustè describendis uitiisque scite carpendis stylo suo comico, quo tametsi conditione vilissima, (nam uersandæ molæ asinariæ, additum fuisse ferunt) immortale sibi fecit nomen apud posteros.

A Paraphrastico. Explicabitur illa Sententia, similitudine ipsâ, quam continet: ut enim hamo pisces, sic uoluptate inescantur & capiuntur homines, & ad omne uitiorum genus pertrahuntur. Quære à singulis, cur peccatis se polluant, cur sceleribus scelera cumulent; Respondebunt, se uoluptate allici. Dic impure, dic temulente, cur tantis flagitiis maculatis animum? Dubitas, quin se uel inuitos pertrahi.

pertrahi voluptate respondeant.

Quæris causam cur uoluptate ad mala homines alliciantur; Quæro ego vicissim ex te causam cur hamo pisces capiantur? Quia inquis escam non vnicum ferreum vident pisces: Idem quoque respondeo: quia homines uoluptatis solum non doloris securi sensum aduertunt. Non considerant cum peccant innumera æternaque mala quæ momentanea leuissimaque uoluptas inuehit. *A Causa.*

Labor contra, si minus Esca bonorum dici potest, quod nihil delectationis obiiciat sensibus; Origo certè dici debet bonorum omnium, nam ex labore vera virtus, ex virtute æternus honor, ex honore immensum gaudium, felicitasque sempiterna profluit *A Con-*

Quanquam similitudinem habeat senteutia ipsa suam; poterit tamen similitudinis subire vicem, quod de Sirenibus fabulantur Poetæ, quæ ad maris oram consistentes tanquam piscatrices, suauitate cantus, pellectos, sopitosque nautas ac vectores quasi pisces retibus irretiebant ac deuorabant. *A Simili.*

Nonne Siren fraudulenta fuit illa muliercula, quæ Sansonem omnium mortalium fortissimum, blanditiis inescatum illexit in sinum, sopitumque vinxit, totondit, prodidit, perdidit; *Ab Exemplo,*

Plauti sensum, totidem verbis, assecutus est Cicero, a idemque verbis aliis, b alio loco elegantissimè *A Testimonio.* a de Senect.

Ab Epilogo Concludetur breui Epilogo, quo nos ipsos excitabimus ad Virtutis cultum, cum nihil ea sit potentius.

II. CHRIA VERBALIS

Etiam sine magistro, Vitia discuntur.

Ab Encomin. Laudandus Seneca, quod inter Scriptores Ethnicos, Magistri virtutum nomen, potiori iure vindicare sibi posse videatur; maxime cum dixit, *Etiam sine Magistro addisci Vitia.*

A Paraphrastico. Explicabitur illa sententia, ostendendo, opus non esse, scholas frequentare vitiosorum hominum, libros legeri pestilentes præceptores audire improbos, vt discamus vitia, &c.

A Causa. Causa, cur sine labore, studioque, Vitia discuntur, est naturæ nostræ prauitas, & ingenita nobis ad malum propensio.

A Contrario. Vitio contraria Virtus est: vt hanc addiscamus quot Magistrorum, & Librorum opera requiritur quot præceptis, quot monitis, quot lectionibus egemus! quantum studii & laboris ponendum est vt vel primis eius elementis, multorum spatio annorum imbuamur.

Similitudo

Similitudo ab Agricultura petetur : vt enim noxia gramina, inutilesque plantæ progerminent, nulla cultoris industria opus est, spontaneas profundit inculta tellus, spinas & carduos, &c. Sic, vt Vitia, &c. *A Simili.*

Exemplo esse possunt Adolescentes illi omnes qui cum honesta in familia probis nati, educatique sint parentibus, vitam vitiis inquinatam agunt : vix enim singulare Exemplum huic argumento satis idoneum reperias. *Ab exẽplo.*

Eandem sententiam expressit his verbis S. Hyeronymus. *Procliuis est,* inquit, *malorum imitatio.* Expressius adhuc Deus ipse *Sensus & cogitatio humani cordis, in malum prona sunt ab adolescentia sua.* *Ab Testimonio.* Epist. 7. Genes. 7.

Ex his inferimus, sapienter dixisse Senecam, sine Magistro Vitia addisci; sapientiusque nos facturos, si dediscamus ea, quæ iam per nos ipsi didicimus, & quæ forte etiam alios docuimus, doctiores, heu ! quam doceret, ad malum Magistri. *Ab Epilogo.*

III. CHRIA VERBALIS.

Rara est Concordia Formæ atque Pudicitiæ.

Laudabitur à facultate Poetica, qua eminuit Iuuenalis, huius auctor sententiæ.

Ab Encomio. *A Paraphrastico.*

Ostendetur, vix inter corporis Formam elegantem, & Pudicitiam benè conuenire vnquam posse; hoc est; rarò contingere, vt qui pulchritudine præstant, castitate ornati sint. Tribus constat membris hæc Sententia. 1. *Forma*, quæ describenda est. per uarias definitiones, quas pag. 200. inuenies conglobatas 2. *Pudicitia*, quam similiter describere per definitiones poteris, appellando illam, Reginam virtutum, animi Decus, &c. Consule, quæ pag. 152. de Castitate diximus, & quæ 200 in virtutis laudem. 3. *Non concordant*, quod verbum per Congeriem Sententiarum licebit exponere. Quid est, non concordare, non conuenire, non consentire? Est, sensu, verbis, factisque discrepare, altercari assiduè, iurgari, exercere inimicitias perniciem sibi moliri mutuam, &c. Hæc omnia præstare solent Pulchritudo & Pudicitia.

Cur inter Formam & Pudorem, vix vnquam bene

ne conuertit? Cur rara est earum concordia? Cur ita dissident? Quia Forma elegans, videri vult, Pudicitia latere amat: Illa vana & superbia; Hæc modestia; Illa delitijs gaudet, voluptatibus pascitur; Hæc contrà pœnis, laboribusque delectatur: Illa expetitur, amatur, ambitur, oppugnatur; Hæc nequaquam, &c. *A Causa.*

Contra; non est admodum difficile, vt cum Deformitate Pudor consentiat. *A Contrario.*

Pudor, Thesaurus est; seruari vix potest, in loco ornatissimo, patenti, ac splendido: Pudicitia, Regina est inter hostes delitescens; si fulgenti, regioque decoretur habitu, non effugiet manus, non eludet oculos quærentium. Vt lateat, vt elebatur, oportet, plebeio se cultu deformet *A Simili.*

Viderunt, quàm verum esset, Raram esse Concordiam Formæ atque Pudicitiæ, qui violauere oris elegantiam, ne castitatem in discrimen adducerere; qui vt essent pudici, formosi esse noluerunt. Id nouerat Euphemia virgo, quæ cultello vultum fœdauit non vno vulnere; Hoc Brigitta, hoc Andrigisyma Virgines, quæ precibus formam perdidere, vt ne pudorem perderent; Hoc Vuilgefortis, quæ ob eandem causam obtinuit à Deo, suas vt barba genas ac mentum deturparet. *Ab Exemplo.*

Ouidius, idem quod Iuuenalis planè sensit, idemque penè dixit, hoc carmine. *A Testimonio.*

Lis est cum Forma, magna Pudicitia.

Epilogus commodè fieri poterit, breui cohortatione ad Adolescentes; sic fermè. Cùm igitur tam *Ab Epilogo.* rara sit Fortunæ ac Pudicitiæ concordia, Date operam, Adolescentes; vt qui estis formosa facie, mente sitis formosiores; qui non estis ore venusto, sitis venustiores animo: vtrumque vtrique consequemini, sit Pudicitiam colatis.

IV. CHRIA VERBALIS.

Facilis descensus Auerni.

Virg. 6. Æn. *Sed reuocare gradum superasque euadere ad auras,*
Hoc opus, hic labor est.

Ab Encomio. Perstringendè breuiter Virgilij laudes, quibus Poetarum Principis nomen meritò adeptus est.

A Paraphrasi co. Sententia hæc, duabus contrarijs constat partibus prior solùm hic explicanda est, (nam posterior exponetur, *à Contrario*) nuncque habet sensum. Facile est ruere in omne genus vitiorum, criminibus addicere vitam, inquinare se flagitijs, contaminare corpus animumque sceleribus, facile est.

A Contrario. Locus hic, *à Contrario*, ante locum *à Causa*, tractari in hac Chria debet, quod scilicet, Sententiæ propositæ pars posterior sit priori contraria. *Sed reuocare gradum, superasque &c.* Hoc est; At reuocare se ad officium, emergere à vitiis mutare

tare vitam, recipere se ad bonam frugem, id vero perdifficile est, maximique laboris opus.

Causa cur facile peccare est. 1. ipsa humanæ mentis peruersitas, & innata procliuitas ad malum. 2. Quia inest vitiis omnibus illecebra quædam voluptatis, qua blandè pellicimur ad peccandum. 3. Quia facillimum est descendere, seque agere præcipitem ex edito loco in infimum. At verò ascendere, præsertim per abrupta & lubrica, *Hoc opus, hic labor.* *A Causa.*

Innumeræ adduci possunt Similitudines. Quemadmodum enim facile est demoliri ædificia, lacerare vestem, vastare agros iniicere ignem tectis, bona dilapidare, existimationem amittere, &c. Difficillimum contra, amissa recuperare, iniecto igni spatium ac modum statuere &c. Ita facile est labi in peccatum &c. *A Simili.*

Procliue fuit Dauidi, à solio virtutis, semel descendere, aut potius præcipitare se in sententinam turpitudinis; at quantum laboris subeundum illi fuit, vt emergeret! quod lachrymis eluendæ fuerunt contractę sordes: Pronum fuit Sophiæ Augustæ colum ac fusum Narseti mittere per summam contumeliam; vix ducentorum annorum spatio retexi potuit tela imperio fatalis, quam Narses neuerat. *Ab exẽplo.*

Hanc peccandi facilitatem, & Virgilianam illam sententiam, verbis aliis expressit Seneca. *Serpunt monio.* *A Testi*

vitia inquit, *& contactu nocent, & in proximum quemque transiliunt.* At luces quæ leui contractu, imo & afflatu contrahitur, quam difficilè depellitur.

Ab Epilogo. Aptus erit Epilogus, inferre ex iis quæ dicta sunt; Peccatum esse omni contentione fugiendum cum labi, adeo sic facile; resurgere contra, ita laboriosum.

V. CHRIA VERBALIS.

Principes nunquam soli peccant.

Ab Encomio, A Paraphrastico. Famianus Strada, qui hanc protulit sententiam uir Eloquentiæ laude clarus, Religione vitę clarior, Historicus nostrorum temporum eximius, laudandus obiter.

Perspicua hęc sententia. *Principes nunquam soli peccant*, per suas partes, sic exponenda. 1. *Principes*, qui scilicet rerumq. gubernacula moderantur, qui summa cum auctoritate presunt, &c. *Si quando peccant*, si quid admittant contra ius & naturę leges si quod flagitium &c. 3. *Non sunt soli*: hoc est, multos sceleris habent, &c.

A Causa. Causa cur non soli peccant Principes est; Quia cum auctoritate summa polleant maximaque potentia

tentia, aſſentatores habent innumeros, qui ut eorum gratiam ſibi demereamur obſequuntur, nefariis illorum cupiditatibus, ipſorumque vitia maioribus exprimunt. 2. Quia Principium facta, leges videntur eſſe populorum; neque enim pœnas timere poſſunt, imo, laudem ſe putant conſequi, ſi ſuorum imitentur ac ſequantur exempla Principum.

Contrarium prorſus vſu uenit, cum Principes, ex virrututis diſciplina uitam traducunt. Illorum enim Exempla, in vtraque partem valent maximè. *A Contrario.*

Principum auctoritate, tanquam fundamento innituntur reſpublicę; ruente fundamento, totum neceſſe eſt ædificium corruat. Sclopi breuiores, minimum; Bombardę ingentes maximam edunt hominum ſtragem. Ducem in bello; & in mari Nauarchorum peccata, exitium non vni, ſed infinitis afferunt. *A Simili.*

Exemplis ſi opus eſſet, dicerem Neronis temulentiam, ad imitationem tantum valuiſſe ut Roma, ex urbe in popinas abiiſſe uideretur; Libidinem, Heliogabalo libidinante, ſic creuiſſe, ut ne Philoſophi quidem turpiſſimis uoluptatibus intacti eſſent: Sęuitiam, Commodo gladiatorem agente in mores hominum ita manauiſſe, ut ipſę fœminę gladiatorio cultu, & uero etiam audacia in arenam procederent. *Ab Exemplo.* *A Teſtimonio.*

Audi Claudianum, inculcantem.

Scilicet, in vulgus manant Exempla Regentum.

2. Stilic Ab Epilogo,

Utque ducem lituos, sic mores, Castra sequuntur.

Communi, Chria haec claudetur Epilogo.

VI. CHRIA VERBALIS.

Voluptas Esca, malorum est.

A Laudativo, Plautus, auctor huius sententiae, laudabitur ob ingenium admirabile, praesertim in moribus hominum uenustè describendis uitiisque scite carpendis stylo suo comico, quo tametsi conditione vilissima, (nam uersandae molae asinariae, additum fuisse ferunt) immortale sibi fecit nomen apud posteros.

A Paraphrastico. Explicabitur illa Sententia, similitudine ipsâ, quam continet: ut enim hamo pisces, sic uoluptate inescantur & capiuntur homines, & ad omne uitiorum genus pertrahuntur. Quaere à singulis, cur peccatis se polluant, cur sceleribus scelera cumulent; Respondebunt, se uoluptate allici. Dic impure, dic temulente, cur tantis flagitiis macultatis animum? Dubitas, quin se uel inuitos pertrahi.

pertrahi voluptate respondeant.

Quæris causam cur uoluptate ad mala homines alliciantur; Quæro ego vicissim ex te causam cur hamo pisces capiantur? Quia inquis escam non vnicum ferreum vident pisces: Idem quoque respondeo: quia homines uoluptatis solum non doloris securi sensum aduertunt. Non considerant cum peccant innumera æternaque mala quæ momentanea leuissimaque uoluptas inuehit. *A Causa.*

Labor contra, si minus Esca bonorum dici potest, quod nihil delectationis obiiciat sensibus; Origo certè dici debet bonorum omnium, nam ex labore vera virtus, ex virtute æternus honor, ex honore immensum gaudium, felicitasque sempiterna profluit *A Contra.*

Quanquam similitudinem habeat sententia ipsa suam; poterit tamen similitudinis subire vicem, quod de Sirenibus fabulantur Poetæ, quæ ad maris oram consistentes tanquam piscatrices, suauitate cantus, pellectos, sopitosque nautas ac vectores quasi pisces retibus irretiebant ac deuorabant. *A Simili.*

Nonne Siren fraudulenta fuit illa muliercula, quæ Sansonem omnium mortalium fortissimum, blanditiis inescatum illexit in sinum, sopitumque vinxit, totondit, prodidit, perdidit; *Ab Exemplo,*

Plauti sensum, totidem verbis, assecutus est Cicero, a idemque verbis aliis, b alio loco elegan- *A Testimonio. a de Senect.*

 tissimè

[b lib. 1. de Lect.] tissime significat. *Imitatrix*, inquit, *est boni Voluptas; Mater omnium cuius blanditis corrumpuntur, quæ natura bona sunt.* Et alibi. [c Pro M. Cœlio] c *Multa nobis blandimenta Natura ipsa genuit, quibus sopita virtus connineret*, &c.

[Ab Epilogo.] Quoties igitur, sensibus vestris Adolescentes, aliqua se voluptas offeret, hamum considerate escà obtectum, &c.

I. CHRIA MISTA.

Omnia mea mecum porto.

[A Laudatiuo Cic. Parad. 1.] Laudabitur Bias, à sapientia, qua sic excelluit, vt inter septem Græciæ sapientes fuerit numeratus. Is, cum patriam eius Prienem cepisset hostis cæterique ita fugerent, vt multa de suis rebus secum asportarent; admonitus à quodam vt idem ipse faceret; Ego vero inquit, facio; Nam *Omnia mea mecum porto*, Quid sapientius dici potuit.

[A Paraphrasi 60.] Demonstrandum est, quam sapienter Bias responderit, quamque sit verum, nulla esse alia hominis bona, præter Virtutem. (hoc enim ipsum Bias intelligebat, cum diceret, *omnia mea mecum porto.* (Id autem fiet Enumeratione bonorum omnium quæ possidere homo potest; qualia sunt. 1. Fortunæ bona opes, honores fama, nobilitas. 2. Bona

Bona corporis sanitas, robur pulchritudo. Huiusmodi bona omnia, dici non debent, bona hominis; sed sola Virtus. Quid ita; mox subiicio causam.

Causa, cur sola Virtus sit bonum hominis, est. 1. Quia sola Virtus bonum Hominem, perfectumque efficit. 2. Quia Virtutem qui possidet, Thesaurum infinitum possidet, nullaque re alia eget. 3. Quia Virtus ita nostrum est bonum, vt sicut dono dari non potuit, ita nec vlla vi eripi nobis queat. 4. Quia sola Virtus reddere nos beatos potest æternumque felices. *A Causa.*

Contra verò, Naturæ ac Fortunæ bona omnia adeo non bonos nos reddunt, vt sæpissimè pessimos ac sceleratos efficiant. 2. Boni nomen non merentur, quia probis sæpè denegantur, & tribuuntur improbis. 3. Quia sine laude, imo plerunque maximo cum dedecore possidentur. 4. Quia auferri nobis possunt, & in morte semper auferuntur. 5. Quia etsi affluamus iis bonis omnibus, si vna caruerimus virtute, miserrimi, in hac vita sumus, multoque miseriores in altera. *A Contrario.*

Qui huiusmodi bonis gloriatur, idem facit, ac Cornix illa Æsopica, quæ pennis decora alienis, circunspiciebat se tumens ac superba; At spoliata ornatu non suo, sibilis ac rostris aliarum volucrum exposita est. *A Simili.*

Iob, bonis orbatus omnino omnibus, diues

Ab Exemplo. tamen ac beatus erat, doloribus obrutus, & in fimo iacens: quia virtutem adhuc retinebat, quam Dæmon eripere illi, vna cum cæteris bonis non potuerat. Vidit certè, & suis aspexit oculis, patientimus ille virorum, vnum hominis bonum Virtutem esse, idemque, quod Bias ille, eius inopiam mirantibus dicere potuit. Adhuc, *Omnia mea mecum porro.*

A Testimonio. Idcirco diuinè Seneca; *Vnum hominis bonum,* inquit, *Virtus est.* Et Plautus lepidissimum illud caput. *Omnia ei adsunt bona, penes quem est Virtus.*

Epilogus de more fiet.

II. CHRIA MISTA.

Concordia, paruæ res crescunt; Discordia, maximæ dilabuntur.

A Laudatiuo. Apud Salust. Laudandus Micipsa Numiradum Rex, à prudentia, cuius virtutis regium specimen ac documentum dedit filiis suis moriens, illos ad virtutem, concordiamque his verbis, adhortans. Regnum vobis trado firmum, inquit, si boni eritis; sin mali, imbecillum; nam *Concordia parua res crescunt;*

crescunt ; discordia , maxima dilabuntur.

Huitis sententiæ , duæ sunt partes , inter se contrariæ & seorsim deinceps explicandæ. Prima hæc est. Concordia , voluntatum consensione coniunctione virium , nihil esse tam paruum ; quod non euadat amplissimum , nihil tam humile, quod non assurgat in immensum ; nihil tam debile , tamque contemptum , quoq &c. *A Paraphrasti co.*

Altera sententiæ pars , primæ illi oppositas sensum hunc habet ; Discordia dissentione , iurgiis, distractione voluntatum ac virium , familias clarissimas extingui , respublicas florentissimas interire , imperia firmissima labefactari , pentiusque concidere. *A Contrario.*

Causa in promptu est : quia quo virtus magis vnita est,eo fortior est, faciliusque resistit fortunæ, ac maleuorum iniuriis. Cum autem disiuncta est ac segregata , existit imbecillior , adeoque nullo fore labore frangitur. *A Causa.*

Quandiu propugnaculi saxa firmitet inter se cohærent , tandiu est inexpugnabile. At simul ac parietes facere labem incipiunt , &c, 2. Vt coniunctæ guttæ , in riuos fluminaque coeunt , separatæ modico tepore siccantur. 3. Vt conglobati puluisculi assurgunt in excelsos montes , dispersi vero cedunt ventorum ludibris. 4. Vt lapis e Scyro insula , inquit Plinius fluctuat integer , comminutus autem subsidit ; sic res Discordia pessum eunt, *A Simili.* Lib.36. cap.17.

eunt, Concordia sustinentur.

Ab Exemplo. Exemplum dabit insigne, Romanum Imperium; quandiu enim in illa rep. concordia viguit, stetit illud floruitque; at vbi discordia Pompei & Cæsaris, in factiones distractum est, breui euersum est.

A Testimonio. Idem cum timeret familiæ suæ Scilurus ille Scytha, octoginta filiorum pater, omnes accersens, paulo ante mortem, fasciculum iaculorum, singulis frangendum porrexit: at illi, cum id ne tentare quidem voluissent, quod viderent id esse supra vires omnium, sapiens pater, singula educens ac rumpens, facile fregit vniuersa; addens, idem ipsis euenturum, ni concordes coniunctique viuerent. (Plut. in Apopht.)

Ab Epilogo. Epilogus, animorum coniunctionem suadebit.

III. CHRIA MISTA.

Amici, Diem perdidi.

Ab Encomio. Titus Imperator, is, qui ob humanitatem planè diuinam, Amor & Delitiæ generis humani cognominatus est, si quem diem egisset, non insignitum aliquo in homines beneficio, iacturam illius diei dolens, dicere solebat, ad amicos conuersus & ingemiscens, *Amici, diem perdidi.* Quo laudum

genere

genere non digna est, tam amabilis indoles;

Exponenda illa Sententia; cuius, hic verus ac legitimus sensus est, Amissum illum à nobis diem quantumuis magna negotiorum turba implicati fuerimus, quo die, nullum contulerimus in homines beneficium. Quisquis es, igitur, qui nemini benefaciendo, dies, menses, atque etiam forte annos transigis exclama, si sensum non amisisti, *Amici diem perdidi.* Noli dicere, te perdidisse diem, quod non sis factus, eo die, ditior, &c. Non perdidisti, si bene de aliquo meruisti. *A Paraphrastico.*

Huius rei causa est; quod nullus Homini æquiparandus thesaurus est, cum nihil sit Homine pretiosius? Hominem lucrari, sibi deuincire, plus est quam Gazas omnes Persicas collegisse, &c. *A Causa.*

Ille contra, diem non perdidit, sed quam optimè collocauit, qui collocauit apud aliquem beneficium; etsi bona fortè amiserit, etsi honoris fecerit iacturam, &c. ne dicat, *Diem perdidi*; illa enim dies, immortalis erit, nulla obscurabitur nocte, &c. *A Contrario.*

Vt Alexander, iam inde à puero Magnus dedignabatur, cum vulgo hominum, Olympicum decurrere stadium, operam se perdidisse ratus, nisi palmam de Regibus tulisset cursu; sic quiuis homo, nisi Hominem beneficiis, vicerit ac deuinxerit, nihil magnum, nihil animo suo dignum, se fecisse putet. *A Simili.*

Ea tibi haud dubie, tum obseruatur cogitatio, *Ab Exemplo.* Cyre, cum plus ex pecuniis in merentes effundendis, quam ex coaceruandis, caperes voluptatis. Ea res, Constantine, & Carole Magne faciebat, vt doctrina & pietate claros homines, augeretis honoribus beneficiis ornaretis.

A Testimonio. Norat Socrates, quam quæstuosa sit negotiatio huiusmodi: qui cum Æschines, pauper auditor, nihil se diceret habere, quod mercedis loco daret præter se ipsum, & rogaret, vt hoc qualecunque munus dignaretur accipere; Tu vero, inquit ille, me præclaro, nisi te forte paruo æstimas, mune affecisti.

Ab Epilogo. Itaque demus operam, nullum vt sinamus abire diem, quem non ornemus illustri aliquo, nostræ in alios benignitatis & beneficentiæ monumento.

IV. CHRIA MISTA
Plaudite.

Ab Encomio. Laudandus Cæsar Augustus, Romanorum Imperatorum felicissimus ac sapientissimus, cuius morientis illa vox est. Circunstantibus enim lectum amicis Ecquid videor, inquit satis bene personam egisse meam? cum illi optime respondissent; Ergo, inquit Cæsar *Plaudite*: quo dicto, si

ſiparium obduxit, & expirauit.

Senſus illius vocis eſt: nemini mortalium plaudendum eſſe ante mortem, contra quam fit ab aſſentatoribus, qui officium tempora peruertentes, viuos plauſibus obtundunt, quos deinde mortuos onerant conuiciis. *A Paraphraſticô.*

Cur non niſi in morte aut poſt mortem plaudendum; Quia vita hæc, Fabula eſt, in qua ſuam quiſque perſonam ſuſtinet, alii Regum alii mancipiorum &c. Vt quiſque ex artis legibus, hoc eſt, rectæ rationis præſcripto perſonam egerit ſuam, plauſum refert: Contra, qui non pro dignitate munus ſuum obierit, taleṁque non ſe exhibuerit Actorem, qualem impoſita ſibi perſona poſtulabat, æternum dedecus ſubibit; At nec iſti vituperium & ignominiam, nec illi laudem ac plauſum ferre debent, niſi in morte. Quia mors eſt vitæ abſolutio; nihil autem niſi abſolutum, perfectumque, laudem meretur. *A Cauſa.*

Inconſultiſſimè agunt, qui plaudunt ante mortem; ſtultiſſime qui nondum debitam laudis mercedem exigunt, captantque gloriam viuentes adhuc, & applaudentes ſibi ipſis aliis etiam dicunt. *Plaudite.* *A Contrario.*

Nec enim in fabula plauditur prius quam ad Epilogum & Cataſtrophen perducta fuerit. Non imponitur corona victori, niſi poſt emenſum ſtadium, confectumque curſum; Non concedi- *A Simili.*

tur

ur triumphus, nisi peracta pugna, &c.

Ab Exemplo. Quid agitis, Romani? Quid Tiberio Augusti filio ac successori, intempestiuè plauditis? Digna quidem plausu gerit, dicitque plurima. At expectate; nondum est plaudendi tempus: expectate, dum vitæ claudat scenam. Tandiu non est expectandum aliam ecce personam induit, exuta omni humanitate: non agit iam Imperatorem & patriæ Patrem sed immanem Tyrannum, crudelissimumque Carnificem. Iamnè Plaudetis morienti? Audebitne Tiberius in morte, dicere, vt Augustus, *Plaudite.*

A Testimonio. Ouid. Quàm sapienter dictum! ò præclarum Poetę carmen, aut potiùs oraculum!

——— ——— *Dicique beatus,*

Ante obitum nemo, supremaque funera debet.

Ab Epilogo. Sic laudabiliter viuamus, vt ante obitum, haud ex vano dicere possimus. *Plaudite.*

Quatuor illis Mistis; duas adiungamus Chrias Actiuas.

I. CHRIA ACTIVA.

Linguà nihil peius.

Ab Encomio. Æsopus, pulcherrimum illud in turpissimo corpore ingenium, laudem meretur, quòd, iussus opti-

optimos quosque cibos apparare, ad conuiuium; nulla nisi linguarum fercula in mensam intulit; Iussus iterum, ex pessimis quibusque cibis, adornare epulum; linguas iterum in missus multiplices ministrauit.

Breuiter exponetur, quid sapiens ille fabulator significare voluerit, illo ciborum apparatu; Nihil aliud certè, nisi quod, vt Lingua nihil melius, cum rectè loquimur; ita cum malè, nihil peius & perniciosius est. *A Paraphrastico.*

Cur Lingua nihil peius est; (nam nihil esse melius probabitur in sequente Chria) Quia infinita damna parit; quod enumeratione facile ostendi poterit. *A Caussa.*

Silentio contra nihil melius est: *a* nam, multi fuerunt in admiratione, propter silentium. Et, *b* *Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur.* *A Contrario.* a Dio Prusæus. b Prou. 17. 18.

Lingua, Ensis est quot strages, quot cædes edit; &c. Flamma est; quot incendia miscet? Iaculum est; eminus ferit, animumque ipsum perimit. Est Serpens; virus vbique suum spargit &c. *A Simili.*

Serpentis tartarei lingua, & primæ omnium Parentis lingua, perniciem extremam crearunt humano generi. *Ab Exemplo.*

Quocirca dixit vir sapientissimus, *c* multos quidem interiisse gladio, at multo plures linguæ intemperantia periisse: Et S. Iacobus, linguam *A Test.* c Eccl. 28. 22. Cap. 3.

 omni

omni fera sæuiorem, nulla domari humana industria posse.

Ab Epilogo. Linguam igitur, coerceamus, si mala, quæ affert, extimescimus.

II. CHRIA ACTIVA.

Linguà nihil melius.

A Laudatiuo. Pittacus Mitylenus, vnus de septem Græciæ sapientibus laudabitur, quòd rogatus, partem victimæ proferre optimam, pessimamque, Linguam exsecuit, ac porrexit. Et Bias quoque, alter ex eodem numero sapientum, rogatus ab Amasi Ægyptorum Rege, exploraturo eius sapientiam sibi ut ex Oue, quam ad illum consulto miserat, partem optimam, pessimamque remitteret, vnam remisit Bias linguam.

A Paraphrastico. Voluit vterque videlicet demonstrare, Linguam, corporis humani menbrum esse, vtilissimum iuxta, ac perniciosissimum; pro vt quisque illa rectè, an secus vtitur.

A Causa. Cur lingua, nihil in homine melius? (nam iam supra probatum est, nihil esse peius.) Quia innumera bona nobis affert, quod eorum Enumeratione

ratione declarandum erit. Quid enim lingua non efficit? Docet, hortatur laudat, vituperat, iubet, &c.

Silentium contra, magna sæpissimè detrimenta parit, quæ recenseri hoc loco poterunt. *A Contrario.*

Virginis Sanctissimæ Christianorum omnium optimæ ac maximæ Parentis Lingua, VerbumDiuinum in eius castissimo sinu produxit dum Angelo Dei legato, assensum præbuit. *Ab Exemplo.*

Non ergo sine causa dixit SalomonRex *d Vena vitæ, os iusti.* Et, *Lingua sapientum est sanitas.* *A Test.* d Prou 10.11. e c.22. 18.

Vel bene loquendum vel omnino tacendum esse docebit Epilogus; ex hac communi sententia. *Ab Epilogo*

Aut dic aliquid melius silentio aut sile.

PROGYMNASMA VIII

DE

SENTENTIA.

NON *nimium nobis facesset negotij. Progymnasma hoc; propterea quod omnia prorsus quæ in superiori dicta sunt: ad istud referenda sint.*

CAPVT I.

QVID SENTENTIA SIT, ET QVOTVPLEX.

QVid est Sententia?
R. Est oratio, dictum quodpiam quo
ad

ad hortandum dehortendumve pertinet, breuiter explicans.

Quomodo differt Sententia, à Chria?

R. Nihil omnino differt; nisi quòd Chria, non dictum modo, sed et am factum aliquando commemorat; Sententia vero, dictum duntaxat explicat.

Quotuplex est Sententia?

R. Multiplex. Alia dicitur Exhortans, alia Dehortans, & alia Enuncians. Item: alia Simplex alia Composita. Rursus diuiditur in Veram, Probabilem, & Superlatam.

Quid est Sententia Exhortans?

R. Ea est, quæ ad aliquid hortatur, & incitat. Vt. *a Amicum dilige, qui te, non tua diligat.* a Cato.

Quid est Sententia Dehortans?

R. Illa quæ ab aliquo malo nos auocat. Vt. *b In voluptatis regno, non potest virtus consistere.* b Cic. de Senect.

Quid est Sententia Enuncians?

R. Quæ rei cuiuspiam naturam nobis aperit. Vt. *c Virga atque correptio tribuit Sapientiam.* c Prou. 29.15.

Quid est Sententia Simplex;

R. Quæ vnum, simplicemque habet sensum. Vt. *d Soli boni sunt felices.* d Plot.

Quid est Sententia Composita?

R. Quæ non vnum tantum sensum continet. Vt. *e Fortuna fortes metuit, ignauos premit.* e Senec.

Quid est Sententia Probabilis.

R. Quæ rem non quidem certissimam, sed probabilem ac verisimillimam enunciat. Vt. *f Maior est mulieris quam viri malitia.*

f Aristot. 9. de hist anim.

Quid est Sententia Vera?

R. Quæ rem affirmat semper veram. Vt. *g Facile est vincere non repugnantem.* Et. *Malè parta, malè dilabuntur.*

g Cic.

Quid est Sententia Superlata.

R. Quæ rem videtur augere supra veritatem. Vt. *h Ingrato homine, terra nihil creat peius.*

h Auson. apud Lips. in Sen.

Quibus capitibus tractatur Sententia?

R. Iisdem plenè, quibus Chria; videlicet, ab Encomio, Expositione, causa Contrario, Similitudine seu Parabola, exemplo, Testimonio veterum; & Epilogo.

Sed iam Exemplum Sententiæ ab omnibus his locis pertractatæ, accipe.

CAPVT II.

SENTENTIÆ.

Exemplum.

Adolescens iuxta viam suam ambulans, etiam cum senuerit, non recedat ab ea.

ADeste animis, Adolescentes, attentasque Præbete aures, Regum sapientissimo Doctorumque omnium Regi, quem nihil eorum latuit, quæ sciri ab homine possunt, qui penitissimos naturæ recessus, artiumque arcana omnium, adytaque secretissima scientiarum, ingenij peruasit acie, animoque complexus est: cuius in augustissima mente velut in sacrario, visa est possuisse fuisse Sapiẽtia domicilium; cuius ab ore, sua ipse Deus fudit oracula, leges edixit, consilia explicuit, mysteria promulgauit. Audite, quibus vos ille verbis auocet à vitijs ad virtutem impellat, cohortetur ad vitæ decus, & ad omnem officij rationem pelliciat. *Adolescens*, inquit, *iuxta viam suam ambulans, etiam cum senuerit non recedet ab ea.* Quasi vos ita *Ab Ec comit.*

commoneret ad diceret.

Videte, Adolescentes lectissimi, quam à primo ætatis exordio, agendi rationem teneatis, quam ab ineunte pueritia ordiamini vitę telam, quæ puris paratisque ad sationem mentibus semina mandetis, quibus colorum initijs, puras animorum tabulas imbuatis, ad quas artes appellatis cogitationem, quod arripiatis viuendi genus, quam studiorum ineatis viam: Etenim; quam quisque à teneris capessiuerit vitę rationem, eam ad exactum vsque senium retinebit, nec vlla prorsus arte, nullaque vi, ab instituto cursu reuocari se patietur. Considerate, inquam, etiam atque etiam, quò vestra inclinet indoles; quam in partem, corupta vitijs natura propendeat? quò vos abripeat feruor ętatis, & ęstus impotentis animi, turpissimusque cupiditatum dominatus: si enim vitiorum lue, semel infeceritis animos, sordibusque fœdissimarum voluptatum violaueritis innocentiam mentis, manabit pestis ad ętatem vsque postremam; contagione serpet malum exitiabile, ad senectutem vltimam; nec vllam morbo pestilenti, curationem dies afferet; sed ingrauescentibus annis, magis ac magis ingrauescens, æternum vobis pariet dolorem, nominique vestro labem inuret ignominię sempiternam.

A Paraphrastico.

Si contra, à puero, indixeritis voluptati bellum, si cohibueritis rationis fręno libidinem, nihilque vobis expetendum putaueritis, nisi quod sit cum laude

A Contrario.

laude & cum dignitate coniunctum, crescet accessu annorum, honestatis amor; obfirmabitur mentis uirgo, robore uirium; nec consenescet uirtus, senescente uita; sed quò languidior uis erit emarcescentis corporis; eò generosior efflorescet animus; muturosque tum maximè suauissimoque fructus, ętate iam matura profundet.

Nempe, usus & consuetudinis maxima uis est in omnem partem, ut quædam quasi necessitas inducatur, laudabiliter aut infeliciter conficiendi uitę cursum, quē ab ipsis vitæ carceribus inchoauimus. *A Causa.*

Flectitur nimirùm, eadem facilitate tener animus qua molle corpus; dumque adhuc certus est, quasuis figuras inducit. At si intercessu temporis, mollitiem amittat illam, ductilemque indolem, & quasi lapidescere cœperit; indutam. ad finem usque uitę, formam conseruat. Cernite, ut metalla cùm feruore soluta fluunt, in quoslibet uultus conflantur; ubi uerò refrixirint, ut continuò immutabliter obdurescunt. Aspicite, ut arbores, in quancunque partem flectuntur facilè, cùm tenerè sunt; ut contra induratę annis, nulla dirigi industria queunt, sed abnormes ac tortuosę perseuerant, En, ut globus, quem ualidę impactus, torquet per planitiem maleus, à liena numquam deflectit, donec impressa uis sensim elangueat, & impetus emoriatur. Videte, ut per decliuia montis, saxum è cacumine auulsum ac ruens, quò longiùs à summo pro- *A Simili.*

prouoluitur, eò uiolentiùs rapitur, nec ûsquam nisi in ima ualle conquiescit. Sic, qui per huius uitæ prærupta, lubricaque plorabi cœperit in præcipitia uitiorum, consistere nulla ratione ualebit, donec in profundissimum miseriæ barathrum, lamentabili casu deuoluatur.

Ab Exemplo.

Testis est purpuratus ille Carnifex, coronatum illud à fortuna Monstrum, capitalissimus ille bonorũ hostis illa ex omni uitiorũ genere coagulata Bellua Portentũ illud naturę, ex immanitate concretum, Herodes ille, tyrannorũ crudelissimus, testis est; qui assuetus à cunabulis, innocentissimorum hominum fondere cruorem, non modò non discessit à ferino more, confectus iam senio, sed in ipsa etiam morte atque adeo quantum in ipso fuit, eundem vltra fata retinuit.

A Testimonio.

i de Inst. Puer. Ep.7. l Sen.2. de ira c 2. m Fam Str. de bell.

Nec verò, id mirum cuiquam videri debet: quod enim scriptum reliquit eximius Ecclesiæ doctor Hieronymus. *i difficulter traditur, quod rudes anni perbiberunt*; & quod aiebat illle alius, *l facile teneros haduc animos componere; difficulter reciduntur vitia, quæ nobiscum creuerunt.* Denique, *m Ætas prima, post trincturam voluptatis, ægrè alium colorem bibit.* Illud enim Poetæ *n* tritum prætereo.

Quo semel est imbuta recens seruabit odorem Testa diu.

Imbuite igitur, Adolescentes, recentes animos

sua-

ſuauiſſimo virtutum liquore,optimarumque artium Belg.
pretioſis odoribus,illos vt diu æternumque ſeruetis: *n* Ho-
Rectæ rationis inite viam, dum vobis eſt integrum: rat lib.
Sic enim ſuſceptum inſiſtens iter , numquam de- 1. Ep. 2
flectetis ab honeſti calle; Et , ad quam concitato
curſu , arci ; vegetaque contendit ætas , Senectus
fortunata metam continget.

PROGYMNASMA IX.

DE ETHOPOEIA ET THESI.

DVo Aphtonii Progymnaſmata in vnum contrahimus, quod de vtroque pauca dicenda ſint.

CAPVT I.

De Ethopœia.

ETHOPOEIA *figura eſt Rhetorica, & quidem vna de pulcherrimis; de qua idcircò, ſuo loco, id eſt, Progymnaſmate 2. de Figuris,* di-

dicturus fuissem, nisi ei proprium Aphthonius, Progymnasmata tribuisset. Eam idem Auctor, contra communem omnium oratorum Sententiam, cum Prosopopœia confundit, & Exemplum quod affert de Niobe, quam post interfectos filios loquentem facit mera Prosopopœia est; At nos vtranque distinguimus, & Ethopeiam quidem (nam de Prosopopœia fuisè alibi) sic definimus.

ETHOPOPOEIA est quædam expressio morum personæ allicuius; quæ fit, dum eius actiones, studia, propensiones & agendi ratio exhibentur oculis. CHARACTERISMVS item dicitur, cùm personam ita effingit, vt non corporis modò lineamenta, sed animi quoque indolem, quasi ponit sub aspectum.

EXEMPLVM. I.

Ethopopœiæ.

Puer Piger.

Hic ille Puer est, quem ab literario ludo prodeuntem aspicis Hic ille, inquam est, quem hic delineo; cuius vultum mihi exprimendum, habitumque sumerem ipsius si Pigritiæ imago ad viuum reddenda, sui que depingenda coloribus esset. Et verò, Nonnè ex eius ore, atque incessu, pigerrimum esse nebulonem intelligis? Annon impexus

ca-

capillus, vestis sordida, galerus puluere fœdatus? papillum ab dextero humero indecorè fluens, humumque' verrens, meram disidiam clamitat? Nunquid, vel in libris ipsis, quo sub axilla gestat, ipsius legis negligentiam? Suam se domum recipit, adiungamus nos ei comites, & tardo, inertique possu gradientem, cogitatione sequamur, Quid facturum putas, vbi limen attingerit, nisi quod semper aliàs? Ab ipsso statim vestibuli aditu, seruum inclamas; Heus, tenebrio, inquit, adesdum: Etiamne restitas cessator? Exorna me hac intolerabili sarcina librorum, quos Dæmon malus, in malam rem euehat, ita mihi quotidie pariunt vberrimam messem mali. Inde cubiculum ingressus, in lectum se proijcit, anhelans, partem quietis capturus aliquam, dum vocetur ad cœnam. Vocatus adest illicò, strenuumque hoc duntaxat loco, se præstat, Exemptis epulis, oscitare, obdormiscere incipit, & toto capite annuere, tempus iam aduenisse eundi cubitum. Itaque abit, obesum & adipale corpus plumeo resupinat torro ad multam lucem stertens placidè, summum porrò producturus ad meridiem, si permitteretur. At ecce, ancilla obstrepit ad fores; adest abiurgator, qui torpentem excitet, & solemne illud occinat.

Nempe hoc assiduè? Iam clarum manè fenestras,
Intrat, & angustas ostendit lumine, rimas.

Nec tu tamen, Aselle, expergisceris, videre mi-
hi

hi, vel cùm Gliribus certare posse. Hic, peatulus noster, aperire oculos, caput attolere, explicare brachia, & huc illucque se versare: Et, quæ hora est? inquid, vix dum illuxit: meis certè oculis adhuc multa nox est. Quid multis? Dum scalpit caput, dum distendit neruos, dum ocitat, feriatque oculos, tota habit hora. Demum emergit lecto, ideque recta perreptat ad focum, & à foco, cibarium ad armarium; tum verò in academiam se confert, testudineum mouens gradum, & ambages viarum quæritans, obuiasque opificum tabernas stolidè contemplas, morasque nectens alias ex alijs. Denique accedit ad scholas. quo fermè tempore, solent alij à scholis abscedere.

EXEMPLVM. II.

Ethopœia.

Puella vana.

Nobilis est ac diues hæc Puella, amplæ familiæ spes, & hæres vnica, quo meliore forma fulgens, hoc fastu vaniore turgens. At Ecce illam; commodum ab rheda illa inaurata prodit, Imago ad speculum ficta, Officina delitiarum, Exemplar leuitatis absolutum. Cernis, vt tumet, vanitatis Simulacrum; vt se circunspicit superba, vt se venditat arrogans, vt collum erigit, gressumque frangit

git

git, oculoſque torquet circumquaque, non tam vt videat, quàm vt videatur. Viden vt purpuream trahit cum oſtentatione laſciuæ, defluentem luxuria cycladem, auro, gemmiſque radiatam; vt detracto molliter criſpo bombycino, à leuiſſimo vertice, protendit iactatque ceruiculam; vt capillos ambitioſiùs comptos, concinnatoſque velut in cidarim, hinc, inde ſparſos explicat leuiſſimæque ventorum agitationi permittit, quaſi captans ab aura gloriam. En, vt niueæ ſplendent armillis manus, vt aures micant inauribus aureis, vt collum gemmeo torque rutilat, vt crebro coma ſcintillat adamante. Ah! oculos quæſo abducamus ab eius ore ceruſſato, miniato, ſtigmatico, vt ne nimirùm violetur, aſpectu parùm verecundo modeſtia. Et aliò auocemus aures, ambo, illam adit, alloquiturque, de grege mundulorum, neſcio quis, totus de capſula, ex pictura totus, verè omni bona ſua ſecum portans. Bene habet. Colloquium abrupit interueniens à parente ſeruulus. Abſcendit barbatulus ille comptulus, & rhedam Nympha ſubit iterum, properataque ad ædes maternas. Iamque carrucæ ſtrepitu, excitat mater, ad feneſtram accurrit; filia viſa, deuolat ad fores, & ruens in amplexum; Vbi tandiu, inquit, à me fuiſti, meæ vitæ corculum, mei cordis animula, mea voluptas & ſuauium; At illa, non diu me deſideraſti, mater; vix momento vno, foris ſum morata. Atqui, annum mihi vide-

baris abfuisse: ascende mecum, mea lux, in aulam, sed placidè, ne quid tibi, festinando, parias incommodi: hic sede, meum mel, tuamque mirare formam in hoc speculo; nam digna es profectò, quàm Venus ipsa demiretur, cui, vel Gratiæ inuideant. His dictis, colliquescit puella gaudio, sibique, lenocinante risu gratulans adblandiensque, matri, grates agit repetito osculo.

CAPVT II.

DE THESI.

SI *quæ Aphthonius habet de* Thesi, *pertractare vellem, eà, quà Chrium, diligentià, esset mihi hoc loco disserendum de ipsa Oratione, quæ perfecti Oratoris opus est; Exemplum enim quod habeo*, An ducenda sit vxor, *absolutæ orationis argumentum est: At qui non est nostri instituti, de Oratione hic agere, sed de præcipuis eius partibus, vt ex singularum efformatione, discant sensim Tyrones, Orationem integram pertexere: Dicamus ergo hic de Thesi pauca & perspicua, & quod caput est, appositè ad eorum captum, in quorum gratiam hæc elucubramus. Ac quæramus primùm.*

Quid est Thesis?

R. Eſt rei alicuius inueſtigandæ per orationem conſideratio, vel diſquiſitio; quam Cicero *Propoſitum & Conſultationem* vocat.

Quotuplex eſt Theſis?

R. Duplex: Alia *Ciuilis*, cuius finis eſt Actio. vt, An bellum ſit gerendum. Alia *Speculatiua*, cuius finis eſt ſola cognitio Vt, An ſol ſit maior terra.

Quid differt Theſis ab Hypotheſis?

R. Quòd Theſis ſit propoſitio generalis ſeu infinita; Hypotheſis verò ſit particularis & finita, id eſt, circunſcripta adiuncto quodam vel perſonæ, vel loci, vel temporis, &c. v. g. Quæſtio hæc, *An pigri ſint plectendi*, Theſis eſt; quia eſt vniuerſalis & infinita quæſtio. At ſi quæratur, *An Petrus qui piger eſt, plectendus ſit*. Vel? *An ſit mulctandus, publico in loco*. Vel; *An hodie, an verò cras, meritâ pœnâ ſit efficiendus* Huiuſmodi quæſtiones omnes finitæ ſunt & proprio nomine dicuntur Hypotheſes

Quis eſt vſus Theſeos, ſeu Propoſitionis infinitæ;

R Maximus: quia orationes quæ latiſſimè vagantur, ſunt ornatiores; Et quæ de vniuerſo genere dicuntur, valent ad iudicium ferendum de ſingulis; Et quæ de vniuerſo genere probantur, de parte etiam probari neceſſe eſt. Exempli cauſa. Si ſermonem ſim habiturus de Diligentiæ laudibus excurram in laudem Virtutis; ſi vituperaturus Pigritiam, Vitij generatim ſumpti turpitudinem deſcribam: Quod enim de Virtute dixero, id de Diligentia;

gentia; & quod de Vitio, id de Pigritia dici quoque poterit: Quia Pigritia est pars Vitij; & Diligentia, pars seu species Virtutis.

Itaque, quoties tibi erit, de re quapiam, instituenda oratio, optimum erit, quæstionem illam particularem & finitam, quæ dicitur Hypothesis, traducere ad generalem & infinitam quę Thesis appellatur, vt demostrabit hoc Exemplum.

EXEMPLVM.

THESIS.

Gratior est Puerorum Institutio, quam Adolescentium.

Hypothesis est hæc Propositio, quia finita est, & ad certas personas contracta. Vt autem eius probatio sit ornatior, illam reuocabo ad hanc Thesim. Quia animalia omnia delectant cum parua adhuc sunt, displicent autem, cum grandescunt. *Postquàm hanc Thesim tractauero, ad Hypothesin, hoc est, ad ipsos Pueros, illam contraham, & afferam rationes, cur magis tenera illa ætas arrideat quàm prouectior. Ac nunc incipiamus à Propositione quam hac vna Periodo, sic circumscribo.*

Voluptas, qua ducimur omnes; cùm honesta est, quæ dulce condimentum est laboris, sinceraque virtutis illecebra, nec minùs animorum quàm sen-

Propositio. suum suauissima deprædatrix, longè purior ac limpidior, ab puerilis informationis fonte dimanat quàm quæ fluit, si tamen vlla fluit, ab seuerior Institutione Adolescentium.

Ad Thesin reuocatur. Quid ita? Quia ea formę natura est earum rerum quæ vitam habent, caduntque sub oculo, vt nos eatenùs miro quodam oblectamento dumulceant, quatenùs intra suæ velut infantiæ limites continentur, propiusque absunt ab ortu; incipiant verò tum displicere, cum natu prouectiores grandescunt, tantoque magis displicere, quantò recedunt longiùs à vitæ cunis, accéduntque magis, ad senium.

Thesis, probatur ab Industione. Id, vel in ipsis intueri licet brutis animantibus quas alimus domi. Nam, exempli causa Catello quid Blandius? seu, dum secum ipse solus in area palæstra lusitat, aut Feli contribuli suæ, à tergo insidias struens, ex improuiso facit impetum, rixasque beneuolas mouet, bellumque gerit bellulum siue cùm venienti Heræ, saltuatim adblandiens modò vestis admordens tenero dente limbum, modò latratu querulo subiratus immurmurans, caudula pedes verberat, ac nunc assultat resultatque, agitque se, versatque circùm, quasi castrum obsidione cingeret, donec Hera, Catuli blandimento victa, deditionem faciens, gremio lassum suscipit, facitque sui per otium suauiandæ copiam. Et Felicula quid festiuius? quàm oculos iucundè palpere.

resic'tque! vt hilaritatem a pergit intuentibus, dum se nunc torquet in sublime; nunc toto strata corpore, humi se in porrectũ deijciat, ac modò se cogit in cochleam nunc euoluit se in anguillam, modò costulas fornicans, arcuansque in cameli gibbum, momento residente dorso, explicat exeritque se, ac velut in sagittam vibrat. Iam Angellos, Hœdillos, Vitellos Porcellos (pudet nominare) imò Pullos, dicamne? dicam, sed præfabor honorem, ipsos inquam Pullos Asininos, cæteramque turbam Catulorum pullorũm ve, quid memorem? Quàm pulchelli, quàm venusti, quam politi sunt, donec sunt pulli!

Verùm enim verò, adolevitne ille Catulus? Excessitne primos annos Felicula illa? Veruexnè, Agnellus ille factus est? & Hœdus ille, Caper? blandusque Porcellus, immunda Sus? Et ille Pullus, euasitne absolutus & ex omni parte perfectus Asinus? Proh! quantum fœditatis & cœni! quantum spurcitiei ac turpitudinis! quantùm, inquam, horroris afferunt mole grandiores, qui olim pumiliones ita placuerant! Nimirùm, abit cùm primoribus annis, læta illa vegetaque naturæ indoles; marcescit viuidus ille flosculus, innatusque genij vigor; Et languet illa vitæ flamma, & obsolescit ille formæ nitor, & illud omne, quodcumque est quod sic aliàs arridebat oculis, annis venientibus euanescit.

Thesis. reducitur ad Hypothesin.

At quorsùm hæc de belluinis Pullis disputatio pertinet? vt inferam videlicet, mirum accidere nemini debere, quòd vberrimam iucunditatis liquidissimæ segetem Præceptores à Pueris colligant, quos excolendos suscepere, plenaque hauriant defœcatissimæ lætitiæ dolia; cùm ex contrario, ab Adolectentibus quos erudiunt, perpaucas oblectamenti guttulas vix elicant, multorum spatio annorum, rarasque oppidò voluptatis spicas extorqueant

Hypothesis probatur.

Inest siquidem, vt vsu probamus, in est huic ætatulæ, mellei dulcoris vis maxima, leporumque delicatiorum numerus ingens, venerumque tam grata copia, & risuum amœnitates ita festiuæ, odorque ingenuitatis innocentissimæ, quem toto ore continenter exhalant, vsque adeo suaueolens, vt non possint illos non ferre in oculis, & in delitiis non habere, qui liberalibus eos disciplinis inficiunt. quod enim, vti modò disputabam, in cæteris Natura brutis adumbrauit, vt quamuis fœdiora finxerit, nonnihil tamen resperserit venustatis, quo se nobis commendant dum pusilla sunt; idipsum, vt decuit, in pueris expressit longè solertiùs venustos efformans ad gratiam, elegantulos ad decòrem, ad delitias mundulos, ad amœnitatem candidulos, ad amorem comptulos ore, capillo crispos, cute molles, oculis hilares, risu nectareos, moribus sacchareos, totósque ex meraciori suauitate conditos, totósque ex amabiliori liberalitate concretos: At non

a Distributio.

aliam

aliam certè ob rationem, vt non temerè ſuſpicor, quàm vt his quaſi ornamentorum blandimentis alliceretur erudita Magiſtri manus, quæ arte præceptiſque perficeret, quod ipſa felici adeò ſucceſſu Natura in ſuis Puſionibus inchoaſſet.

PROGYMNASMA X.

DE LOCO COMMVNI.

Destructione & Confirmatione, Laude & Vituperio.

RELIQVA. Aphthonii Progymnasmata, in vnum confero; tum quod minoris sint momenti, & raro in vsu, tum quod ex priorum tractatione, facile cuiuis erit intelligere, quà ratione, quæ supersunt, tractanda sunt, modo præcepta teneat ab eodem Auctore tradita, quæ idcirco id explicanda esse duxi, quam clarissimè potero.

CAPVT. I.

DE LOCO COMMVNI.

QVid est Locus communis?

R. Est oratio, laudes alicuius aut vitia exaggerans.

Cur dicitur *Communis*.

R. Quod communiter iis omnibus attribui possit, qui eiusdem laudis aut vitii participes cum illo sunt, quem laudamus aut vituperamus. v. g. si Dionysium insector ob Tyrannidem; quæcunque dicam de Tyrannide, ea in omnes pariter Tyrannos cadent,

Quodnam est Exordium Loci communis?

R Nullum habet Exordium, nisi exercitationis causa? propterea quod Locus communis nihil aliud est, quam grauis quædam Amplificatio ad Perorationem proprie pertinens.

Quibus capitibus tractatur?

R. Sex istis.

Contrario,	*Sententia,*
Expositione	*Digressione coniecturali,*
Comparatione	*Exclusione misericordia.*

Et illa capita, sed aliis sequentibus terminantur.

Legitimo, *Facili*,
Iusto, *Honesto*.
Vtili, *Euenturo*.

Vt hæc intelligas, aduerte oculos in Exemplum quod sequitur, tametsi rudi penicillo delineatum neque enim absolutiori, post tot alia, opus esse arbitror;

EXEMPLVM.
Loci Communis.
Seditiosus.

Fingendum est, te, Seditiosum hominem accusare & exagitare apud Iudices; præmissoque breui procœmio, cuiuscunque modi libuerit; quasi multa alia iam dixeris de illius facinoribus, & perorandi tempus sit, Seditionis crimen sic exaggerabis.

A contrario. ; Ostendendo, quale quantumque sit bonum, Pax & Concordia, quæ antea vigebat, & vigeret etiam nunc magno omnium bono, nisi nefarius hic, suis seditionibus illam violasset &c.

Ab Expositione. Exponet, non ad docendum, (; rem enim iam notam esse ponimus) sed ad concitandam maiorem in reum inuidiam quo, pacto

rebus

rebus nouis ſtudens ſceleratus, ſeditionum procellas excitarit in republica, ſuis coitionibus, ac dolis, multos primum pellexerit in fraudem, & ad ſuas partes pertraxerit; &c.

Ab Comparatione, Comparabis hoc eius crimen, cum aliis; v. g. cum aliorum libidine, aut temulentia; oſtendeſque grauiorem ab illo quam ab aliis omnibus, perniciem inferri reipublicæ.

A Sententia, hoc eſt, *à Conſilio & Mente*, quo ſcilicet conſilio, qua mente turbas mouerit; quid ſperarit; quid animo intenderit; voluit videlicet, *inquis*, leges reſcindere, iura peruertere, occupare ſummum locum, &c.

A Digreſſione coniecturali. Digrediendum erit & excurrendum in ante actam eius vitam, & ex hoc vno crimine coniectura capienda de cæteris. Non nunc primum, *inquies*, cœpit moliri exitium patriæ? ab ipſa infantia ſeſe exercuit in omni flagitiorum genere, &c.

Ab Excluſione miſericordiæ. Tantum illud dices eſſe crimen, vt ſine maiori crimine condonari nequeat; nullum veniæ relictum eſſe locum miſericordiam ei non eſſe tribuendam. &c.

Quæ poſtquam dixeris, impellendi erunt Iudices ad ſententiam aduerſus illum ferendam, oſtendendo his capitibus.

A legitimo, Nihil esse legibus magis congruum quam vt , &c.

A Iusto ; Iustum id esse , vt pœnam ipse ferat, quam omnibus impositurus fuisset , &c.

Ab Vtili ; Id saluti reipublicæ conducere &c.

A Facili ? Nullo negotio , eius furorem posse comprimi : &c.

Ab Honesto ; Nihil rationi conuenientius esse, quam debitas exigere ab illo pœnas , &c.

Ab Euenturo. Ex eius suplicio , euentura ciuibus bona omnia ; Remp. reuocatum iri in statum, felicitatis pristinæ , &c.

Hic obseruandum, quod de Seditioso diximus, idem de quouis alio facinoroso homine intelligendum esse ; & quæ contra vitium , eadem illa capita valere omnia , si qua virtus esset ornanda, singula, in contrarium sensum accipiendo. Verum Locus hic Communis , adhiberi tantum solet, ad insectationem vitiorum.

CAPVT

CAPVT II.

De Destructione, & Confirmatione.

Qvid est Destructio?

R. Destructio, seu Subuersio, est propositæ alicuius rei Reprehensio.

Quænam destruenda seu subuertenda sunt;

R. Eà, quæ neque prorsus manifesta, neque incredibilia sunt, sed quæ dubia & obscura.

Qua arte fit ista Destructio.

R. Primò; Reprehendendi, qui illius rei quam infirmare ac labefactare volumus, sunt auctores, dicendo, illos nullius esse nominis, vel fidei parum probatæ, vel in illa re, qua de agitur, non bene versatos, &c. Deinde ipsamet res subuerenda, his capitibus, quasi totidem arietibus,

Obscuro, *Difficili*, *Indecoro*,
Incredibili, *Repugnante*, *Inutili*,

Hoc est; probandum erit, Rem illam, 1. *Obscuro* & incerto capite manasse in vulgus. 2. *Incredibile*, id esse, fidemque superare omnem, &c. 3. *Difficile* admodum esse, potuisse fieri. 4. *Repugnare* illud naturæ, 5. *Decoro* pariter ac rationi,

6

6. *Inutile* denique futurum fuisse, &c.

Confirmatio, seu Asseueratio, quid est?

R. est propositæ rei Comprobatio: sed illa res, vt de Destructione modo diximus, nec incredibilis. nec penitus perspecta esse debet.

Qua ratione & quibus capitibus Confirmanda res est?

R. Eadem ratione, totidemque capitibus, quibus destruenda; sed contrariis, omninoque oppositis? Videlicet à

Manifesta,	*Facili*	*Decente,*
Probabili,	*Conuenienti*	*Vtili.*

Vide Barron Ann. ad ann. Ch119.

Exemplum vtriusque præclarum esse posset. vetus illa quorundam opinio, seu potius fabula, de Traiani Imperatoris anima: Sancti Gregorii Magni precibus, ab inferorum pœnis liberata, & in cœlum recepta.

CAPVT Vltimum.

De Laude & Vituperatione.

QVid est Laus.

R. Est Oratio, bona alicuius enumerans.

Qui-

Quibus rebus Laus tribui potest ;

R. Excepto Peccato, nihil est in hac rerum vniuersitate, cui non possit Laus concedi.

Quid illud autem est, quod maximè laudem meretur.

R. Vbi à Deo discesseris, omnium laudum Fonte, Virtus præcipio quodam iure, Laudem tanquam sibi vni debitam, vendicat. Præter autem Virtutem, omnes res creatæ laudari possunt, etiam inanimæ : sed præ cæteris, Homines laudare solemus.

Propter quæ Homines laudantur.

R. Propter bona, quibus ornantur.

Quæ Bona illa sunt ;

R. Alia sunt Bona fortunæ, vt opes, potentia dignitas, nobilitas patria; Alia Bona corporis, scilicet pulchritudo, robur, sanitas; Alia sunt Animi Bona, vt Scientia & Virtus. Ex his omnibus bonis vnicum est, quod semper laude dignum est, nimirum Virtus; Reliqua vero, eatenus merentur laudem, quatenus iis ad rectè laudabiliterque viuendum vtimur : alioqui vituperationi sunt obnoxia

Quid igitur est faciendum, ei qui laudare quempiam velit.

R. 1. Bona illa omnia quæ possidet, enumeranda & verbis exornananda sunt 2. Contrariorum oppositione, augebitur Laudatio ; si ostendas

das, eum, quem ornas, immunem esse ab omni labe vitiorum, quæ alios dedecorant. 3. Comparatione quoque laus crescet, si eum præclarissimis quibusque viris componas, atque etiam, si merebitur, anteponas.

Vituperatio quæ oratio est, mala alicuius enumerans, eodem prorsus modo fieri solet, quo Laudatiuo.

Exempla tam laudis quam vituperii, plurima toto hoc libello sparsa reperies; nullum propterea hic appono. Nec de Descriptione, quicquam ex Aphthonio subiicio, non tantum quia nullis præceptis continetur, eademque fermè Descriptioni, quæ Narrationi conueniunt, & cum Etphopœia eadem prorsus est; sed etiam quia molior Opusculum, Descriptionibus variis, & loquendi formulis, ad præcipuos quosque locos communes, vt ad Bellica, Nautica, Rustica &c. pertinentibus, contexendum, quo haud scio an quicquam sit æquè necessarium Rhetoricæ Candidatis. Alterum item varia Orationum genera præsertim in genere laudatiuo, complectens, eadem, si Deo cordi fuerit, cui sit vni.

Laus ab omnibus sine fine.

INDEX

INDEX

Rerum hoc Opuſculo contentarum.

E c B

B

C

D

Deus

E 2 Honori

Poly-

T

T

V

FINIS.